

Sveučilište u Zagrebu

Pravni fakultet

Marija Penava Šimac

**UDOMITELJSKA SKRB ZA OSOBE
STARIJE ŽIVOTNE DOBI IZ PERSPEKTIVE
KORISNIKA, UDOMITELJA, STRUČNJAKA I
INSPEKTORA**

DOKTORSKI RAD

Zagreb, 2023.

Sveučilište u Zagrebu

Pravni fakultet

Marija Penava Šimac

**UDOMITELJSKA SKRB ZA OSOBE
STARIJE ŽIVOTNE DOBI IZ PERSPEKTIVE
KORISNIKA, UDOMITELJA, STRUČNJAKA I
INSPEKTORA**

DOKTORSKI RAD

Mentor:
prof. dr. sc. Ana Štambuk

Zagreb, 2023.

University of Zagreb

Faculty of Law

Marija Penava Šimac

**FOSTER CARE FOR THE ELDERLY FROM
THE PERSPECTIVE OF BENEFICIARIES,
FOSTER CARERS, PROFESSIONALS AND
INSPECTORS**

DOCTORAL DISSERTATION

Supervisor: Professor Ana Štambuk, PhD

Zagreb, 2023.

Bilješka o mentoru

Prof. dr. sc. Ana Štambuk rođena je 10. srpnja 1967. godine u Bisku. Na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu diplomirala je iz područja religiozne pedagogije i katehetskog pastoralala 1988. godine, a na Pravnom fakultetu – Studijskom centru socijalnog rada, diplomirala je 1994. godine. Poslijediplomski studij iz socijalne psihijatrije upisala je 1994. na Medicinskom fakultetu u Zagrebu, a magistrirala 1999. godine s radom: „*Povezanost socio-demografskih i psihičkih obilježja kod prilagodbe na život u domu umirovljenika*“. Doktorirala je 2004. godine na Pravnom fakultetu u Zagrebu s temom: „*Stavovi starijih osoba prema smrti i umiranju*“. Od 2011. predstojnica je Katedre za socijalnu gerontologiju, a na istoj katedri zaposlena je od 1995. Nositeljica je nekoliko redovnih i izbornih kolegija na preddiplomskom i diplomskom studiju socijalnog rada. Sudjeluje u nastavi na doktorskom studiju socijalnog rada i socijalne politike te u nastavi specijalističkog studija psihosocijalnog rada.

Područje znanstveno-istraživačkog interesa prof. dr. sc. Ane Štambuk vezano je uz socijalnu gerontologiju: socijalna politika prema starijim osobama, prilagodba i kvaliteta života starijih osoba u domovima za starije, pitanja vezana uz kraj života (palijativna skrb, stavovi prema smrti i umiranju), osobe s demencijom, starije osobe s tjelesnim invaliditetom, duhovnost u starijoj dobi, formalne i neformalne negovatelje starijih osoba i potrebe starijih osoba. Usavršavala se u zemlji i inozemstvu iz područja palijativne skrbi i rada sa starijim osobama. Do sada je objavila trideset znanstvenih radova, četiri poglavlja u knjigama, jednu monografiju te pet stručnih radova. Sudjelovala je na jedanaest projekata kao istraživač te bila sunositeljica projekta „*Pružatelji skrbi osobama starije životne dobi u obitelji na području grada Zagreba*„. Sudjelovala je na brojnim znanstvenim i stručnim konferencijama u zemlji i inozemstvu te bila članicom u mnogim povjerenstvima o starijim osobama i palijativnoj skrbi. Mentorirala je brojne završne i diplomske radove te dvije specijalističke radnje.

Zahvale

Hvala mojoj obitelji, suprugu Boži, sinovima Anti i Tomi i kćerki Mili i svima ostalima koji su mi bili potpora na ovom velikom putovanju.

Posebno sam zahvalna mojoj mentorici Ani (namjerno sam izostavila sve njezine znanstvene titule koje je postigla u životu jer najveća njezina titula je to što je ona prije svega ČOVJEK). Ana mi je uvijek bila na raspolaganju, njoj nije bilo teško sastajati se sa mnom po raznim zatvorenim i otvorenim prostorima, po parkovima Zapruđa, vikendima; njoj nije bilo teško ništa. Zahvalna sam joj na neizmjernom strpljenju i na svakoj riječi ohrabrenja. Bila mi je čast učiti od nje. Ana, Ti si idealan model po kojem bi se trebao pisati priručnik kakav mentor treba biti!

Zahvalna sam Lei na stručnoj pomoći i vremenu koje je utrošila kako bi me uvela u svijet kodiranja, analize podataka i izvođenja zaključaka. Lea, hvala Ti za sve!

Zahvaljujem i svojim kolegama i kolegicama s posla na operativnoj i svakoj drugoj podršci. Hvala Ivani, Lejli, Mariji, Marijani, Tamari, Romani, Ivi, Ani i Branimiru. To je taj mali krug velikih ljudi!

Zahvaljujem svim sudionicima istraživanja jer bez vašeg sudjelovanja ova disertacija ne bi „ugledala svjetlo dana“. Vi ste ona kockica mozaika koja slici daje smisao!

Nakon svih zahvala, ovaj rad posvećujem svom nećaku Filipu i svoj djeci kojima je maligno oboljenje prekinulo djetinjstvo. Rad posvećujem svom Filipu, Jakovu, Mateju, Petri, jednoj Maji i svoj drugoj djeci koja su igru u ovozemaljskim parkovima i igraonicama zamijenili s nebeskima. Žao mi je što niste imali priliku na ovome svijetu upoznati starost (područje mog znanstvenog rada), ali vi ćete starjeti s nama u našim srcima!

Uz to, ovaj rad posvećujem svima koji su, nažalost, zaprimili onaj nesretni poziv od kojeg se „ledi krv u žilama“, svima koji su kao i ja dobili etiketu „one strašne bolesti“ sa željom da im dijagnoza bude početak, a ne kraj. Naime, kada sam 24. svibnja 2022. godine saznala da bolujem od raka dojke, odlučila sam da moja dijagnoza nije kraj već početak. I tako sam se uhvatila u koštac s pisanjem doktorske disertacije, i to je bio moj mikrosvijet u koji sam bježala iz mora kemoterapija, nalaza, PT CT-a, magnetskih rezonanci i svega drugoga.

I disertacija je pred vama i ja sam još uvijek s vama! I na kraju, red je da zahvalim sama sebi što sam unatoč i usprkos svemu uspjela u svom naumu i što sam ostavila iza sebe trag i onda kad me ne bude.

Sažetak

U Republici Hrvatskoj rijetko nalazimo istraživanja o udomiteljskoj skrbi za osobe starije životne dobi. Iako se posljednjih godina uočava porast broja osoba starije životne dobi smještenih u udomiteljske obitelji, izostalo je zanimanje i kritički osvrt znanstvene zajednice za ovaj oblik skrbi.

U nastojanju da se udomiteljska skrb za osobe starije životne dobi promatra iz više perspektiva te dobije jasnija slika, ovo istraživanje uključuje višestruku perspektivu. Sudionici istraživanja bili su: korisnici udomiteljske skrbi – osobe starije životne dobi, udomitelji, stručnjaci iz centra za socijalnu skrb* zaposleni na poslovima udomiteljstva za osobe starije životne dobi te inspektori nadležni za inspekcijski nadzor rada pružatelja socijalnih usluga.

Cilj istraživanja razrađen je kroz četiri povezana istraživačka pitanja koja su se odnosila na iskustvo udomitelja i korisnika o udomiteljstvu kao i na pozitivne i negativne aspekte te mogućnosti unaprjeđenja udomiteljske skrbi iz perspektive korisnika, udomitelja, stručnjaka i inspektora. U istraživanju je korišten kvalitativni pristup, a podaci su se prikupljali metodom polustrukturiranog intervjua (korisnici i udomitelji) te metodom fokusne grupe (stručnjaci i inspektori). U istraživanju je sudjelovalo 13 korisnika, 11 udomitelja, 14 stručnjaka te 4 inspektora.

Rezultati istraživanja pokazuju da korisnici doživljavaju udomiteljstvo kao oblik skrbi u kojem su zadovoljni uvjetima života, a došli su na smještaj zbog zdravstvenih, psiholoških i socijalnih razloga. Udomitelji udomiteljstvo doživljavaju kao težak, zahtjevan, odgovoran i nedovoljno cijenjen posao koji im pruža osjećaj zadovoljstva, a motivi za bavljenje udomiteljstvom bili su intrinzični i ekstrinzični. Među intrinzične motive za bavljenje udomiteljstvom, udomitelji su iznijeli: afinitet prema starijim ljudima, želja za pomaganjem, poticaj i preporuke od strane prijatelja i prethodno iskustvo skrbi za starije osobe. Među ekstrinzične motive udomitelji su naveli poboljšanje financijske situacije kao i mogućnost rada od kuće.

Nadalje, rezultati istraživanja pokazali su da korisnici i udomitelji kao pozitivne aspekte udomiteljske skrbi ističu: obiteljsko ozračje, posvećenost individualnim potrebama korisnika, život u prirodnoj sredini, vođenje posebne brige o prehrani, obilježavanje rođendana i blagdana, mogućnost uključivanja u različite aktivnosti. Inspektori i stručnjaci dodatno su istaknuli brzinu realizacije smještaja.

Kao negativne aspekte skrbi sudionici su isticali različite probleme. Tako su korisnici isticali da se ne mogu baviti aktivnostima kojima su se bavili prije nego što su smješteni u udomiteljsku obitelj, probleme prilagodbe, neprimjereno ponašanje udomitelja prema njima, otežanu komunikacije s udomiteljima. Nadalje, udomitelji su isticali probleme vezane uz podršku stručnih službi, probleme vezane uz komunikaciju sa članovima obitelji korisnika te su navodili izazove s kojima se susreću u radu, a koje im otežava pružanje skrbi (planiranje godišnjih odmora, problemi s administracijom, nošenje s osobnim problemima korisnika te nedostatak znanja iz područja zdravstvene skrbi). Stručnjaci i inspektori isticali su negativne čimbenike: na strani udomitelja (npr. biranje korisnika, nedostatak kompetencija i znanja, neuredan i nedovoljno zagrijan prostor, preopterećenost, veliki broj korisnika...); na strani sustava (npr. nedovoljna podrška stručnih službi, nedostatak smještajnih kapaciteta, problemi vezani uz procjenu udomitelja.) te na strani korisnika (ovisan položaj o udomitelju i davanje prednosti smještaja u instituciju). Izrazito nezadovoljstvo udomiteljskom skrbi pokazali su korisnici koji su smješteni u udomiteljstvo koje se po mjestu, načinu i stilu života bitno razlikuje od njihova dotadašnjeg života.

S teorijskog aspekta, znanstveni doprinos ovog istraživanja leži u primjeni integrativnog teorijskog modela koji uključuje teoriju privrženosti, teoriju socijalne podrške/potpore te koncept deinstitutionalizacije. Pod vidom teorije privrženosti smještaj starijim osobama u udomiteljstvo pruža mogućnost da s udomiteljima razviju osjećaj bliskosti što je naročito važno ako starije osobe nemaju obitelj ili bliskih osoba u svojoj blizini. Također, iz teorije socijalne podrške/pomoći došlo se do spoznaje da je socijalna podrška svim sudionicima istraživanja bila važna za doživljaj zadovoljstva i kvalitete skrbi u udomiteljstvu. Nadalje, rezultati istraživanja pokazali su i to da su samo neke odrednice koncepta deinstitutionalizacije primjenjive na udomiteljstvo starijih osoba.

Drugi znanstveni doprinos ovog istraživanja je u tome što do sada u Hrvatskoj nije provedeno niti jedno istraživanje o obilježjima udomiteljstva starijih osoba. Ovim istraživanjem potvrđeno je da je udomiteljstvo kao oblik skrbi, posebno za osobe koje žive u ruralnim područjima i nemaju članova obitelji, prihvatljiv oblik skrbi, ali da ga se može i treba unaprijediti.

Nadalje, u ovom radu korištena je triangulacija metode prikupljanja podataka (polustrukturiranim intervjuima i fokusnim grupama) i triangulacija izvora podataka (korisnici, udomitelji, stručnjaci i inspektori) te su dobiveni vrijedni podaci korisni za unaprjeđenje ovog oblika skrbi.

Rezultati ovog istraživanja donose i praktičnu korist: svi sudionici istraživanja su iz svoje perspektive jasno istaknuli pozitivne i negativne strane udomiteljstva, ali su dali i vrlo konkretne prijedloge za unaprjeđenje istog.

Preporuke za unaprjeđenje udomiteljstva osoba starije životne dobi idu u smjeru normativnog unaprjeđenja udomiteljstva, snažnije podrške i edukacije udomitelja, razvoja svih oblika skrbi za starije osobe u zajednici te podizanje javne svijesti o ovom obliku skrbi. Nužno je da aktivnosti koje su usmjerene na unaprjeđenje udomiteljstva osoba starije životne dobi integriraju teorijske spoznaje.

Možemo zaključiti da udomiteljstvo za osobe starije životne dobi predstavlja izazov koji je neophodno unaprijediti u svim segmentima te zahtijeva veću suradnju nositelja politika, znanstvenika i javnosti.

Ključne riječi: udomiteljstvo, osobe starije životne dobi, teorija privrženosti, socijalna potpora, koncept deinstitucionalizacije, unaprjeđenje skrbi.

* 1. siječnja 2023. osnovan je Hrvatski zavod za socijalni rad te su centri za socijalnu skrb postali područni uredi Hrvatskog zavoda za socijalni rad. U ovom radu koristit će se naziv centar za socijalnu skrb jer su navedene ustanove u vrijeme izrade disertacije i provedbe istraživanja imale takvu pravnu osobnost.

EXTENDED STRUCTURED SUMMARY

In the Republic of Croatia, we rarely find research on foster care for elderly. Although in recent years there has been an increase in the number of elderly placed in foster care families and there has been a lack of interest and critical review by the scientific community for this form of care. This research was done in an effort to look at foster care for elderly from multiple perspectives and provide a more clear view. The research participants were: beneficiaries of foster care - elderly, foster carers, professionals from the social welfare center* in foster care for elderly and inspectors responsible for supervision of providers of social services.

The goal of the research was elaborated through four related research questions that were connected to the experience of foster carers and beneficiaries about foster care, as well as positive and negative aspects and possibilities of improving foster care from the perspective of beneficiaries, foster carers, professionals and inspectors. A qualitative approach was used in the research, and the data was collected using a semi-structured interview method (beneficiaries and foster carers) and a focus group method (professionals and inspectors). In the research participated 13 beneficiaries, 11 foster carers, 14 professional workers and 4 inspectors.

The results of the research show that the beneficiaries perceive foster care as a form of care where they feel satisfied with the living conditions, in which they were placed due to health, psychological and social reasons. Foster carers perceive foster care as a difficult, demanding, responsible and underappreciated job that gives them a sense of satisfaction. Also, the motives for engaging in foster care were intrinsic and extrinsic for home carers. Among the intrinsic motives for engaging in foster care, the foster carers stated: affinity towards elderly, desire to help, encouragement and recommendations from friends and previous experience of care for elderly. Among the extrinsic motives, foster carers mentioned the improvement of their financial situation as well as the possibility of working from home. Furthermore, the results of the research showed that beneficiaries and foster carers emphasized the following as positive aspects of foster care: family atmosphere, dedication to individual needs of beneficiaries, living in a natural environment, taking special care of nutrition, celebrating birthdays and holidays, the possibility of involvement in various activities. Inspectors and professionals additionally emphasized the velocity of accommodation for beneficiaries.

As negative aspects of foster care, the participants highlighted various challenges. Thus, beneficiaries pointed out: that they cannot engage in the activities in which they were

previously involved in since they were placed in a foster care family, adjustment challenges, inappropriate behavior of foster carers towards them and difficulties in communicating with foster carers. Furthermore, foster carers emphasized challenges related to support from professional services, challenges related to communication with family members of beneficiaries, and cited outcomes they face at work (e.g. planning vacations, problems with administration, dealing with personal problems of beneficiaries and lack of knowledge in the field of health care). Professionals and inspectors pointed out negative factors: on the side of foster carers (e.g. selection of beneficiaries, lack of competence and knowledge, untidy and insufficiently heated space, overload, large number of beneficiaries...); on the side of the system (e.g. insufficient support from professional services, lack of accommodation capacities, problems related to the assessment of foster carers...) and on the side of the beneficiaries (dependent position on the foster carers and favoring placement in an institution). Beneficiaries who were placed in home foster care, which in terms of place, way and style of life are significantly different from their previous lifestyle, showed significant dissatisfaction with foster care.

From the theoretical aspect, the scientific contribution of this research lies in the application of an integrative theoretical model that includes attachment theory, social support theory and the concept of deinstitutionalization. According to the attachment theory, placing elderly in foster care gives them the opportunity to develop a sense of closeness with the foster carers which is especially important if the elderly persons do not have family or close relatives/friends nearby. Also from the social support/assistance theory, it was realized that social support was important for all research participants for the experience of satisfaction and quality of care in foster care. Furthermore, the research results showed that only some provisions of the concept of deinstitutionalization are applicable to the foster care of elderly.

Another scientific contribution of this research is that so far no research has been conducted in Croatia on the characteristics of foster care for the elderly. This research confirmed that foster care as a form of care, especially for people who live in rural areas and do not have close family members nearby, is an acceptable form of care, but that it can and should be improved.

Moreover, in this paper were used , triangulation of the data collection method (semi-structured interviews and focus groups) and triangulation of data sources (beneficiaries, foster carers, professionals and inspectors). Both obtained valuable data beneficial for the improvement of this form of care.

The results of this research also provide practical benefits: all research participants clearly highlighted the positive and negative sides of foster care from their perspective, but also gave very specific suggestions for its improvement.

Recommendations for improving foster care for the elderly go in the direction of normative improvement of foster care, stronger support and education of foster carers, development of all forms of care for the elderly in the community, and raising public awareness of this form of care. It is necessary that activities aimed at improving the foster care of elderly integrate theoretical knowledge.

We can conclude that foster care for the elderly represent a challenge that needs to be improved in all segments and requires greater cooperation among policy makers, scientists and the general public.

Key words: foster care, elderly, attachment theory, social support, concept of deinstitutionalization, improvement of care.

* On January 1, 2023. the Croatian Institute for Social Work was established, and social welfare centers became regional offices of the Croatian Institute for Social Work. In this paper, the name social welfare centre will be used, because the aforementioned institutions had such a legal personality at the time of the dissertation and research implementation.

IZJAVA O AUTORSTVU

Ja Marija Penava Šimac izjavljujem da sam autor/ica (vrsta rada) pod nazivom *Udomiteljska skrb za osobe starije životne dobi iz perspektive korisnika, udomitelja, stručnjaka i inspektora*.

Potpisom jamčim:

- da je predloženi rad isključivo rezultat mog vlastitog istraživačkog rada
- da su radovi i mišljenja drugih autora/ica, koje koristim, jasno navedeni i označeni u tekstu, te u popisu literature.

U Zagrebu , 12. srpnja 2023. godine

Potpis autora/ice:

Marija Penava Šimac

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Starost i starenje	1
1.2. Demografski trendovi starenja	2
1.3. Demografska obilježja osoba starije životne dobi u Republici Hrvatskoj	3
1.4. Organizacija skrbi za starije osobe	7
1.5. Osobe starije životne dobi u sustavu socijalne skrbi	9
1.6. Udomiteljstvo za osobe starije životne dobi u Republici Hrvatskoj	14
1.7. Udomiteljstvo za osobe starije životne dobi u Republici Hrvatskoj s teorijskog i istraživačkog aspekta	24
1.7.1. Udomiteljstvo i deinstitutionalizacija	24
1.7.2. Udomiteljstvo i teorija privrženosti	27
1.7.3. Udomiteljstvo kroz prizmu socijalne mreže i socijalne potpore/podrške	30
1.7.3.1. Socijalna mreža	30
1.7.3.2. Socijalna potpora/podrška	31
1.7.3.3. Prikaz istraživanja	34
2. CILJ I ISTRAŽIVAČKA PITANJA	38
3. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	40
3.1. Metoda	40
3.1.1. Metoda prikupljanja podataka	41
3.2. Izbor uzorka	42
3.3. Sudionici	43
3.3.1. Izbor sudionika	43
3.3.2. Prikaz sociodemografskih osobina sudionika u istraživanju	45
3.3.2.1. Korisnici	45
3.3.2.2. Udomitelji	46
3.3.2.3. Stručnjaci	47
3.3.2.4. Inspektori	48
3.4. Izbor mjesta provedbe istraživanja	48
3.5. Prikupljanje podataka	52
3.5.1. Priprema istraživanja i etički aspekti	52
3.5.1.1. Priprema istraživanja	52
3.5.1.2. Briga za dobrobit sudionika	54
3.5.1.3. Nagrada	55
3.5.1.4. Informiranje o rezultatima istraživanja	55

3.5.1.5.	Prikupljanje podataka – skupina korisnika	55
3.5.1.6.	Prikupljanje podataka – skupina udomitelji	56
3.5.1.7.	Prikupljanje podataka – skupina stručnjaka	57
3.5.1.8.	Prikupljanje podataka – skupina inspektori	58
3.5.2.	Istraživači	59
3.6.	Analiza podataka	61
3.6.1.	Upoznavanje s podacima	61
3.6.2.	Generiranje inicijalnih kodova	62
3.6.3.	Pretraživanje tema (skupljanje kodova po sličnosti)	62
3.6.4.	Provjera tema	63
3.6.5.	Definiranje i imenovanje tema	63
3.6.6.	Izrada izvještaja	64
4.	REZULTATI ISTRAŽIVANJA	65
4.1.	Iskustvo udomitelja i korisnika o udomiteljstvu	65
4.1.1.	Iskustvo korisnika o udomiteljstvu	65
4.1.2.	Iskustvo udomitelja o udomiteljstvu	70
4.2.	Pozitivni aspekti udomiteljske skrbi za osobe starije životne dobi iz perspektive korisnika, udomitelja, stručnjaka i inspektora	76
4.2.1.	Pozitivni aspekti udomiteljske skrbi iz perspektive korisnika	76
4.2.2.	Pozitivni aspekti udomiteljske skrbi iz perspektive udomitelja	82
4.2.3.	Pozitivni aspekti udomiteljske skrbi iz perspektive stručnjaka	91
4.2.4.	Pozitivni aspekti udomiteljske skrbi iz perspektive inspektora	96
4.3.	Negativni aspekti udomiteljske skrbi za osobe starije životne dobi iz perspektive korisnika, udomitelja, stručnjaka i inspektora	97
4.3.1.	Negativni aspekti udomiteljske skrbi iz perspektive korisnika	97
4.3.2.	Negativni aspekti udomiteljske skrbi iz perspektive udomitelja	101
4.3.3.	Negativni aspekti udomiteljske skrbi iz perspektive stručnjaka	108
4.3.4.	Negativni aspekti udomiteljske skrbi iz perspektive inspektora	118
4.4.	Mogućnosti unaprjeđenja udomiteljske skrbi za osobe starije životne dobi iz perspektive korisnika, udomitelja, stručnjaka i inspektora	123
4.4.1.	Mogućnost unaprjeđenja udomiteljske skrbi iz perspektive korisnika	123
4.4.2.	Mogućnost unaprjeđenja udomiteljske skrbi iz perspektive udomitelja	126
4.4.3.	Mogućnost unaprjeđenja udomiteljske skrbi iz perspektive stručnjaka	131
4.4.4.	Mogućnost unaprjeđenja udomiteljske skrbi iz perspektive inspektora	138
5.	RASPRAVA	145
5.1.	Iskustvo korisnika i udomitelja o udomiteljstvu	145

5.2. Pozitivni aspekti udomiteljske skrbi za osobe starije životne dobi iz perspektive korisnika, udomitelja, stručnjaka i inspektora	149
5.3. Negativni aspekti udomiteljske skrbi iz perspektive korisnika, udomitelja, stručnjaka i inspektora.....	159
5.4. Mogućnosti unaprjeđenja udomiteljske skrbi za osobe starije životne dobi iz perspektive korisnika, udomitelja, stručnjaka i inspektora	171
6. OGRANIČENJA ISTRAŽIVANJA	183
7. ZNANSTVENI I STRUČNI DOPRINOS ISTRAŽIVANJA.....	185
8. ZAKLJUČAK.....	187
9. POPIS LITERATURE	191
10. PRILOG 1	205
11. PRILOG 2.....	208
12. PRILOG 3.....	209
13. PRILOG 4.....	210
14. PRILOG 5.....	211
15. PRILOG 6.....	212
16. PRILOG 7.....	213

Popis kratica

HZJZ	Hrvatski zavod za javno zdravstvo
MROSP	Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike
DZS	Državni zavod za statistiku

1. UVOD

1.1. STAROST I STARENJE

Starenje možemo promatrati kroz biološke, sociološke i psihološke teorije (Brajković, 2010). Biološke teorije starenja imaju za cilj objasniti uzroke i proces starenja na razini stanica, organa i organizma kao cjeline. Sociološke teorije starenja nastoje objasniti promjene u odnosu pojedinca i društva, promjene socijalnih aktivnosti, socijalnih interakcija i socijalnih uloga starijih osoba, a do kojih dolazi zbog procesa starenja. Psihološke teorije opisuju promjene u psihičkim funkcijama i prilagodbu ličnosti na starenje.

Starenje je normalna fiziološka pojava koju mogu i ne moraju pratiti bolesti. S medicinskog aspekta, na starenje se gleda kao na fiziološki, individualni proces koji kod ljudi napreduje različitom brzinom, što znači da svaki čovjek drugačije stari. Nije lako odrediti životnu dobnu granicu do koje se sa sigurnošću može odgovoriti kada u čovjeka nastupa starost. S biološkog gledišta, riječ je o usporejju i opadanju funkcija organizma tijela (starenje je ugrađeno u genetski sustav, odnosno, postoji genetski određen „plan“ starenja promjena u opadanju različitih funkcija organizma) koji se aktivira nakon reproduktivne zrelosti. S psihološkog gledišta, riječ je o promjeni u psihičkim funkcijama i prilagodbi ličnosti na starenje (pitanja o organizaciji i dezorganizaciji ponašanja tijekom ljudskog vijeka), dok je sa sociološkog gledišta promjena u odnosu na pojedinca koji stari u društvu u kojemu živi (promjene u socijalnim aktivnostima, promjene socijalnih interakcija i socijalnih uloga u funkciji starenja) (Hasikić, 2018). Gledajući fenomen procesa starenja, može se reći da ne postoji sveobuhvatna teorija koja bi obuhvatila sve složenosti procesa jer starenje predstavljaju promjene koje se događaju uslijed protoka vremena, međutim, teško je pobrojati te promjene te ih sve objediniti i obuhvatiti u jednoj definiciji. Birren i Birren (1990) opisuju da starenje predstavljaju sve pravilne ili redovite promjene reprezentativnih organizama u reprezentativnoj okolini koje se zbivaju s protokom vremena.

Settersten (2006, prema Tomečak, Štambuk i Rusac, 2014) navodi kako nova paradigma starenja treba počivati na različitim karakteristikama starijih ljudi, a ne na kronološkoj dobi. Starije su osobe izložene većem broju velikih životnih stresora i općenito gubitaka (supružnika, zdravlja, ekonomskog statusa, neovisnosti i sl.). Istraživanja su pokazala kako takvi veliki gubici kod osjetljivih osoba dovode do smanjenja samopoštovanja i depresije, kao i do neugodnog osjećaja gubitka kontrole nad vlastitim životom. Ukoliko još imaju i slabu socijalnu

podršku i vrlo smanjenu mrežu socijalnih kontakata, može doći do socijalne izolacije. Posljedica toga je pretjerana usmjerenost na vlastita tjelesna stanja i simptome.

1.2. DEMOGRAFSKI TRENDOVI STARENJA

Pod starijim stanovništvom obično se podrazumijeva stanovništvo starije od 65 godina, premda se u analizama starosne strukture može susresti i kategorija „60 godina i više“ (Puljiz, 2016). Kada se promatra proces starenja, važno je uzeti u obzir društvene promjene koje su se dogodile unazad pola stoljeća. Procesi transformacije obitelji, migracijski valovi, ekspanzija zapošljavanja žena na tržištu rada doveli su do strukturalnih promjena obitelji (od proširene obitelji k nuklearnoj obitelji) pri čemu se izgubila uloga tradicionalne obitelji. Starenje može predstavljati problem ako gledamo iz prizme da je sve više onih osoba koje zahtijevaju pomoć što opterećuje državni proračun, dok je sve manje onih koji bi trebali pružati pomoć. Naime, početkom dvadesetog stoljeća glava kućanstva bile su starije osobe dok danas u većini slučajeva starije osobe predstavljaju ovisnog člana u kući svoje djece ili unuka. Transformacijom obitelji iz proširene obitelji k nuklearnoj obitelji, događaju se promjene vezane uz odnos prema starijim članovima. Dotadašnje velike ruralne obitelji pružale su adekvatnu zaštitu i brigu svojim starijim članovima. Nasuprot tome, moderne obitelji, s istovremenim procesom svakodnevnog smanjivanja, sve se više suočavaju s poteškoćama pružanja skrbi i zaštite starijim osobama, te danas više ne možemo očekivati da su obitelji u mogućnosti samostalno pružati adekvatnu skrb starijim osobama (Jedvaj i sur., 2014). Ako gledamo kako je skrb prema starijim osobama uređena normativno, tada valja napomenuti da je obveza uzdržavanja roditelja od strane djece kao i dužnost svih da štite nemoćne osobe propisana u najvišim zakonodavnim dokumentima o čemu će više biti govora u poglavlju 1.5. Osobe starije životne dobi u sustavu socijalne skrbi.

Ujedno, proces starenja može predstavljati i izazov jer daje mogućnost da se na ovom području razvijaju novi i inovativni modeli skrbi pri čemu se otvara veliko područje za daljnja istraživanja i usavršavanja, kao i nove mogućnosti zapošljavanja. Promjene koje donosi proces starenja, kao što su odlazak u mirovinu, funkcionalna nesposobnost, povećani rizici od bolesti i invalidnosti, financijska ovisnost, socijalna isključenost, gubitak bliskih osoba i slično, rezultiraju potrebom starih ljudi za potporom obitelji, zajednice, ali i organiziranim mjerama lokalne i šire društvene zajednice (Laklija, Rusac i Žganec, 2008).

1.3. DEMOGRAFSKA OBILJEŽJA OSOBA STARIJE ŽIVOTNE DOBI U REPUBLICI HRVATSKOJ

Prema podacima iz Popisa stanovništva 2021. godine, u Republici Hrvatskoj živi 3 871 833 od kojih je 869 239 ili 22,45% staro 65 i više godina (DZS, 2022). U 2011. godini u Republici Hrvatskoj živjelo je 4 203 604 stanovnika od kojih je 799 286 osoba ili 19,01% staro 65 i više godina. U tih deset godina smanjio se ukupan broj stanovnika za 413 056 osoba ili 9,64%, a broj starih 65 i više godina povećao se za 230 047 osoba ili 3,44%.

Pokazatelji starosti i starenja govore da stanovništvo Republike Hrvatske spada u stara društva s prosječnom dobi od 45,3 godine za žene i 41,8 godina za muškarce za 2019. godinu (DZS, 2021). Očekivano trajanje života u Republici Hrvatskoj za rođene 1953. godine iznosilo je za žene 63,2 godine, za muškarce 59,1 godina. Procjena očekivanog trajanja života za rođene 2019. godine je za žene 81,6 godina, a za muškarce 75,4 godina (DZS, 2021). U vremenu od 66 godine povećano je očekivano trajanje života za 18,4 godine za žene i 16,3 godina za muškarce.

Prema Priopćenju iz 2022. godine DZS o prirodnom kretanju stanovništva Republike Hrvatske, u 2021. godini proizlazi da Hrvatsku prati trend smanjenja broj živorođene djece, porast broja umrlih, a negativni prirodni prirast od 2012. godine do 2021. godine skoro se utrostručio (2012. bio je -9 939, a 2021. bio je 26 204). Zanimljivo je da je broj umrlih osoba znatnije povećan u 2020. i 2021. godini što se može pripisati utjecaju pandemije uzrokovane virusom COVID-19 (u 2019. godini ukupan broj umrlih iznosio je 51 794, 2020. godine iznosio je 57 023, dok je 2021. godine iznosio 62 712 (DZS, 2022)). S pozicije kreiranja politike skrbi za starije osobe, važno je uzeti u obzir analizu starosnih skupina unutar starije populacije.

Tablica 1. Brojčani pokazatelji o ukupnom stanovništvu i starijem stanovništvu po dobnim skupinama za 2001., 2011., 2015. i 2021. godinu

Godina	Ukupan broj stanovnika	Ukupan broj starijih od 65 i više godina	Mlada dobna skupna 65-74 godine	Starija dobna skupina 75-84 godine	Stara dobna skupina 85 i više godina
2001.	4 437 460	712 872	456 859	194.155	61 858
2011.	4.284 889	755 633	414 403	280.630	60 600
2015.	4.203 604	799 286	424 021	299 908	75 357

2021.	3 871 833	869 239	507718	269 574	91 947
-------	-----------	---------	--------	---------	--------

Izvor: DZS, 2022.

Iz podataka u Tablici 1. vidljivo je da broj stanovnika ima laganu tendenciju pada do 2015. godine, a od 2015. godine taj pad je značajniji. Istovremeno se broj starijih od 65 i više godina povećava. Nadalje, promatrajući starije osobe po dobnim skupinama, vidljivo je da se do 2015. godine povećava broj starije (75-84 godine) i stare dobne skupine (85 i više godina), dok se broj mlađe dobne skupine smanjuje. Od 2015. godine situacija je bitno drugačija te se broj mlađe dobne i stare skupine povećava, a smanjuje broj starije dobne skupine.

Promatrajući starije osobe s aspekta potreba, možemo reći da mlađa starosna skupina (od 65 do 74 godine) uz očuvanost zdravlja ne postavlja puno zahtjeva prema društvu u smislu osiguranja pomoći i usluga. To je skupina koja je najčešće vrlo aktivna, bilo društveno ili unutar svoje obitelji kao pomoć u čuvanju i odgoju unučadi pa bi prilikom kreiranja radnog zakonodavstva trebalo voditi računa da se izrade fleksibilni modeli kako bi se omogućilo da potencijal ove dobne skupine dođe do izražaja. Srednja starosna skupina zbog svoje dugovječnosti i često fizičke oronulosti postavlja pred obitelj i društvo izvjesne zahtjeve. To je dob do koje uglavnom završavaju obiteljske obveze u smislu pomoći oko čuvanja i odgajanja unučadi i vrijeme kad su njihova već sredovječna djeca zaokupljena problemima vezanim uz posao i vlastite uvjete života pri čemu nerijetko zaborave da nastupa vrijeme kad ostarjeli roditelji trebaju njihovu pomoć. To je razdoblje u tijeku kojega se najčešće gube životni partneri. Prema podacima o umrlim osobama, u 2019. godini od ukupnog broja umrlih starijih osoba 44,83% su pripadnici srednje dobne skupine, 22,14% mlađe i 33,02% stare dobne skupine (DZS, 2022).

Pripadnici starije dobne skupine (od 75 do 84 godine) su najčešće još donekle funkcionalno očuvani i nije im potrebna svakodnevna cjelodnevna skrb, ali uz pripomoć bi uspješno zadovoljavali sve svoje potrebe pa je za njih neophodno razvijati usluge u zajednici kako bi im se osigurala donekle slična kvaliteta života koju su imali tijekom života.

Stara dobna skupina (od 85 i više godina) zbog svih problema koje starost donosi zahtijeva pojačanu skrb. Prema Godišnjem statističkom izvješću Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike u 2021. godini (MROSP, 2022), u državnim, decentraliziranim i nedržavnim domovima za starije i nemoćne osobe od ukupnog broja svih smještenih osoba najviše je bilo na smještaju osoba stare dobne skupine i njihov udio je bio

44,2% od ukupnog broja starijih osoba na smještaju. Važno je napomenuti da je kod planiranja smještajnih kapaciteta za starije osobe na pojedinom području potrebno uvažiti demografske pokazatelje tog područja (gustoću naseljenosti, udio starijeg stanovništva, podatke o tipovima kućanstva i druge pokazatelje koji će biti izloženi).

Neujednačena rasprostranjenost stanovništva na području cijele države vidljiva je također iz podataka o prosječnoj gustoći naseljenosti koja iznosi 74 stanovnika na km², međutim, gustoća naseljenosti je vrlo neujednačena po županijama odnosno mikroregijama. U Ličko-senjskoj županiji je najmanja i iznosi 9 stanovnika na km², dok je u Gradu Zagrebu najveća i iznosi 1 247 stanovnika na km² (Strategija socijalne skrbi za starije osobe u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2017. do 2020. godine, 2017).

Prema podacima iz najnovijeg popisa stanovništva iz 2021. godine, udio starijeg stanovništva u stanovništvu županija također je neujednačen pa je u Šibenskoj-kninskoj županiji 27,3% stanovništva starije od 65 i više godina što predstavlja i najveći udio u Hrvatskoj, a u Gradu Zagrebu je najmanji i iznosi 20,6% (DZS, 2021).

Popisom stanovništva iz 2011. godine prikupljeni su podaci o tipovima kućanstava s obzirom na dob, spol, tip kućanstva i obiteljske statuse. Radi se o korisnim podacima za planiranje skrbi o starijima na nacionalnoj razini pa proizlazi da 24,23% stanovnika starih 65 i više godina u Republici Hrvatskoj živi u samačkim kućanstvima, od čega žene čine 77,50%. Najveći udio samačkih kućanstava ima stara dobna skupina 30,9%, zatim srednja 28,57% i mlađa 20,28%. (DZS, 2011).

U bračnoj ili izvanbračnoj zajednici živi 49,43% osoba starih 65 i više godina, pri čemu žene čine 41,39%. U institucionalnim kućanstvima je 2,86%, a u institucijama za starije 2,38% stanovništva starog 65 i više godina. Žene su u institucijama za starije zastupljene sa 75,55%. (DZS, 2011a).

U najnovijem popisu stanovništva iz 2021. godine izostavljeno je praćenje stanovništva s teškoćama u obavljanju svakodnevnih aktivnosti i fizičkoj pokretnosti. Od strane Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo prati se udio stanovništva prema invaliditetu, međutim podaci koji se prate odnose se na ukupnu populaciju starijih osoba.

Tablica 2. Prikaz udjela osoba s invaliditetom u ukupnom stanovništvu te u pojedinim dobnim skupinama – prevalencija invaliditeta na 100 stanovnika u 2019., 2020., 2021.

	Prevalencija invaliditeta u 2019.	Prevalencija invaliditeta 2021.	Prevalencija invaliditeta u 2022.
Ukupno	12,4	14,4	16,0
0-19	5,5	8,2	9,4
20-64	8,7	10,8	11,8
65+	30,4	30,6	32,8

Izvor: Izvješće o osobama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj, HZJZ 2019.,2021.,2022.

Iz navedenih podataka u Tablici 2. vidljivo je da je udio osoba s invaliditetom u porastu pri čemu je udio osoba starije životne dobi s invaliditetom najveći od svih dobnih skupina te je u porastu. Važno je napomenuti da je prema Godišnjem statističkom izvješću Ministarstva rada i mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike za 2021. godinu vodeći razlog za smještaj u decentralizirani dom bio bolest i nemoć (69%), a usamljenost kao razlog za smještaj bila je kod 12,8% smještenih starijih osoba (MROSP, 2022) .

Prema Izvješću Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo, kao jedan od pokazatelja zdravstvenog stanja stanovništva koristi se i indikator godine zdravog života, a koji pokazuje koliko dugo se očekuje da ljudi žive bez određenih zdravstvenih poteškoća. Prilikom izračuna koriste se podaci mortalitetne statistike i rezultati samoprocjene dugotrajnog ograničenja aktivnosti. Podaci vezani uz mortalitet prikupljaju se iz baze podataka Eurostata, a podaci o samoprocijenjenom dugotrajnom ograničenju aktivnosti iz istraživanja EU-SILC (Statistics on Income and Living Conditions). Prema posljednjim dostupnim podacima iz 2020. godine, muškarci iz EU-27 pri rođenju mogu očekivati 63,5 zdravih godina života, što čini 81,9 % njihove životne dobi od rođenja do očekivanih 77,5 godina. Žene pri rođenju mogu očekivati 64,5 zdravih godina života, što je 77,5% njihovog očekivanog životnog vijeka od rođenja do navršene 83,2 godine. Za muškarce je u Republici Hrvatskoj pri rođenju očekivani broj zdravih godina života 57,5 godina (77,0% njihove očekivane životne dobi), a za žene 59,6 godina

(73,7% njihove očekivane životne dobi) (Prirodno kretanje u Hrvatskoj u 2021. godini, HZJZ, 2022).

1.4. ORGANIZACIJA SKRBI ZA STARIJE OSOBE

Organizacija skrbi za osobe starije životne dobi u europskim zemljama različita je te se može podijeliti na četiri tipa vezano uz geografski položaj. U zemljama južne Europe u kojima je zastupljen koncept tradicionalne obitelji, briga i skrb za osobe starije životne dobi odvija se unutar članova obitelji, a mreža javnih institucija za skrb slabo je razvijena. U nordijskim zemljama zajednički život starijih unutar obitelji praktično je nestao i u tim je zemljama razvijena javna skrb o osobama starije životne dobi. Zbog toga postoji široka i dostupna mreža javnih institucija koje pružaju besplatne ili relativno jeftine usluge starijim osobama. U anglosaksonskim zemljama, Ujedinjenom Kraljevstvu i Irskoj, slabo je zastupljen model skrbi za osobe starije životne dobi unutar obitelji, a razvijeno je i po cijenama dostupno, privatno tržište usluga za starije. S druge strane, u zemljama srednje Europe skrb je temeljena na dodatnom socijalnom osiguranju na osnovi uplata posebnih doprinosa (Puljiz, 2016). Iz svega navedenoga, može se zaključiti da skrb za starije prelazi na državu u onim zemljama gdje istu nije moguće ostvariti unutar obitelji. Naime, kako koncept tradicionalne obitelji slabi i narušava u pogledu skrbi i brige obitelji za svoje ostarjele članove, ulogu skrbi i brige za osobe starije životne dobi preuzimaju institucije (Jedvaj, Štambuk i Rusac, 2014).

Razvoj skrbi za starije osobe u sustavu socijalne skrbi počinje sredinom 20. stoljeća na način da je sustav bio usmjeren isključivo na razvoj institucijskih usluga kroz osnivanje domova. Izvaninstitucijske usluge za starije osobe počinju se razvijati 60-ih godina prošlog stoljeća, a prvi Zakon o socijalnoj skrbi omogućio je da starije osobe mogu ostvariti pravo na usluge pomoći i njege u kući. U to doba otvaraju se centri za dnevni boravak te se razvija udomiteljstvo za stare i to kao smještaj odraslih osoba u druge obitelji (Dobrotić, 2016). Iako je započeo razvoj izvaninstitucijskih usluga, i dalje je najvidljivije ulaganje države u institucijske oblike skrbi za starije osobe i to na način da fond mirovinskog i invalidskog osiguranja gradi državne domove. Osamdesetih godina prošlog stoljeća počinju se pojavljivati problemi nedostatka smještajnih kapaciteta koji se nastoje riješiti kroz jače zagovaranje udomiteljstva za starije i pluralizaciju pružatelja usluga.

Početkom 21. stoljeća domovi za starije osobe koji su tada bili državni decentralizirani su na način da su osnivačka prava prenesena na županije, međutim, decentralizacija je provedena

fragmentarno (izostala je fiskalna decentralizacija). Kako je i nadalje prisutan problem nedostatnog kapaciteta koji nije riješen udomiteljstvom i pluralizacijom pružatelja usluga, razvija se novi oblik izvaninstitucijskog smještaja – smještaj u obiteljske domove. No, kako populacija stari, i dalje je prisutan nedostatak smještajnih kapaciteta za starije osobe pri čemu je veliki pritisak na decentralizirane domove iz razloga jer je cijena u njima subvencionirana. Međutim, iz Godišnjeg izvješća Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, u tim domovima 2/3 korisnika su korisnici koji samostalno zadovoljavaju svoje potrebe ili im je potrebna pripomoć druge osobe (I. i II. stupanj usluge) pa se postavlja pitanje je li im subvencionirani smještaj uistinu potreban.

Od 2008. godine izvaninstitucijska skrb u vidu pomoći u kući i dnevnog boravka za starije osobe počela se paralelno provoditi i kroz sustav međugeneracijske solidarnosti i to kroz projektno financiranje da bi se od 2013. godine usluge iz međugeneracijske solidarnosti nastavile provoditi kroz sustav socijalne skrbi na način kako je to zakonom propisano. Tada se donosi i prva strategija socijalne skrbi za starije osobe koja naglasak stavlja na širenje usluga u zajednici (Strategija socijalne skrbi za starije osobe u Republici Hrvatskoj za razdoblje 2014. – 2016., 2014). Navedenom strategijom postavljeni su ciljevi u skrbi za starije osobe, a koji su se odnosili na unaprjeđenje zakonodavnog okvira, informiranje i podizanje razine svijesti o pravima starijih osoba te širenje i unaprjeđenje usluga u zajednici. Nakon isteka spomenute strategija donesena je nova strategija s gotovo identičnim ciljevima, ali za razdoblje od 2017. do 2020. Prema Roksandić Vidlička i Šikoronja (2017), tada su se dogodili i pozitivni pomaci na polju prepoznavanja problema starenja stanovništva i prava starijih osoba. Strategija socijalne skrbi za starije osobe u Republici Hrvatskoj od 2017. do 2020. prepoznaje sljedeće probleme: neujednačeni uvjeti pristupa mreži socijalnih usluga za korisnike i pružatelje, odnosno neujednačeni modeli financiranja domova za starije osobe, nedovoljan nadzor rada pružatelja usluga za starije osobe, nedovoljna socijalno-ekonomska zaštita starijih osoba (nacionalna mirovina) te nemogućnost ostvarivanja prava na status njegovatelja za skrb o starijim osobama. Nadalje, prepoznaje se problem slabe informiranosti o pravima starijih osoba pa teme vezane uz kršenje prava starijih osoba sve češće postaju tema medijskog prostora, a naročito tema zlouporabe ugovora o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju. Naime, kao rezultat navedenih strateških dokumenta uvedena je nacionalna naknada za starije osobe, a u novom Zakonu o socijalnoj skrbi (Narodne novine, 18/22, 46/22, 119/22) pravo na status njegovatelja postalo je pristupačnije za starije osobe te se sve više financijskih sredstva i nacionalnih i europskih odvajaju za skrb o osobama starije životne dobi. S ciljem poboljšanja dostupnosti

integrirane cjelovite skrbi za starije osobe u Nacionalnom planu oporavka i otpornosti (2021) određena je mjera vezana za skrb za starije osobe kojom se planira europskim sredstvima izgraditi i opremiti centre za starije osobe u kojima bi se pružala i izvaninstitucijske i institucijske usluge. Centri za starije osobe predstavljali bi inovativni model skrbi za starije osobe u kojima bi se pružala integrirana skrb na način da se funkcionalno spoji socijalna skrb sa zdravstvenim ustanovama na primarnoj razini. Također je planirano da se pruži i povremena skrb starijim osobama za vrijeme spriječenosti njegovatelja ili člana obitelji čime će se članovima koji skrbe za starijeg člana olakšati usklađivanje poslovnog i obiteljskog života. Planirana je izgradnja osam centara koji bi uz navedeno bili i mjesta na kojima bi se vršila edukacija stručnjaka i razne informativne aktivnosti.

1.5. OSOBE STARIJE ŽIVOTNE DOBI U SUSTAVU SOCIJALNE SKRBI

Opredjeljenje Republike Hrvatske za zaštitu starijih osoba kao ranjive skupine proizlazi iz članka 58. stavka. 1. Ustava Republike Hrvatske (Narodne novine, 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10 i 5/14, dalje u tekstu: Ustav) gdje je navedeno da slabim, nemoćnim i drugim, zbog nezaposlenosti ili nesposobnosti za rad, nezbrinutim osobama država osigurava pravo na pomoć za podmirenje osnovnih životnih potreba. Nadalje, u članku 64. stavku 4. Ustava navedeno je da su djeca dužna brinuti se za stare i nemoćne roditelje, a člankom 65. stavkom 1. Ustava propisano je da je dužnost svih da štite djecu i nemoćne osobe.

Također, člankom 292. Obiteljskog zakona (Narodne novine, 103/15 i 98/19) navodi se da je punoljetno dijete dužno uzdržavati roditelja koji nije sposoban za rad, a nema dovoljno sredstava za život ili ih ne može ostvariti iz svoje imovine.

Navedenim normativnim propisima država brigu za starije prvenstveno usmjerava k članovima obitelji i obveznicima uzdržavanja te, ukoliko navedeni istu nisu u mogućnosti realizirati, pojavljuje se briga države. Na taj način skrb se primarno usmjerava na „prirodne mreže“ koje se oslanjaju na prirodnu zajedničku povezanost kroz srodstvo i susjedstvo, a tek potom se skrb usmjerava na „umjetne“ mreže koje predstavljaju ustanove i drugi oblici socijalnih mreža (Laklija, Rusac i Žganec, 2008).

Putem sustava socijalne skrbi provode se intervencije usmjerene osiguravanju osnovnih egzistencijalnih potreba dijelu populacije koji ispunjava propisane uvjete, kao i čitav niz usluga

namijenjenih korisnicima koji trebaju različite oblike trajnog ili privremenog smještaja, odnosno nekih drugih usluga socijalnih službi (Laklija, Rusac i Žganec, 2008).

Prava iz sustava socijalne skrbi starije osobe mogu ostvarivati na nacionalnoj i lokalnoj razini. Nacionalnu razinu predstavljaju prava propisana zakonom i namijenjena su svim građanima koji ispunjavaju zakonom propisane uvjete. Lokalnu razinu predstavljaju prava koja su propisana odlukama o socijalnoj skrbi i namijenjena su lokalnom stanovništvu. Uz navedeno, starije osobe mogu ostvariti i prava koja proizlaze iz raznih projekata i programa financiranih iz raznih izvora, a svoje utemeljenje nalaze u strateškim dokumentima.

Prava koja starije osobe ostvaruju na lokalnoj razini trebaju predstavljati nadogradnju na prava propisana zakonom. Babić (2018) ističe u analizi nekih lokalnih socijalnih programa u Hrvatskoj da se na ovaj način stvaraju još veće socijalne nejednakosti u smislu dostupnosti usluga na lokalnoj razini.

Prema istraživanju koje su provele Knezić i Opačić (2021), a koje se odnosi na dostupnost socijalnih usluga i razlike između ruralnih i urbanih sredina došlo se do zaključka da, iako je starija populacija korisnička skupina za koju postoji široka rasprostranjenost najvećeg broja socijalnih usluga, procjena sudionika je da samo jedna od usluga zadovoljava potrebe stanovništva. Autorice ističu da, iako je usluga obiteljskog doma za starije osobe prisutna u 65% jedinica lokalne samouprave, usluga dostave toplih obroka ili usluga pripreme obroka prisutna je u 62% jedinica lokalne samouprave, a njega u kući u 71% jedinica lokalne samouprave. Niti jedna od ovih usluga, prema procjeni stručnjaka i predstavnika lokalne samouprave, ne zadovoljava potrebe stanovnika. Jedino usluga pomoć u obavljanju svakodnevnih aktivnosti (prehrana, prijevoz, kućanski poslovi, sitni popravci, nabava lijekova) zadovoljava kriterije dostupnosti s obzirom da je usluga prisutna u 84% jedinica lokalne samouprave. Kao nedovoljno dostupne usluge za starije osobe istaknute su: udomiteljstvo za starije osobe, preventivni zdravstveni pregledi za starije osobe, usluga pranja i glačanja za starije osobe, mobilni tim palijativne skrbi i organizirani prijevoz i pratnja za starije i nemoćne osobe. U istraživanju se pokazalo da tamo gdje usluge i postoje, ispitanici procjenjuju da ne zadovoljavaju potrebe stanovnika. Područja s višim indeksom razvijenosti više ulažu u nadstandard socijalnih usluga za starije osobe. To znači da su u područjima s višim indeksom razvijenosti starijim osobama dostupne, povrh usluga propisanih zakonom o socijalnoj skrbi, i usluge koje utječu na što bolju kvalitetu života (npr. organizirane dnevne aktivnosti, pratnja na liječničke preglede i sl.).

Prema Zakonu o socijalnoj skrbi (Narodne novine, 18/22, 46/22 i 119/22), osoba starije životne dobi može ostvariti pravo na naknade i pravo na usluge ukoliko udovoljava uvjetima propisanim zakonom. Starije osobe u sustavu socijalne skrbi najčešće koriste sljedeća prava: zajamčenu minimalnu naknadu, doplatu za pomoć i njegu, osobnu invalidninu, uslugu pomoći u kući i uslugu smještaja. Dužina trajanja usluge smještaja može biti privremena ili dugotrajna, a može trajati sve dane u tjednu ili tijekom pet radnih dana. Uslugu smještaja pružaju: dom socijalne skrbi, centar za pružanje usluga u zajednici, drugi pružatelji usluga (udruga, vjerska zajednica, trgovačko društvo, domaća i strana pravna osoba te obrtnik) ili fizička osoba (udomitelj ili obiteljski dom).

Tablica 3. Prikaz prava u sustavu socijalne skrbi koje najčešće ostvaruju osobe – stanje na dan 31.12.2021. godine

	Zajamčena minimalna naknada	Doplatu za pomoć i njegu	Osobna invalidnina	Pomoć u kući	Dugotrajni smještaj (temeljem rješenja CZSS)
Ukupno	50 151	87 368	40 513	5 421	14 383
%	100%	100%	100%	100%	100%
0-19	11 150	8 082	7 865	2	1 350
%	22,2%	9,3%	19,4%	0,03%	9,3%
19-65	32 439	42 761	22 496	1 140	9 269
%	64,7%	48,9%	55,5%	21,02%	64,4%
65+	6 526	36 525	10 151	4 279	3 764
%	13,1%	41,8%	25,1%	78,95%	26,3%

Izvor: Godišnje statističko izvješće za 2021. godinu, MROSP.

Iz navedene tablice proizlazi da su starije osobe najzastupljenija skupina korisnika kod prava na uslugu pomoć u kući. Također, može se reći da kod novčanih naknada najveći udio starijih osoba ostvaruje naknadu namijenjenu za suzbijanje siromaštva (zajamčenu minimalnu naknadu).

Tablica 4. Prikaz prava u sustav socijalne skrbi koje najčešće ostvaruju starije osobe po dobnim skupinama – stanje na dan 31.12.2021. godine

	Zajamčena minimalna naknada	Doplatak za pomoć i njegu	Osobna invalidnina	Pomoć u kući
Ukupno	50 151	87 368	40 513	5 421
	100%	100%	100%	100%
65-74 god. (mlađa)	4448	9565	5528	1686
	8,7%	10,9%	13,6%	31,1%
75-84 god. (srednja)	2152	13032	3120	1501
	4,3%	14,9%	7,7%	27,7%
85 i više god. (stara)	417	4928	1509	590
	0,8%	5,6%	3,7%	10,8%

Izvor: Godišnje statističko izvješće za 2021. godinu, MROSP .

Iz podataka u tablici kod osobne invalidnine i doplatka za pomoć i njegu najzastupljeniji je udio srednje dobne skupine, što nije slučaj kod zajamčene minimalne naknade gdje su pripadnici mlađe dobne skupine najbrojniji te ih je skoro duplo više od pripadnika srednje dobne skupine i deset puta više od pripadnika stare dobne skupine.

Ukupni smještajni kapaciteti u Republici Hrvatskoj za starije osobe iznose 26 762 kreveta u 2021. godini te je udio smještajnog kapaciteta u odnosu na ukupan broj starijih za 2020. godinu iznosio 3,16%. Postotak smještajnih kapaciteta u 11 županija bio je ispod prosjeka od 3,16%, a to su: Krapinsko-zagorska županija, Sisačko-moslavačka županija, Bjelovarsko-bilogorska županija, Primorsko-goranska županija, Brodsko-posavska županija, Zadarska županija, Osječko-baranjska županija, Šibensko-kninska županija, Splitsko-dalmatinska županija, Istarska županija i Dubrovačko-neretvanska županija (Izvor: Izvješće o provedbi Strategije socijalne skrbi za starije osobe u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2017. do 2020. godine za 2020. godinu). Nedostatak smještajnih kapaciteta prepoznat je u Akcijskom planu za razvoj socijalnih usluga za razdoblje od 2021. do 2024. godine te se planira izgraditi 8 centara za starije osobe čime će se povećati kapacitet usluge smještaja za 800 korisnika kojima je zbog

otežane funkcionalne sposobnosti i narušenog zdravstvenog stanja potrebna pomoć i nadzor druge osobe u zadovoljenju svih potreba u punom opsegu (Akcijski plan za razvoj socijalnih usluga za razdoblje od 2021. do 2024. godine, 2021).

Usluga smještaja u sustavu socijalne skrbi može se ostvariti temeljem rješenja nadležnog centra za socijalnu skrb* ili sklapanjem ugovora s pružateljem usluga smještaja. Da bi osoba ostvarila pravo na uslugu smještaja temeljem rješenja centra za socijalnu skrb*, mora ispuniti zakonom propisane uvjete.

Tablica 5. Prikaz usluge dugotrajnog smještaja za starije osobe ostvarene temeljem rješenja centra za socijalnu skrb obzirom na pružatelja usluge u 2021. godini

Državni dom	171	4,5%
Decentralizirani dom	1 171	31,2%
Nedržavni dom	713	18,9%
Druga pravna osoba koja obavlja djelatnost socijalne skrbi	69	1,8%
Centar za pružanje usluga u zajednici	10	0,3%
Fizička osoba	122	3,2%
Udomiteljstvo	1 508	40,1%
Ukupno	3 764	100%

Izvor: Godišnje statističko izvješće za 2021. godine, MROSP.

Iz navedene tablice vidljivo je da je od ukupnog broja starijih osoba koje su koristile uslugu dugotrajnog smještaja temeljem rješenja centra za socijalnu skrb* smještaj u udomiteljstvo je najzastupljeniji pri čemu udomiteljstvo za starije osobe predstavlja izazov koji je u potpunosti zaobišao zanimanje znanstvene i istraživačke zajednice. Međutim, važno je istaknuti da se podaci iz Tablice 5. odnose samo na dio starijih osoba koje uslugu dugotrajnog smještaja ostvaruju temeljem rješenja centra za socijalnu skrb*.

Međutim, ako uzmemo u obzir ukupne smještajne kapacitete pružatelja usluge smještaja za starije osobe koji iznose 29 424, tada najviše kapaciteta ima u decentraliziranim i nedržavnim domovima – 10 801, zatim u nedržavnim domovima – 7 604, dok 1 811 mjesta ima kod pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi, a najmanje mjesta u državnim domovima u kojemu ima 171 mjesto (Akcijski plan razvoja socijalnih usluga za razdoblje od 2021. do 2024. godine, 2021).

1.6. UDOMITELJSTVO ZA OSOBE STARIJE ŽIVOTNE DOBI U REPUBLICI HRVATSKOJ

Udomiteljstvo se prvi put spominje u Zakonu o prisilnom odgoju nedoraslih iz 1902. godine, a dvadeset godina kasnije, 1922. godine, kada je donesen Zakon o zaštiti djece i mladeži, preporuča se smještaj djece u obitelj. Na području Republike Hrvatske 1937. godine osnivaju se državne dječje kolonije u Mraclinu i Krapini. Tako se na području Velike Gorice i do danas održala tradicija udomljavanja djece (Gašparec, 1991). Krajem 80-ih i početkom 90-ih godina u Republici Hrvatskoj stručna i znanstvena zajednica prepoznala je potencijale i prednosti udomiteljskog smještaja korisnika te se organizira prvi tečaj iz područja socijalnog rada na temu „*Specijalizirani smještaj u drugu obitelj kao alternativa institucionalnom smještaju pri Interuniverzitetskom centru za poslijediplomske studije u Dubrovniku*“ (Selak-Živković, 1991).

Udomiteljstvo je oblik izvaninstitucijske usluge smještaja kojom se osigurava skrb i potpora korisniku u poticajnom i pozitivnom obiteljskom okruženju te ima dugu tradiciju u Republici Hrvatskoj. Donošenje posebnog zakonskog propisa, Zakona o udomiteljstvu 2007. godine predstavlja značajnu prekretnicu u razvoju udomiteljstva koje je do tada bilo regulirano u okviru Zakona o socijalnoj skrbi. U cilju kvalitetnijeg pristupa udomiteljstvu navedenim zakonom su na jedinstven način propisane obveze udomitelja i centara za socijalnu skrb, ustrojeni su timovi za udomiteljstvo u centrima za socijalnu skrb, osigurana je osobna naknada udomiteljima za uloženi trud u svakodnevnoj skrbi za korisnika, smanjen je broj korisnika u jednoj udomiteljskoj obitelji te je na jedinstven način regulirano uvođenje evidencije i registra udomiteljskih obitelji i smještenih korisnika.

Pozitivni pomaci u području udomiteljstva nastavljeni su u okviru daljnjih reformi sustava socijalne skrbi. Strategijom razvoja sustava socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj 2011. – 2016. godine, jedan od prioriteta razvoja sustava socijalne skrbi, bio je i unaprijediti udomiteljsku skrb u Republici Hrvatskoj. Tada je utvrđeno da je udomiteljstvo kao oblik skrbi za neke kategorije korisnika nerazvijeno i jedna od planiranih mjera bilo je poticanje razvoja udomiteljstva za skupine korisnika sa specifičnim potrebama. Nadalje, s obzirom na veliku regionalnu nejednakost u pogledu rasprostranjenosti udomiteljstva, definirana je mjera koja se odnosila na poticanje ravnomjernog razvoja udomiteljstva na području cijele Republike Hrvatske. Također, s obzirom na značajnu ulogu udomitelja u životu smještene osobe čije potrebe su sve složenije, bilo je predviđeno da se osigura potpora udomiteljskim obiteljima putem centara za socijalnu skrb i domova socijalne skrbi s time da će se u provedbu edukacije,

supervizije i potpore udomiteljskim obiteljima, u okviru procesa transformacije, uključiti i domovi socijalne skrbi.

U kontekstu planiranih promjena u srpnju 2011. godine donesen je novi Zakon o udomiteljstvu kojim je između ostalih novina, uvedeno profesionalno udomiteljstvo za neke skupine djece i mlađih punoljetnih osoba te za osobe s težim invaliditetom.

Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o udomiteljstvu iz srpnja 2012. godine brisane su odredbe koje se odnose na profesionalizaciju udomiteljstva čime profesionalizacija udomiteljstva nije uvedena.

U daljnjim strateškim planovima koji su doneseni 2012. godine u Republici Hrvatskoj poseban naglasak stavljen je na udomiteljstvo i zbog procesa deinstitutionalizacije i transformacije s kojim se započelo devedesetih godina prošlog stoljeća, a kojima je cilj postizanje promjene u omjeru između institucijske i izvaninstitucijske skrbi u korist izvaninstitucijske.

Planom deinstitutionalizacije, transformacije te prevencije institucionalizacije 2018. – 2020. godine predviđeno je daljnje intenziviranje procesa transformacije i deinstitutionalizacije te prevencije institucionalizacije, osiguravanje šireg obuhvata socijalnih usluga i razvoja novih usluga u skladu s planiranim prioritetima na lokalnoj razini u svrhu regionalno ravnomjernog pružanja usluga i osiguravanja dostupnosti usluga u zajednici.

Jedan od posebnih ciljeva u okviru prioriteta za provedbu procesa deinstitutionalizacije i transformacije te prevencije institucionalizacije za odrasle osobe s invaliditetom je razvijanje izvaninstitucijskih socijalnih usluga za korisnike koji ne mogu ostati u vlastitoj obitelji, a nije im potrebna dugotrajna intenzivna skrb (udomiteljstvo, obiteljski domovi i dr.).

Nadalje, unatoč nastojanjima da se unaprijedi udomiteljska skrb za sve korisnike, i dalje su bile prisutne poteškoća u području udomiteljstva poput različite razine kvalitete udomiteljske skrbi o korisnicima, nejednake regionalne rasprostranjenosti udomiteljstva, nepovoljne dobne i obrazovne strukture udomitelja, slabog odaziva novih obitelji za bavljenje udomiteljstvom, posebice obitelji mlađe životne dobi i višeg stupnja obrazovanja, u prosincu 2018. godine donesen je novi Zakon o udomiteljstvu. Istim je omogućeno obavljanje udomiteljstva kao zanimanja koje se obavlja kao standardno udomiteljstvo i specijalizirano udomiteljstvo za djecu, a udomiteljima koji obavljaju udomiteljstvo kao zanimanje omogućuje se pravo na opskrbninu, naknadu za rad udomitelja, prava iz mirovinskog i obveznog zdravstvenog osiguranja i prava za vrijeme nezaposlenosti kao zaposlena osoba u skladu s posebnim propisima. S obzirom na vrstu udomiteljstva, razlikujemo tradicionalno udomiteljstvo, udomiteljstvo kao zanimanje i srodničko udomiteljstvo. Za svaku vrstu udomiteljstva propisani

su različiti uvjeti pa tako srodničko udomiteljstvo mogu obavljati srodnici (braća/polubraća, sestre/polusestre, unuci te njihovi bračni/izvanbračni drugovi).

Potrebe za udomiteljima koji udomiteljstvo obavljaju kao zanimanje utvrđuje su u skladu s mrežom socijalnih usluga koju donosi nadležno ministarstvo. Udomiteljska obitelj mora ispunjavati zakonom propisane stambene, socijalne i druge uvjete. (Zakon o udomiteljstvu, Narodne novine, 115/18 i 18/22). Uvjete ocjenjuje centar za socijalnu skrb* koji je prema mjestu prebivališta udomiteljske obitelji za nju nadležan, a u obradi obitelji sudjeluje stručni tim koji čine: socijalni radnik, psiholog, pravnik i liječnik, a po potrebi i drugi odgovarajući stručnjaci. Udomiteljskoj se obitelji za zadovoljavanje potreba smještene osobe isplaćuje naknada. Korisnici se smještavaju u udomiteljske obitelji temeljen rješenja centra za socijalnu skrb*. Udomitelj mora biti psihički i tjelesno zdrav, sposoban čuvati, štiti te zadovoljiti potrebe korisnika.

Udomiteljska obitelj ne može biti obitelj u kojoj je udomitelju ili drugom članu obitelji oduzeto pravo na roditeljsku skrb, u kojoj su poremećeni obiteljski odnosi, u kojoj je udomitelj ili član obitelji osoba društveno neprihvatljivog ponašanja, u kojoj bi zbog mentalnog oštećenja ili bolesti udomitelja ili drugog člana obitelji bilo ugroženo zdravlje ili drugi interesi korisnika. Nadzor nad radom udomitelja obavlja centar za socijalnu skrb* na temelju javnih ovlasti te inspeksijska služba ministarstva nadležnog za poslove socijalne skrbi. Udomitelji su dužni pohađati edukacije. S tim u vezi donesen je i Pravilnik o načinu i trajanju osposobljavanja i dodatnog usavršavanja udomitelja (Narodne novine, 63/19) kojim je propisan način i trajanje osposobljavanja i dodatnog usavršavanja udomitelja.

Osposobljavanje za udomitelja provodi se u postupku za donošenje rješenja o dozvoli za obavljanje udomiteljstva, a provodi ga centar za socijalnu skrb* na čijem području mjesne nadležnosti podnositelj zahtjeva ima prebivalište. Dodatno osposobljavanje prolaze udomitelji za određene kategorije korisnika (privremeni smještaj djeteta i mlađe punoljetne osobe s problemima u ponašanju ili smještaj djeteta stranog državljanina koje se zatekne na teritoriju Republike Hrvatske bez nadzora roditelja ili druge odrasle osobe koja je odgovorna skrbiti o njemu). Godišnja edukacija sastoji se od individualnih i/ili grupnih predavanja i radionica te primjera iz prakse.

Tablica 6. Prikaz broja udomitelja i vrte edukacije koju su pohađali u 2019., 2020., 2021.

Vrsta edukacije	2019.	2020.	2021.
Osposobljavanje za udomitelje	1442	1257	1300
Dodatno usavršavanje	556	381	395
Godišnja edukacija	1887	1075	1438

Izvor: Godišnja statistička izvješća, MROSP.

Iz Tablice 6. vidljivo je da je u 2020. godini zabilježen pad svih vrsta edukacija. Najizraženiji je bio kod godišnje edukacije. Ako uzmemo u obzir da je pad zabilježen u doba pandemije uzrokovane virusom COVID-19, kada su sva događanja i edukacije bile svedene na najmanju moguću mjeru, može se reći da je ta pojava očekivana.

Tablica 7. Prikaz stupnja obrazovanja udomitelja po godinama

	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
Niže osnovno školsko obrazovanja	104	93	102	103	115	99	83
Više osnovnoškolsko obrazovanja	767	795	707	684	634	567	563
Srednje obrazovanja	1 704	1 720	1 707	1 782	1 771	1 733	1 649
Više obrazovanje	260	229	264	80	90	138	109
Stručni studij	37	34	41	32	34	27	23
Sveučilišni studij	130	135	133	121	135	146	108
Poslijediplomski studij	12	11	12	9	10	7	11
Drugo	34	32	58	9	5	2	2
Ukupno	3 048	3 049	3 024	2 820	2 794	2 719	2 548

Izvor: Godišnja statistička izvješća, MROSP.

Tablica 7. prikazuje da udomitelji uglavnom imaju završenu srednju školu ili više i niže osnovnoškolsko obrazovanje. Ovaj podatak koristan je za planiranje potrebne edukacije (vrsta, trajanje i sl.). Naime, iz dostupnih podataka nije bilo moguće analizirati obrazovni profil udomitelja po korisničkim skupinama, ali je Savanović (2010) u istraživanju udomiteljstva došla do zaključka da su udomitelji za djecu obrazovaniji od udomitelja za odrasle osobe.

Tablica 8. Prikaz broja odraslih smještenih korisnika u udomiteljske obitelji i broja udomiteljskih obitelji za odrasle osobe

	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
broj smještenih odraslih i starijih osoba	4 323	4 459	4 412	4 523	4 693	4 263	3 578
broj udomiteljskih obitelji za odrasle osobe i starije osobe	1 581	1 557	1 528	1 454	1 476	1 425	1 262

Izvor: Godišnja statistička izvješća, MROSP.

U Tablici 8. nailazimo na odstupanje koje započinje u 2020. godini i nastavlja se u 2021. godini kada broj korisnika drastično pada kao i broj udomiteljskih obitelji. Ova pojava najvjerojatnije je posljedica koju je izazvala pandemija izazvana virusom COVID-19 jer je izraženija bila smrtnost ove populacije, ali zbog obolijevanja ova populacija je došla i izraženije u potrebu za smještajem. Također, pandemija izazvana virusom COVID-19 najvjerojatnije je i utjecala na pad broja udomitelja u 2021. godini jer se dio postojećih udomitelja prestao baviti iz razloga što su im korisnici umrli, a novi udomitelji se nisu prijavljivali zbog pandemije izazvane virusom COVID-19.

Tablica 9. Prikaz smještenih starijih osoba u udomiteljstvo s obzirom na pokretnost

	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
Pokretni	510	585	501	605	753	604	449
Polupokretni	736	787	747	799	805	844	611
Nepokretni	755	695	735	742	798	840	689
Ukupno	2 028	2 067	1 983	2 146	2 356	2 288	1 749

Izvor: Godišnja statistička izvješća, MROSP.

Tablica 9. prikazuje da su u udomiteljskoj obitelji većim dijelom smještene osobe koje su polupokretne ili nepokretne dok su pokretne starije osobe zastupljene oko 30% u udomiteljstvu. Navedeni podatak je od iznimne važnosti naročito pri izradi pravilnika vezanih za edukacije udomitelja, potrebnu opremu, prostor i broj potrebnih radnika.

Tablica 10. Prikaz broja udomitelja po spolu kroz godine

	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
Žene	2 579	2 582	2 575	2 421	2 442	2 358	2 161
Muškarci	469	467	449	399	352	361	387
Ukupno	3 048	3 049	3 024	2 820	2 794	2 719	2 548

Izvor. Godišnja statistička izvješća, MROSP.

Podaci u navedenoj tablici govore da se udomiteljstvom bave većinom žene. U prosjeku su zastupljene otprilike 85%, dok su muškarci zastupljeni s otprilike 15%.

Tablica 11. Broj smještenih korisnika po udomiteljskoj obitelji za odrasle osobe

	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
1 osoba	399	373	332	202	266	259	229
2 osobe	246	243	230	233	219	228	171
3 osobe	228	222	157	189	187	182	169
4 osobe	620	627	709	594	632	623	506
4 +	37	72	86	108	125	102	176

Izvor. Godišnja statistička izvješća, MROSP.

Iz podataka u Tablici 11. vidljivo je da su u udomiteljskim obiteljima za odrasle osobe najčešće smještene 4 osobe, zatim tri osobe, pa dvije i jedna osoba. Zanimljivo je da se konstantno povećava broj udomiteljskih obitelji u kojima je smješteno više od 4 osobe (to je dopušteno samo u iznimnim situacijama). Moguće objašnjenje za navedenu pojavu leži u tome što je prisutan manjak smještajnih kapaciteta za ovu skupinu, a potrebe su sve veće, no vidljivo je da se u svim drugim iznesenim kategorijama smanjuje, što govori da udomiteljstvo treba sagledati iz više perspektiva.

U troškove udomiteljstva spada opskrbnina za potrebe korisnika i naknada za rad udomitelja. Opskrbnina je novčana naknada namijenjena podmirivanju troškova života korisnika, a određuje se za svakog korisnika posebno. Iznos opskrbnine određuje se prema vrsti korisnika, ovisno o životnoj dobi i zdravstvenom stanju korisnika i razmjerna je trajanju i opsegu usluge smještaja korisnika kod udomitelja (Narodne novine, 115/18 i 18/22). Visina opskrbnine utvrđena je Odlukom o visini opskrbnine za potrebe korisnika (Narodne novine, 27/22).

Iznos opskrbnine za smještaj odrasle osobe, uključujući starije osobe prikazan je u Tablici 12.

Tablica 12. Prikaz iznosa opskrbnine

450 % osnovice za pokretnu osobu	315 €
470 % osnovice za polupokretnu osobu	329 €
500 % osnovice za nepokretnu osobu	350 €

Iznos navedenih opskrbnina uvećava se za 200% osnovice za HIV pozitivnu osobu, odnosno 140 € ili za 20% ukupnog iznosa ako korisnik ima povećane (specifične) potrebe koje zahtijevaju veći opseg i kvalitetu usluge koje mu je dužan pružiti udomitelj.

Naknada za rad udomitelja je naknada udomitelju za pruženu skrb i uloženi trud u zbrinjavanju korisnika kojemu je priznato pravo na uslugu smještaja kod udomitelja. Naknada za rad udomitelja ovisi o vrsti udomiteljstva koju udomitelj obavlja. Naknada za rad tradicionalnog udomitelja razmjerna je trajanju usluge smještaja korisnika kod udomitelja. Naknada za rad standardnog udomitelja isplaćuje se od dana izvršnosti rješenja o dozvoli za obavljanje standardnog udomiteljstva do dana izvršnosti rješenja o prestanku dozvole za obavljanje standardnog udomiteljstva uz iznimku da udomitelj ima pravo na naknadu za rad udomitelja u punom iznosu i ako bez svoje krivnje ne ispunjava uvjet propisanog broja korisnika, najduže tri mjeseca od dana prestanka smještaja jednog od korisnika. Visina naknade za rad udomitelja je određena Odlukom o naknadi za rad udomitelja (Narodne novine, 27/22).

Naknada za rad udomitelja koji obavlja tradicionalno udomiteljstvo ovisi o broju i vrsti korisnika, a iznosi 200% osnovice, odnosno 140 eura po smještenom odraslom korisniku.

Tablica 13. Iznos naknade za rad udomitelja

Broj korisnika	Iznos
1	140 €
2	280 €
3	420 €
4	560 €

Naknada za rad udomitelja koji obavlja standardno udomiteljstvo utvrđuje se u jedinstvenom iznosu od 800% osnovice, odnosno 560 € pri čemu udomitelj ima prava iz mirovinskog i obveznog zdravstvenog osiguranja. Udomitelj koji obavlja srodničko udomiteljstvo nema prava na naknadu za rad.

Opskrbnina i naknada za rad udomitelja određivale su se u odnosu na osnovicu na temelju koje se izračunavao iznos prava u sustavu socijalne skrbi, osim prava na zajamčenu minimalnu naknadu, a Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o udomiteljstvu (Narodne novine, 18/22), propisana je posebna osnovica za izračun iznosa naknade za rad udomitelja i iznos opskrbnine te ona od 1. siječnja 2023. godine iznosi 70 eura.

Ako promotrimo Tablicu 14. koja govori drugim izvorima prihoda udomitelja, možemo reći da većina udomitelja ostvaruje prihode i iz drugih izvora.

Tablica 14. Udomitelji prema izvoru prihoda kroz godine

	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
Radni odnos	1 309	1 169	1 221	1 092	1 019	947	1 006
Samostalna djelatnost	103	117	110	133	74	103	64
Poljoprivredna djelatnost	284	305	290	261	265	295	232
Mirovinsko osiguranje	948	941	781	728	705	735	692
Novčana naknada za nezaposlene	59	93	40	57	21	37	52
Rodiljina naknada	17	20	14	25	21	15	15
Prihodi od obveze uzdržavanja	5	5	6	4	7	6	3
Državne potpore u poljoprivredi	41	78	61	76	65	62	48
Drugi izvor	145	271	235	215	230	222	205
Bez drugih prihoda – jedini prihod je naknada za udomitelje	290	201	351	325	520	314	231
Ukupno	3 201	3 200	3 109	2 916	2 934	2 736	2 548

Izvor. Godišnja statistička izvješća, MROSP.

*mogućnost višestrukog odgovora

Tablica 14. prikazuje da svega nešto više od 10% udomitelja nema drugi izvor prihoda te da je jedini prihod koji ima – naknada za rad udomitelja. Najveći postotak udomitelja je u radnom odnosu ili sredstva ostvaruju iz mirovinskog osiguranja. Naknade koje se isplaćuju udomiteljima nisu dostatne, a što će se i ovim istraživanjem potvrditi.

Ako analiziramo cijene smještaja kod svih pružatelja usluge smještaja za starije osobe, tada cijene smještaja kod pravnih osoba određuju njihovi osnivači pri čemu država subvencionira u cijeni državnih i decentraliziranih domova (Bađun, 2017), a one su u praksi šarolike i veće su od cijene smještaja u udomiteljstvu.

Tablica 15. Prikaz udomitelja po dobi i godinama

	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
Do 30	87	81	60	65	66	65	64
30-34	161	141	144	134	152	133	97
35-39	269	261	247	237	246	221	163
40-44	405	384	417	335	331	329	348
45-49	471	470	436	392	444	423	398
50-54	523	507	495	508	439	487	432
55-59	494	504	524	474	473	438	413
60-64	374	418	404	388	412	397	384
65-69	167	198	208	189	178	155	174
70+	97	85	89	98	53	61	75
Ukupno	3 048	3 049	3 024	2 820	2 794	2 719	2 548

Izvor. Godišnja statistička izvješća, MROSP.

Iz Tablice 15. proizlazi da su udomitelji većinom osobe u dobi 40-60 godina s time da je najveća frekvencija u razredu od 50 do 54 godine. Naime, u ovom istraživanju kasnije će biti govora o tome koje izazove nosi činjenica da su udomitelji visoke starosne dobi. Vidljivo je da je gotovo ¼ udomitelja starija od 60 godina! Ako iz svih priloženih podataka projiciramo profil udomitelja u RH, tada možemo zaključiti: udomiteljstvom se bave žene, srednje stručne spreme, prihode ostvaruju i iz radnog odnosa, najčešće su u dobi od 50 do 54 godine, a brinu o četiri polupokretne i nepokretne osobe pri čemu pohađaju godišnju edukaciju za udomitelje.

Uzimajući u obzir podatak koji pokazuje da je udomiteljstvo osoba starije životne dobi u Hrvatskoj zastupljeno kao oblik skrbi za osobe starije životne dobi (Tablica 16.) te da je o tom obliku skrbi provedeno iznimno malo znanstvenih istraživanja, iznimno je važno dobivanje uvida u mišljenja svih uključenih dionika (korisnika, stručnjaka, udomitelja te inspektora) o udomiteljskoj skrbi za osobe starije životne dobi kako bi se ovaj oblik skrb unaprijedio prema preporukama koje imaju znanstveno utemeljenje.

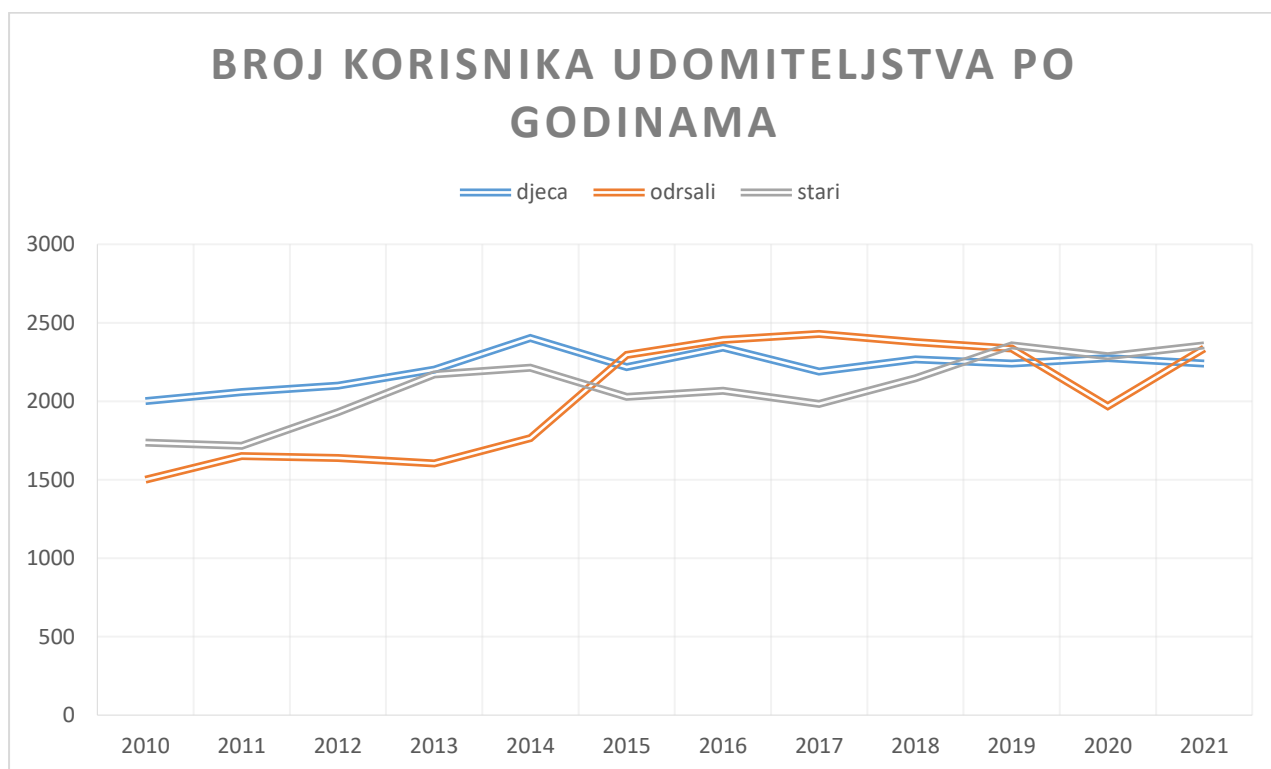
Tablica 16. Broj korisnika udomiteljske skrbi u Republici Hrvatskoj od 2010. do 2018.godine

	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
Djeca	2 001	2 059	2 100	2 201	2 403	2 218	2 342	2 190	2 276	2 241	2 274	2 241
Odrasle osobe	1 500	1 651	1 638	1 604	1 765	2 295	2 392	2 429	2 377	2 337	1 968	2 337
Osobe starije životne dobi (65+)	1 763	1 716	1 931	2 171	2 213	2 028	2 067	1 983	2 146	2 356	2 288	2 356
Ukupno	5 264	5 641	5 669	5 976	6 381	6 541	6 801	6 602	6 799	6 934	6 530	6 974

Izvor: Godišnja statistička izvješća, MROSP.

Iz navedenog u Tablici 16. proizlazi da je rast broja udomljenih odraslih veći u razdoblju od jedanaest godina od rasta broja udomljene djece, a isto bi se moglo reći i za osobe starije životne dobi. Međutim, utjecaj pandemije uzrokovane virusom COVID-19 vidljiv je na odraslim osobama u 2020. godini kada je nešto izraženiji pad broja udomljenih odraslih osoba (Graf 1.).

Graf 1. Grafički prikaz udomiteljske skrbi po korisničkim skupinama u Republici Hrvatskoj

1.7. UDOMITELJSTVO ZA OSOBE STARIJE ŽIVOTNE DOBI U REPUBLICI HRVATSKOJ S TEORIJSKOG I ISTRAŽIVAČKOG ASPEKTA

1.7.1. UDOMITELJSTVO I DEINSTITUCIONALIZACIJA

Udomiteljstvo se kao oblik skrbi nametnulo kao jedna od alternativa institucionalnom obliku skrbi u procesu deinstitutionalizacije (Šućur, 2003). Procesi deinstitutionalizacije i transformacije podrazumijevaju redefiniranje funkcija domova socijalne skrbi, razvijajući alternativne usluge u zajednici (kao npr. udomiteljstvo, obiteljski domovi i jedinice za podršku samostalnom životu pojedinaca) koje se obavljaju što bliže onima koji ih zapravo trebaju (Teodorović i Mišćević, 2014). Proces deinstitutionalizacije predstavlja praksu pružanja individualizirane, pojedincu prilagođene podrške u prirodnom okruženju (Ćirić Milovanović, 2017) što ne znači premještanje korisnika iz velikih rezidencijalnih ustanova u smještajne jedinice manjeg kapaciteta. Ona se treba sagledavati kao kompleksan proces koji

podrazumijeva promjenu pristupa u pružanju podrške osobama uključujući prevenciju i širenje usluga u zajednici kako bi se smanjila potreba za institucionalnom zaštitom.

U Republici Hrvatskoj proces deinstitucionalizacije navodi se kao jedan od reformskih procesa i to u strateškom dokumentu vezanom za razvoj sustava socijalne skrbi iz 2003. U tom dokumentu je između ostalog navedeno da su udomiteljske obitelji oblik skrbi unutar navedenog koncepta (Strategija razvitka Republike Hrvatske »Hrvatska u 21. stoljeću« – strategija razvitka mirovinskog sustava i sustava socijalne skrbi I. dio Hrvatska: od pasivne prema aktivnoj socijalnoj državi, 2003). No, službeni početak procesa transformacije i deinstitucionalizacije kreće donošenjem Plana deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba u Republici Hrvatskoj 2011. – 2016. (Narodne novine, 36/11). U navedenom dokumentu starije osobe kao korisnička skupina nisu bile u fokusu. Međutim, promjene su vidljive u sljedećem Planu deinstitucionalizacije, transformacije te prevencije institucionalizacije 2018. – 2020. (2018) jer je više pozornosti posvećeno skrbi za starije osobe. U spomenutom planu iz 2018. godine navodi se da organizacija skrbi za starije osobe predstavlja izazov za nosioce politike pri čemu se kao problem navodi nedostupnost usluga za starije osobe i nedostatno razvijene usluge u zajednici, posebice usluge pomoći u kući i usluge dnevnog boravka. Također je navedeno da se radi o uslugama jeftinijim od institucijskih oblika skrbi, ali i djelotvornijim, jer preveniraju institucionalizaciju i pridonose socijalnoj uključenosti starijih osoba, kao i većoj kvaliteti njihova života uopće.

U strateškom dokumentu za razvoj sustava socijalne skrbi donesenom 2011. godine bila je vidljiva intencija unaprjeđivanja izvaninstitucijskih oblika skrbi i prevencije institucionalizacije te se udomiteljstvo predlaže kao tradicionalni oblik skrbi (Strategija razvoja sustava socijalne skrbi 2011.-2016.). Nadalje, u strateškim planovima ministarstva nadležnog za socijalnu skrb kada je u pitanju skrb o osobama starije životne dobi, promiče se razvoj izvaninstitucijskih oblika skrbi te zadržavanje osoba starije životne dobi u krugu obitelji (Strateški plan Ministarstva socijalne politike i mladih za razdoblje od 2012. do 2014.). Na razvijanje ovakvog koncepta skrbi za osobe starije životne dobi utjecao je i ulazak Republike Hrvatske u Europsku uniju te preuzimanje Zajedničkih europskih smjernica za prijelaz s institucionalne skrbi na alternativne oblike skrbi i podrške u obitelji i zajednici za djecu, osobe s invaliditetom, osobe s psihosocijalnim poteškoćama i starije osobe u Europi čime se intenzivnije počeo poticati proces deinstitucionalizacije na državnoj razini (Teodorović, Mišćević, 2014).

U Planu deinstitucionalizacije, transformacije te prevencije institucionalizacije iz 2018. godine deinstitucionalizacija je opisana kao dugotrajni i složeni proces koji podrazumijeva da

se osiguraju sve pretpostavke potrebne za uključivanje osoba u život lokalne zajednice (razvoj usluga u zajednici, dostupnost zdravstvenih usluga i usluga školovanja, mogućnost zapošljavanja, promjena stavova stručne i opće javnosti, međusobna suradnja državnih tijela, tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, stručnih i znanstvenih institucija, organizacija civilnog društva i dr.).

Navedenim strateškim dokumentom deinstitutionalizacija je također stavljena u fokus s ciljem smanjivanja broja korisnika na smještaju i osiguravanja usluga podrške u zajednici uz regionalnu ravnomjernost, a usmjerena je na djecu i mlade bez odgovarajuće roditeljske skrbi, djecu i mlade s problemima u ponašanju, djecu s teškoćama u razvoju, ali i odrasle osobe s invaliditetom (Akcijski plan razvoja socijalnih usluga za razdoblje od 2021. do 2024. godine, 2021).

Istraživanje na području Bosne i Hercegovine s ciljem unaprjeđenja stanja osoba treće životne dobi ističe preporuku provedbe procesa deinstitutionalizacije posebice kada je u pitanju unaprjeđenje socijalne uključenosti starijih osoba u društvo pri čemu se navodi da je deinstitutionalizacija izuzetno skupa i nije uvijek najbolje rješenje i u najboljem interesu svake starije osobe koja nije u mogućnosti brinuti se za sebe. Također se navodi da deinstitutionalizacija i pružanje različitih usluga koje su financijski povoljnije od bolničkog, odnosno domskog smještaja, predstavljaju moguća rješenja, koja su u većini slučajeva istovremeno i u najboljem interesu starije populacije (Kepeš, Huzejrović i Kujundžić, 2019). Slovenija je u kontekstu skrbi za starije osobe dosta oslonjena na koncept deinstitutionalizacije (Lenko, 2016) koji počiva na načelu prava na samostalan i neovisan život u starosti pri čemu skrb mora kombinirati dostupnost usluga podrške, visoku razinu kvalitete i financijsku održivost. Deinstitutionalizacija skrbi omogućava starijim osobama da slobodno odluče gdje će dobivati potrebnu pomoć i podršku, kod kuće ili u instituciji, odnosno predstavlja promjenu pogleda na starenje i starije osobe. Lenko (2016) navodi da podržavajući koncept deinstitutionalizacije ne znači da neće biti potreba za institucijom koja će i dalje imati važnu ulogu onda kada potrebe starijih osoba neće moći biti zadovoljene u kućnom okruženju.

Na europskoj razini u zaključcima i preporukama Europskog ekonomskog i socijalnog odbora 2015. između ostalog stoji kako visokokvalitetna skrb u lokalnoj zajednici daje bolje rezultate u pogledu kvalitete života od institucionalne skrbi što omogućava socijalnu uključenost i smanjuje rizik od isključenosti pri čemu se državama članicama preporučuje da reformiraju dugoročnu skrb na temelju analize troškova i učinkovitosti, istovremeno usvajajući dugoročni pristup i ulažući u ljude i usluge, umjesto da smanjuju sredstva (Lenko, 2016).

Mali (2012) navodi da ideje o deinstitucionalizaciji u području skrbi za starije osobe potječu iz znanstvenih i akademskih krugova. Autorica navodi da deinstitucionalizacija ne znači samo organizacijske promjene, već utječe i na promjene u funkcioniranju sustava socijalne skrbi na mikro, makro- i mezorazini. Na mikrorazini utječe na svijest osoba starije životne dobi da imaju pravo na život u zajednici, s drugim ljudima; da su uključeni u društveni život te da mogu sami odlučiti o svojoj sudbini, čak i kada su nemoćni i bolesni. Na mezorazini deinstitucionalizacija stvara potrebu za razvojem usluga koje će biti prilagođene potrebama osoba starije životne dobi kao alternative institucionalnoj skrbi. Autorica navodi da je za proces deinstitucionalizacije iznimno važno zakonodavstvo koji će na makrorazini omogućiti da se proces provede. Teodorović i Mišćević (2014) navode da su nalazi *ad hoc* radne skupine pokazali da su korisnici na smještaju u instituciji izolirani od šire zajednice te da su prisiljeni živjeti zajedno, da nemaju dovoljnu kontrolu nad svojim životima i odlukama koje utječu na njihov život te da zahtjevi institucije često imaju prioritet nad individualnim potrebama korisnika usluga. Također, i socijalni radnici zaposleni u domovima za starije ističu problem zapostavljenosti individualnog rada s korisnicima, naglašenu administraciju u radu, potrebu za specifičnim edukacijama iz područja palijativne skrbi i rada s osobama s psihoorganskim oboljenjima (Štambuk, Sučić i Vrh, 2014).

Promatrajući udomiteljstvo kao oblik skrbi u kontekstu deinstitucionalizacije, potrebno bi bilo utvrditi ima li korisnik smješten u udomiteljsku obitelj kontrolu nad vlastitim životom, koristi li resurse zajednice u kojoj živi ili je izoliran od nje, radi li se o individualiziranom pristupu pružanja usluga ili ne (npr. raspored i kvaliteta obroka kod osoba koje boluju od dijabetesa ili drugih bolesti koje zahtijevaju specifičnu vrstu prehrane, obavljanje higijene i sl.).

Komparirajući uslugu smještaja u institucijskom ili u izvaninstitucionalnom obliku, tj. udomiteljstvu, može se reći da se radi o sadržajno istoj usluzi. To znači da korisniku koji je smješten u udomiteljsku obitelji moraju biti potrebe zadovoljene kao i u institucijskoj skrbi. Razlika između ova dva oblika skrbi vidljiva je u načinu na koji se skrb pruža u odnosu na prostor, oprema, broj stručnjaka i drugih radnika i organizacijskom obliku. Skrb u udomiteljstvu pružaju udomitelji čiji nužni obrazovni profil nije zakonski propisan kao što je u drugim oblicima skrbi, a korisnici žive s njima u istom stambenom prostoru i naglasak je stavljen na obiteljsko ozračje jer se skrb pruža malom broju korisnika.

1.7.2. UDOMITELJSTVO I TEORIJA PRIVRŽENOSTI

Teorija privrženosti nastala je sredinom 20. stoljeća kada je engleski psihijatar i psihoanalitičar, John Bowlby ukazao na značaj i ulogu ranih odnosa djeteta s majkom i taj odnos definirao kao afektivnu vezanost (Bowlby, 1988). Afektivna povezanost predstavlja specifičan odnos koji se u najranijem djetinjstvu uspostavlja između majke i djeteta (Stefanović-Stanojević, Stanojević i Anđelković Stefanović, 2010). Bowlbyjeva teorija temelji se na emocionalnoj vezi između primarnog skrbnika, najčešće majke i djeteta. U ovoj teoriji naglašeno je kako stvaranje ranih veza i kvaliteta brige u dojenačkoj dobi predstavlja temelj za kasnije funkcioniranje pojedinca i formiranje privrženog stila ponašanja. Prema teoriji privrženosti, veza između djeteta i primarnog skrbnika od velike je važnosti za pravilan emocionalni i socijalni razvoj osobe i utječe na niz procesa u kasnijem životu. Je li dijete razvilo sigurnu ili nesigurnu privrženost s primarnim skrbnikom, također ima utjecaja na kvalitetu i održivost prijateljskih i romantičnih veza.

Teorija privrženosti u kontekstu udomiteljstva promatrana je isključivo kroz udomiteljstvo djece. Kada je u pitanju izdvajanje djece iz primarne obitelji, tada se udomiteljstvo smatra najboljim oblikom skrbi. Neovisno o iskustvu u primarnoj obitelji, već sam čin izdvajanja djeteta iz njegove obitelji, predstavlja značajan prekid emocionalnih veza s figurom privrženosti, a mnoga istraživanja pokazuju da to predstavlja značajan čimbenik rizika (Ajduković, Kregar Orešković i Laklija, 2007). Nadalje, autorice navode da udomiteljstvo iz perspektive teorije privrženosti, može imati dvostruku ulogu u smanjivanju problema vezanih uz privrženost, odnosno da neka istraživanja pokazuju da djeca odvajanje od roditelja doživljavaju manje stresnim ukoliko su smještena u udomiteljske obitelji, a ne u institucije.

Glavna odlika udomiteljstva je pružanje skrbi manjem broju korisnika u obiteljskoj atmosferi budući da svakoj smještenoj osobi pruža iskustvo života u obitelji. Pod vidom teorije privrženosti bila je vođena i značajna kampanja UNICEF-a „Svako dijete treba obitelj“ koja se odvijala tijekom 2005. i 2006. godine i promicala udomiteljski tip smještaja za djecu izdvojenu iz obitelji te rane intervencije u obiteljima koje su rizične za izdvajanje djece kako bi se roditelji osnažili i pružili dovoljno dobru skrb za djecu (Ajduković, Kregar Orešković i Laklija, 2007). Žižak (2008) ističe da se samo u obiteljskom domu dijete može naučiti svemu što čini uobičajenu obiteljsku svakodnevicu te osjetiti pripadnost i podršku. Udomiteljstvo kao oblik skrbi za djecu daje djetetu priliku da s udomiteljem razvije novi oblik privrženosti, a djetetu se pružanjem pomoći i podrške omogućava prihvaćanje prošlosti i potiče spremnost za razvijanje novih odnosa.

Udomiteljstvo za osobe starije životne dobi kroz perspektivu teorije privrženosti u domaćoj stručnoj i znanstvenoj literaturi nije razmatrano premda bi se moglo promatrati u okviru

kvalitetne funkcionalne prilagodbe u kojoj bi se, osim instrumentalne podrške, osobama starije dobi omogućavalo što više autonomije, kontrole nad osobnim životom i poticanje što češće interakcije s udomiteljima i s članovima obitelji. Prema Kamenov (2006), privrženost u odrasloj dobi, definira se kao afektivna veza koju karakterizira tendencija traženja i održavanja bliskosti s drugom osobom, naročito kad je osoba pod stresom. Iako je teorija privrženosti nastala kako bi se objasnio utjecaj emocionalne veze između djeteta i majke u ranom životnom razdoblju, već je Bowlby smatrao da privrženo ponašanje postaje organizirano unutar ličnosti pojedinca i određuje emocionalne veze tijekom cijelog njegova života (Kamenov, 2006). Većina dostupnih istraživanja privrženosti u odrasloj dobi orijentirala su se isključivo na privrženost u ljubavnim odnosima dok u novije vrijeme privrženost prema prijateljima, članovima obitelji i drugim bliskim osobama dobivaju također svoj značaj. Prema istraživanju Kamenov i Jelić (2005), kojem je cilj bio utvrditi stabilnost privrženosti stilova u romantičnim vezama, prijateljstvima i obiteljskim odnosima, rezultati su pokazali da ljudi stvaraju sigurniju privrženost u odnosima s članovima obitelji i prijateljima nego sa svojim romantičnim partnerima.

Također, privrženost se pokazala važnom varijablom za objašnjenje mnogih doživljaja i ponašanja koji ukazuju na više ili manje funkcionalnu prilagodbu pojedinca različitim životnim događajima (Kamenov, 2006).

Prema Reizer (2013), iz perspektive teorije privrženosti važna su dva aspekta: privrženost koja se razvija među davateljima i primateljima te briga i skrb koju pružaju njegovatelji i dobivaju korisnici. Uobičajeno se proučavaju četiri oblika skrbi: pomaganje u osnovnim životnim aktivnostima (osobna higijena, hranjenje i slično), kućanski poslovi, financijska pomoć i druga materijalna pomoć. Rjeđe se istražuju oblici socijalne potpore kao što su pružanje mogućnosti povjeravanja, utjeha, pružanje emocionalnog razumijevanja i slično (Obradović i Čudina-Obradović, 2004). Bradley i Cafferty (2001) ističu da je John Bowlby konceptualizirao teoriju privrženosti kao primjenjivu tijekom čitavog životnog vijeka, međutim istraživači su relativno sporo ispitivali fenomene privrženosti posebno među starijim odraslim osobama. Ipak, pitanje privrženosti posebno je važno za starije osobe, s obzirom na povećanu mogućnost odvajanja, gubitka i ranjivosti povezane sa starenjem. Autori ističu da su obrasci privrženosti povezani s različitim ishodom u kasnijem životu (kao što je prilagodba na kroničnu bolest i teret njegovatelja među članovima obitelji, reakcije na smrt bližnjih osoba i opće blagostanje) na teorijski dosljedan način. Teorija privrženosti bila je polazišna za ispitivanje koncepata međugeneracijske solidarnosti (Merz, 2010) stilova privrženosti i sreće starijih osoba (Momeni

i sur., 2022) kod skrbi za osobe oboljele od demencije (Browne, 2006; Osborne, 2010; Neils i sur., 2014) te skrbi za roditelje (Karantzas i sur., 2010).

Imajući u vidu navedeno u kontekstu područja teme ovog doktorskog rada, važno je razumjeti mehanizme na temelju kojih se grade odnosi između starijih osoba smještenih u udomiteljstvo i udomitelja. Naime, starije osobe koje trebaju napustiti svoj dom i otići na smještaj mogu se osjećati osamljeno i napušteno pa smještajem u udomiteljstvo dobivaju mogućnost da s udomiteljima razviju čvršće i prisnije odnose od odnosa koje bi imali sa zaposlenicima u institucionalnom smještaju.

1.7.3. UDOMITELJSTVO KROZ PRIZMU SOCIJALNE MREŽE I SOCIJALNE POTPORE/PODRŠKE

1.7.3.1. SOCIJALNA MREŽA

Socijalna mreža je društvena pojava koja omogućuje nesmetanu razmjenu resursa među akterima koji pripadaju istim i različitim skupinama i na taj način omogućava prevladavanje granica koje postavljaju različiti socijalni fenomeni (skupine, organizacije, udruženja i sl.) intenzivirajući tako i obogaćujući socijalne interakcije (Janković i Pandža-Ferenčak, 1994). Sa sociološkog stajališta društvo se sastoji od mreže raznih odnosa između individua koje su u međusobnoj interakciji, a glavni predmet proučavanja sociologije u kontekstu socijalnih mreža su određeni obrasci i forme u koje se ljudi udružuju i stupaju u interakcije (Sokolovska i Škorić, 2012).

Dobrotić i Laklija (2012) navode da socijalnu mrežu čini polje formalnih i neformalnih odnosa pojedinca, unutar kojih se omogućuje razmjena usluga, informacija i drugih dobara. Iz perspektive socijalnih mreža udomiteljstvo za osobe starije životne dobi predstavlja formalni odnos između udomitelja i starijih osoba unutar kojega se osobama starije životne dobi pružaju usluge smještaja. Žganec (1995) iznosi da kada su u pitanju socijalne mreže ne govorimo o teoriji već o fenomenu pri čemu ističe da treba razlikovati „prirodne mreže“ kao prirodnu zajedničku povezanost poput srodstva ili susjedstva od „umjetno“ nastalih ustanova i drugih oblika socijalnih mreža koje nastaju temeljem određenih, uglavnom ograničenih interesa ili problema. Socijalne mreže odnosno mreže socijalnih odnosa razlikuju se po obilježjima kao što su gustoća, veličina i kanali međusobne povezanosti. Isto tako, kod mreža treba razlikovati njihov sadržaj, usmjerenje, trajnost, intenzitet, učestalost interakcija i dr.

Cho (2007) navodi da postoje dvije glavne podteorije u sklopu društvenih/socijalnih mreža: teorija usmjerena na zadatke i hijerarhijsko kompenzacijska teorija. Teorija usmjerena na zadatke kategorizira društvenu mrežu kao primarne, neformalne i formalne grupe. Prema ovoj teoriji, svaka društvena mreža ima svoju svrhu i prirodu jer se potrebe koje se zadovoljavaju u stvorenim mrežama razlikuju ovisno o tipu mreže i odnosa (formalni/neformalni). Ako se gleda sa stajališta starijih osoba, priroda i svrha mreže ovisit će o tome radi li se o prirodnoj ili umjetnoj mreži. Nadalje, prema Cho (2007), hijerarhijsko-kompenzacijska teorija usredotočena je na važnost korisnika kao primatelja skrbi, a temelji se na odnosu između starije osobe i pružatelja skrbi. Prema ovoj teoriji, starijim osobama skrb primarno pružaju supružnici, zatim djeca, rodbina, prijatelji i susjedi. Ako nitko od navedenih ne može pružiti skrb, tada dolaze u obzir formalni pružatelji skrbi.

Uzimajući u obzir gore navedeno, može se zaključiti da teorija vezana za zadatke u fokus stavlja potrebe koje će biti zadovoljene unutar socijalne mreže dok hijerarhijsko-kompenzacijska teorija u fokus stavlja odnos koji korisnik ima unutar socijalne mreže s pružateljem skrbi.

Gledajući s aspekta udomiteljske skrbi za starije osobe, tada bi teorija vezana za zadatke mogla biti usmjerena na ispitivanje potreba starijih osoba koje se zadovoljavaju u udomiteljskoj skrbi kao što su prehrana, stanovanje, briga o zdravlju, i dr. Hijerarhijsko-kompenzacijska teorija bila bi usmjerena na propitivanje koje potrebe starijih osoba mogu biti zadovoljene od članova primarne obitelji (djeca, supružnici i sl.), a koje od formalnih pružatelja skrbi.

1.7.3.2. SOCIJALNA POTPORA/PODRŠKA

Janković i Pandža-Ferenčak (1994) opisuju da socijalna potpora predstavlja širi i općenitiji pojam i odnosi se na velik broj društvenih međudnosa usmjerenih više ili manje organiziranom pružanju pomoći. Uchino (2004) je socijalnu potporu konceptualizirao kroz funkcije koje pružaju socijalni odnosi. Sladović Franz i Mujkanović (2013) navode da se socijalna podrška/potpora definira kao postojanje ili dostupnost osoba na koje se oslanjamo, koje nam daju do znanja da o nama brinu, vole nas i cijene te da sadrži dva osnovna međusobno neovisna elementa: a) percepciju o dovoljnom broju dostupnih osoba na koje se možemo osloniti u slučaju potrebe i b) stupanj zadovoljstva koji pruža dostupna podrška.

Winnbust i suradnici (1988, prema Despot Lučanin, 2003) navode dimenzije socijalne podrške koje bi se mogle operacionalizirati i istraživati:

1. Socijalna podrška kao stupanj integracije osobe prema kojoj socijalni odnosi daju stabilne socijalne uloge i socijalno funkcioniranje osobe i u vrijeme socijalnih promjena.
2. Socijalna podrška kao subjektivni doživljaj – odnosi se na procjenu kvalitete socijalnih odnosa pojedinca.
3. Socijalna podrška kao percipirana pomoć drugih ljudi – osjećaj osobe da u kriznim ili stresnim situacijama može računati na različite vidove pomoći drugih ljudi – pa se i sam stresni događaj niti ne mora percipirati kao stresan.
4. Socijalna podrška kao stvarno primljena pomoć drugih ljudi koja može biti emocionalna, izraz poštovanja, instrumentalna podrška pružanja usluga i stvari i informacijska.

U kontekstu udomiteljstva za starije osobe ispitivanje stupnja socijalne integracije značilo bi da se ispituje na koji način je osoba starije životne dobi smještena u udomiteljstvo povezana s udomiteljskom obitelji: kako se uklopila, kako pravila udomiteljske obitelji utječu na stariju osobu, kako se starija osoba ponaša u odnosu na pravila. Istraživanje socijalne podrške kao subjektivnog doživljaja bilo bi usmjereno na to kako starije osobe procjenjuju kvalitetu odnosa s udomiteljem dok bi ispitivanje socijalne podrške kao percipirane pomoći drugih ljudi bilo usmjereno na dobivanje uvida koliko starije osobe mogu računati na podršku udomitelja i u kojim situacijama, jesu li zaštićene, bezbrižne i u kojim situacijama. Istraživanje socijalne podrške kao stvarno primljene pomoći bilo bi usmjereno na narav i tip pomoći koju korisnici dobivaju u udomiteljskim obiteljima, a što bi se moglo provesti primjenom kvalitativne i kvantitativne metodologije putem skala i upitnika posebno izrađenih prema tipovima socijalne podrške.

Ako promatramo udomiteljstvo za starije osobe kroz prizmu socijalne podrške, tada se usmjeravamo na podršku koju udomitelji pružaju starijim osobama, na kvalitetu dobivene pomoći i podrške te stupanj zadovoljstva. Janković i Pandža-Ferenčak (1994) navode da su prema mišljenju brojnih autora definicije socijalne potpore „mutne“, „neprecizne“ i „cirkularne“. Navodi da razlozi leže u tome što postoje velike teškoće u mogućnosti definiranja subjektivnih emocionalnih kvaliteta, stupnja bliskosti, uzajamne komunikacije, njihove učestalosti, kvalitete i, što je najvažnije, njihovih posljedica. Odnose među ljudima teško je mjeriti zbog njihove suptilnosti i dinamike. Socijalna podrška podrazumijeva dostupnost resursa u socijalnoj okolini koji pojedincu pružaju podršku u svakodnevnom životu te kriznim situacijama i time pridonose njegovoj dobrobiti. Na socijalnu podršku gleda se kao na

multidimenzionalan koncept (Dobrotić i Laklija, 2012) koji uključuje instrumentalnu, sociopsihološku i informacijsku podršku. Instrumentalna se odnosi na akcije koje vrše drugi, a omogućuje ispunjenje uobičajenih odgovornosti u okviru uloga. Sociopsihološka pomoć podrazumijeva iskazivanje ljubavi, brige, simpatije i pripadnosti grupi. Informacijska obuhvaća komunikaciju činjenica ili mišljenja, kao npr. savjete i informacije koje mogu olakšati životne uvjete osobe (Katilović, 2016). Ograničenje socijalne potpore proizlazi iz toga što se u konceptualizaciji potpore više naglašavaju psihosocijalni nego fizički aspekti (Sabolić i Vejmelka, 2015).

Freund, Nikitin i Ritter (2009) navode kako socijalna podrška ima pozitivan utjecaj na tjelesno i mentalno zdravlje. Empirijski dokazi sugeriraju da je socijalna podrška vrlo značajna u starijoj dobi te da vrijeme provedeno s bliskim prijateljima može biti jedna od važnih prednosti produljenja života starijih osoba. Općenito se smatra da socijalna podrška utječe na tjelesno i mentalno zdravlje djelovanjem na emocije, kogniciju i ponašanja (Cohen, Underwood i Gottlieb, 2000). Istraživanje koje je provedeno u Republici Hrvatskoj 90-ih godina utvrdilo je da su vrsta i količina socijalne podrške kao i veličina socijalne mreže vrlo važne odrednice kvalitete i dužine života (Despot Lučanin, Lučanin i Havelka, 2006). Despot Lučanin (2008) navodi brojna istraživanja koja su pokazala da su različiti oblici socijalne podrške povezani s promjenama u tjelesnom i psihičkom zdravlju starijih osoba te da je manji mortalitet starijih osoba povezan s velikom socijalnom podrškom. S druge strane, u literaturi se spominje i negativni efekt koji može proizvesti socijalna podrška. Tako, primjerice, instrumentalna ili emocionalna socijalna podrška, iako mogu biti pružene s najboljom namjerom, mogu kod bolesnika smanjiti osobni osjećaj kontrole, što dovodi do bespomoćnosti i ovisnosti o drugim osobama te do povećanja simptoma depresivnosti (Katilović, 2016). Vručinić (2012) navodi da je socijalna podrška koncept blisko povezan s konceptom socijalne mreže, odnosno vezom s obitelji, prijateljima, susjedima i drugima. Stoga je u planiranju skrbi za starije osobe bitno procijeniti koja socijalna mreža (formalna i/ili neformalna) može doprinijeti dobrobiti i boljoj kvaliteti života, vodeći brigu o očuvanju njihova dostojanstva kao i poštujući njihova ljudska prava.

U kontekstu udomiteljstva osoba starije životne dobi, pod vidom socijalne podrške razmatrat će se koji su resursi dostupni starijim osobama koji su na smještaju u udomiteljstvo (dostupnost udomitelja i članova njihovih obitelji). Također, pod vidom socijalne podrške iz različitih perspektiva opisat će se pod vrsta podrške i pomoći koja je specifična za udomiteljstvo starijih osoba (emocionalna, instrumentalna podrška), način pružanja pomoći i podrške (izvodi li se na način kako je to propisano), opseg pružanja pomoći i podrške (ispunjava li obim pružene

pomoći i podrške normativne pretpostavke) kako vide sudionika istraživanja pomoć i podršku te koja su njihova očekivanja. U odnosu na udomitelje za starije osobe razmatrat će koji i kakve su prirode resursi koji im stoje na raspolaganju.

1.7.3.3. PRIKAZ ISTRAŽIVANJA

Na početku treba spomenuti da su istraživanja o udomiteljstvu starijih osoba u Republici Hrvatskoj zanemarena, odnosno da ih gotovo nema. Jedino istraživanje provedeno je na području Baranje, a imalo je za cilj utvrditi razliku između udomitelja za djecu i udomitelja za odrasle osobe. Rezultati istraživanja pokazali su da se ove dvije skupine udomitelja ne razlikuju s obzirom na socio-demografska obilježja, osim u razini obrazovanja pri čemu su udomitelji djece obrazovaniji. Razlike su se očitovale u učestalosti kontakata udomitelja i centra za socijalnu skrb te u općim poteškoćama s kojima se suočavaju u obavljanju udomiteljstva. Udomitelji za djecu iskazivali su statistički značajno manje općih poteškoća u obavljanju udomiteljstva od udomitelja za odrasle osobe, dok su udomitelji za odrasle iskazivali više zadovoljstva sa sobom kao udomiteljem za razliku od udomitelja za djecu (Savanović, 2010). U 2013. godini izrađena je Funkcionalna analiza sustava socijalne skrbi (Radeljić i sur., 2013) u okviru koje je promatrano i udomiteljstvo kao oblik skrbi. Autori su u SWOT analizi došli do zaključka da udomiteljstvo predstavlja oblik skrbi kojeg treba unaprjeđivati te da nedostaju usluge koje bi trebale podržati proces deinstitucionalizacije. Rezultati Funkcionalne analize sustava pokazali su između ostaloga da su raspoloživi udomitelji lako dostupni i brža je realizacija smještaja. Osigurana je skrb 24 sata. Stručnu podršku pruža tim za udomiteljstvo. Nedostatak u usluzi je nedovoljna stručnost udomitelja ukoliko se radi o korisnicima koji imaju kronične bolesti. Također, ispitivana je i motivacija udomitelja za bavljenje udomiteljstvom te se došlo do spoznaje da je dio udomitelja orijentiran na zaradu, a manje na kvalitetu skrbi o korisniku. Također, broj udomitelja nije ujednačen po regijama (Radeljić i sur., 2013). Udomiteljstvo odraslih je usluga koja pruža obiteljsko okruženje i zahtijeva prilagodljivost udomitelja korisniku. Vezano uz udomiteljstvo odraslih osoba, ustanovljeno je da se udomiteljstvo ne razvija planski i u svim potrebnim koracima (prijavljivanje i selekcija udomitelja, priprema i praćenje, edukacije). Također, ispitanici su i motivi za bavljenjem udomiteljstvom te su dane preporuke vezane za unaprjeđenje ovog oblika skrbi. Više osvrta na rezultate i preporuke koje su proizašle iz spomenute analize bit će u poglavlju Rezultati i Rasprava.

Laklija i Barišec (2014) provele su istraživanje s ciljem unaprjeđenja kvalitete udomiteljske skrbi za osobe s duševnim smetnjama pri čemu su se usmjerile na uvid u iskustva udomitelja osoba s duševnim smetnjama propitujući motivaciju udomitelja, otežavajuće i pomažuće okolnosti u pružanju udomiteljske skrbi te preporuke udomitelja za unaprjeđenje kvalitete udomiteljske skrbi.

Valja napomenuti da je 2017. provedeno istraživanje (Buljevac i sur., 2017) s ciljem dobivanja uvida u perspektive osoba s invaliditetom koje su smještene u udomiteljskim obiteljima i obiteljskim domovima te zaposlenika sustava formalne podrške (stručnjaka, udomitelja i njegovatelja zaposlenih u obiteljskim domovima) o poštivanju prava osoba s invaliditetom smještenih u udomiteljskim obiteljima i obiteljskim domovima na području Zagrebačke županije. Iz dobivenih rezultata proizlazi da se smatra realizacijom ljudskih prava osoba s invaliditetom zadovoljavanje egzistencijalnih potreba korisnika udomiteljstva i obiteljskih domova te da je dio korisnika neosviješten po pitanju kršenja vlastitih prava, dok se oni koji su svjesni kršenja vlastitih prava zbog straha i nepovjerenja ne obraćaju za pomoć sustavu formalne podrške.

Kada je u pitanju udomiteljstvo u svijetu, treba spomenuti provedeno istraživanje vezano uz modele udomiteljstva u Europi (Laklija, 2011a). Ovo istraživanje daje odgovor na pitanje: „Postoji li udomiteljstvo za odrasle osobe?“ Podaci dobiveni u istraživanju pokazuju da je udomiteljstvo za osobe starije životne dobi, osim u Republici Hrvatskoj, prisutno i u drugim zemljama Europe: Finska, Francuska, Poljska i Bosna i Hercegovina pri čemu se ističe da je u Bosni i Hercegovini ovaj oblik skrbi prisutan na normativnom nivou, ali nije zaživio u praksi. U Poljskoj je udomiteljstvo za osobe starije životne dobi zakonski regularno i pokriva skrb za osobe starije životne dobi i osobe s invaliditetom. Zanimljivo je da se pri pretraživanju službenih stranica Vlade Poljske (Podaci o udomiteljstvu odraslih osoba u Poljskoj, 2020) ne spominje udomiteljstvo kao oblik skrbi za osobe starije životne dobi već samo za djecu. Također, na službenim stranicama Vlade i nadležnog ministarstva za socijalnu skrb u Francuskoj ne spominje se mogućnost udomiteljstva za osobe starije životne dobi, a ne nalaze se niti znanstvena istraživanja o tome. Međutim, pregledom web tražilica, doznaje se da je ovaj oblik skrbi itekako prisutan u Francuskoj (The Connexion, 2020).

U Finskoj je provedeno istraživanje s ciljem dobivanja uvida kako udomitelji za odrasle osobe uspostavljaju granicu između privatnog i poslovnog života i to u odnosu na prostornu i vremensku distancu te je u zaključku navedeno da je to jako otežano (Leinonen, 2020). Udomiteljstvo odraslih u Finskoj potiče se kao poželjno zbrinjavanje osoba starije životne dobi u kućama te skrb o njima vode udomitelji koji nisu s njima rodbinski povezani i nisu formalno

zaposleni u javnom sektoru. U Finskoj većina udomitelja pruža samo kratkoročnu njegu s time da je organizacija socijalne i zdravstvene skrbi decentralizirana u svim pogledima.

U Velikoj Britaniji prisutan je oblik skrbi Shared Lives Plus koji nudi više modela skrbi: dugotrajni smještaj, dnevni smještaj, rehabilitacijsku skrb, povremeni smještaj i skrb koji se pruža starijim osobama za vrijeme odmora njegovatelja te podrška i pomoć u kući starije osobe. Dugotrajni smještaj vrlo je sličan udomiteljstvu u Hrvatskoj. Naime, on podrazumijeva smještaj i skrb o starijim osobama u obitelji njegovatelja. Nalazi istraživanja koja su provedena 2012. i 2013. govore da ovaj oblik skrbi ima prednosti za neke starije osobe jer promiče socijalnu uključenost, smanjuje izolaciju i usamljenost, promiče neovisnost i kontrolu te pruža emocionalnu podršku (Brookes, Callaghan 2014; Brookes, Palmer i Callaghan, 2016). Također, uspoređujući ovaj oblik skrbi s drugim alternativnim oblicima skrbi, došlo se do saznanja da su starije osobe koje su koristile Shared Lives Plus program, ocjenjivali ukupnu kvalitetu života višom od onih koji koriste alternativne usluge njege i podrške (Callaghan, Brookes, Palmer, 2017).

U Sjedinjenim Američkim Državama (SAD) najviše je provedenih istraživanja u ovom području (Braun i Rose, 1986; Newman i Sherman, 1979; Oktay i Vollandu, 1987; Linn, Klett i Caffey, 1980; Reinardyand i Kane, 1999), pri čemu se udomiteljstvo definira kao život unutar malih skupina u kojima se pruža smještaj i briga za osobe s oštećenjima, a licencirane su od strane države. U SAD-u je određen minimalan i maksimalan broj osoba koje mogu biti u udomiteljskoj skrbi, od 3 do 6 osoba ovisno o pojedinoj državi (Kane i Kane, 1980). Udomiteljstvo je u SAD-u regulirano posebnim propisima u 17 država dok je 13 država zadržalo fleksibilnost u postavljanju standarda za udomiteljstvo. Osim navedenog, većina zemalja u SAD-u zahtijeva specijalizirano obrazovanje udomitelja za podršku određenoj populaciji, poput odraslih s invaliditetom i osoba starije životne dobi s demencijom (U.S. Department of Health and Human Services Office of Disability, 2010).

Važno je spomenuti da se u SAD-u udomiteljstvo osoba starije životne dobi zagovara u okviru koncepta života u zajednici. Tako je na Havajima (Braun i Rose, 1986) provedeno istraživanje koje je imalo za cilj ocjenu programa gerijatrijske udomiteljske obitelji na uzorku od 40 parova koji su bili otpušteni iz bolnice u udomiteljstvo ili u domove za njegu. Ispitanici su promatrani nakon 6 mjeseci korištenja odabranog tipa usluge i to u odnosu na pokretljivost, samozbrinjavanje, blagostanje i cijenu usluge. Korisnici koji su bili na smještaju u udomiteljskim obiteljima imali su bolje rezultate u pogledu samostalnog funkcioniranja i brige o sebi, a cijena njihove usluge bila je niža i iznosila je 61% cijene usluge smještaja u domovima

za starije. Autori istraživanja zaključuju da su širenje usluga u kući i udomiteljstvo dobra alternativa institucionalnoj skrbi za znatan broj gerijatrijskih bolesnika.

Također, značajan doprinos u promicanju udomiteljstva predstavlja istraživanje u kojem je opisan program skrbi u zajednici te su prezentirani nalazi studije u kojoj je 112 osoba starije životne dobi slučajno raspoređeno i smješteno u dom za starije ili udomiteljsku obitelj (Oktay i Vollan, 1987). Skupine starijih osoba su bile nakon toga ispitivane svaka tri mjeseca. U ispitivanju su bili uključeni i njegovatelji. Studija je pokazala da osobe koje su bile smještene u udomiteljstvu imaju bolje rezultate u pogledu mentalnog statusa i samostalnog funkcioniranja te su bile optimističnije u pogledu konačnog odlaska iz skrbi. Nasuprot tome, osobe koje su bile u institucijskom smještaju pokazale su veće zadovoljstvo te su sudjelovale u više društvenih i rekreativnih aktivnosti. Cijena usluge smještaja u udomiteljstvu bila je 17% niža od institucionalnog smještaja. Rezultati dobiveni u navedenom istraživanju ukazuju na to da udomiteljstvo može biti održiva alternativa za smještaj osoba starije životne dobi. Prema Linn, Klett i Caffey (1980) udomiteljstvo pruža bolje socijalno funkcioniranje i socijalnu prilagodbu. Udomiteljska obitelj alternativa je institucionalnoj skrbi jer korisnici dolaze u obitelji koje im otvaraju srce i s njima dijele svoje živote (Hoffman i Romero, 1994). S druge strane, Mehorta i Kosloski (1991) ističu da se pod udomiteljstvom odraslih osoba podrazumijevaju raznoliki programi koji, iako predstavljaju važan element skrbi za osobe starije životne dobi, ipak nisu jasno i detaljno definirani. Također, ne postoji konsenzus među stručnjacima o tome koji su ciljevi udomiteljstva za odrasle osobe, tko bi trebao biti smješten u takav oblik skrbi te kako se mjeri uspješnost ovog oblika pri čemu je važno naglasiti da ukoliko se ne razriješe navedene nedoumice, ovaj oblik skrbi ostaje neiskorišteni potencijal.

2. CILJ I ISTRAŽIVAČKA PITANJA

Cilj istraživanja je dobiti uvid kako korisnici, udomitelji, stručnjaci i inspektori opisuju stanje udomiteljstva te kritički vrednovati udomiteljsku skrb za osobe starije životne dobi u svrhu njenog unaprjeđenja koristeći integrativni teorijski model.

Cilj istraživanja povezan je s opisom, interpretacijom i razumijevanjem stanja u udomiteljskoj skrbi za starije osobe te slijedom toga, usmjeren na prikupljanje nenumeričkih podataka (izjave sudionika). S obzirom na postavljenu svrhu i cilj istraživanja, a u skladu s teorijskim polazištima ovog istraživanja koji naglašavaju važnost holističkog pristupa temi, najprimjereniji metodološki okvir za ovo istraživanje je kvalitativna metodologija.

Polazište za ovo istraživanje leži u više teorija pa se može reći da se radi o teorijskoj triangulaciji i to teorije privrženosti, teoriji socijalne podrške/potpore i koncepta deinstitutionalizacije.

Prije svega, dio koji se odnosi na opisivanje odnosa između starijih osoba smještenih u udomiteljstvo i udomitelja i njegovih članova obitelji oslanjat će se na postulate teorije privrženosti te kako taj odnos utječe na zadovoljstvo. Pod vidom socijalne podrške/potpore ispitivat će se dio koji se odnosi na podršku koju udomitelji pružaju starijim osobama, na resurse koji im stoje su na raspolaganju, na kvalitetu dobivene pomoći i podrške te zadovoljstvu. Koncept deinstitutionalizacije bit će polazište za dio koji se odnosi na uključenost starijih osoba u život zajednice, autonomiju u donošenju odluka, stupanj kontrole nad vlastitim životom te koristi li starija osoba smještena u udomiteljstvo resurse zajednice.

Shematski prikaz teorijskog modela istraživanja:

Teorija privrženosti	Socijalna podrška/potpore	Koncept deinstitutionalizacije
- odnosi koji se razvijaju između korisnika u udomitelja i članova njihovih obitelji	- koji resursi podrške i pomoći su dostupni korisnicima u udomiteljstvu, udomiteljima i stručnjacima - vrsta podrške koja je karakteristična za udomiteljstvo starijih osoba - način pružanja podrške i pomoći	- uključenost korisnika u život zajednice - koriste li korisnici resurse zajednice - kontrola nad vlastitim životom - autonomija u donošenju odluka - zadovoljavanje individualnih potreba

U skladu s navedenim ciljem, postavljena su sljedeća istraživačka pitanja:

1. Kakvo iskustvo o udomiteljstvu imaju korisnici i udomitelji te kako se rezultati povezuju s odabranim teorijskim modelom?
2. Koji su pozitivni aspekti udomiteljske skrbi za osobe starije životne dobi iz perspektive korisnika, udomitelja, stručnjaka i inspektora te kako se rezultati povezuju s odabranim teorijskim modelom?
3. Koji su negativni aspekti udomiteljske skrbi za osobe starije životne dobi iz perspektive korisnika, udomitelja, stručnjaka i inspektora te kako se rezultati povezuju s odabranim teorijskim modelom?
4. Kako korisnici, udomitelji, stručnjaci i inspektori vide mogućnosti unaprjeđenja udomiteljske skrbi za osobe starije životne dobi?

3. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

3.1. METODA

Kvalitativni pristup je posebno pogodan za mnoga istraživanja u socijalnom radu jer pruža mogućnost za produbljeno razumijevanje različitih iskustava i stajališta korisnika usluga, kreatora javnih politika te stručnjaka. Također je pogodan jer omogućava uključivanje sudionika koji bi mogli imati poteškoća u izražavanju kada se koriste uobičajene kvantitativne metode istraživanja (Ajduković, 2014) što se konkretno u ovom istraživanju odnosi na osobe starije životne dobi.

Bognar (2000) navodi da kvalitativni pristup ima prednost pred različitim instrumentima tipa „papir – olovka“ jer se naglasak stavlja na osobni kontakt istraživača s informantima te osobno iskustvo i subjektivni doživljaj istraživača.

Stoga je u skladu s ciljem istraživanja odabran kvalitativan pristup koji, prema Milasu (2005), omogućuje dublje razumijevanje istraživane pojave (iskustva vezana uz udomiteljstvo osoba starije životne dobi), tj. opisivanje i tumačenje iskustva, prikupljanje novih spoznaja i stjecanje znanja i razumijevanja bez polaznih pretpostavki. Također, navedeni pristup stvara prilike propitkivanja postojećih ideja, razvijanja novih teorija i otvorenost za perspektivu sudionika istraživanja koja izostaje u kvantitativnim istraživanjima (Guba i Lincoln, 1994., prema Sekol, Maurović, 2017).

U prethodnom poglavlju navedeno je da je odabrana kvalitativna metodologija jer nastoji dati holistički i detaljan opis situacija, procesa i događaja (Ajduković, 2014), odnosno stavlja fokus na način na koji ljudi interpretiraju i daju smisao svijetu u kojemu žive, ne zanemarujući socijalni kontekst unutar kojega žive. Kvalitativni pristup je prigodan za istraživanje i razumijevanje kako ljudi interpretiraju svoje iskustva i koje značenje pridaju doživljenom iskustvu (Merriam, 2009).

Ovim istraživanjem želi se dobiti uvid o iskustvima različitih dionika koji sudjeluju u udomiteljstvu osoba starije životne dobi (korisnici, udomitelji, stručnjaci i inspektori) pri čemu je uloga svakog od navedenih dionika različita unutar pojave koja se istražuje. Istraživat će se perspektiva primatelja usluge (korisnici), pružatelja usluge (udomitelji), donositelja odluke o izboru usluge (stručnjaci) i nadzora nad uslugom (inspektori). Iz tog razloga će kvalitativni pristup pružiti mogućnost za produbljeno razumijevanje različitih iskustava i stajališta korisnika usluga, stručnjaka, stajalište inspektora kao i povezivanje rezultata s teorijom privrženosti, teorijom socijalne podrške i konceptom deinstitutionalizacije. Kvalitativni pristup pogodan je za proučavanje različitih socijalno osjetljivih pitanja i omogućava

uključivanje sudionika koji bi mogli imati poteškoća u izražavanju kada se koriste uobičajene kvantitativne metode istraživanja (Ajduković, 2014) jer su sudionici istraživanja bili osobe starije životne dobi te su zahtijevali dodatnu pomoć istraživača zbog problema sa zdravljem (napose sa sluhom).

Za prikupljanje podataka korištena je metoda triangulacije prikupljanja podataka (polustrukturiranim intervjuima i fokusnim grupama) i triangulacija izvora podataka (korisnici, udomitelji, stručnjaci i inspektori).

3.1.1. METODA PRIKUPLJANJA PODATAKA

U ovom istraživanju podaci su prikupljeni metodom polustrukturiranog intervjuja i fokusne grupe.

Podaci od korisnika i udomitelja korisnike prikupljali su se polustrukturiranim intervjuom koji je bio prilagođen sudionicima. Pitanja su bila unaprijed određena, ali ispitivači su tijekom ispitivanja bili slobodni zatražiti pojašnjenje odgovora postavljanjem potpitanja. Unaprijed formulirana pitanja imala su svrhu da posluže kao vodič, pri čemu je ostavljena sloboda načina postavljanja pitanja, redoslijeda, dodavanja potpitanja koja su se postavljala ovisno o dinamici provođenja intervjuja.

Metoda polustrukturiranog intervjuja u neposrednom kontaktu pruža mogućnost sudionicima da detaljno i slobodno iznesu vlastita iskustva i mišljenja o temi istraživanja putem razgovora s istraživačem (Manns i Chad, 2001; Lloyd i sur., 2006; Lafferty i sur., 2012, prema Buljavac, 2016). Nadalje, Seidman (2006) ističe da je polustrukturirani intervju najprikladnija metoda ako želimo steći uvid u iskustvo sudionika i značenje koje to iskustvo ima za njih.

Također, u prilog izbora metode ide i činjenica da polustrukturirani intervju dozvoljava fleksibilnost kod prikupljanju podataka. S jedne strane, intervju ima zadanu strukturu pitanja koja će biti postavljena svim sudionicima istraživanja, a s druge strane dozvoljava kreiranje i postavljanje novih pitanja koja nastaju kao rezultat sadržaja koji sugovornik iznosi (Gillham, 2005, prema Laklija i sur., 2011).

Podaci stručnjaka i inspektora prikupljali su se na fokusnoj grupi iz razloga što se interakcijama među sudionicima može doći do informacija koje su bitne za predmet istraživanja, a koje primjenom drugih metoda ne bi došle do izražaja. Metoda fokusna grupa jest kvalitativni oblik istraživanja koji uključuje grupnu diskusiju o nekoj zadanoj temi. Osnovni je cilj fokusne grupe potaknuti dubinsku diskusiju kojom će se istražiti vrijednosti ili stavovi sudionika prema

nekom problemu ili temi, odnosno razumjeti i objasniti značenja, vjerovanja i kulturu koja utječe na osjećaje, stavove i ponašanja individua (Skoko i Benković, 2009). Metodom fokusne grupe sudionici odgovaraju na pitanja, te su poticani na međusobnu interakciju (Krueger, 2000). Ova metoda izgrađena je na postavci kako grupna interakcija ohrabruje sudionike na istraživanje i razjašnjavanje individualnih i perspektiva koje dijele s drugima (Morgan, 1988, prema Tong, Sainsbury i Craig, 2007).

Tijekom provođenja polustrukturiranog intervjua/fokusne grupe istraživač je imao listu s unaprijed pripremljenim pitanjima kojima se vodio u svom ispitivanju. Pitanja su bila otvorenog tipa te su sudionici mogli odgovarati na pitanja i opisivati svoja iskustva vezana uz temu o kojoj se govori.

3.2. IZBOR UZORKA

Milas (2005) naglašava da, iako kvalitativne metode obrade podataka na malim uzorcima ne omogućuju generalizaciju rezultata, nalazi ovakvih istraživanja omogućuju dublje razumijevanje s obzirom na to da je cilj kvalitativnog pristupa detaljno istražiti sudionikovu individualnu percepciju teme koja se istražuje kroz detaljan i sistematičan pristup malom broju slučajeva.

Za određivanje veličine uzorka u kvalitativnim istraživanjima nema posebnog pravila (Merriam, 2009). Broj sudionika rezultat je spremnosti osoba da sudjeluju u istraživanju i primjene kriterija teorijskog zasićenja, odnosno kada se prestanu pojavljivati novi ili značajni podaci (Milas, 2005).

Ovim istraživanjem bilo je obuhvaćeno 13 korisnika, 11 udomitelja, 14 stručnjaka i 4 inspektora pri čemu se nastojalo da bude podjednaka zastupljenost svih sudionika iz odabranih centara za socijalnu skrb* (osim inspektora).

Podaci od korisnika i udomitelja prikupljali su se polustrukturiranim intervjuom sve dok nije nastupilo teorijsko zasićenje, odnosno sve dok se nije pokazalo da novi sudionik istraživanja ne donosi nove informacije značajne za ciljeve istraživanja. Razgovore s udomiteljima provela je autorica istraživanja sama te je tako imala kontinuirani uvid u sve podatke koje prikuplja što se pokazalo kao prednost u pogledu mogućnosti zapažanja nastanka teorijskog zasićenja. Podatke od korisnika prikupljali su stručnjaci iz centara za socijalnu skrb* (a o čemu će biti više riječi u poglavlju Prikupljanje podataka) te je autorica istraživanja preslušavala svaku snimku odmah po obavljenom intervjuu kako bi mogla imati uvid u sadržaj izjava. Teorijsko

zasićenje kod udomitelja i korisnika počelo se primjećivati nakon desetog sudionika istraživanja, ali kao potvrda teorijskom zasićenju proveli su se još dodatni intervjui. S korisnicima su provedena tri dodatna intervjua kako bi se uvjerali da je nastupilo teorijsko zasićenje jer provoditelj intervjua nije bila autorica istraživanja pa je bio otežan uvid nad sadržajima intervjua. S udomiteljima se nakon što se ustanovilo da je došlo do teorijskog zasićenja proveo još jedan dodatni intervju kojim je potvrđeno da je nastupilo teorijsko zasićenje.

3.3. SUDIONICI

3.3.1. IZBOR SUDIONIKA

Za ovo istraživanje odabrana je neprobabilistička metoda uzorkovanja, točnije namjerni uzorak. Prema Milasu (2005), namjerni uzorak prilagođen je posebnim istraživačkim ciljevima pri čemu se uzorak odabire na temelju nekih prethodnih spoznaja o populaciji.

Budući da se ovim istraživanjem želi dobiti uvid u stanje udomiteljske skrbi za osobe starije životne dobi, uz kritički osvrt, a sa svrhom unaprjeđenja istog, važno je uzeti u obzir višestruku perspektivu.

Korisničku perspektivu pozicioniramo kao temeljnu i nezaobilaznu, na tragu suvremenih kvalitativnih istraživanja u društvenim znanostima te je u kontekstu ljudskih prava promatramo i kroz osnažujuću funkciju za korisnika.

Stručnjaci zaposleni u centrima za socijalnu skrb* predstavljaju značajan izvor informacija o ovoj temi jer neposredno rade i provode mjere socijalne politike, predstavljaju sponu između sustava, korisnika i udomitelja te na koncu, oni su ti koji zajedno s korisnikom odabiru ovaj oblik skrbi.

Perspektiva udomitelja, kao pružatelja usluga, također je značajna u dobivanju slike udomiteljske skrbi dok perspektiva inspektora s druge strane pruža sliku vanjskog, nadzornog uvida nad stanjem u provedbi svih oblika skrbi za osobe starije životne dobi. Inspektori imaju mogućnost komparacije usluge udomiteljstva s drugim oblicima skrbi za osobe starije životne dobi. Kriteriji za izbor sudionika su prikazani u Tablici 17.

Tablica 17. Prikaz kriterija za izbor sudionika

Udomitelji	<p><i>Kriterij iskustva</i> – minimalno 5 godina pružanja udomiteljske skrbi za starije</p> <p><i>Kriterij spola</i> – udomitelji uključeni u uzorak predstavljaju dominantnu sliku udomitelja za starije osobe u RH (iz analize podataka o udomiteljima za starije osobe proizlazi da je oko 10% udomitelja muškog spola, a 90% ženskog spola. (Izvor: aplikacija SocSkrb)</p>
Korisnici	<p><i>Kriterij dužine smještaja</i> – minimalno godina dana na smještaju</p> <p><i>Kriterij mentalne sposobnosti</i> – očuvana kognitivna sposobnost</p> <p><i>Kriterij spola</i> – korisnici uključeni u uzorak predstavljaju dominantnu sliku korisnika (iz analize podataka o smještenim korisnicima proizlazi da je oko 30% udomitelja muškog spola, a 70% ženskog spola, Izvor: aplikacija SocSkrb)</p> <p><i>Kriterij dobi</i> – podjela u tri starosne skupine: 65-75; 76-85; 85 i više, s time da bi se vodilo računa o tome da zastupljenost po dobnim skupinama bude približna realnoj zastupljenosti (Iz analize podataka proizlazi sljedeća zastupljenost 65-75=28% ; 76-85=34%; 85 i više 30%, Izvor: aplikacija SocSkrb)</p> <p><i>Kriterij sredine</i> – ruralna/urbana sredina bit će zadovoljen kroz početni kriterij (centar s najvećim brojem smještenih korisnika i centar s najvećim brojem udomiteljskih obitelji – Tablica 21.). Naime, CZSS Vrbovec ima najveći broj udomitelja. Nadležan je za općine Dubrava, Farkaševac, Preseka, Gradec, Rakovec, a naselja unutar tih općina (a to su najčešća mjesta gdje se nalaze udomiteljske obitelji) spadaju u ruralna naselja prema kriterijima Državnog zavoda za statistiku, a CZSS Zagreb ima najviše smještenih korisnika (Izvor: DZSS, Metodološke upute 67/2011).</p>
Stručnjaci	<p>Socijalni radnici i psiholozi koji imaju minimalno 3 godine rada u Odjelu za odrasle osobe i/ili Timu za udomiteljstvo.</p>
Inspektori	<p>Minimalno 3 godine rada na poslovima koji uključuju udomiteljstvo starijih osoba</p>

3.3.2. PRIKAZ SOCIODEMOGRAFSKIH OSOBINA SUDIONIKA U ISTRAŽIVANJU

3.3.2.1. KORISNICI

U istraživanju je sudjelovalo 13 korisnika, podjednako zastupljeni po odabranim centrima za socijalnu skrb*, 8 žena i 5 muškaraca.

Tablica 17. Prikaz sociodemografskih obilježja korisnika

kod	spol	dob	Dužina smještaja u udomiteljstvo
4.1.1.	M	83	2 god
4.1.2	M	69	3
4.1.3	Ž	81	5 (3+2)*
4.1.4	Ž	67	1.5
4.1.5.	Ž	88	4
4.1.6.	Ž	90	2
4.2.1.	M	88	4
4.2.2	M	70	3 (1.5+1.5)**
4.2.3	M	82	5
4.2.4	Ž	86	2
4.2.5.	Ž	76	2 (1+1)*
4.2.6.	Ž	74	3
4.2.7	Ž	89	8 (2+6)*

**osobe su bile smještene u više od jedne udomiteljske obitelji

Iz priložene Tablice 17. vidljivo je da je izborom korisnika zadovoljen kriterij dužine smještaja u udomiteljsku obitelj. Naime, svi sudnici imali su više od godine dana na smještaju u udomiteljsku obitelj. Prosječna dužina smještaja iznosila je 3,42 godine. Kriterij očuvane kognitivne sposobnosti također je ispunjen tako što je za svakog sudionika izvršen uvid od strane nadležnih socijalnih radnika u zdravstvenu dokumentaciju u kojoj nije navedeno kognitivno oštećenje. Također, nadležni socijalni radnici su i potvrdili da u osobnom kontaktu sa sudionicima nisu uočili probleme u kognitivnom funkcioniranju sudionika. Dob korisnika bila je u rasponu od 67 do 90 godina. Prosječna životna dob korisnika iznosila je 80,23 godina.

Kriterij sredine podrijetla je zadovoljen. Među sudionicima, 54% dolazi iz urbane sredine i 46% iz ruralne sredine što se razlikuje u dodijeljenoj brojčanoj oznaci koja je poznata samo istraživačici. Kod kriterija spola bilo je manjih odstupanja od postavljenih zadanih uvjeta iz razloga što nije bilo moguće zadovoljiti kumulativno sve postavljene uvijete i kriterij dobi, sredine, spola, dužine čekanja i mentalne sposobnosti. U istraživanju je sudjelovalo 8 žena i 5 muškaraca.

3.3.2.2. UDOMITELJI

U istraživanju je sudjelovalo 11 udomitelja, 9 žena i 2 muškarca. S područja nadležnosti Centra za socijalnu skrb Zagreb* sudjelovalo je 5 udomitelja, a s područja nadležnosti Centra za socijalnu skrb Vrbovec* 6 udomitelja.

Tablica 18. Prikaz socio-demografskih obilježja udomitelja

kod	spol	dob	Dužina bavljenja udomiteljstvom	Stručna sprema
511	M	33	6	SSS
512	Ž	61	15	SSS
513	Ž	50	4.5	SSS
514	Ž	45	5	KV
515	Ž	41	9	SSS
521	Ž	55	14	SSS
522	Ž	62	10	OŠ
523	Ž	42	5	KV
524	M	64	19	SSS
515	Ž	53	20	KV
526	Ž	41	5	SSS

Dob udomitelja bila je u rasponu od 33 do 64 godina. Prosječna dob udomitelja je 49,7 godina. Ako uzmemo da prosječna dob udomitelja iznosi od 50 do 54 godine, možemo reći da uzorak u istraživanju predstavlja dominantnu sliku udomitelja po kronološkoj dobi (vidi Tablicu 15.). Prosječna duljina bavljenja udomiteljstvom je 10,5 godina čime je postignut postavljeni kriteriji za izbor udomitelja. Sudjelovalo je 9 žena i 2 muškarca pa je udio iznosio 81% žena i 19% muškaraca. To je nešto viši postotak muškaraca nego što je postavljeno u kriterijima (10%

je bio kriteriji, a u istraživanju je sudjelovalo 19%). Naime, tijekom istraživanja odlučeno je da bi bilo dobro da iz svakog centra bude po jedna osoba muškog spola. Ako uzmemo u obzir da je u ukupnoj populaciji udomitelja zastupljeno 15% muškaraca, može se reći da i ovim kriterijem uzorak u istraživanju predstavlja dominantnu sliku udomitelja (vidi Tablicu 10.). Većina udomitelja ima završenu srednju školu (90%), a uzorak i po ovome parametru predstavlja dominantnu sliku udomitelja što se tiče završenog obrazovanja (vidi Tablicu 7.).

3.3.2.3. STRUČNJACI

U istraživanju je sudjelovalo 14 stručnjaka, 6 s područja Centra za socijalnu skrb Vrbovec* i 8 stručnjaka s područja Centra za socijalnu skrb Zagreb*. Primijećen je veći odaziv od očekivanoga iz Centra za socijalnu skrb Zagreb*. Naime, iz razgovora sa stručnjacima saznali smo da je razlog tome bila zainteresiranost za temu istraživanja. Svi stručnjaci zadovoljili su kriterij duljine rada u Odjelu za odrasle osobe/Timu za udomiteljstvo. Duljina radnog iskustva bila je u rasponu od 2,5 do 40 godina. Prosječna duljina radnog iskustva stručnjaka iznosila je 17,6 godina.

Tablica 19. Prikaz socio-demografskih obilježja stručnjaka

Kod	Spol	Obrazovni profil	Duljina radnog iskustva
21	Ž	SOC. RADNICA	17
22	Ž	SOC. RADNICA	15
23	Ž	SOC. RADNICA	37
24	Ž	SOC. RADNICA	38
25	Ž	SOC. RADNICA	31
26	Ž	SOC. RADNICA	12
27	Ž	SOC. RADNICA	27
28	Ž	SOC. RADNICA	3
11	Ž	SOC. RADNICA	5
12	Ž	SOC. RADNICA	40
13	Ž	SOC. RADNICA	6
14	Ž	SOC. RADNICA	2.5
15	Ž	PSIHOLOGINJA	7
16	Ž	SOC. RADNICA	4

3.3.2.4. INSPEKTORI

U istraživanju su sudjelovale 4 inspektorice (tri socijalne radnice i jedna pravica), a planirano je 5. Međutim, na dan dogovorenog susreta fokusne grupe jedna osoba je odustala zbog iznenadne i neodgodive situacije. Kriterij koji se odnosi na duljinu rada na poslovima inspekcije je zadovoljen. Duljina radnog iskustva inspektora na poslovima inspekcije bila je u rasponu od 3,5 do 17 godina.

Tablica 20. Prikaz socio-demografskih obilježja inspektora

Kod	Spol	Obrazovni profil	Duljina radnog iskustva
31	Ž	SOCIJALNA RADNICA	3,5
32	Ž	PRAVNICA	16
33	Ž	SOCIJALNA RADNICA	16
34	Ž	SOCIJALNA RADNICA	17

3.4. IZBOR MJESTA PROVEDBE ISTRAŽIVANJA

Pri izboru sudionika nastojalo se odabrati one koji će biti najbolji informanti, odnosno koji mogu dati najviše informacija i pružiti najbolje razumijevanje pojave koja se istražuje.

Iz tog razloga istraživanje je provedeno na području centara za socijalnu skrb* s najvećim brojem smještenih korisnika i najvećim brojem udomitelja. Vođeni kriterijima iz Tablice 21. izbor se suzio na Centar za socijalnu skrb Zagreb* – centar s najvećim brojem smještenih korisnika te Centar za socijalnu skrb Vrbovec* – centar s najvećim brojem udomiteljskih obitelji (Izvor: aplikacija SocSkrb).

Tablica 21. Podaci o broju udomiteljskih obitelji i podaci o broju smještenih korisnika po centrima u Republici Hrvatskoj

BR.	CZSS	Broj korisnika	Broj udomitelja
1.	BELI MANASTIR	37	19

2.	BENKOVAC	10	3
3.	BIOGRAD NA MORU	1	0
4.	BJELOVAR	34	33
5.	BRAČ – SUPETAR	0	0
6.	BUJE	0	0
7.	CRES – LOŠINJ	3	0
8.	CRIKVENICA	5	1
9.	ČAKOVEC	9	5
10.	ČAZMA	16	18
11.	DARUVAR	7	3
12.	DONJA STUBICA	19	7
13.	DONJI MIHOLJAC	20	6
14.	DRNIŠ	0	0
15.	DUBROVNIK	1	0
16.	DUGA RESA	20	4
17.	DUGO SELO	10	5
18.	ĐAKOVO	15	3
19.	ĐURĐEVAC	38	19
20.	GAREŠNICA	14	9
21.	GLINA	28	4
22.	GOSPIĆ	7	7
23.	GRUBIŠNO POLJE	8	7
24.	HRVATSKA KOSTAJNICA	16	4
25.	IMOTSKI	7	2
26.	IVANEC	27	10
27.	IVANIĆ GRAD	29	16
28.	JASTREBARSKO	20	10
29.	KARLOVAC	53	22
30.	KNIN	5	0
31.	KOPRIVNICA	43	25
32.	KORČULA	0	0
33.	KRAPINA	10	2

34.	KRIŽEVCI	52	34
35.	KRK	0	0
36.	KUTINA	11	3
37.	LABIN	0	0
38.	LUDBREG	18	11
39.	MAKARSKA	0	0
40.	METKOVIĆ	0	0
41.	NAŠICE	18	22
42.	NOVA GRADIŠKA	31	21
43.	NOVI MAROF	18	8
44.	NOVSKA	12	4
45.	OGULIN	47	32
46.	OMIŠ	1	0
47.	OPATIJA	0	0
48.	OSIJEK	64	18
49.	PAKRAC	7	2
50.	PAZIN	1	0
51.	PETRINJA	27	5
52.	PLOČE	0	0
53.	POREČ – PARENZO	1	0
54.	POŽEGA	14	7
55.	PULA – POLA	3	1
56.	RIJEKA	21	1
57.	ROVINJ – CENTRO DI ASSISTENZA SOCIJALE ROVIGNO	0	0
58.	SAMOBOR	3	1
59.	SENJ	1	0
60.	SINJ	2	2
61.	SISAK	89	41
62.	SLATINA	55	29
63.	SLAVONSKI BROD	86	31
64.	SLUNJ	35	14

65.	SPLIT	5	0
66.	SV. IVAN ZELINA	13	9
67.	ŠIBENIK	4	2
68.	TROGIR	0	0
69.	VALPOVO	28	18
70.	VARAŽDIN	19	10
71.	VELIKA GORICA	26	7
72.	VINKOVCI	12	7
73.	VIROVITICA	28	15
74.	VRBOVEC	55	60
75.	VUKOVAR	36	10
76.	ZABOK	14	6
77.	ZADAR	11	3
78.	ZAGREB	91	18
79.	ZAPREŠIĆ	6	1
80.	ZLATAR BISTRICA	32	14
81.	ŽUPANJA	4	2
	UKUPNO	1 513	713

Izvor: Aplikacija SocSkrb, stanje na dan 1.2.2021.

Iz navedenih podataka proizlazi da Centar za socijalnu skrb Zagreb* ima 91 korisnika smještenog u udomiteljsku obitelj što ga čini vodećim centrom, a Centar za socijalnu skrb Vrbovec* ima 60 udomiteljskih obitelji te je centar s najvećim brojem udomitelja.

Važno je napomenuti da se korisnicima može priznati pravo na uslugu smještaja u udomiteljsku obitelj koja je u nadležnosti drugog centra za socijalnu skrb i obrnuto u udomiteljskoj obitelji mogu biti smješteni korisnici koji dolaze iz nadležnosti drugog centra (npr. korisniku iz Zagreba može se priznati pravo na uslugu smještaja u udomiteljsku obitelj na području Vrbovca jer Zagreb nema dovoljno udomiteljskih obitelji).

3.5. PRIKUPLJANJE PODATAKA

3.5.1. PRIPREMA ISTRAŽIVANJA I ETIČKI ASPEKTI

Etički aspekti prilikom provedbe istraživanja postali su nezaobilazna stavka. Prema Čorkalo Biruški (2014), osnovnu etičku mapu kvalitativnih istraživanja definira proces od pripreme istraživanja, prikupljanja podataka (s temeljnim naglaskom na aspekte odnosa istraživača i sudionika) do izvještavanja.

Etičko povjerenstvo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu je 6.2.2018. donijelo odluku kojom je dalo suglasnost za provedbu ovog istraživanja. Etički aspekti istraživanja odražavali su se u svim fazama istraživanja: formiranje uzorka i informirani pristanak, prikupljanje i obrada podataka, briga za dobrobit sudionika, nagrada i dijeljenje informacija, informiranje o rezultatima istraživanja.

3.5.1.1. PRIPREMA ISTRAŽIVANJA

Priprema istraživanja započela je izborom ciljane populacije za istraživanje. Naime, kao što je ranije izneseno, odabrano je da će se istraživanje provesti na području centara za socijalnu skrb koji imaju najveći broj udomitelja i najveći broj smještenih korisnika u udomiteljstvu. U provedbi istraživanja primjenjivala su se tri osnovna etička načela:

- povjerljivost,
- autonomija i
- dobrovoljnost.

Prije provođenja istraživanja izradio se pisani informirani pristanak za sudjelovanje svih sudionika u intervjuu/fokusnoj grupi te su svi sudionici pisano potvrdili da su upoznati s ciljem, svrhom, načinom postavljanja pitanja i mogućnosti odustajanja, načinom vezanim uz povjerljivost podataka i dobrovoljnost.

Pristanak na istraživanje ili informirani pristanak sudionika obvezan je dio istraživačkog protokola koji proizlazi iz načela autonomije sudionika te načela zaštite njegove dobrobiti i nenanošenja štete (u prvom redu zaštite anonimnosti i povjerljivosti podataka). Pristanak podrazumijeva suglasnost zakonski odgovornog pojedinca ili njegova skrbnika/opunomoćenika (Čorkalo Biruški, 2014).

Davanje informiranog pristanka za sudjelovanja u istraživanju uključuje tri elementa: informiranost, sposobnost za davanje pristanka i dobrovoljnost (Drew i sur., 2008). Da bi pristanak bio valjan, sva tri elementa moraju biti zadovoljena.

Svi sudionici upoznati su pisanim i usmenim putem neposredno prije provedbe istraživanja:

o cilju/svrhi istraživanja,

o trajanju i načinu na koji se očekuje njihovo sudjelovanje,

o možebitnim rizicima i dobitima od sudjelovanja u istraživanju,

o tome da mogu bez posljedica slobodno prekinuti svoje sudjelovanja kada god to žele,

o zaštiti privatnosti podataka,

dobili su informaciju o tome tko će imati pristup prikupljenim podacima i

kako će se koristiti podaci.

Također, sudionici su dobili kontakt za dodatna pitanja u vezi istraživanja.

Sudionicima niti u jednoj fazi istraživanja nije prikriivena prava svrha istraživanja niti je bio korišten postupak obmane sudionika tijekom istraživanja.

Svaki sudionik istraživanja dobio je pisani informirani pristanak, kako bi imao uvid na što je pristao sudjelovanjem u istraživanju i imao kontakt podatke istraživača. Svi sudionici imali su mogućnost odbijanja sudjelovanja u istraživanju, kao i mogućnost ne odgovoriti na neka pitanja.

Stručnjaci i inspektori neće biti izloženi riziku od moguće štete jer su pitanja i tema istraživanja njima bliski. Naime, u istraživanjima koja su provedena na sličan način i temu (npr. udomiteljstvo djece) nisu zabilježene takve pojave.

Starije osobe/korisnici i udomitelji mogu biti u riziku tako što će im se možda tijekom intervjua otvoriti neka pitanja koja će zahtijevati naknadnu podršku. Stoga je istraživanje provedeno tako da se u svakoj fazi istraživačkog procesa posebna pažnja posvetila poštivanju načela ne nanošenja štete.

Svi sudionici pristali su sudjelovati u istraživanju, potpisali su pisani informirani pristanak koji je sadržavao davanje prava na snimanje razgovora i prava na korištenje dobivenih podataka u svrhu pisanja doktorske disertacije (objašnjeno sudionicima usmeno) i znanstvenih radova uz obvezu istraživača da maksimalno poštuje povjerljivost podataka. Da bi bili sigurni da sudionici iz skupine korisnici mogu zadovoljiti etičke principe, nužno je bilo da isti budu kognitivno očuvani i da imaju poslovnu sposobnost kako bi samostalno mogli donositi odluku. Sudionicima je objašnjeno da se pitanja o socio-demografskim podacima prikupljaju s ciljem opisa uzorka. Također, sudionicima je pojašnjeno da svojim potpisom dopuštaju citiranje i

korištenje vlastitih izjava uz uvjet da im se izmjene imena i podaci koji bi mogli ukazivati na njih.

Traženje dopuštenja za snimanje je nužno i sastavni je dio postupka pristanka na istraživanje. Uz to je nužno sudioniku jasno objasniti hoće li se i kako snimke koristiti, na koji će se način čuvati i do kada, te tko će sve imati pristup snimljenom materijalu. Standardni postupci podrazumijevaju da se identifikacijski podaci čuvaju potpuno odvojeni od snimljenog materijala, a snimke, ako se čuvaju, označe šiframa (Čorkalo Biruški, 2014).

Sudionicima je rečeno da će razgovor transkribirati autorica istraživanja te da će sve snimke biti kod nje pohranjene. U transkribiranom tekstu izbrisat će se sva imena, adrese i mjesta koja bi mogla otkriti konkretne osobe i maknuti sve oznake koje bi mogle upućivati na autora izjave. Izjavama će biti dodijeljen broj. Broj služi kako bi se u pisanom tekstu vidjelo da je to rekla ista osoba. Samo će autor istraživanja znati vezu između broja i imena osobe kojoj je broj dodijeljen. Također, sudionicima je rečeno da se u istraživanju neće nigdje koristiti cijeli prijepis razgovora, već samo njegovi dijelovi. Audio snimka razgovora i njegov prijepis čuvat će se na tajnom mjestu koji će biti poznat samo autorici istraživanja.

Svi sudionici potpisali su suglasnost za sudjelovanje te je svatko zadržao jedan primjerak suglasnosti.

3.5.1.2. BRIGA ZA DOBROBIT SUDIONIKA

Kako se tijekom razgovora moglo očekivati prisjećanje na neke neugodne situacije (pogotovo kod korisnika vezano za odnose s članovima obitelji), predviđena je stručna podrška. U pozivu na sudjelovanje u istraživanju dio nazvan „Briga o vama kao sudioniku“ glasio je: „Ako Vas tijekom razgovora nešto u bilo kojem trenutku rastuži ili uzruja, molim Vas da mi to odmah kažete. Ako ćete se nakon našeg razgovora osjećati tužno ili uzrujano, možete se javiti, pa ću Vas uputiti s kime možete dodatno o tome porazgovarati.“

Svi sudionici imali su mogućnost obratiti se socijalnoj radnici koja ima iskustva u pružanju podrške socijalno osjetljivim skupnima. Sudionicima je pisanim putem dostavljen kontakt vezan za ostvarivanje stručne podrške. Također, tijekom intervjua bilo je planirano da u slučaju potrebe za ventilacijom, normalizacijom i davanjem manjeg oblika podrške pri izražavanju emocija, istraživači pruže taj oblik pomoći sudionicima tijekom ili nakon intervjua. Dva sudionika su tijekom razgovora imali emocionalnu reakciju (plač) pa im je pružena podrška

neposredno. Osiguralo im se dovoljno vremena da se emocionalno rasterete. Potom su upitani žele li nastaviti intervju te su svi nastavili s intervjuom.

Nakon što je proveden intervju, sudionici su upućeni na mogućnost dobivanja stručne podrške. Nitko od sudionika istraživanja nije se naknadno javio za stručnu podršku.

Sudionici su na početku razgovora bili informirani da u bilo kojem trenu mogu odustati od razgovora bez obzira na činjenicu potpisane suglasnosti o sudjelovanju.

3.5.1.3. NAGRADA

Sudjelovanje u istraživanju bilo je besplatno i dobrovoljno. Osigurani su sitni pokloni kao gesta zahvalnosti stručnjacima koji su bili provoditelji intervjuja.

3.5.1.4. INFORMIRANJE O REZULTATIMA ISTRAŽIVANJA

Svim sudionicima dala se mogućnost da dobiju uvid u analizirane rezultate i transkribirani tekst koji će se koristiti u nalazu istraživanja. Međutim, jedino nekolicina stručnjaka i svi inspektori izrazili su želju da ih se upozna samo s rezultatima istraživanja. Dogovoreno je da im se uputi poziv e-mailom na obranu doktorske disertacije kada će se prvi puta prezentirati rezultati, a ukoliko će netko izraziti potrebu, elektroničkim putem će im biti poslani zaključci.

Korisnici i udomitelji nisu iskazali interes da ih se informira o rezultatima istraživanja.

3.5.1.5. PRIKUPLJANJE PODATAKA – SKUPINA KORISNIKA

Na temelju dopuštenja ministarstva nadležnog za poslove socijalne skrbi, pristupilo se bazi podataka (popisu korisnika, popisu udomitelja). Pri odabiru korisnika bilo je planirano primijeniti slučajno svrsishodno uzorkovanje iz izabrane grupe (Mijović i sur., 2018) na način da bi se s odgovarajućeg popisa izabralo svako ime pored parnog rednog broja, nakon čega bi uslijedila dodatna provjera kriterija. Ukoliko bi predloženi sudionici ispunjavali zadane kriterije, zatražilo bi se od nadležnih centara za socijalnu skrb da kontaktiraju korisnike i udomitelje te bi zatražili privolu za prosljeđivanje kontakta istraživaču.

Odabir korisnika izvršen je tako što su odlučujući kriteriji za izbor korisnika bili: dob, spol, dužina smještaja i kognitivna očuvanost. Privolu za sudjelovanje u istraživanju kod korisnika provele su nadležne socijalne radnice na način da su izabrane sudionike kontaktirale telefonski

te zatražile privolu za sudjelovanje i prosljeđivanje kontakata. Svi korisnici dali su pisanu suglasnost za snimanje sadržaja intervju te za obradu podataka.

Najkraći intervju trajao je 28 minuta, a najduži 62 minute.

Sam početak intervju započinjao je kraćim upoznavanjem. Nakon uvodnog dijela, svakom sudioniku dala se mogućnost postavljanja pitanja o istraživanju. Također, na samom početku im je naglašeno načelo dobrovoljnosti i anonimnosti sudjelovanja u istraživanju, kao i mogućnost da ne odgovore na određena pitanja i da mogu odustati od sudjelovanja u bilo kojem trenutku bez ikakvih posljedica.

U istraživanju je sudjelovalo 7 korisnika iz Centra za socijalnu skrb Zagreb* i 6 korisnika iz Centra za socijalnu skrb Vrbovec*. Polustrukturirani intervju vođen je prema predlošku pitanja prikazanih u Prilogu 3.

3.5.1.6. PRIKUPLJANJE PODATAKA – SKUPINA UDOMITELJI

Na temelju dopuštenja nadležnog ministarstva za poslove socijalne skrbi pristupilo se bazi podataka popisa udomitelja. Ekstrahirani su oni koji imaju dozvolu za pružanje usluge starijim i nemoćnim osobama te su isti selekcionirani prema kriterijima spola i duljine obavljanja udomiteljstva. Nakon izrade preliminarne liste, autorica istraživanja kontaktirala je nadležne centre za socijalnu skrb i to stručnjake zaposlene u timovima za udomiteljstvo sa zamolbom da kontaktiraju predložene udomitelje te da ih pitaju za suglasnost da se njihov kontakt prosljedi autorici istraživanja koja će ih kontaktirati za sudjelovanje u istraživanju. Svi odabrani udomitelji pristali su sudjelovati.

U trenutku provođenja intervju proljeće/ljeto 2021. godine veliku poteškoću izazvala je pandemija uzrokovana virusom COVID-19 pri čemu istraživanje nije bilo moguće provesti na način kako je planirano – licem u lice. Udomiteljima su ponuđene sve online opcije, ali svi su odabrali opciju da se intervjuiranje odradi telefonskim putem jer im je problem predstavljalo ostavljanje korisnika i odlazak na neko drugo mjesto, a kontakt s autoricom istraživanja ili dolazak u obitelj predstavljao je opasnost od možebitne zaraze jer su posjete korisnicima u to vrijeme bile zabranjene. Autorica istraživanja je svakog udomitelja nazvala ranije te dogovorila vrijeme provođenja intervju.

Provedbom intervju telefonskim putem izostavljeno je neposredno opažanje ispitivača i bliski kontakt s udomiteljima, ali je udomiteljima dana mogućnost slobode izražavanja. Intervjui su trajali od 48 do 92 minute. Privola za sudjelovanje u istraživanju poslana je poštom svakom

udomitelju. Svi udomitelji dali su pisanu suglasnost za snimanje sadržaja intervju a te za obradu podataka.

Autorica istraživanja se na početku intervju a predstavila te potom objasnila istraživanje. Nakon uvodnog dijela svakom sudioniku je dana mogućnost postavljanja pitanja o istraživanju. Također, na samom početku im je naglašeno načelo dobrovoljnosti i anonimnosti sudjelovanja u istraživanju, kao i mogućnost da ne odgovore na određena pitanja te mogućnost odustajanja od sudjelovanja u bilo kojem trenutku bez ikakvih posljedica. Intervjui su vođeni prema predlošku prikazanom u Prilogu 4.

3.5.1.7. PRIKUPLJANJE PODATAKA – SKUPINA STRUČNJAKA

Postupak prikupljanja podataka od stručnjaka započeo je obraćenjem autorice istraživanja ravnateljicama navedenih centara za socijalnu skrb* sa zamolbom da u radno vrijeme dopuste sudjelovanje na online fokusnoj grupi te da stručnjaci koji se odazovu imaju opravdan izostanak s posla. Za isto je dobivena suglasnost. Sa stručnjacima su provedene dvije fokusne grupe: u jednoj je bilo 10 sudionika, u drugoj 6 sudionika.

U fokusnim grupama obično sudjeluje 6–12 sudionika, odnosno 8 +/-2. Smatra se da je to optimalna veličina grupe, dovoljno mala da omogućuje svakom sudioniku da iznese svoj stav, a s druge strane dovoljno velika da se može razviti određena grupna dinamika. Jedno od ključnih pravila u odabiru sudionika je princip homogenosti. To znači da bi sudionici trebali biti što sličniji jedni drugima, odnosno da bi trebali biti dio iste društvene skupine (Skoko i Benović, 2009).

Autorica istraživanja se pisanim putem obratila svim stručnjacima navedenih centara za socijalnu skrb koji ispunjavaju navedene kriterije sa zamolbom za sudjelovanjem u istraživanju. U uzorak stručnjaka ušli su socijalni radnici i psiholozi koji imaju minimalno 3 godine iskustva rada u Odjelu za odrasle osoba i/ili Timu za udomiteljstvo pri Centru za socijalnu skrb Vrbovec i Centru za socijalnu skrb Zagreb. Stručnjaci koji imaju iskustvo rada u Odjelu za odrasle su dobar izvor informacija jer imaju pregled nad cjelokupnom skrbi (svim oblicima smještaja za starije osoba), a stručnjaci koji imaju iskustva rada u Timu za udomiteljstvo su dobar izvor informacija vezanim uz udomiteljstvo, odnosno udomiteljske obitelji za starije osobe. U centru za socijalnu skrb Zagreb* bio je veliki odaziv za sudjelovanje tako da je u fokusnoj grupi sudjelovalo 10 stručnjaka. Fokusna grupa trajala je 118 minuta i stručnjaci su bili puno žustriji u odgovorima. Fokusna grupa u Vrbovcu trajala je 82 minute.

Na početku fokusne grupe sudionicima je predstavljeno istraživanje, predstavila se autorica istraživanja i suvoditeljica. Nakon toga je svakom sudioniku autorica istraživanja dala mogućnost postavljanja pitanja o istraživanju ili samoj istraživačici. Stručnjaci u Zagrebu bili su jako zainteresirani za samo istraživanje: „*konačno da i nas netko nešto pita*“. Također, na samom početku autorica istraživanja je ponovno naglasila načelo dobrovoljnosti i anonimnosti sudjelovanja u istraživanju kao i mogućnost da ne moraju odgovarati na određena pitanja te mogućnost odustajanja od sudjelovanja u bilo kojem trenutku bez ikakvih posljedica. U prilog stvaranju povjerenja i opuštеноj atmosferi dalje se pristupilo prikupljanju socio-demografskih podataka postavljanjem općenitih pitanja o sudionicima (npr. koliko imaju radnog iskustva i sl.).

Budući da je istraživanje provedeno u vrijeme dok je vladala pandemija uzrokovana virusom COVID-19, fokusne grupe su se održale online jer je bilo zabranjeno okupljanje, što je zahtijevalo dodatnu pripremu autorice istraživanja i sudionika. Prije početka zakazane fokusne grupe i snimanja, autorica istraživanja je svim sudionicima iznijela pravila ponašanja (ako netko želi nešto reći, da koriste zadanu ikonu za podizanje ruke, korištenje chata, postupak vezan za isključivanje i uključivanje mikrofona). Autorica istraživanja koordinirala je procesom uz pomoć suvoditeljice. Najveći problem bio je s mikrofonima i internetskom vezom te je dogovoreno unaprijed ukoliko se za vrijeme trajanja fokusne grupe dogodi problem s internetskom vezom da osobe koje žele nešto reći ili napomenuti isto upišu u chat. Autorica istraživanja i suvoditeljica su za vrijeme trajanja fokusne grupe vodile bilješke te su neposredno nakon provedbe prokomentirale utiske i dojmove. Fokusna grupa vođena je prema predlošku pitanja prikazanim u Prilogu 5.

3.5.1.8. PRIKUPLJANJE PODATAKA – SKUPINA INSPEKTORI

Postupak prikupljanja podataka s inspektorima započeo je obraćanjem autorice istraživanja e-mailom nadležnoj državnoj tajnici da omogući inspektorima u radno vrijeme održavanje online fokusne grupe te da inspektori koji se odazovu imaju opravdan izostanak s posla. Dobivena je suglasnost za traženo. Potom se istraživačica osobno obratila svakom inspektorima koji je ispunjavao zadane uvjete, od 8 inspektora odazvalo se 5 inspektora, međutim na dan održavanja grupe jedan inspektor nije mogao sudjelovati zbog iznenadno nastale situacije tako da su u fokusnoj grupi sudjelovala 4 inspektora te istraživačica i suvoditeljica.

Fokusna grupa trajala je 90 minuta. Na početku je predstavljeno istraživanje. Autorica istraživanja nije se posebno predstavila s obzirom da se međusobno poznaju, a suvoditeljica se predstavila i pojasnila svoju ulogu u grupi.

Sam početak intervjua autorica istraživanja započela je kraćim općenitim temama vezanim uz aktualnosti oko provođenja inspekcijskih nadzora kako bi se uspostavila opuštena atmosfera. Skoko i Benović (2009) navode da svaka fokus grupa započinje određenim stimulusom. To može biti određeno zajedničko iskustvo, zanimanje, TV-prilog, neki zdravstveni problem (dakle nešto iz vlastitog života), ili nešto sasvim novo, što u priču uvodi moderator (videospot, reklama, fotografija, proizvod i sl.).

Nakon razgovora o općim temama, svaki sudionik je dobio mogućnost postavljanja pitanja o istraživanju. Inspektori su pokazali veliko zanimanje za temu istraživanja. Također, na samom početku autorica istraživanja ponovno je naglasila načelo dobrovoljnosti i anonimnosti sudjelovanja u istraživanju kao i mogućnost da izbjegnu odgovore na određena pitanja te mogućnost odustajanja sudjelovanja u bilo kojem trenutku bez ikakvih posljedica. U prilog stvaranju povjerenja i opuštene atmosfere pristupilo se prikupljanju socio-demografskih podataka postavljanjem općenitih pitanja o sudionicima.

Budući da je istraživanje provedeno u vrijeme pandemije uzrokovane virusom COVID-19, fokusna grupa održala se online jer je bilo zabranjeno okupljanje. Provođenje fokusne grupe online zahtijevalo je dodatnu pripremu i istraživačica i sudionika. Prije početka zakazane fokusne grupe i snimanja, autorica istraživanja je svim sudionicima iznijela pravila ponašanja (ako netko želi nešto reći, da koriste zadanu ikonu za podizanje ruke, korištenje chata, postupak vezan za isključivanje i uključivanje mikrofona). Autorica istraživanja i suvoditeljica koordinirale su sastanak i vodile bilješke te su neposredno nakon provedbe prokomentirale utiske i dojmove. Fokusna grupa vođena je prema predlošku pitanja prikazanim u Prilogu 6.

3.5.2. ISTRAŽIVAČI

Prikupljanje podataka od strane udomitelja, stručnjaka i inspektora provela je autorica istraživanja (diplomirana socijalna radnica s 21 godina radnog iskustva u struci koja ima iskustvo primjene kvalitativne metodologije, odnosno provedbe fokusnih grupa jer je iste provodila na radnom mjestu ispitujući zadovoljstvo ravnatelja centara za socijalnu skrb organizacijom rada). Veći dio radnog iskustva autorica istraživanja provela je u radu sa starijim

osobama i to u direktnom radu s korisnicima te u radu kreiranja politika skrbi prema socijalno osjetljivim skupinama.

S obzirom da je autorica istraživanja zaposlenica ministarstva nadležnog za poslove socijalne skrbi, sukob uloga izbjegnut je time što poslovi na kojima je zaposlena ne obuhvaćaju područje udomiteljstva starijih osoba. Ustrojstvena jedinica zadužena za udomiteljsku skrb za starije osobe kao i služba inspeksijskog nadzora neovisne su od ustrojstvene jedinice u kojoj je zaposlena autorica istraživanja. S obzirom na navedeno, autorica istraživanja sa sudionicima nije u uskom/formalnom poslovnom odnosu. Autorica istraživanja pri provedbi polustrukturiranog intervjua sa stručnjacima i s udomiteljima posebno je vodila računa o odnosima moći s obzirom na instituciju u kojoj je zaposlena te je isto nastojala izbalansirati i zauzeti nepristranu poziciju nastojeći dati posebnu važnost akterima s manje moći (stručnjaci i udomitelji) da budu predstavljeni na odgovarajući način. Udomitelji, a i stručnjaci su tijekom istraživanja u nekoliko navrata znali reći „recite vi odgovornima u ministarstvu“. U tim situacijama autorica istraživanja je sudionicima jasno predstavila poziciju koju ima u provedbi istraživanja pri čemu je naglašeno da će se nalazi istraživanja objaviti i na taj način će njihove poruke doći do odgovornih u ministarstvu.

U provedbi istraživanja došlo je do odstupanja od planiranog zbog pandemije uzrokovane virusom COVID-19. Naime, planirano je da prikupljanje podataka provede autorica istraživanja, međutim, zbog prisutnih ograničenja koja su bila na snazi, a odnosila se na zabranu posjeta u udomiteljske obitelji – polustrukturirane intervjue s korisnicima provodile su stručnjakinje iz nadležnih centra – stručnjakinje zaposlene u Centru za socijalnu skrb Zagreb i Vrbovec, po zanimanju socijalne radnice i psihologinja. Kako bi se povećala objektivnost, nastojalo se organizirati da stručnjakinje koje provode intervjue ne budu nadležne za ispitivane korisnike.

Autorica istraživanja uputila je mail odjelu za odrasle pri Centru za socijalnu skrb Zagreb i Centru za socijalnu skrb Vrbovec s molbom za provedbu polustrukturiranog intervjua sa starijim osobama smještenim u udomiteljstvo. Sa stručnjacima koji su se odazvali pozivu autorica istraživanja održala je pripremni online sastanak na način da im je objašnjena svrha, cilj, kako i na koji način provesti intervjue, na što obratiti pozornost i veću usmjerenost. Također, autorica istraživanja predstavila je stručnjacima okvirni obrazac za pitanja. Poseban naglasak stavljen je na izazove u vidu nerazgovjetnog razgovora s osobama koje imaju teškoće sa sluhom. Međutim, kako su stručnjaci eksperti u radu sa starijim osobama izvrsno su se nosili s komunikacijskim teškoćama. Intervjui su se provodili u udomiteljskim obiteljima u zasebnoj prostoriji u kojoj su bili prisutni samo korsnik/ca i stručnjak /provoditelj ispitivanja.

Primijećeno je da je iskustvo rada s osobama starije životne dobi kao i iskustvo provedbe fokusnih grupa olakšalo dolazak u kontakt sa sudionicima, uspostavu odnosa sa sudionicima istraživanja, osiguranje sigurne atmosfere za provedbu istraživanja i mogućnost produbljenja teme razgovora.

3.6. ANALIZA PODATAKA

Podaci dobiveni provedbom polustrukturiranog intervjua (korisnici i udomitelji) i fokusna grupa (stručnjaci, inspektori) obrađivali su se iz pisanih zapisa koji su izrađeni iz snimljenih audio zapisa. Za analizu prikupljenih podataka u ovom istraživanju koristila se tematska analiza koja predstavlja fleksibilan i koristan alat za dobivanje bogatog, detaljnog i kompleksnog prikaza fenomena (Braun i Clarke, 2006).

Proces izrade pisanih zapisa izvela je autorica istraživanja. Bilješke vođene za vrijeme i nakon intervjua/fokus grupe korištene su pri analizi podataka. Nakon što su izrađeni pisani zapisi, isti su grupirani u četiri skupine: korisnici, udomitelji, stručnjaci i inspektori s time da je svaka skupina dodatno podijeljena na podskupine prema centru iz kojeg su podaci prikupljeni. Podaci su obrađeni prateći preporučenih šest koraka tematske analize (Braun i Clarke, 2006):

- (1) upoznavanje s podacima (čitanje, ponovno čitanje, zapisivanje inicijalnih ideja)
- (2) generiranje inicijalnih kodova (kodiranje zanimljivih elemenata teksta, dodjeljivanje dijelova teksta kodovima)
- (3) pretraživanje tema (skupljanje kodova po sličnosti u potencijalne teme),
- (4) provjera tema (odgovaraju li potencijalne teme izvadcima teksta kod prve razine kodiranja)
- (5) definiranje i imenovanje tema i
- (6) izrada izvještaja.

3.6.1. UPOZNAVANJE S PODACIMA

Autorica istraživanja većinu podataka prikupila je sama (osim podatke vezane uz korisnike). Upoznavanje s podacima autorica istraživanja započela je za vrijeme vođenja intervjua te je to predstavljalo početni uvid u materijal za analizu. Upoznavanje s podacima dobivenim od korisnika započelo je prepisivanjem teksta sa snimača te je na taj način ostvareno prvo dublje upoznavanje s podacima. Prepisivanje sadržaja sa snimača izvršeno je na način da se doslovno prepisivao tekst kao i neke neverbalne geste (plač, smijeh i sl.). Prilikom transkripcije teksta

bilježile su se u vidu komentara prve asocijacije, misli, zapažanja. Time je napravljena prva poveznica između značenja podataka i istraživačkih pitanja. Nakon što je završen proces transkripcije podataka, svaki set podataka iščitavao se po nekoliko puta i kod svakog čitanja paralelno su se bilježile ideje i označavao tekst.

3.6.2. GENERIRANJE INICIJALNIH KODOVA

Autorica istraživanja je kodiranje radila sama, bez korištenja računalnih programa označavajući tekst koji sadrži određenu informaciju markerom.

Kodovi su kreirani tako da je svaki identificirani kod usklađen s izvadcima iz teksta koji označavaju taj kod. Tako je stvorena tablica u kojoj su prikazani kodovi uz koje je kopiran tekst koji upućuje na kod. Kodovi su preliminarno razvrstani po mogućim temama iz istraživačkih pitanja i to posebno za svaki intervju. Nakon toga su grupirani na razini svake skupine sudionika. Tako grupirane podatke autorica istraživanja je zajedno s mentoricom pregledala te dodatno uskladila način kodiranja sukladno dobivenim uputama. Neki kodovi bili su preopširni te su razlomljeni na manje specifičnije kodove.

Tako je, primjerice, kod izjava stručnjaka prvobitan kod „izmjena normativa“ presložen tako da su određeni novi specifičniji kodovi koji su označavali što se treba normativno izmijeniti. Tako su nastali kodovi: „izmjena normativa vezana uz broj korisnika“ i „unaprijediti prostorne normative“.

Iz izjava korisnika bio je određen kod koji se odnosi na „neprimjereno ponašanje udomitelja“ ali je taj kod preuređen tako da se iz njega može iščitati točno koja su to neprimjerena ponašanja korisnika. Tako su određeni kodovi: „ponašanje prema korisnicima ovisi o trenutnom raspoloženju udomitelja“, „neprimjerena komunikacija-vikanje“, „zahtijevanje da korisnici obavljaju teške poslove“ i „rigidnost u pogledu dnevnog reda“.

3.6.3. PRETRAŽIVANJE TEMA (SKUPLJANJE KODOVA PO SLIČNOSTI)

Ova faza uključivala je analizu na način da se tražila veza među kodovima te pronalazila povezujuća tema za grupirane kodove. Teme su formirane koristeći induktivni pristup jer su generirane iz prikupljenih podataka. Unutar ponekih tema dodijeljene su i podteme sistematizirajući kodove po smislu. Svaka tema označena je u tablici drugom bojom radi

preglednosti. Međutim, kako su tablice bile preopširne, radi preglednosti sačinjana je manja mapa na način da su teme i podteme kopirane u zaseban dokument. Na taj način dobila se preglednost i sustavnost te je bio izraženiji odnos teme i podtema što je rezultiralo da su neke teme preimenovane, od nekih se odustalo jer nisu odgovarale na istraživačka pitanja, neke su spojene, odnosno razdvojene. Teme su revidirane temeljem unutarnje homogenosti i vanjske heterogenosti (Patton, 1990, prema Braun i Clarke, 2006). To znači da se vodila briga o tome da grupirani kodovi smisljeno čine definiranu temu te da se teme međusobno sadržajno razlikuju. Postupku revidiranja tema/podtema i općenito organizacije cijelog sadržaja autorica istraživanja obavljala je zajedno s mentoricom. Tako je za svako istraživačko pitanje analiziran zasebno set podataka svih sudionika te su dobivene glavne teme i pripadajući kodovi.

3.6.4. PROVJERA TEMA

U ovoj fazi nazivi tema ponovno se revidiraju i prema potrebi mijenjaju ili prilagođavaju, kako bi na najbolji način održavali sadržaj teme. Istraživač tijekom ove faze ulazi u srž same teme sažimajući ono o čemu ona govori i sagledavajući kako se uklapa u širu sliku dobivenih podataka (Braun i Clarke, 2006).

U ovoj fazi autorica istraživanja ponovno je pregledala sve teme i podteme te provjerila upućuju li kodovi na definirane teme. U ovoj fazi pojedine teme su još dodatno podijeljene u podteme kako bi izvještavanje bilo preglednije. Primjerice, u izjavama stručnjaka tema „Prednosti udomiteljstva u odnosu na institucijsku skrb“ kod stručnjaka podijeljena je na podteme – subjektivne i objektivne prednosti. Također, tema „Negativne strane udomiteljstva“ zbog bolje preglednosti revidirana je i presložena tako da su nastale tri nove teme pod nazivom „Čimbenici koji narušavaju kvalitetu skrbi na strani udomitelja“, „Čimbenici koji narušavaju kvalitetu skrbi na strani sustava“ i „Čimbenici koji narušavaju kvalitetu skrbi na strani korisnika.“

3.6.5. DEFINIRANJE I IMENOVANJE TEMA

Nakon što su provjerene teme, iste su precizno imenovane te je svaka tema predstavljena u rezultatima istraživanja. Prema Braun i Clarke (2006), ova faza uključuje dvije razine pregleda. Prva razina uključuje preglede na razini kodiranih podataka. Tako su se ponovo pregledavali

kodovi koji tvore koherentnu temu. Uz sugestiju mentorice neke teme su preimenovane te reorganizirane.

Tako je, primjerice, odlučeno da izjave korisnika koje su tvorile temu „Razlozi smještaja u udomiteljstvo“ vraćena u izvještaj, premda je pri prvom pregledu tema ova odbačena jer nije odgovarala na istraživačko pitanje. Naknadno je odlučeno da će biti prikazana u djelu koji opisuje iskustvo korisnika u udomiteljskoj obitelji jer korisnici, kada počinju pričati o svom iskustvu, najprije navode razloge smještaja.

Zatim je izrađena tematska karta koja je odražavala i prezentirala sve ono bitno što je prikupljeno u istraživanju, a u odnosu na istraživačka pitanja. U ovoj fazi razmatrana je i svaka tema zasebno te u međuodnosu kako se svaka pojedina tema uklapa u ono što istraživač želi reći kroz podatke, a vezano uz istraživačko pitanje.

3.6.6. IZRADA IZVJEŠTAJA

Prema Braun i Clarke (2006), svrha izvještaja je pružiti uvjerljivu „priču“ o podacima na kojima se temelji analiza. „Priča“ bi trebala biti uvjerljiva i jasna, a opet složena i ugrađena u znanstveno područje.

Pri pisanju izvještaja koristio se i tablični prikaz tema, podtema i kodova koji su sadržavali dijelove transkribiranog teksta. Na taj način prikazana je jezgrovita, dosljedna i logična priča o podacima. Rezultati su na taj način prikazani u ovom radu s time da su povezani s literaturom te su dana tumačenja rezultata i promatranih pojava iz različitih perspektiva.

4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

4.1. ISKUSTVO UDOMITELJA I KORISNIKA O UDOMITELJSTVU

Prvim istraživačkim pitanjem željelo se doznati kako korisnici i udomitelji opisuju svoje iskustvo vezano za udomiteljstvo. Svaki set podataka analiziran je zasebno, odnosno transkribiranom materijalu se za svaku skupinu sudionika zasebno pristupilo u odnosu na istraživačko pitanje. U skladu s tim, slijedi prikaz analize podataka za svaku skupinu.

4.1.1. ISKUSTVO KORISNIKA O UDOMITELJSTVU

Unutar teme o iskustvu korisnici su se osvrtni na proces udomiteljstva te je unutar toga izdvojena tema koja se odnosi na dobre uvjete života u udomiteljstvu i na razloge zašto su korisnici smješteni u udomiteljstvo. Tema koja se odnosi na razloge koji su doveli do toga da su korisnici smješteni u udomiteljstvo podijeljena na tri podteme ovisno o vrsti razloga (zdravstveni, socijalni i psihološki).

Tablica 26. Iskustvo korisnika o udomiteljstvu

TEMA	PODTEMA	KOD
Dobri uvjeti života u udomiteljstvu		Adekvatni prostorni uvjeti
		Zadovoljstvo s dobivenom skrbi
		Dobra komunikacija s udomiteljima
		Mogućnost sudjelovanja u odlučivanju
		Osjećaj sigurnosti i prihvaćenosti
Razlog smještaja	Zdravstveni razlozi	Bolest ekstremiteta
		Nepokretnost
		Narušeno opće zdravstveno stanje
		Nemogućnost samostalne brige o sebi
	Socijalno-psihološki razlozi	Usamljenost i samački život
		Narušeni odnosi s djecom
		Nasilje
		Gubitak obiteljske podrške
		Nedostatak dobrosusjedske pomoći

	Stambeni razlozi	Loši uvjeti stanovanja
	Financijski razlozi	Loše financijske prilike

- **Dobri uvjeti života u udomiteljstvu**

Kada se korisnike pita o njihovom iskustvu o udomiteljstvu, ističu da žive bolje u udomiteljstvu nego što su živjeli prije udomiteljstva. Tako ističu da su zadovoljni prostorom u kojem žive, dobivenom skrbi i načinom na koji se udomitelji brinu o njima, načinom komunikacije s udomiteljima, zatim mogućnosti dogovaranja te osjećaju sigurnosti i prihvaćenosti.

Zadovoljstvo s dobivenom skrbi. Na pitanje što korisnici misle o udomiteljstvu i kakva su njihova iskustva o tom obliku skrbi, odgovarali su iznoseći svoje dojmove o obiteljima u kojima su smješteni. Uglavnom su izražavali zadovoljstvo dobivenom skrbi. *Ovdje mi je jako lijepo. Dignem se ujutro, oko 9 možda i ranije, ovisi. Ako treba kaj pomoć, mi pomažemo. Sve u svemu je jako lijepo i dobro. (427) Kada bi rekao da imam prigovor, nije istina. Kada bi mi brat bio tamo i kada bi se žalio, ja bi rekao nisi normalan. (422)* Korisnici iznose velike pohvale na rad udomitelja i na udomiteljsku obitelj. *Ovdje je lijepo, familija dobra. Super je, odlično je sve što uključuje briga. Prava kuća i familija, odgojena, kućni odgoj je najvažniji. (421) Udomitelji su bili dobri. (414) Dobro. Naša udomiteljica, ona je za mene doktorica šta se tiče terapije. Čak nekada znaju reći da se idem malo odmoriti. (411) Imam sretnu okolnost da zadovoljavaju mi sve moje potrebe. (423) Svi se trude na svoj način. (427)*

Udomiteljici svaka čast. Ovdje je odlično. Ovdje stvarno kažem istinu – ja sam se drugi puta rodio, još da smijem bicikl vozit! (412) Dobro se slažem. (422). Ako mogu pokucat. Svaka čast. Da sam na tako dobrom smještaju i što imam dobru udomiteljicu za 5! Četiri puta sam rekao da je za 5! (426)

Adekvatni prostorni uvjeti. Korisnici su u odgovorima iznijeli da su u udomiteljstvu adekvatni prostorni uvjeti. *Ima dosta prostora lijepe velike sobe... (427) Ne mogu prigovoriti. Zadovoljan sam sa sobom. Sa grijanjem. (422) Meni ne treba ništa. Imam tu sobu, novine, gledam TV, ali ne čujem baš, ali vidim sliku, a onda to kaj vidim drugi dan pročitam u novinama. I opet se to sve opisuje u novinama. Tu vidim u boji. (424) U sobi sam s još jednom gospođom. Dobro se skroz Bogu molimo najviše, slušamo radio, TV upalimo u 6 – prije ne palimo. Gledali smo misu u Splitu, to najviše volimo. (416) Preko dana idem na dvorište, svaki*

dan po 2 sata idem van po ravnome, čisto je i asfaltirano. (415)sada sam sama u sobi i to je bolje – sigurno. (414)

Dobra komunikacija s udomiteljima. Neki korisnici su kao odgovor na pitanje što misle o udomiteljstvu iznosili da u udomiteljstvu imaju mogućnost razgovora o svemu. *Gospodin i gospođa dođu k nama u sobu mi si razgovaramo o svemu. Uvijek, kad treba, mogu pogledati TV. Dođe od udomitelja i kćer i sin pa si razgovaramo. Oni dođu u našu sobu. (412) Razgovaramo tko umre, tko se ženi i o tome volimo razgovarat po domaćemu. (416) Nekad sjednem s njom (udomiteljicom) kad idem u vrt i pričam. (413)*

Osjećaj sigurnosti i prihvaćenosti. Iskustvo korisnika o udomiteljstvu je osjećaj sigurnosti i prihvaćenosti koju korisnici dobivaju od udomitelja. *Svi dođu me pogledati. (416) Ona me pokrije. Kao malo dijete. Nemam brige. Svi se tu dobro slažemo. (415) Ja sam skupa s njima. Živimo. (411) S gospođom (misli na udomiteljicu) smo si na ti. Mi smo si baš kao obitelj. (424) Osjećam se sigurnije u familiji, tri godine sam ovdje se navikao, ipak to je 3 godine. (421)*

Mogućnost sudjelovanja u odlučivanju. U izjavama korisnika vezanim uz iskustvo u udomiteljstvu korisnici su zadovoljni s mogućnosti dogovora i sudjelovanja u odlučivanju. *Mi smo se navikle (udomiteljica i ja) da dobivam dozvolu da si uzmem ako nešto želim da pojedem. Sve je stvar dogovora. (414)*

- **Razlozi smještaja u udomiteljstvo**

Kada korisnici govore o svom iskustvu u udomiteljstvu prvo što navode su razlozi zašto su smješteni u udomiteljstvo. Među razlozima smještaja prednjače zdravstveni razlozi (bolest, nemoć, itd.), zatim psihološki razlozi (usamljenost i samački način života) te socijalni razlozi (narušeni odnosi, gubitak podrške, nasilje i itd.). Razlozi zašto su korisnici smješteni u udomiteljstvo mogu utjecati na njihovu sliku o udomiteljstvu.

Zdravstveni razlozi

Loše zdravstveno stanje često je razlog smještaja korisnika. Korisnici su pod zdravstvenim razlozima navodili da imaju bolest ekstremiteta, nepokretnost, narušeno opće zdravstveno stanje te da se zbog lošeg zdravlja ne mogu samostalno brinuti o sebi.

Bolest ekstremiteta. Korisnici u izjavama ističu da su bili ozbiljno narušenog zdravstvenog stanja. *Nisam mogla stajati na nogama. Nisam mogla nikam. (416) Evo ja sam si ruku trgala*

–znate kak je to bilo. Kćer je trgala kuk!! Skupa smo došle jer ona (misli na kćer) ima defekta. (415) U prvom redu, ja sam obolio na noge. Križa me još više bole. Bilo je tu operacija. (412)

Nepokretnost. Uz to što neki iznose da su nepokretni što znači da im je svakako trebala pomoć druge osobe. *Obolila sam. Bila sam u bolnici u Novom Marofu. Ja sam bila nepokretna. (413). Nisam mogao sam hodati. (412)*

Narušeno opće zdravstveno stanje. Iz izjava korisnika može se reći da je zdravstveno stanje bilo toliko loše da su neki bili životno ugroženi. *Ja sam bila u takvoj situaciji zdravstveno stanje je bilo loše. Dobivala sam hranu, ali nisam imala snage, tresla sam se. (414) Bila sam kao štakor. Doma kad sam bila jela sam jednom na dan. Obrok mi je naručivao sin i fala Bogu da sam otišla u dom, da nisam otišla, ja bi umrla. (424)*

Nemogućnost samostalne brige o sebi. Pod ovim kodom korisnici su iznosili nemogućnost kuhanja i brige o sebi. *Nisam si mogla niš skuhati, nije mi bilo ni dobro. (416) Ja sam bio u bolnici i onda sam tu išao. Nisam si mogao pomoći. (411) Da sam sam, ko bi mi kuhao, propao bi, ovako hvala Bogu. (421)*

Socijalno-psihološki razlozi

Unutar podteme socijalno-psihološki razlog izdvojeni su kodovi: usamljenost kao posljedica samačkog života, narušeni odnosi s djecom, fizičko nasilje, gubitak obiteljske podrške i nedostatak dobrosusjedske pomoći.

Usamljenost kao posljedica samačkog života. Usamljenost korisnika je posljedica dugogodišnjeg samačkog života: *Ja sam živjela 15 godina sama. (413) Nisam mogao biti sam, umro mi je otac. (411) Živio sam sam 20 godina. (412) Dosta godina sam živjela sama. (414) Prije sam isto živio sam. Sada ne živim sam, živim u obitelji. (421) Nisam imala s kime biti. (427)*

Narušeni odnosi s djecom. U izjavama korisnika dominira nebriga djece i njihovih obitelji. *Imam dvije kćeri i dva zeta i nitko nije pitao za mene. (413) Stariji sin ne dođe iz _____. ja sam mu dao više nego on meni. Drva – uvijek sam rekao – na! Al, kad je meni trebalo –ne može! (411) Moja djeca. Eto. Žena nas je napustila kada smo se rastali svojim zahtjevom. Ne bi o tome. Dolazio sam malo kod kćerke tamo gdje se udala u _____, ali da izvinete svi, reklo bi se – ne može više. Rekao je meni zet da sam ja mater otpiljil i to me ubilo, a volio sam ga više od sebe. (412) Korisnici navode i nekomunikaciju s djecom. *Moja kćer živi u ... i, nažalost, ne komunicira sa mnom. (423)* A nekima je toliko to toliko bolna tema da ne žele*

razgovarati o tome. *Nemojte me ništa o sinu pitati. Jel mi je bilo teško s njim. Ne bi ga htjela vidjeti (plače) (425).*

Fizičko nasilje. Iz dobivenih izjava korisnika kao razlog navodi se fizičko nasilje djece prema roditeljima. *On (misli na sina) je dobio narkomansku epilepsiju. On je mene jako volio i bio je patološki vezan za mene, ali kad je bio pod utjecajem alkohola ili droge, on se je jednostavno preobratio u jednog divljaka i ja sam nekoliko puta zvala policiju i policija ga je odvela na otrežnjenje, drugi dan je išao sucu za prekršaj i obično je dobio 20 dana. I svaki put je priznao da je to napravio mami. Policija ga je špotala pa mu je rekla – kak te nije sram, svoju vlastitu mater udaraš! (424)*

Gubitak obiteljske podrške. Zbog gubitka obiteljske podrške u situacijama kada su je trebali dobiti, korisnici su smješteni u udomiteljstvo. *Nemam nigdje nikoga od rodbine i od familije, sve je pokopano. (421) Sad si sam i ne mogu si pomoći. (416) Ja sam otišla u udomiteljsku obitelj jer mi je socijalna radnica rekla da mi sin ide u zatvor da je dobio godinu i pol – vi morate ići negdje – moramo vas smjestiti, veli ona... (424) Život mi je mi je doma bio da sam se ja morao brinuti o svemu, a ovdje se ne moram brinuti o tim stvarima: jelo, spremanje. (426)*

Nedostatak dobrosusjedske pomoći. Korisnicima ni susjedi nisu bili u mogućnosti pružiti potrebnu količinu pomoći. *Dobro je kaj je Susjeda B... blizu je kraj mene i kaj je imela sluha. Nisam mogla nikaj zamjeriti. Po zadnje je susjeda stalno bila pri meni i pomagala mi, ali više ni mogla. (416) Nitko nije za mene pitao, nitko mi nije štel drva dovest. Ništa! Kuruzu!(413)*

Stambeni razlozi

Loši uvjeti stanovanja. Uvjeti stanovanja u kojima su živjeli korisnici prije smještaja u udomiteljstvo bili su iznimno loši. *Ja sam imao drvenu kuću sa sjenom i bila je greda koja je počela trunuti i nisam imao snage i novaca da to popravim. (411) Doma ni kupaonicu nis imela. Teško mi je bilo. (415)*

Financijski razlozi

Loše financijske prilike. Financijska sredstva za život nisu bila dostatna da bi mogli zadovoljiti osnovne životne potrebe. *Nemam sredstava za platit režije. Trebalo bi imati 3 500 – 4 000 kn. Nemaš dovoljno za hranu. (422) Dobivao sam od socijala 700 kn, al šta je to? Struja, plin, umro mi je otac pa sam morao i groblje platiti. I morao sam prodat vinograd –nije mi ostalo ništa. (411)*

4.1.2. ISKUSTVO UDOMITELJA O UDOMITELJSTVU

Analiza odgovora o iskustvu vezanom za udomiteljsku skrb za starije osobe rezultirala je dvjema temama i to temom doživljaj udomiteljstva i motivacija za bavljenje udomiteljstvom. Pod doživljaj udomiteljstva udomitelji su navodili da je udomiteljstvo fizički težak posao, zatim zahtjevan posao koji iziskuje strpljenje, predanost i odgovornost, da je nedostavno cijenjen posao, ali da pruža osjećaj zadovoljstva. Udomitelji su navodili da su se počeli baviti udomiteljstvom zbog afiniteta prema starijima, zbog humanitarnih razloga – željom za pomaganjem, zbog mogućnost rada od kuće i skrbi o vlastitoj djeci. Također, navodili su da im je motiv bio i poboljšanje financijske situacije, poticaj i preporuke od strane prijatelja, prethodno iskustvo dohrane te nemogućnost pronalaženja drugog posla.

Tablica 27. Iskustvo udomitelja o udomiteljstvu

TEMA	KOD
Doživljaj udomiteljstva	Fizički težak posao
	Osjećaj usamljenosti
	Zahtjevan posao koji iziskuje strpljenje i predanost
	Iziskuje odgovornost
	Specifičnost međuljudskih odnosa osoba na smještaju
	Nedostavno cijenjen posao
	Posao koji pruža osjećaj zadovoljstva
	Udomitelji korisnike smatraju članovima svoje obitelji
Motivacija za bavljenje udomiteljstvom	Afinitet prema starijima
	Humanitarni razlozi – želja za pomaganjem
	Mogućnost rada od kuće i skrbi o vlastitoj djeci
	Iskorištavanje viška stambenog prostora
	Poboljšanje financijske situacije
	Poticaj i preporuke od strane prijatelja
	Iskustvo udomiteljstva u vlastitoj obitelji
	Sredina u kojoj je udomiteljstvo prisutno
	Prethodno iskustvo dohrane člana obitelji
	Odrastanje uz baku i djeda

	Prethodno radno iskustvo na poslovima skrbi za starije
	Nemogućnost pronalaženja drugog posla

- **Doživljaj udomiteljstva**

Udomitelji doživljavaju udomiteljstvo kao težak, iscrpan, zahtjevan i odgovoran posao, u kojem su specifični međuljudski odnosi osoba koje su smještene u udomiteljstvo, kao posao koji nije dostatno cijenjen i u kojem se osjećaju usamljeno, ali koji ih ispunjava te korisnike doživljavaju kao članove svoje obitelji.

Fizički težak i iscrpan posao. Kao odgovor na pitanje što misle udomitelji o udomiteljstvu, u prvi plan udomitelji ističu da je to fizički težak i iscrpan posao. *Težak je to posel, neko bi svakaj rekel. (521)* Naime, udomitelji imaju na smještaju zdravstveno zahtjevnije i teške korisnike. *To su baš oni teški. Nepokretne. Imaju pelene. Ful nepokretne. Ne mogu ništa. Okrećem ih. Teško je to. (522)* Često prije nego što su se počeli baviti udomiteljstvom nisu imali predodžbu kakav je to posao: *Ja nisam ništa znala o tome kad sam počinjala. Da mi je netko pustio isječke filma i rekao s čime ću se sve susretati, nisam sigurna da bi ušla u to. Sad kad sam ušla u to, nisam od onih koji odustaju. Ima tu puno lijepih i puno teških trenutaka.*

Osjećaj usamljenosti. Iako je ovu rečenicu o usamljenosti navela samo jedna udomiteljica, važno ju je navesti: *Uopće, evo ja sam sretna što netko hoće uopće čuti naš glas jer često se osjećam usamljeno. (513)*

Zahtjevan posao koji iziskuje strpljenje i predanost. Udomitelji ističu da uz to što se radi o fizički teškom poslu moraju imati puno strpljenja i predanosti. Naime, to je posao od kojega je nemoguće odvojiti privatni život od poslovnog. *Nema tu ni svetka ni petka, kak se ono kaže. (524)* *Oni tu umiru, ti ne spiš noćima. (525)* Navode da im je posao zahtjevan jer podrazumijeva prilagodbu na korisnike s različitim potrebama koji dolaze iz različitih sredina i prošlosti. *Udomitelj ima puno obveza ako hoće raditi kak se spada. Mi u svoj dom prihvaćamo ljude iz raznih situacija i obitelji. To su ozbiljniji ljudi koje ne možeš formirati. Puno njih nije zadovoljno životom. Nešto je protutnjalo što se ne da vratit. Svi su došli iz raznih situacija. Nisu ni oni sretni. Biti kod nekoga, nije ni to lagano. (512)* U obavljanju svog posla udomitelji imaju višestruke uloge: *Ti si njima i tata i mama i sin i kćer i psihijatar. Žalosno je kad ti ljudi plaču jer su došli... (511)* te obavljaju i poslove koji nužno ne spadaju u njihov opis poslova: *Mnogi su tu kod mene umrli i ja sam dala mise, ja sam ih pokopala, socijal ne da za svećenika,*

on košta 500 kn, ja im to platim. Ljudi moraju voljeti taj posao i raditi sa žarom i optimizmom (525). Zbog preopterećenosti poslom i željom da se svima ugodi udomitelji zapostavljaju sebe i svoje potrebe. Zna biti da poludim, ali trenutno je lijepo. Sve mora biti na vrijeme za njih, ja sam sebi na zadnjemu mjestu. Puno obveza, puno živaca i puno strpljenja. (523)

Iziskuje odgovornost. Briga i skrb za korisnike podrazumijeva i odgovornost za njih. Udomitelji su stalno u neizvjesnosti kakvog će novog korisnika primiti na smještaj i hoće li se nešto dogoditi. *Funkcionira dok se nešto ne dogodi. Čim je netko otišao, dođe drugi i to ih odmah razbuca pa se treba uklopiti u sredinu, smiriti. Ljudi ne znaju koji to ne probaju kaj je to. Držati ih pod kontrolom – nikad ne znate kaj bu im puhnilo u glavu. Sve je divno, krasno (ironija), ali pomalo već dojadi dok pređe u rutinu. (524)*

Specifičnost međuljudskih odnosa osoba na smještaju. Udomitelji su istakli da im problem predstavljaju međusobni odnosi među korisnicima: *Kad sve klapa i u jednoj i u drugoj sobi, onda je OK, ali čim jedna razori tu situaciju, to je onda problem. (523)*

Nedostatno cijenjen posao. U obavljanju posla udomitelji nisu dovoljno prepoznati i cijenjeni od strane okoline. *Prije je bilo prikazano kao da smo dobrotvori. Dok je čovjek mlad, to je lakše. Sad mi je polako dojadilo. Srozani smo i najzadnji kaj se naknada tiče. (524)*

Posao koji pruža osjećaj zadovoljstva. Udomitelji su, uz to što su iznosili dosta činjenica o tome kako se radi o iznimno teškom i zahtjevnom poslu, iznosili da im unatoč tome obavljanje udomiteljskog posla pruža osjećaj ispunjenosti i zadovoljstva. *Ima tu smjeha... Uvuku vam se pod kožu. U udomiteljstvu su se ljudi spasili, imaju gdje biti, sigurni su od onda kada smo ih pokupili. Dio su naše obitelji. Ne bi to prestala raditi nikada (514). Mislim, ako možemo ijednom pomoći, vrijedi ovo sve. Dokle god ja pronalazim smisao u tome, ja ću raditi i još uvijek unatoč svemu se pronalazim itekako. (513)*

Udomitelji korisnike smatraju članovima svoje obitelji te im se u potpunosti posvećuju. *U ovom poslu moraš pokazati srce! Ovo ne bi mijenjao ni za što. Da me netko opet pita, opet bi bio udomitelj. To mi je promijenilo pogled na svijet, ja jesam odgojen u tradicionalnoj obitelji i to mi je najprihvatljivije (511). Moji korisnici sa mnom žive dugo. Jedan je 8 godina star, Petar 6 godina, jedan dvije i pol godine. Ponašamo se prema njima kao s članovima obitelji. (515)*

Nije to meni posao. To je meni normalan radni dan. Ko da smo jedna velika obitelj. Nije to sada, uh sada moram nešto za njih napraviti (512). Ne bi mijenjala ovo ni za što drugo. Od kada sam udomitelj, od mene nije ni jedna otišla da je tražila premještaj, odlazile su kad su

umrle. Oni su kao moja djeca uz ovih mojih troje (526). Udomiteljstvo utječe pozitivno i na ostale članove obitelji. A prednost je to i za moju djecu da vide da se treba brinuti za bližnjega, a ne da samo vise kao današnja djeca na mobitelima i igricama. Najveća prednost je to pomaganje ljudima. (511). A i udomiteljima je donijelo ogromno iskustvo te je poticaj za daljnje djelovanje Udomiteljstvo mi je donijelo jako veliko i važno iskustvo, hrabrost i znanje. Ono me je očvrstnulo, ojačalo i školovalo. Ono mi je odskočna daska jer nježno... prvo sam ušla u ovo sa 5 osoba – dobra je to bila škola, a planiram proširiti skrb. (515)

- **Motivacija za bavljenje udomiteljstvom**

Iznoseći svoja iskustva o udomiteljstvu, udomitelji ističu nekoliko razloga za bavljenjem udomiteljstvom: afinitet prema starijima, humanitarni razlozi – želja za pomaganjem, mogućnost rada od kuće i skrbi o vlastitoj djeci, iskorištavanje viška stambenog prostora, poboljšanje financijske situacije, poticaj i preporuke od strane prijatelja, prethodno iskustvo dohrane te nemogućnost pronalaženja drugog posla.

Afinitet prema starijima. Sklonost udomitelja da pomažu starijim osobama utječe na to da se osjećaju zadovoljno u ulozi udomitelja. *Mi smo, muž i ja, oduvijek voljeli starije ljude i u tom smo se našli. Nekome se to gadi. Voliš to. (522) To trebaš voljeti. Ponekad cijele noći slušam da neka baka umire – ali, ja to moram odraditi. Čitav život imala sam sklonosti prema starijim ljudima. Kada je trebalo birati hoću se igrati s djecom ili ići s bakom i na selo, ja bi to izbrala. Voljela sam slušati te starčeke. (515)*

Radno iskustvo na istim ili sličnim poslovima doprinijelo je tome da se udomitelji odluče za pomaganje ljudima. *Radim na Hitnom prijemu KB _____, 14 godina i to je način koji me natjerao da se odlučim pomagati starijim ljudima.(511) Određeno vrijeme raditi u Domu u _____. Radila sam 6 mjeseci. Otkrila sam tada da imam smisla za to. S korisnicima koji su tamo bili stvarno se rodila neka kemija. Voljela sam ići na posao.(513)*

Humanitarni razlozi – želja za pomaganjem. Želja za pomaganjem drugim ljudima udomiteljima predstavlja da se osjećaju sretno i zadovoljno u ulozi koju obavljaju. *Ja sam zadovoljna. Ja sam sretna i zadovoljna što mi je pružene prilika da pomazem ljudima. Jako puno ih je došlo kod mene umrijeti. Ja ih držim za ruku, to je nešto veliko da ti možeš biti tu kada oni odlaze. Ali, ja sam se tu našla. Općenito, udomiteljski posel, nije baš da to mogu svi raditi. Meni je to lijepo i humano. (525) Oduvijek mi se sviđa pomaganje ljudima.(512) Ne*

može to svako raditi, samo onaj tko ima osjećaj za to. Evo, za Novu godinu sam ih imala 6. Uzimam ih iz humanitarnih razloga, i financijski. Njih je sve više, a nikoga nemaju (521). Udomitelji svoj posao smatraju pozivom. Odgojen sam tradicionalno tako da se moramo brinuti za bližnjega, a imao sam i veliki prostor – i odlučio sam baviti se udomiteljstvom i krenuo sam, ne bi rekao u taj posao, jer to je poziv.(511) Osjećaj pomaganja – ali to moraš imati u sebi. Probaš nešto novo. Kada smo kretali, nitko nam nije rekao šta sve možeš očekivati. Naučiš pomagati. (511) Želja i volja za pomaganjem dovodi do toga da udomitelji lakše obavljaju svoje zadatke. A sve u svemu, jedna prekrasna situacija. Zna biti da poludim, ali trenutno je lijepo. Meni nije za njih ništa žao dati. (523)

Mogućnost rada od kuće i skrbi o vlastitoj djeci. Bavljenje udomiteljstvom udomiteljima je omogućilo da se skrbe o svojoj djeci. *Ja sam imala malo dijete. U svom sam domu, imam svoju djecu. (523) Ipak si doma. S djecom si. A i daleko živim, kam got odeš, moraš imati auto. Ovako sam ja doma s tim starcima, sa svojom djecom. (526) Djeca su mi bila sama. Htjela sam biti doma s jedne strane i s druge strane htjela sam pomoći. (512) Imamo troje djece. Evo, dobro je njima i dobro je nama. U svojoj si kući, biraš kad ćeš se dići, kad ćeš leć – prednost je to što sam doma, a što su moja djeca tu i što sam ja uz njih. (514) Htjela sam biti prisutna s djecom u odgoju, nisam ih htjela ostavljati drugima kao što je mene moja mama (515) (514).* Bavljenje udomiteljstvom pomoglo je udomiteljima da se lakše nose sa svojim životnim situacijama i brigama. *Imala sam mamu i malo dijete (6 godina) i ja sam se vratila doma. Situacija je bila takva da nisam imala izbora, ne možeš ostaviti dijete, mamu. (525) Samohrana sam majka i jednostavno sam se tražila. Rodila sam dvoje djece i dosta sam zbog toga izbivala i nisam baš bila atraktivna za poslodavca, kako bi se reklo. Ima djecu 14 i 16 godina. Mogu biti više s njima nego da radim. (513)*

Udomitelji su navodili **iskorištavanje viška stambenog prostora** koji im je bio neupotrijebljen kao motiv bavljenja udomiteljstvom. *Imao sam i veliki prostor – i odlučio sam baviti se udomiteljstvom. (511) Malo dijete, kuća velika. (521) Velika kuća. Imam veliku kuću i tak sam krenula u to. Evo, dobro je njima i dobro je nama. (514) Imala sam pune štale, a od toga nisam mogla živjeti. (523) Imala sam prostora koji je bio prazan, onda sam si razmišljala, nisam ni htjela ovisit novčano o mužu jer ne dobivam novac i tako. (515) Moja kuća nije građena da bude dom. Kod mene je sve zajedno. Nemamo ništa odvojeno. Teško je to bilo. (512)*

Poboljšanje financijske situacije. Udomiteljstvo donosi stalni prihod udomiteljima te je financijski razlog svakako bitan čimbenik. *Ovim se bavim s jedne strane zbog financija. (521) Svaki mjesec imaš stalni prihod. Kod kuće si, imaš volju za delat, doma sam, ali imam prihod. (524) A tu je i financijska prednost – neko se odluči time baviti da dobije naknadu, to nije legalna plaća jer ne možeš dobiti kredit. Ali, ako je netko u mirovini, može uz dva korisnika čisto pristojno živjeti Ja moram priznat da je to izvor financija. Moramo to raditi. Nema druge. (521)*

Poticaj i preporuke od strane prijatelja. Iskustvo prijatelja i rodbine utjecalo je na udomitelje da se počnu baviti udomiteljstvom. *Mi smo čuli da se ljudi time bave. Mi, kada smo radili, nije nam baš to bilo primamljivo. A onda smo počeli pa su naši kumovi došli. (522) Jedna kuma, druga kuma, dvije prijateljice, svi su onda rekli, pa daj probaj pa sam mislila pa mogu ja to. (523) 10 godina prije mene susjeda je imala baku. (525)*

Iskustvo udomiteljstva u vlastitoj obitelji bio je također jedan od motiva za bavljenje udomiteljstvom. *Moji roditelji su bili udomitelji djece. (512)*

Također, **sredina u kojoj je udomiteljstvo prisutno** udomiteljima je bila motivacijski faktor. *Ja sam rodnom iz Vrbovca; to je kraj koji je poznat po udomiteljstvu. (512) Evo nas tu ima 150 udomitelja na ovom području pa sam njih promatrao i jedan mi je rekao – daj uzmi to i tako smo krenuli. Imao sam iskustvo iz sela. (524)*

Prethodno iskustvo dohrane člana obitelji. Briga i skrb za starije članove u obitelji utjecala je na to da se udomitelji počnu baviti udomiteljstvom. *Mi smo tetu dohranjivali i tada smo se s time sreli i zavoljeli smo to. Muž je ostao rano bez majke. I to ga je nekak ponukalo. (522) Imala sam baku pa sam znala kaj to znači brinuti se. (523) Prije nego sam se počela time baviti imala sam muževu dvije bake i o njima sam se brinula. (526)*

Odrastanje uz baku i djeda također je bilo odlučujuće za izbor udomiteljstva. *Zapravo, mene su odgojili baka i deda. To je odgoj, ta ljubav. Klik mi se nekakav dogodio kada mi je baka umrla. Znači, ona je meni izdahnula na rukama – pa sam si rekla ako možeš staroj baki presvući guzicu koja je tvoju presvlačila dok si bila mlada – onda možeš i nekom nepoznatom. (515)*

Prethodno radno iskustvo na poslovima skrbi za starije bilo je jedan od motiva za bavljenje udomiteljstvom. *S korisnicima koji su tamo bili u domu u kojem sam radila, stvarno se rodila neka kemija. Voljela sam ići na posao. (513)*

Nemogućnost pronalaženja drugog posla. Životna situacija u kojoj je udomiteljima bilo teško pronaći posao dovela je do toga da su bili primorani iskoristiti resurse koje su imali kako bi zaradili za život. *Počela sam raditi pa sam u firmi ostala bez posla bila sam višak. Imala sam pune štale, a od toga nisam mogla živjeti. (523) Prije sam imao lokal; to nije išlo. (524) Tražila sam posao koji nisam mogla dobiti. (512) Ja u biti nisam imala izbora. A nešto se moralo raditi. (525) Kad sam ušla u to, u tom periodu sam bila nezaposlena. (513) Prije udomiteljstva radila sam veliku poljoprivredu puno krava, a novaca nije bilo. (521)*

4.2. POZITIVNI ASPEKTI UDOMITELJSKE SKRBI ZA OSOBE STARIJE ŽIVOTNE DOBI IZ PERSPEKTIVE KORISNIKA, UDOMITELJA, STRUČNJAKA I INSPEKTORA

4.2.1. POZITIVNI ASPEKTI UDOMITELJSKE SKRBI IZ PERSPEKTIVE KORISNIKA

Analizom odgovora korisnika koji se odnose na pozitivne aspekte udomiteljske skrbi za starije osobe, kao odgovor na drugo istraživačko pitanje, izdvojena je tema: odrednice zadovoljstva s primljenom uslugom unutar koje je izdvojeno 7 podtema: skrb udomitelja za korisnike, redovita i kvalitetna prehrana, život u poznatom okruženju, mogućnost obavljanja aktivnosti koje su radili ranije, mogućnost doprinosa kućanstvu u kojem žive, pomoć udomitelja oko nabavke osobnih potrepština i smanjena odgovornost brige o svakodnevnom životu s pripadajućim kodovima kako slijedi u Tablici 28.

Tablica 28. Pozitivni aspekti udomiteljske skrbi iz perspektive korisnika

TEMA	PODTEMA	KOD
Odrednice zadovoljstva s primljenom uslugom	Skrb udomitelja za korisnike	Dobra skrb o čistoći i higijeni
		Pomoć pri rehabilitaciji
		Dobra struktura svakodnevnice/života
		Obilježavanje rođendana korisnika

		Dostupnost pomoći/podrške u slučaju potrebe
		Darežljivost udomitelja
Redovita i kvalitetna prehrana		Domaća kuhinja
		Redovito pripremljena prehrana
		Vodi se računa o blagdanima
		Mogućnost prilagođavanja prehrane individualnim potrebama korisnika
Život u poznatom okruženju		Život u poznatoj sredini
		Poznanstvo s udomiteljima od ranije
Mogućnost obavljanja aktivnosti koji su radili ranije		Obavljanje poslova u vrtu i šumi
		Pomoć udomiteljima oko brige za djecu udomitelja
Mogućnost doprinosa kućanstvu u kojem žive		Pomaganje u kućanskim poslovima
Pomoć udomitelja oko nabavke osobnih potrepština		Obavljanje kupovine
Smanjena odgovornost brige o svakodnevnom životu		Plaćanje režija
		Vođenje kućanstva

- **Skrb udomitelja za korisnike**

Udomiteljstvo je oblik skrbi kojim se osigurava smještaj izvan vlastite obitelji – u udomiteljskoj obitelji. Svrha udomiteljstva je osiguravanje skrbi i potpore korisniku u poticajnom i pozitivnom obiteljskom okruženju. Dobra skrb udomitelja prema korisnicima kao i prihvaćenost i osjećaj pripadnosti dovodi do toga da su korisnici zadovoljni primljenom uslugom. Pod dobrom skrbi korisnici podrazumijevaju skrb o čistoći i higijeni, pomoć pri rehabilitaciji, strukturiranu svakodnevicu/život, obilježavanje rođendana korisnika, dostupnost pomoći/podrške udomitelja u slučaju potrebe te darežljivost udomitelja.

Dobra skrb o čistoći i higijeni. Na pitanje što bi istaknuli kao pozitivne aspekte udomiteljstva korisnicima je iznimno važna dobra skrb o čistoći i higijeni. *Ona (misli na udomiteljicu) me*

kupa, čisti veš. Nahrani me. Ja sam kak malo dijete. Ona me pokrije. Kako malo dijete. Nemam brige. Doma tak nije. (415) Veš se pere, sve je u redu. (421)

Pomoć pri rehabilitaciji. Korisnici su na smještaju u udomiteljstvu najčešće jer je njihovo zdravstveno stanje loše te im je potrebna pomoć i briga druge osobe. Usmjerenost udomitelja na rehabilitaciju korisnika kako bi bili što neovisniji o tuđoj pomoći pozitivno utječe na korisnike. *Udomiteljica mi je pomogla da me je stavila na noge. (412) Kad sam došla sim, mogla sam još na zahod iti i udomiteljica me peljala. Čisto sam zadovoljna. Super. (416)* Ponekad inzistiranje udomitelja na rehabilitaciji nije bilo u potpunosti prihvaćeno od korisnika. *Vesna i Štefa (udomiteljice) su me naučile hodati. Svadili smo se, ali su mi rekli moraš i moraš kaj buš na krevetu. Svi se čude pa kaj sam ostala živa... (413)*

Dobra struktura svakodnevnice/života. Strukturirani život korisnika u udomiteljstvu doprinosi zadovoljstvu korisnika. To je nešto što im je važno i što im je nedostajalo. *Ovdje je bolje. Prvo postoji red, hrana, život. Četvrto njega. Sve je bolje. Znate što – ovdje je priroda, koliko vidim šuma liječi čovjeka. Kad je sunce, izađem van. (412)* Bitno im je da imaju raspored i da se zna točno što kada u koje vrijeme slijedi. *Nemam za ništa prigovora; sve je u redu. Odnos je dobar, raspored, dobro – sve je na vrijeme. (421) Ne bi niš mijenjala. Probudim s u 6, ležim do 7. Dođe u 7 Zvezdana (udomiteljica) i premota nas. Mi se onda molimo, umivamo, češljamo. Donese kavu i doručak. Doručkujem u sobi. Prije sam išla u neku sobu jesti. Svakome ona nosi na krevet. Ja bi se prehitila da idem s time nekam jesti. Poslije sjednem do 12, pričam s Ljubicom (cimerica); ona i ja razgovaramo. Ručak – malo legnem do 3 sata, onda se zbudim i sjedim do večeri do pola 8 dok ne dođe po nas opet nas premotati. Imam TV u sobi. Nije mi dosadno. (416)*

Obilježavanje rođendana korisnika. Malim znakovima pažnje za specijalne dane i događanja (kao što su rođendani korisnika) utječe se na zadovoljstvo. *Bolje mi je u udomiteljskoj obitelji. Kod mene je bilo gore. Kad mi je rođendan, gazdarica mi kupi sprej ili neki poklon, mirodije kakve. (411)*

Dostupnost pomoći/podrške u slučaju potrebe. Korisnici kao prednost smještaja u udomiteljstvu ističu i to što imaju nekoga tko će im pomoći. *Prednost je da nisi sam u udomiteljstvu i da imam nekoga od pomoći. (414)*

Darežljivost udomitelja. Korisnicima je prednost smještaja u udomiteljstvo i to što su udomitelji darežljivi i što im omogućuje sve što im je potrebno. *Jučer mi je dala 4-5 kratkih hlača ona, što mi je potrebno, sve mi omogućiti. (426)*

- **Redovita i kvalitetna prehrana**

Prehrana korisnicima predstavlja vrlo važnu komponentu. Naime, većinu odgovora korisnika, a koja se odnose na zadovoljstvo s primljenom uslugom, u sebi sadrži komponentu vezanu uz prehranu. Pod redovitom i kvalitetnom prehranom korisnici ističu domaću kuhinju, redovito pripremljenu hranu, vodi se računa o blagdanima te navode i mogućnost prilagođavanja prehrane individualnim potrebama korisnika.

Domaća kuhinja. Kod prehrane, korisnicima je bitno da tip prehrane bude sličan onome na koji su naviknuli. *Udomiteljici svaka čast; imamo kuhinju na domaći način. Ja sam naučen na seljačku hranu.(412)* U prehrani, uz glavno jelo korisnicima je pripremljen i dodatak. *Ali, ovdje je dobra hrana, ali dobro je, ovdje su dobri novci. Dobi se tu nekakav desert, ne mogu reći. (425) Donese nam i kolač i sladoleda nam kupi. (415)*

Redovito pripremljena prehrana. Kod prehrane, korisnicima je bitno da su im obroci količinski dostatni, da im se redovito poslužuju. *Imam tri obroka. Ja nisam gladan i tak ... (411) Imam 3 obroka. (414) Hrane je previše, 3x jedemo. (415) Hrana je dobra. Fala Bogu, dobro. Ujutro je doručak – čaj i šta bilo. Ručak je u dva sata, popodne kava u 4, večera je u pol osam – osam. Sve je redovito. Prehrana ne treba bolje. (421) Na hranu sam i više nego zadovoljna. Vidite da sam se udebljala. Imam 3 obroka. (416)*

Vodi se računa o blagdanima. U prehrani je korisnicima bitno da se zadrže običaji i tradicija. *Određene dane, recimo Božić i Uskrs, dobijemo pojačanu prehranu, dobijemo kolače, i slično. Sa hranom sam zadovoljan. (423)*

Mogućnost prilagođavanja prehrane individualnim potrebama korisnika. Korisnici imaju mogućnost da se hrana posluži na mjestu koje im odgovara. *Mi hoćemo da dubimo hranu u sobu, ona nam donese. (413).* Također, korisnici imaju mogućnost dobivanja dodatnog obroka ako im zatreba. *I da hoću nešto u međuvremenu kad sam gladna, mogu dobiti jelo. (414)* Korisnici imaju mogućnost dobivanja zamjenskog obroka ako im obrok koji im je pripremljen iz nekog razloga ne odgovara. *Ako mi neko jelo ne valja, uzmem drugo jelo. Juha i meso svaki dan skoro i još prilog – makaroni ili kaj već bilo... (416)* A vodi se računa o nekim navikama

koje korisnici imaju. *Svako jutro svima skuha kavu. Mi popodne kuhamo samo sebi. Mi svi jednaku hranu dobijemo, a ona (misli na drugu korisnicu) svaku večer kolač. (426)*

- **Život u poznatom okruženju**

Korisnicima je važno da smještajem u udomiteljsku obitelj zadrže stil života kakav su imali ranije. To im je posebno važno jer je tada privikavanje i adaptacijska faza na novu životnu sredinu puno lakša. Pod životom u poznatom okruženju korisnici podrazumijevaju život u poznatoj sredini te poznanstvo s udomiteljima od ranije.

Život u poznatoj sredini. Na zadovoljstvo korisnika utječe to da sredina u kojoj su smješteni bude slična sredini u kojoj su živjeli prije. To može biti sredina koja nije na velikoj prostornoj udaljenosti. *To je par sela udaljeno od moje kuće, jedna cesta. Slično je kao i doma. Na sve sam se priviknula. Znae kaj – ja i ova gospođa Nada poznamo sve tu naše. (416)* To može biti i sredina koja se čini bliskom i poznatom korisnicima. *Slično mi je to što sam radila kod kuće i kada sam živjela kod kuće, sam radila i tu radim. (414)* *Ja sam seljak i odmah sam prihvatio život ovdje i prije sam živio na selu. Mislim, doma mi je bilo bolje, mislim psihički mi je bilo bolje jer sam bio mlad i zdrav. (412)* Sredina u kojoj su korisnici smješteni može se činiti poznatom zbog stila života kojim su korisnici živjeli. *Meni je bila sreća što sam ja takav posao radio pa sam ja sa svakima ljudima pričao po trgovinama jer sam u trgovačkoj firmi radio kao dostavljač i onda je meni. Ovo je meni sve poznato. Skroz. Nisam imao nikakvih problema. Ja sam čak toliko putovao da nema u RH di moja noga nije stala. (426)*

Poznanstvo s udomiteljima od ranije. Korisnici u odgovaranju na pitanja vezana uz zadovoljstvo pruženom uslugom ističu da im je bitna odrednica i to da su se s udomiteljem poznavali od ranije. *Dobri su mi – da se od prije poznamo. (413)* *Kada sam prvi put smještena, na ljude sam se najlakše privikla jer sam ih poznavala od prije, to su mi bili prvi susjedi u Ogulinu. Onda je kćerka premjestila u Zagreb da budemo bliže. Tamo su mi bili poznati. (427)*

- **Mogućnost obavljanja aktivnosti koji su radili ranije**

Poticanje korisnika u obavljanju zadataka i aktivnosti koje su radili ranije doprinosi očuvanju funkcionalne sposobnosti korisnika. Korisnici su izjavljivali da se vesele aktivnostima obavljanja poslova u vrtu i poslovima oko brige za djecu udomitelja.

Obavljanje poslova u vrtu i šumi. Korisnici koji su se izjašnjavali da ih vesele ove aktivnosti najčešće dolaze iz sredina u kojima su obavljali poljodjelske poslove, a bili su zdravstvenog stanja da su se mogli uključiti u obavljanje poslova i to ih je veselilo i doprinijelo stvaranju slike zadovoljstva pruženom uslugom. *Ja volim raditi. Što se više krećem, to mi je bolje. Aktivan sam, sadim luk, povrće, okapam. I doma sam to radio isto. Čim se dignem, idem u vrt. Aktivan sam, kosim travu. (411) Od 12. godine sam bila na vrtu – imala sam cvijeće, kopanje. (413) Ja sam stalno u vrtu ili radim ili plijevim. (421) Evo, išao sam u šumu: ja sam natovario 40 metara drva. (422). Rad u vrtu. Volim gledat bilje kako rastu, nešto napraviš pa malo šetaš po vrtu. (414)*

Pomoć udomiteljima oko brige za djecu. Korisnici su iznosili da obavljaju aktivnosti vezne uz pomoć oko skrbi za djecu udomitelja. *Udomiteljica im svoju obitelj i kćerke idu u školu, sad će doći iz škole - školarke. Kada je mlađa počela ići u školu ja sam nju odvodio i dovodio u školu do autobusa i to me veseli. (426)*

- **Mogućnost doprinosa kućanstvu u kojem žive**

Uz već gore navedeno, korisnicima pričinjava i zadovoljstvo obavljanje poslova u kućanstvu u kojem žive i to najčešće obavljanje kućanskih poslova.

Pomaganje u kućanskim poslovima. Iz izjava korisnika vidljivo je da se korisnici odazivaju i pomažu udomiteljima i to najčešće oko obavljanja kućanskih poslova. *Imaju kokice, purice, ne bavim se time, to gazdarica hrani. Ja perem suđe, pospremim. (427) Ja joj dosta uskočim i pomognem u nekim poslovima. Pomažem udomiteljici. (426) Pomognem što treba. Presvučem posteljenu. Ako treba što napraviti, ja napravim i to je to. (422)*

- **Pomoć udomitelja oko nabave osobnih potrepština**

Korisnici su iznosili da im udomitelji stoje na usluzi oko nabave potrepština koje im zatrebaju te su to naveli kao jedan od pozitivnih aspekata smještaja u udomiteljstvu.

Obavljanje kupovine. Udomitelji i članovi njihovih obitelji uslužni su prema korisnicima i korisnici znaju da imaju mogućnost da im se obavi osobna kupovina. *Da trebam od gazdarice ili gazdarica ili kći njezina uvijek pitaju jel treba kaj i tako. (427) Da mi ona žilete kupi – to kupujem za taj džeparac. Ja ga dobijem, ali dam Katici da mi kupi pjenu, žilete, sprej, ovaj za miris i to. (411) Kupi mi bombone. (412) Dam udomiteljici novce, ja ne idem u dućan, ona mi*

kupi kaj se dogovorimo – kupi mi bon od 50 kn – par puta govorim i već se isprazni. (416)
Kupi gazdarica, dobim ručak, nema problema s jelom. Lijekovi, mobitel i taj smještaj. (425)
Onda si kremu moram kupiti i to ona (udomiteljica) ode u dućan i ona mi donese. Onda si ja to imam. 100 kn – to mi je dovoljno. Moje kolegice si nekad sladoled naruče i ja sam si nekad sladoled naručila, ali neću zbog debljine. (424) Udomitelji obavljaju osobnu kupovinu u trgovinama koje su cjenovno povoljnije za korisnike. *Šćera sam dala udomiteljici da mi kupi nekaj u gradu jer tu je sve jako skupo – da mi kupi dvoje kekse, sok i potrošim 50 kn i banane... nešto za pojest si kupim. (413)*

- **Smanjena odgovornost brige o svakodnevnom životu**

Smještajem u udomiteljstvo, korisnici su istaknuli da im je život lagodniji u smislu brige o svakodnevnom životu: ne brinu se o plaćanju režija i o tome hoće li imati za hranu, tko će im donijeti i pripremiti namirnice, oprati rublje i ostalim poslovima vezanim uz vođenje kućanstva.

Plaćanje režija. Briga oko plaćanja režija poprilično je opterećenje osobama starije životne dobi jer predstavlja znatan financijski izdatak na primanja koja su skromna. Stoga ne čudi da korisnici i ovo ističu kao prednost. *Ovdje ne moram plaćati režije. I tako... i šta drugo? (421)*
Da se vratim... sada mi je bolje jer ne moram platiti režije. (422)

Vođenju kućanstva. Vođenje kućanstava predstavljalo je veliki problem za korisnike dok su živjeli sami jer, uz narušeno zdravstveno stanje, samački život i nedostatku financijskih sredstava nisu mogli osigurati kvalitetno zadovoljavanje potreba. *Prednost je udomiteljstva u obitelji što ne moram brinuti ni o čemu ni o stvarima ni jel oprano, prehrani. Imam hranu i smještaj, ne plaćam račune (423)* *Ovdje se ne moram brinuti o tim stvarima jelo, spremanje... (426)* *Ne moram kuhati, misliti o hrani, obvezama. (422)*

4.2.2. POZITIVNI ASPEKTI UDOMITELJSKE SKRBI IZ PERSPEKTIVE

UDOMITELJA

Analizom odgovora udomitelja u odnosu na drugo istraživačko pitanje definirane su tri teme koje se odnose na to što udomitelji ističu kao pozitivne odrednice udomiteljske skrbi: skrb

usmjerenu na individualne potrebe, podrška i suradnja s okolinom (formalna i neformalna), kao i dobar odnos sa članovima obitelji korisnika.

Tablica 29. Pozitivni aspekti udomiteljske skrbi iz perspektive udomitelja

TEMA	PODTEMA	KOD
Pružanje skrbi koja je usmjerena na individualne potrebe		Pružanje intimnog ugođaja
		Pružanje osjećaja življenja u obiteljskom ozračju
		Posvećenost individualnim potrebama korisnike
		Vođenje posebne brige o kvaliteti prehrane
		Obilježavanje rođendana i blagdana
		Uključivanje korisnika u svakodnevne aktivnosti za koje imaju interesa/mogućnosti u udomiteljskoj obitelji
		Uključivanje korisnika u sadržaje u zajednici
		Život u prirodi u seoskom ugođajem
		Komforni prostorni uvjeti
Podrška i suradnja s okolinom	Formalna podrška	Dobra suradnja i zainteresiranost socijalne službe
		Obilazak socijalnih radnika
		Dobra podrška i suradnja s liječnicima
	Neformalna podrška	Podrška udomitelja od članova obitelji
		Podrška udomitelja od susjeda i prijatelja
		Dobar odnos udomitelja sa članovima obitelji korisnika
Dobar odnos korisnika sa članovima svoje obitelji		Odlazak korisnika u posjet svojim članovima obitelji
		Dolazak članova obitelji u posjet korisnicima
		Kontakt telefonom korisnika sa članovima obitelji
		Boravak korisnika kod članova obitelji

- **Pružanje skrbi koja je usmjerena na individualne potrebe**

Udomitelji kao pozitivne aspekte udomiteljstva navode: pružanje intimnog ugođaja korisnicima, pružanje osjećaja življenja u obiteljskom ozračju, posvećenost individualnim

potrebama korisnika, vođenje posebne brige o kvaliteti prehrane, obilježavanje rođendana i blagdana i aktivno uključivanje korisnika u svakodnevne aktivnosti za koje imaju interesa/mogućnosti, seoski ugođaj i prostorni uvjeti.

Pružanje intimnog ugođaja. Udomitelji na pitanje što bi istaknuli kao pozivne aspekte udomiteljske skrbi navode pružanje intimnog ugođaja korisnicima, a opisuju ga kao smještaj u malim stambenim cjelinama gdje imaju mogućnost ostvarivanja prisnijih kontakata. *Malo ih je u zgradi. Nekima ne paše dom (institucija). Evo, ja imam 4 sobe. Dvije sobe mogu biti dvokrevetne, ali svako voli svoju intimu, mir, tišinu, radio si poslušati. U domu su po dvoje troje. To je onak, kad si sam, imaš svoj odmor. Manje ljudi u okrugu – to bi istaknula. Više su u kontaktu. Ujutro pijemo svi kavu, sad kada je lijepo vrijeme, sjednemo pod nadstrešnicu. (521) Mi nemamo puno štićenika. Možemo se svakome posvetiti. Ja to doradujem sama. Nema promenade osoblja. (525) Tu je manje ljudi. (524) Također, korisnicima su udomitelji dostupni za razgovore. U odnosu na dom za starije ja im dođem pa si s njima popričam po 1 sat – dva. One mi svoje doživljaje pričaju. Razgovor. To je njima potrebno. Drago im je kad imaju s nekim popričat. Ne znam baš da u domu mogu toliko s nekim pričati. (526) Udomitelji ističu da i sigurnost, komunikacija te pomoć pri zadovoljenju svih potreba spadaju u odrednice pozitivnog aspekta udomiteljstva. *Korisnicima je najveća prednost sigurnost, liječnički su pokriveni. Nemaju životnih obveza, imaju sve što im je potrebno. Sigurnost je najbitnija, a imaju i društvo, komunikaciju, toplu riječ. Nekad pričamo s njima do 11 sati navečer. (512) Njima treba podrška, suport. Oni su napušteni, ali ako imaju nekoga, oni se ne žele o njima brinuti. (515)**

Pružanje osjećaja življenja u obiteljskom ozračju. Udomitelji ističu da udomiteljstvo više nalikuje načinu života kakvim su živjeli korisnici prije udomiteljstva. *Tu je onak više kao da si doma. Domovi imaju bolnički sistem. (521) Kod nas se sve zna. Informirani su svi. Ja sam njima sve i strašno mi je što svaka od njih ima djecu i djeca su ih zaboravila. Ja sam im sve. Imaju sigurnost. Osjećaju se kao doma. (523) One su tu kod mene kao da su moje „matere“. Mislim da je prednost to kaj ih je 4, ali ja ne podcjenjujem niti dom. Kod mene većinom dolaze iz Vrbovca, naši Vrbovčani. (525) Oni su dio obitelji. Nema tu nekih tajni, ali kod nas se kuha sve isto. (524) Uz to što korisnici imaju mogućnost života u obiteljskom ozračju, oni „postaju“ članovi šire i uže obitelji, a u udomiteljskoj obitelji pobuđuju empatiju za skrb o starijim osobama. *Obitelj i osjećaj pripadnosti i široj zajednici (rodbini, kumovima) i svima koji dolaze u kuću, ja njih nastojim uključiti u sve njihove potrebe. I u ovom poslu ima udomiteljstva gdje**

obitelji nisu prisne. Moja djeca vide koliko ja radim. Ne očekujem ja od njih da oni rade, ali i oni vide kako se brine za starije ljude, razvije se tu empatija za starije osobe. Moja srednja kćer, mislim da bi ona mogla isto otići u ovom pravcu. Korisnici – njima je velika prednost i privilegija upravo ta obitelj i briga o njima. Ja njima kažem: sada smo svi jedna obitelj. (515)

Posvećenost individualnim potrebama korisnika. Zbog malog broja korisnika njihove potrebe su u većem fokusu interesa udomitelja. *Ovak, tu je više brige, više ljudi ima. Kako oni u domu? Jedna kolegica mi radi u domu. Njih 50 i ona je sama. Ostane na noć, jel to normalno? Mislim, tu bolje možeš napraviti. (522) Prednost je u svakom slučaju što se možeš više posvetiti ljudima nego da su u domu gdje malo ljudi skrbi o puno. (513) Nemamo puno ljudi. Kad nešto zatreba, mi smo tu. Nije to 1 čovjek na 15 njih. Mi smo tu njima na raspolaganju 24 sata. (514) Ja se mogu posvetiti svakome. Na svaki zahtjev se mogu posvetiti. U domu se osoblje mijenja, ne dolaze tamo njima zaposlenici s djecom, tu su moja djeca prisutna. Ima tu i onih koji me pitaju a kak to dozvoliš... (515) Udomitelji ističu da smještaj u udomiteljstvu pruža korisnicima veću posvećenost njihovim individualnim željama. *Skrb u svakoj udomiteljskoj obitelji je bolja nego u ustanovi jer ljudi koji su bili tam pa su vidjeli. Išli smo mi i po edukacijama pa smo vidjeli. Nikome ništa ne škodi, sve im se prilagodi – šećer, tlak, prehrana. Jedu posebno u velikom boravku. Prvo se njih namiri, a onda smo mi na redu. (524) Jedan korisnik stalno ide u crkvu, drugi vole TV, odu na vrt, u voćnjaku nešto naprave. Ali, svi baš vole izaći. Van na dvorište. Krevet i stalno bi bili na jednom mjestu... Ali, oni ne vole ići van, njima je najljepše da nikud ne idu. (521)**

Vođenje posebne brige o kvaliteti prehrane. Za prehranu se koriste svježije, domaće uzgojene namirnice jer udomitelji imaju vrt i domaće životinje, a hrana je pripremljena na domaći način. *Ja imam vrt i svinje i kokoši. Kuham domaću hranu. Ako imam za sebe, imam i za njih. (521) Prehrana im je domaća, imam vrt i sve iz vrta jedemo, domaće meso jedino malo kupim sa susjedom teletinu po pola. (523) Prehrana im je po domaće. Mi imamo vrt jer, ako nemate ništa doma, teško se pokrivite, ja nemam nekakvu proizvodnju, jedino uzgojim da preživim. Evo, jedino na tome je nekakva egzistencija. (524) Prehrana. Ja im sva tri obroka kuham. Imam sve domaće. Imam svinje, piceke i baš sam jučer jednog čerupala. Vrt – sve domaće jedu. Socijalna radnica kad dođe uvijek vele svaki puta da su se udebljale. (526) Imam vrt, njivu, koze, bavimo se poljoprivredom, ali oni ne rade. (514) Radim sok od bazge, pekmeze, kupila sam odojke po 16-17kn...(525) Imam vrt, evo danas sam kuhala mahune, kuhano meso, mrkvu i to im miksam... (522) Korisnici jedu istu hranu kao udomitelji i njihova obitelj, s time da im se hrana priprema i poslužuje u skladu s njihovim potrebama. Jedna ima šećer pa njoj onda*

prilagodimo (umjesto dvije šnite kruha dobi jenu, umjesto dva kolača dobi jedan). (523) Njima treba da je fino, ukusno i mekano. Vole kolač, štrudle – to vole. Jako su s time zadovoljni to im radim. (525) Hrana. Mi im kuhamo ono isto kaj mi pojedemo, samo se mora miksati. (522) Jedna korisnica mi je rekla da nikad nije jela s vilicom i nožem (u domu iz kojeg je premještena) jer su psihički bolesnici. Pa sam ju pitao, a kako su jeli meso – ono, jeli su ga samo nedjeljom!!(511)

Obilježavanje rođendana i blagdana. Udomitelji ističu da je obilježavanje rođendana i blagdana to što udomiteljskoj skrbi daje pozitivan predznak. Za tu prigodu najčešće im udomitelji ispeku tortu i kupe neki sitni poklon. *Znala sam im torte speći ili kolače i uvijek nekako obilježimo njihov dan. Da vam kažem da jedna ima rođendan isti dan kad i moj unuk, onda zajedno slavimo. Mislim, one su sretnе. Kad sam išla na Mariju Bistricu, pa im donesem neki poklon, krunicu ili nešto. To im je bilo jako lijepo kad bi dobile poklon. (522) Rođendani – uvijek gledamo da im kupimo nekakvu sitnicu, ispečem tortu. Evo, za rođendane ja im obilježim na neki način rođendan, oni većinom nemaju nikoga. Ja ih slikam s tortom, zapalimo svijeću (525). Rođendani – uvijek ih obilježavamo. Vesele se. Nisu tužni jer su oni zapravo prihvatili svoju situaciju i svjesni su da ne može biti drugačije. (513) Rođendani – nekako, njihovi se rođendani poklapaju s našim rođendanima ili su slični datumima ili su blizu. Kolač, torta, nazdravimo, a i ovi kaj im to nije bitno i oni pojedu kolač. (514) Udomitelji isto tako korisnicima pružaju blagdanski ugođaj i atmosferu. Blagdane provodimo tak da npr. za Božić ja im okitim sobu, borić stavim. Mi smo s njima. I moja djeca vole s njima porazgovarati. Moja kćer ima svoju sobu između njih. Vole oni djecu. (526) I za svetog Nikolu, Božić, Uskrs dobiju neki poklon. (513) Tužni su. Tužni su za Božić. Nazovem nekoga od djece. (523)*

Uključivanje korisnika u aktivnosti za koje imaju interesa/mogućnosti u udomiteljskoj obitelji. Udomitelji uključuju korisnike u aktivnosti za koje pokazuju interes. Najčešće su to aktivnosti obavljanja kućanskih poslova. *Jedna pomete, čistili smo neki dan grašak, ona voli čistiti i tako dani prolaze. Vole biti vani i cijeli dan su vani. (523) Koji korisnik može (ovaj na kisiku, on nadgleda vrt, napravi što može). Bitno je da se giba. On je baš posebno aktivan. Neke moram tjerati da se dignu da prošeću jer će im biti još gore. Znaju otići u šetnju, pograbljavaju dvorište, čiste mi grah i to malo kaj imam iz vrta i ovisno šta treba. Korisnice su sada ok. (512) Udomitelji ističu da korisnike najviše zanima gledanje emisija duhovnog i zabavnog sadržaja. Na misu ne idu jer ne mogu, poslušaju ju na radio ili TV, pustim im kakvu pjesme narodne nek slušaju, zabavne emisije. (521) Male stvari ih razvesele. Misa na TV laudato u 16 sati. Vole gledati TV dokumentarce, muziku, vole otići na terasu i tako... (525)*

Moje bake najviše vole gledati TV, misu nedjeljom, vijesti, potjeru, svaka ima u sobi TV. Vole gledat Lijepom našom, zabavne emisije. (526) Išli su prije u crkvu, a ponekad neki idu, jedan nije te vjere. Imaju u sobama TV, vole gledati klasiku, svi vole gledati dnevnik, političke emisije, nogomet, dnevnik, vrijeme, misu. (515) Bake najčešće pričaju ili gledaju TV, heklaju, razgovaramo i vrijeme prođe. Prošeće se malo tko može, čitaju, kupujem im novine, 24 sata. (523)

Također, udomitelji ističu da **korisnike uključuju u sadržaje u zajednici**. *Prije smo odlazili jednom godišnje u restoran na ručak ili u slastičarnu, vodila sam ih i na hodočašće i kazalište. Imali smo u sklopu crkve Caritas i četvrtkom je bila družionica i vodila sam ih 1-2 sata na druženje. Izrađivali su svašta. Volonteri, mislim ljudi koji su školovani su s njima radili: učili smo pjesme, išli na koncerte – sad je to sve stalo. Oni koji mogu idu na misu. Tko nije u stanju, ide na dvorište. Nekad s njima prošetam, tko može, tko ne, na dvorište. Evo, s jednim štićenikom samo čak išli i na more. (513) Ovi pokretni, oni znaju otići u kafić, evo jednoga sam peljala jučer u crkvu. Rekel mi je spakiraj mi sendvič i vodu i odvela sam ga i bila je 2 sata i vrati se busom. Ima jedan korisnik kaj voli otići u grad on je 1951. godište i kaže mi kaj treba. Spakiram mu sendviče, kekse, ima mobitel, javi se i to je to. (514)*

Život u prirodi u seoskom ugodaju. Udomitelji navode da se njihove kuće nalaze u manjim sredinama u prirodi te to vide kao prednost. *Moja kuća je na selu 1,5 km od centra Dubrave, autobus dolazi rijetko, školski kad je škola. Ima vrt, voćnjak, prirodu... (521) Moja kuća je na selu. Ima autobus, ali za djecu, a mi imamo auto, nije to Bog zna kakav auto, ali nam posluži. Imamo vrt, svinje, tuke, piliće, šumu. (523) Mi živimo na selu koje ima svega 25 kuća i od tih 25 kuća 5 ih je u selu. Nemamo crkvu, imamo kapelicu. (526) U blizini mi je crkva, centar, kafić, slastičarna. Ima i folklor, ali nisu zainteresirane. (512) Živim u mjestu koje je potpuno urbano, u centru Sesveta 10 minuta od crkve, ima dva kafića, blizu su dućani, sve. Imam kuću s okućnicom, ali nemam vrt niti poljoprivredu. (513)*

Komforni prostorni uvjeti. Korisnicima koji su smješteni u udomiteljstvu skrb se pruža u komfornim stambenim prostorima. *U sobi ih je po dvoje i ova peta je sama od kada ne možemo imati 6. Oni su u prizemlju, imaju cijeli kat za sebe. Uz sobe, postoji boravak, kuhinja, izlaz za prizemlje, imaju terasu 50 m². (515) Živim u kući. Korisnici su u dvokrevetnim sobama, imaju TV, radio i dnevni boravak – blagovaonu. Oko 90m² stambenog prostora je njima na raspolaganju. (511) U sobama su po dvije. (522)*

- **Podrška i suradnja s okolinom**

Podrška koju udomitelji dobivaju može se svrstati u formalnu i neformalnu. Udomitelji podršku koju dobivaju od okoline ističu kao pozitivan aspekt udomiteljstva. Pod zadovoljstvo formalnom podrškom udomitelji navode dobru suradnju i zainteresiranost socijalne službe, obilazak socijalnih radnica te dobru podršku i suradnju s liječnicima. Pod zadovoljstvo neformalnom podrškom udomitelji navode podršku članova obitelji, podršku susjeda i prijatelja te dobar odnos sa članovima obitelji korisnika.

Dobra suradnja i zainteresiranost socijalne službe. Suradnjom sa socijalnom službom i njihova zainteresiranost i spremnost za pomoć udomiteljima je od velike pomoći. Udomitelji ističu da se o svemu dogovaraju i da imaju dobru suradnju. *Socijala je ok. Ja nisam takva da ih zovem za svaku sitnicu. Ti ak se ovim baviš moraš biti spreman da se brineš i moraš prepoznat kaj je njoj i što je. To je to. (522) Od centra – od zahtjeva sve je u redu kad trebam nešto dogovorimo se kako ćemo. Svako mora imati svoj red. Centar je u redu. Ako ima nekih zahtjeva, onda se dogovorimo. (524) Socijala je isto dobra. Suradnja dobra. Ja se izborim za sve kaj trebam. Ja sve kaj ne zna pitam ili dobijem ili ne.(525) Suradnja s centrom – odličan odnos. Ne čujemo se često jer ne trebam ništa. Kad ih trebam, uvijek su susretljive (526) Sa Timom sam zadovoljna: kad trebam zovem ako su u mogućnosti pomoći - pomognu. (512) Kada sam imala tešku situaciju, došle su socijalne radnice i jesu se potrudile da mi pomognu da se smiri sve i da mi olakšaju. (513) Kako bi udomitelji mogli komunicirati sa socijalnim radnicima brže i jednostavnije, imaju i brojeve njihovih mobitela. Ja sam zadovoljan sa socijalnim radnicama iz Kumičićeve i ovim timom za udomiteljstvo – to su perfektne žene koje imaju veliki opseg poslova. Jako sam zadovoljan komunikacijom. Ti si prepušten sam sebi. Ja imam od svih socijalnih radnica brojeve mobitela i mogu ih dobiti kada ih trebam, ali znam da one ne stignu. (511) Suradnja s centrom. Odlična suradnja s Timom za udomiteljstvo koji reagira promptno i uvijek. Savršeno s Peščenicom i to je sve... od suradnje. Ta socijalna radnica je dobra i u uzimanju anamneze sve stoji kaj je napisala sve se je potvrdilo. Dala je privatni broj telefona, veli – nazovite, pošaljite poruku. (515)*

Obilazak socijalnih radnika. Udomitelje obilaze stručne socijalne službe i na taj način pružaju podršku. *Socijalni radnici znaju nazvati, dođu, oni se više brinu. (521) Tim me nazove kad ide na izlazak. Ili, ako nešto trebamo. (514) Uvijek su tu. Obavljaju izvide. (511) Obilaze nas socijalne radnice. (526)*

Dobra podrška i suradnja s liječnicima. Udomitelji ističu da su zadovoljni suradnjom s liječnicima. Oni su susretljivi prema potrebama korisnika i to ističu kao pozitivno. *Sa doktorima mi je suradnja prekrasna. Telefonski kontaktiram, sve što trebamo nabavljamo i dobijemo, poslikamo. Pusti tablete. OK. Nemam riječi. (523) Sa liječnikom sam isto, recimo, zadovoljna. Ja sam, kad nešto trebam, ja dođem i pitam, sada u koroni možeš pitati i mailom. Od službi dobijem pomoć kad pitam nekaj kaj treba. (525) Suradnja s liječnikom, jako sam zadovoljna. Svaka ima svog doktora. Sve dobijemo kaj trebamo. Neki su doktori tu 3 km, neki u Vrbovcu 12 km. Kad zoveš liječnika, tu je, ak ne radi, zoveš hitnu i oni su odmah tu. (526) Općenito, doktori su susretljivi. Ok, ak nešto i ne dobijem, uvijek si kažem to je takav dan - pripišem to lošem danu i to je to. (522) Liječnik mi je tu blizu i ja nemam problema s njime, kad šta trebam, to i dobijem. Ona je popunjena, ali ako mi i dođe kosnik novi, nema problema – ona ga primi. Imam dobru suradnju. (513) Suradnja sa zdravstvom im je ok. Svi su kod doktorice u Adamovcu. Dobijem sve što trebam. Mali je problem bio kada je bilo cijepljenje, čekali smo 4 mjeseca da dođu iz HZJZ ih procijepiti prvom dozom. (514) Udomitelji ističu i da je prednost što sve korisnike vodi isti liječnik. Ja imam praksu da se vodi isti liječnik i to mi se baš potrefilo da imam izvrsnu liječnicu. (511) Sa liječnikom mi je suradnja super. Svi su kod jednoga doktora. Ja poslikam, sliku pošaljem na mail, odmah nazove, ordinira, i tako je od početka (515). I pozitivno je to što korisnike obilaze liječnici ili netko iz tima. Kada je trebalo jednoj davati injekcije, medicinska sestra dolazila je doma. (515) Prije korone je znala doći u kućne posjete. (513) Imamo tim za palijativu. (525)*

Podrška udomitelja od članova obitelji. U pružanju skrbi za korisnike udomiteljima pomažu članovi obitelji koji imaju podijeljene uloge. *Supruga mi pomaže. Sin mi je otišao u Njemačku proljetos. On je završio Prometni faks i nije imao posal jer ili moraš imati nekoga u Saboru ili par tisuća eura. On je radio kao zaštitar, ja sam mu rekao prije su to radili ljudi kada su išli u mirovinu da se malo odmored, a ne sada to rade na početku karijere. (523) Mi svaki tjedan imamo generalku. Muž – on usisava, ja kupam bake. On reže nokte. Mi smo uigrani. Sve operemo. Nekad snaha, kad je doma, ona kupa ili ja, krevetninu promijenimo. (522) U kući živimo ja, supruga, kćer od 22 godine i sin od 10 godina i svekrva koja je umrla ove godine. Oni nju poznaju, kćerki namrem dati da to radi. Suprug isto. On im podijeli ručak, vozi i vozi nas na preglede, ja jesam vozač, ali se ne snalazim po Zagrebu i onda on vozi. (523) Većinom radim sama i muž mi pomogne kad uskoči. Dok trebam nekam iti, dođu članovi obitelji (imam ja troje djece) pa mi pomognu. Prikrpamo se kako znamo. Muž najčešće ide u bolnicu i k doktorima. (521) Kad idemo negdje, supruga je doma. Ja sam zadužen za nabavu, jedan*

obavlja sve vani, drugi je doma. Nikad se ne zna. Većinom supruga je doma, a ja oko idem u nabavke, doktoru. (524) Ja ima troje djece, 19,15 i 9 godina. Živim sa suprugom i svekrvom. Djeca dobro reaguju na bake, pomognu, donesu im vode. Priskoče u pomoć. (526) Pomaže mi kćer i njen muž, oni mi uskoče. (525) Uskoči mi tu i tam punica i mama. Ali ne želim biti napet jer ne možeš ostaviti samo tako ljude o kojima brineš, prije svega kome bi ostavio, u koga mogu imati povjerenja. Uskoče mi kada ima neko okupljanje na par sati – rođendani i sl. i to mama i punica jer sam 100% siguran. (511) I kćer i sin, svi su se angažirali. Sad mi je kćer odrasla osoba, živi kod mene. (512) Pomažu mi djeca, muž. Djeca se odlično slažu s njima. Starci vole klince. Većinom tu postoji ono nešto ... nije to... ti si samo broj tu... tu postoji prisnost. Moja djeca mi pomognu. (513) Ja i muž smo zaposleni. Imamo 3 djece. Kćer studira medicinu na 2. godini. Muž pomaže u vrtu, njivi, sin pomaže. Obitelj mi je najveća podrška. (514) Sestra kod mene stanuje jer se školuje. Svekrva, šogorica. (515)

Podrška udomitelja od susjeda i prijatelja. Udomiteljima pomažu susjedi i prijatelji. *Kad provedem dopodne na pregledu, susjeda dođe i premota ih, oni nju poznaju. (523) Tu dvije kuće dalje živi mi kuma koja mi pomaže i njezine dvije kćeri punoljetne, oni uskaču. (515) Prijateljica mi uskoči. (513)*

- **Dobar odnos korisnika sa članovima svoje obitelji**

Udomitelji ističu da dobre odnose korisnika sa članovima svoje obitelji predstavlja to što korisnici: odlaze u posjete obitelji, što članovi obitelji dolaze u posjet korisnicima, korisnici kontaktiraju telefonom sa članovima obitelji te borave kod svoje obitelji.

Odlazak korisnika u posjetu obitelji. Udomitelji ističu pozitivna iskustva vezana uz odlazak korisnika u posjet obitelji. *Imala sam i lijepih iskustva i sa njima i sa njihovim obiteljima . Ja ih rado otpeljam kod obitelji. (513) A ima ih da dođu po korisnika. (521)*

Dolazak članova obitelji u posjet korisnicima. Udomitelji pod pozitivna iskustva ističu i dolazak obitelji u posjetu. *Dođu oni ovdje. (513) Posjete im dolaze. Najave mi se i dođu kad paše, kad ko može. Jednoj posjeta iz Austrije dođe 3 puta godišnje. Uglavnom, ljudi koji su ostali u kontaktu dolaze, dođu, popiju kavu.(521). Ovome kaj je iz Zeline brat je u Švicarskoj*

pa je znao doći jednom godišnje. Pa dođe, ostavi cigarete šteku i to. (524) Posjete im dolaze, zavisi kako kome. Prosječno, 1x mjesečno dolaze. (526)

Kontakt telefonom korisnika sa članovima obitelji. Udomitelji potiču kontakte korisnika s obitelji. *Ako ne mogu doći na rođendan, onda ih zovu. Nisu tužni jer nisu doma jer obitelji njih zovu, ak ne zovu, onda ih ja nazovem. (526) Nazovu ih obitelji. (521)*

Boravak korisnika kod članova svoje obitelji. Korisnici znaju otići na boravak kod članova obitelji i to za blagdane. *Otpeljaju ju u Zagreb na tjedan dana. (521) Odvedu ga sebi na Božić svojim obiteljima. (512)*

4.2.3. POZITIVNI ASPEKTI UDOMITELJSKE SKRBI IZ PERSPEKTIVE STRUČNJAKA

Analizom odgovora stručnjaka u odnosu na drugo istraživačko pitanje definirane su dvije teme s pridruženim kodovima. Stručnjaci ističu prednosti udomiteljstva u odnosu na institucionalnu skrb te neke specifične odrednice kojima se rukovode pri izboru udomiteljstva kao oblika smještaja. Unutar teme prednosti udomiteljstva u odnosu na institucionalnu skrb stručnjaci su naveli: u udomiteljstvu prevladava obiteljsko ozračje, prirodna sredina, međugeneracijska povezanost, osjećaj zajedništva i pripadnosti, razvijanje čvršćih i intenzivnijih odnosa među korisnicima, poznata i bliska sredina onoj u kojoj su živjeli prije udomljavanja, ranije poznanstvo udomitelja i korisnika, nema premještaja korisnika kod drugog pružatelja usluge, usmjerenost na zadovoljenje individualnih potreba korisnika. Pod temu odrednice kojima se rukovode stručnjaci pri izboru udomiteljstva kao oblika smještaja stručnjaci su naveli: brzo vrijeme realizacije smještaja, uvjerenje da će se pružiti dobra skrb, nemogućnost smještaja starijih osoba u instituciju, kada korisnici takav smještaj izričito žele, uvjerenje da će biti zadovoljene osnovne potrebe korisnika te izmještenje starijih osoba iz ugrožavajućih životnih uvjeta.

Tablica 30. Pozitivni aspekti udomiteljske skrbi iz perspektive stručnjaka

TEMA	KOD
Prednosti udomiteljstva u odnosu na institucionalnu skrb	Obiteljsko ozračje
	Prirodna sredina
	Međugeneracijska povezanost
	Osjećaj zajedništva i pripadnosti
	Razvijanje čvršćih i intenzivnijih odnosa među korisnicima
	Poznata i slična sredina onoj u kojoj su živjeli prije udomljavanja
	Ranije poznanstvo udomitelja i korisnika
	Nema premještanja korisnika kod drugog pružatelja
	Usmjerenost na zadovoljenje individualnih potrebe korisnika
Odrednice kojima se rukovode stručnjaci pri izboru udomiteljstva kao oblika smještaja	Brzo vrijeme realizacije smještaja
	Uvjerenje da će se pružiti dobra skrb
	Nemogućnost smještaja starijih osoba u instituciju
	Korisnici takav smještaj izričito žele
	Zadovoljenje osnovnih potreba korisnika
	Izmještenje starijih osoba iz ugrožavajućih životnih uvjeta

- **Prednosti udomiteljstva u odnosu na institucionalnu skrb**

Stručnjaci kao pozitivne aspekte udomiteljstva navode: obiteljsko ozračje, prirodnu sredinu, međugeneracijsku povezanost, osjećaj zajedništva i pripadnosti, a navode i da se razvijaju čvršći i intenzivniji odnosi među korisnicima. Također, kao prednosti stručnjaci navode da je život u udomiteljstvu vrlo sličan životnim okolnostima korisnika prije smještaja u udomiteljstvo te postojanje poznanstva udomitelja i korisnika od prije. Nadalje, u udomiteljstvu nema premještanja korisnika kod drugog pružatelja (ili je to vrlo rijetko) i udomitelji su usmjereni na zadovoljenje individualnih potreba.

Obiteljsko ozračje. Stručnjaci kao pozitivne aspekte udomiteljstva navode da korisnici imaju mogućnost života u obitelji. Stručnjaci ističu da je to važno pogotovo ako korisnici nemaju svoje obitelji. *Pa dobiju skrb i njegu unutar obitelji neke. Ima dosta njih koji nemaju nigdje nikog, super su se uklopili u udomiteljskim smještajima. Kod njih nekoliko super, baš oni koji*

nemaju nikog svog. To mi je pozitivno što su tamo procvjetali. Samci stječu navike u obitelji koje nisu imali. (21) Najveća dobrobit je da oni počinju živjeti u obitelji, stječu navike obiteljske koje su ili zaboravili ili ih nikad nisu imali kao samci. Vidim što ti „centraši“ se naviknu na seoski način života, jer većinom su udomiteljske obitelji iz ruralnog dijela, stječu drukčije navike i naviknu se. (25) Potreba za obiteljskim okruženjem. Često puta neki postaju ravnopravni članovi obitelji. Velik dio samaca koji nisu imali priliku živjeti u obitelji. (26)

Također, stručnjaci navode da je život u obiteljskom okruženju kao što je udomiteljstvo korisnicima poznato okruženje. *Obiteljsko okruženje u kojem i dalje nastavljaju živjeti, ne mijenja im se puno okruženje gdje su živjeli. (22) Pozitivno je obiteljsko okruženje i sve to što je već rekla. (12)*

Prirodna sredina. Stručnjaci su na pitanje o pozitivnim aspektima udomiteljstva dali odgovore da se radi o smještaju u prirodnoj sredini. *Najprirodnije okruženje je u kojem mogu biti. (23) Prirodnije okruženje za život nego neka druga vrsta smještaja, uvjeti za život – obitelj. (24) Pokušavamo korisnika zbrinuti u prirodnu sredinu. (11)*

Međugeneracijska povezanost. U udomiteljskoj obitelji živi više generacija u istom prostoru. Najčešće s korisnicima uz udomitelje žive i njihova djeca. *Pozitivno je to što je u udomiteljstvu više generacija na jednom mjestu, kontakt s malom djecom. (14)*

Osjećaj zajedništva i pripadnosti. Stručnjaci navode da korisnici u udomiteljskoj obitelji imaju osjećaj pripadnosti. *Ima dosta njih koji nemaju nigdje nikog, super su se uklopili u udomiteljskom smještajima. Kod njih nekoliko super, baš oni koji nemaju nikog svog. To mi je pozitivno što su tamo procvjetali. (21). Razviju tu privrženost između korisnika i udomitelja te korisnici međusobno. To u domu nije moguće. (22) Osjećaj pripadnosti obitelji ako se stvori. (28) U udomiteljskim obiteljima korisnici i udomitelji funkcioniraju kao mala zajednica. Kad je udomitelj ok i stvori se ekipa prava, oni se osjećaju se kao mala zajednica. (23) Kad se dobro složi ta mala grupica, uklopi se, to je idealno, našli svoje mjesto, svi se osjećaju prihvaćeni. (24) Korisnici smještajem u udomiteljstvo imaju osjećaj da su bitni i važni. Koji su se navikli samo o sebi brinuti dobiju osjećaj da im netko pomaže, nekome sam važan, netko o meni brine... Lijepo je što dobiju toplinu, zaštićeni su, nisu broj, mogu podijeliti s nekim kako se osjećaju za razliku od toga što se u domu više-manje osjećaju kao broj u masi. (27) Ovdje dobiju toplinu oni koju su bili samci, ili koji su se naviknuli sami o sebi brinuti dobiju osjećaj da im netko pomaže, nekom sam važan, netko o meni brine. (28) Boravak 24 sata koji nije smjenski rad. Bolje veze, žive 24 sata s korisnikom koji je sigurniji, prihvaćeniji. (13).*

Razvijaju se čvršći i intenzivniji odnosi među korisnicima. Stručnjaci navode da korisnici u udomiteljstvu razvijaju čvršće i intenzivnije odnose. *Odnosi su intenzivniji i prisniji od institucije. (14) Nedavno sam obišla jednu korisnicu. Vidi se da je povezana s udomiteljicom i drugim korisnicima, zadovoljna je, s članovima svoje obitelji slab kontakt, ostvaruje to u udomiteljskim obiteljima. (23) Korisnici imaju mogućnost razvijati prisnije i intenzivnije odnose među sobom. Udomiteljica se prestala baviti udomiteljstvom – korisnice htjele ići isključivo zajedno u udomiteljsku obitelj, jako teško im je palo to da ih se razdvaja. (28) Stvaraju prisnije i intenzivnije veze. (14)*

Poznata i slična sredina onoj u kojoj su živjeli prije udomljavanja. Stručnjaci navode da smještaj u udomiteljstvo predstavlja korisnicima poznatu i blisku sredinu. *Kod nas je dobro razvijeno tradicionalno udomiteljstvo i puno je lakše zbrinuti korisnika koji poznaje teritorijalno prostor pa je to pogodnije. Prednost je to što ostaje u prirodnoj sredini u kojoj su i prije živjeli, bliskiji im je način života sličniji prethodnom. (11) Bliže sredini u kojoj su živjeli. (12) Najbliže obiteljskom okruženju i mjestu od kojeg su došli. (14)*

Uz to što je sredina poznata, stručnjaci navode i da je **ranije poznanstvo udomitelja i korisnika** prednost. *Mnogi se poznaju sa udomiteljima pa često uvažavamo mišljenje samih korisnika ako u mjestu postoje udomiteljske obitelji pa lakše dobijemo pristanak. Pozitivnije je to što je približnije načinu života. Ima situacija da se udomitelj i korisnik od ranije poznaju (11). Znaju reći (misli na korisnike) da ne žele otići iz svog mjesta pa im kažemo da ćemo naći neku udomiteljsku obitelj baš u blizini njihovog mjesta – nekad baš i budu iz tog mjesta. (12)*

Nema premještanja korisnika kod drugog pružatelja. Stručnjaci kao pozitivan aspekt udomiteljstva za starije osobe navode i to da se starije osobe u ovom obliku skrbi ne premještaju. *Fluktuacija – tu toga nema kod starih i nemoćnih osoba kad su u smještaju – prirodni tijek i odlazak. Te grupe – stari i nemoćni, odrasle osobe je češća fluktuacija. (24)*

Usmjerenost udomitelja na individualne potrebe korisnika. U udomiteljskim obiteljima pozitivno je to što su udomitelji usmjereni više na individualne potrebe korisnika. *Više se njihove potrebe prate nego u domu: što žele jesti, žele li ići u šetnju, naravno u skladu s mogućnostima. Više se prate njihove potrebe i želje. (22) Važno je to zadovoljenje njihovih osobnih potreba. (26) Naglašenija je individualnost u odnosu na ustanove, ljudi se povezuju, pogotovo ako su dugo godina zajedno, glavna prednost je individualnost (28). Udomiteljske obitelji imaju manje ljudi i više su orijentirane na samog korisnika (12). U centru pažnje više nego kada ih je 10, 20, 30 oko njega. (13) Prednost je da se specifične potrebe korisnika mogu*

lakše zadovoljiti nego u instituciji, ali ima prostora za napredak, ovisi od jedne do druge obitelji. (11) Korisnici se više „otkrivaju“ udomiteljima. Udomitelji su otkrivali rođake... uspostavili kontakt, posjete... to se u nekim uvjetima ne bi dogodilo. (24)

- **Odrednice kojima se rukovode stručnjaci pri izboru udomiteljstva kao oblika smještaja**

Stručnjaci kao pozitivne aspekte udomiteljstva navode situacije u kojima se oni prilikom predlaganja određenog oblika skrbi za starije osobe rukovode i što oni u svom praktičnom radu ističu kao prednost. Tako su naveli odrednice kojima se oni rukovode pri izboru udomiteljstva: brzo vrijeme realizacije smještaja, uvjerenje da će se pružiti dobra skrb, nemogućnost smještaja starijih osoba u instituciju, kada korisnici takav smještaj izričito žele, zadovoljenje osnovnih potreba korisnika te izmještenje starijih osoba iz ugrožavajućih životnih uvjeta.

Brzo vrijeme realizacije smještaja. Često su stručnjaci primorani korisniku pronaći adekvatan smještaj u kratkom vremenskom periodu. Smještaj u instituciju ima svoju proceduru, zahtijeva određeno vrijeme, a prednost smještaja u udomiteljstvu je ta što je potrebno puno manje vremena za realizaciju. *Kada trebamo brzo smjestiti, tada nam je udomiteljstvo najprikladnije. (11) Predlažem kada je hitnost u pitanju. (21) Hitnost koliko god tu nema mjesta, još više nema u domovima, najmanje dvije godine. (27) To predlažemo zbog hitnosti. (23) Što znači hitnost – da ćete prije naći mjesto. (22) Uglavnom, kada je hitno traže iz bolnica, odmah i sada i to nam je onda jedino rješenje. (23) Stručnjaci su iznijeli da se u udomiteljstvo smještavaju starije osobe u kriznim situacijama jer je lako provedivo. Krizna situacija, treba žurni smještaj, žurno potrebno, lakše je dobiti mjesto u udomiteljstvu nego u ustanovi koja ima proceduru. Žurnije uskaču. Lako provedivo. Operativnije. (14)*

Uvjerenje da će se pružiti dobra skrb. Stručnjaci predlažu smještaj u udomiteljstvo na temelju pozitivnog iskustva koje imaju s udomiteljem i načinom na koji se skrbi o korisnicima. *Kad znam interno za neke udomitelje, da su jako kvalitetni i dobri. (27) Odlična suradnja s nekim udomiteljima – kad ima mjesta, a to je rijetko. (23) Mi smo zadovoljni s radom udomitelja, vidimo da se trude. Ako nešto primijetimo, mi upozorimo. Ne možemo neke stvari idealizirati. (22)*

Smještaj u udomiteljstvo predlaže se i **kada korisnici takav smještaj izričito žele.** *Ima ih koji baš žele udomiteljstvo pa ih smještavamo tamo. (27)*

Zadovoljenje osnovnih potreba korisnika. Stručnjaci iznose da su korisnicima zadovoljene osnovne potrebe. *Znam da imaju obroke, oprano, odlazak liječniku. Osnovne potrebe zadovoljene, vodi ih se liječniku, da definitivno imaju redovite obroke, osnovne potrebe su zadovoljene!* (21) *Udomitelji odlaze na liječničke preglede s korisnicima.* (22)

Izmještenje starijih osoba iz ugrožavajućih životnih uvjeta. Neki korisnici žive u vrlo neadekvatnim i teškim životnim uvjetima. *Ja sam zadovoljna kad ih maknem iz za njih ugrožavajućih uvjeta.* (21)

4.2.4. POZITIVNI ASPEKTI UDOMITELJSKE SKRBI IZ PERSPEKTIVE INSPEKTORA

Analizom odgovora inspektora u odnosu na drugo istraživačko pitanje, definirana je jedna tema s pripadajućim kodovima. Izdvojena tema odnosi se na prednosti udomiteljske skrbi koje su inspektori uočili. Unutar navedene teme definirani su pripadajući kodovi kako slijedi u Tablici 31.: veća posvećenost korisniku, život u obiteljskom ozračju, brzina realizacije smještaja i domaća prehrana.

Tablica 31. Pozitivni aspekti udomiteljske skrbi iz perspektive inspektora

TEMA	KOD
Prednosti usluge udomiteljstva u odnosu na institucionalnu skrb	Veća posvećenost korisniku
	Život u obiteljskom ozračju
	Brzina realizacije smještaja
	Domaća prehrana

- **Prednosti usluge udomiteljstva u odnosu na institucionalnu skrb**

Veća posvećenost korisniku. Inspektori su pri nabrojanju pozitivnih aspekata udomiteljske skrbi istaknuli da je u udomiteljstvu veća posvećenost korisnicima. *Pozitivni aspekti udomiteljstva za stare čini mi se da je mali broj korisnika, a s tim u vezi i udomitelj se može više posvetiti korisniku.* (31)

Život u obiteljskom ozračju. Inspektori su također kao pozitivan aspekt udomiteljske skrbi naveli da udomiteljstvo korisnicima omogućava život u obiteljskom ozračju. *Za one koji žive sami na selu, usamljeni, da žive u nekoj obitelji, da imaju pomoć. Da nisu sami i izolirani i da imaju nekakvu obitelj. (33) Ono što sam ja vidjela – jednu lijepu sliku kod udomitelja: stara baka sjedi na dvorištu i runi kuruzu na dvorištu – to je bila samo jedna baka u mojoj povijesti od 17 godina jer sve druge bake su bile u krevetu – i to mi je bio dobar prizor kako si je ona našla obitelj, ali to su izuzeci. (34)*

Brzina realizacije smještaja. Nadalje, brzina realizacije smještaja također je navedena kao pozitivan aspekt udomiteljske skrbi za starije osobe. *Pri ruci su CZSS pa, kada se čovjek otpušta iz bolnice, pri ruci su, za hitni smještaj kod udomitelja. (34)*

Domaća prehrana. Domaća prehrana koju udomitelji pripremaju korisnicima iz perspektive inspektora predstavlja pozitivan aspekt udomiteljske skrbi. *Domaća hrana jer su najčešće udomitelji na selu i uzgajaju svoj vrt. (31)*

4.3. NEGATIVNI ASPEKTI UDOMITELJSKE SKRBI ZA OSOBE STARIJE ŽIVOTNE DOBI IZ PERSPEKTIVE KORISNIKA, UDOMITELJA, STRUČNJAKA I INSPEKTORA

4.3.1. NEGATIVNI ASPEKTI UDOMITELJSKE SKRBI IZ PERSPEKTIVE KORISNIKA

Analizom odgovora korisnika u odnosu na treće istraživačko pitanje o negativnim aspektima udomiteljske skrbi, definirane su četiri teme: manjak mogućnosti bavljenja aktivnostima kojima su se prije bavili, otežana komunikacija s udomiteljem, problemi prilagodbe, neprimjereno ponašanje udomitelja.

Tablica 32. Negativni aspekti udomiteljske skrbi iz perspektive korisnika

TEMA	KOD
Manjak mogućnosti bavljenja aktivnostima kojima su se prije bavili	Manjak sadržaja u neposrednoj blizini (dućani)
	Nemogućnost boravka na svježem zraku
	Život u izoliranoj sredini

	Nemogućnost igranja društvenih igara s ostalim korisnicima
	Manjak društvenih događanja (izložbe, rekreacije)
Otežana komunikacija s udomiteljem	Nerazumijevanje narječja kojim govore udomitelji
Problemi prilagodbe	„Život pod tuđim krovom“
	Osjećaj nepripadnosti
Neprimjereno ponašanje udomitelja	Ponašanje prema korisnicima ovisi o trenutnom raspoloženju udomitelja
	Neprimjerena komunikacija – vikanje
	Zahtijevanje da korisnici obavljaju teške poslove
	Rigidnost u pogledu dnevnog reda

- **Manjak mogućnosti bavljenja aktivnostima kojima su se prije bavili**

Manjak mogućnosti bavljenja aktivnostima kojima su se prije bavili opisan je od strane korisnika kao manjak sadržaja u neposrednoj blizini (dućani), nemogućnost boravka na svježem zraku, život u izoliranoj sredini, nemogućnost igranja društvenih igara s ostalim korisnicima, manjak društvenih događanja (izložbe, rekreacije).

Manjak društvenih sadržaja u neposrednoj blizini (dućani, pošta). Kao odgovor na pitanje vezan uz negativne aspekte skrbi, korisnici su naveli da je to manjak sadržaja u sredini u kojoj žive. *Ovdje sam se dobro priviknuo, samo nemam kuda ići. Tamo je bilo bolje, dućan je bio blizu, mogao si negdje izaći, a ovdje nema nigdje nema nikoga i to mi fali... (421) Ovdje je mirno kao da je ratno stanje. Prije Nove godine tu je bila trgovina. Sad nema nigdje ničega. Nikog ne poznajem. (422)*

Nemogućnost boravka na svježem zraku. Neki su korisnici naveli da im nedostaje boravak na svježem zraku i to su navodili korisnici koji su čitav život imali mogućnost izlaska na zrak. *Ja sam čitav život živjela u kući. Nikad u stambenoj zgradi, ja sam se navikla na zrak. Sad sam se već privikla. Nikad ne izlazimo van iz sobe, samo 1x tjedno kada se kupamo. Na idemo van i nemamo kud ići. Ali, ja baš puno ne volim komunicirati pa mi je onda sin uplatio novine. Jako mi fale izlasci na terasu. To mi nedostaje. Fali mi zrak. Ne idemo van i nemamo kud ići. Mislim*

to kaj ne možemo van. Imamo uski balkon i tu se veš suši. Tam smo imali terasu, ali to nema svako. (424)

Život u izoliranoj sredini. Korisnicima ne odgovara život u izoliranoj sredini u kojoj nema nikakvih sadržaja. *Nema dućana, nema pošte, kamo da idem? Bogu iza nogu! Nama ništa lijepo, ovdje ništa. Tu dođete posjediti pod orah... tu te muhe, a po ljetu da vidite muha... ovo je selo, užasno, ne mogu doći do centra, ne znam ni koja mi je doktorica, promijenila mi je i to. (425)*

Nemogućnost igranja društvenih igara s ostalim korisnicima. Također, korisnici su istaknuli da nemaju mogućnosti igranja društvenih igara s drugim korisnicima. *Nešto u što bi se mogao uključiti. Jedino me zanima šah, ali toga nema, ne mogu tu naći partnera s kojim bi se igrao. (423)*

Manjak društvenih događanja (izložbe, rekreacije). Korisnicima nedostaju društveni sadržaji u mjestu u kojem su smješteni (zabavni, rekreativni sadržaji, izložbe i sl.). *Meni nedostaje sadržaja i nekih sitnica, tako reći. Najteže mi je bilo saznanje da ću morati napustiti to društvo. Želio bi da ovdje imama više sadržaja i događanja sa drugima. Sam mogu reći: zadovoljan, nedostatak rekreative, zabave, izložbe. (423)*

- **Otežana komunikacija s udomiteljima**

Pod otežanom komunikacijom korisnici su iznosili probleme vezane uz nerazumijevanje narječja kojim govore udomitelji zbog toga što udomitelji i korisnici ne pripadaju istom dijalektnom narječju.

Nerazumijevanje narječja kojim govore udomitelji. Jezična barijera između korisnika i udomitelja izaziva veliko nezadovoljstvo jer korisnici ne razumiju udomitelje i teško im je u takvoj sredini živjeti. *Razlika udomiteljstva u Zagrebu i u Novom Marofu je jako velika razlika. Tamo (u Zagrebu) sam razumjela ljudi kaj pričaju i bilo nas je puno. Mislim, šestero. Išli smo zajedno svi šetati i tako. Jako drugačije je u Zagrebu. Taj naglasak ne razumijem jer ja pričam drugačije, a oni pričaju drugačije i malo slabije čujem i onda ništa ne mogu povezati. Malo sam se naučila jer moram, ali neću se nikada naučiti. (427)*

- **Problemi prilagodbe**

Pod problemima prilagodbe korisnici su opisali osjećaj nepripadnosti, kao i život pod tuđim krovom.

Život pod tuđim krovom. Korisnici prostor u kojem žive ne doživljavaju svojim domom te osjećaju da žive pod „tuđim krovom“. *A u tuđoj kući je tuđa kuća, to ni tvoja. To ni tvoje. (427) Ja se ne pačam u njihove stvari. To je njihova kuća, njihov prostor. (421)*

Osjećaj nepripadnosti. Neki korisnici su izjavljivali da u udomiteljskim obiteljima ne osjećaju pripadnost. *Dosta dugo mi je trebalo da se priviknem. Doma sam znala di mi kaj stoji i to sve. (427) Mi imao svoju sobicu u kojoj ručamo i večeramo ovisno. Posebno jedemo od udomitelja. (421)*

- **Neprimjereno ponašanje udomitelja**

Pod neprimjerenim ponašanjem udomitelja korisnici navode da ponašanje udomitelja ovisi o trenutnom raspoloženju, da udomitelji neprimjereno komuniciraju, odnosno povisuju na njih ton (viču), da zahtijevaju da korisnici obavljaju teške poslove te da su rigidni u pogledu dnevnog reda.

Ponašanje prema korisnicima ovisi o trenutnom raspoloženju udomitelja. Korisnici ističu da ponašanje udomitelja prema njima ovisi o trenutnom raspoloženju te da njihov odnos prema korisnicima ovisi o odnosima s članovima njihovih obitelji. *Udomitelji – odnos s njima zavisi o njima. Kada se oni ponašaju s menom, ja želim biti još bolji prema njima. Recimo, kada su napeti nekakvi odnosi u njegovoj obitelji (uh –uzdah). (423)*

Neprimjerena komunikacija – vikanje. Isto tako, korisnici ističu da udomitelji povisuju ton na njih i to naročito ako trebaju obaviti nešto izvanredno (odlazak na liječnički pregled). *Ali, evo, jučer je na mene vikala gazdarica. Naljutila se da je to nemoguće. Ako trebam ići na pregled, ja primijetim da je udomiteljica ljuta. Morate oprati veš mašinu – ok! Još mi se žali da mu socijal nije platio pomoć – kaže da nije dobio 4 000 kn za nekoga prije mene. (421)*

Zahtijevanje da korisnici obavljaju teške poslove. Korisnici su naveli kao negativni aspekt to što udomitelji od njih zahtijevaju da obavljaju teške fizičke poslove. *Da u ovim godinama idem u šumu?! Jeste, htio sam, jer natjerat me ne mogu. A čim kažeš da nešto ne možeš, odmah im to smeta. Npr. treba im ljudskosti i razumijevanja. (421)*

Rigidnost u pogledu dnevnog reda. Korisnici nisu zadovoljni što su udomitelji rigidni u pogledu dnevnog reda. *Tam u domu mi je bilo bolje. Ovdje moraš ići u krevet u 8 sati, a duga je noć, spavamo po normabelu. (425)*

4.3.2. NEGATIVNI ASPEKTI UDOMITELJSKE SKRBI IZ PERSPEKTIVE UDOMITELJA

Analizom odgovora udomitelja u odnosu na treće istraživačko pitanje, definirane su četiri teme s pridruženim kodovima. Udomitelji su istaknuli da negativni aspekt udomiteljske skrbi predstavljaju: propusti u radu zdravstvenih službi, propusti u radu socijalnih službi, nezadovoljstvo s odnosom i komunikacijom s članovima obitelji korisnika, a dio nezadovoljstva s kojim se svakodnevno susreću opisan je u izazovima udomiteljstva.

Tablica 33. Negativni aspekti udomiteljske skrbi iz perspektive udomitelja

TEMA	KOD
Propusti u radu zdravstvenih službi	Nezainteresiranost liječnika
	Neprimjereno i zanemarujuće ponašanje liječnika
	Neujednačenost u postupanju liječnika
	Stalne kadrovske promjene liječnika
Propusti u socijalnoj službi	Neinformiranje o promjenama
	Neobilazak korisnika
	Nedostupnost
	Korisnici se osjećaju zaboravljeni od nadležnih socijalnih radnika
	Ne surađuju s udomiteljima u slučajevima pogoršanja zdravstvenog stanje korisnika i kada treba premještaj
	Gledaju „s visoka“
	Ne imenuju skrbnika na vrijeme
	Vođenje korisnika na udaljene specijalističke preglede bez adekvatne nadoknade
	Problemi s nedostatnom dokumentacijom
	Problem s kašnjenjem u plaćanju
Problemi s kašnjenjem donošenja rješenja o smještaju	

Nezadovoljstvo s odnosom i komunikacijom s članovima obitelji korisnika	Članovi obitelji nadgledaju i kontroliraju rad udomitelja
	Nezainteresiranost članova obitelji korisnika za komunikacijom
	Poteškoće komunikacije za vrijeme pandemije uzrokovane virusom COVID-19
Izazovi udomiteljstva	Nošenje s osobnim problemima korisnika
	Izazov planiranja godišnjih odmora
	Nedostatak znanja iz područja zdravstvene skrbi

- **Propusti u radu zdravstvenih službi**

Udomitelji su na pitanje o negativnim aspektima udomiteljske skrbi iznosili svoje nezadovoljstvo radom zdravstvenih službi te su naveli da su liječnici nezainteresirani, da neujednačeno postupaju, da se neprimjereno i zanemarujuće ponašaju te da su prisutne stalne kadrovske promjene kod liječnika.

Nezainteresiranost liječnika. Udomitelji su iznosili primjere u kojima je izostala podrška u smislu pomoći i pravovaljanog reagiranja liječnika u stanjima kada je ugrožen život korisnika. U takvim situacijama liječnici su, umjesto da pruže pomoć i podršku, ukazivali i propitkivali udomitelje zašto su uopće primili na skrb bolesne korisnike. *Doktori su slabo zainteresirani. Stalno moram vući za rukav. Ja zovem hitnu, evo za ovu ženu kaj sam ju uzela za Novu godinu. Mene bi na prvu odmah obrisala – kao zašto sam ju zela ako se ne mogu za nju brinuti? A da ju nisam uzela, teško bi mi bilo da sam ju našla u jarku. Doktori su slabo angažirani. (521)* Udomitelji ističu da im puno vremena oduzima nabavka lijekova. *Suradnja s liječnikom, ovisi. Dvije imaju jako dobre liječnike. Narudžba lijekova idu preko sekretarice. Liječnicu od jedne korisnice moram zvati i po 130 puta i ne mogu ju dobiti. Strašno. To je tako grdo jer sam htjela zvati ministarstvo, bolesna je i treba lijekove. Hitna i bolnica. Ima jako grdih slučajeva. (512)*

Neprijemno i zanemarujuće ponašanje liječnika. Prema riječima nekih udomitelja, liječnici se ponašaju neprijemno i zanemarujuće. *S hitnom pomoći – muž mi dela na hitnoj pomoći, ali nikad ništa ne obavljam preko veze. Nekad znaju biti bezobrazni, ali smo mi digli fajer. Korisnik je imao veliku temperaturu. I ona je rekla da je to najvjerojatnije od cijepljenja i ostavila ga je doma. Ja sam rekla da ima problema s mokrenjem. I za dva dana dobio je urinarnu sepsu – ali je preživio i spasili smo ga. (514)* *Ja dok nešto trebam potrošim više vremena na telefon neg da odem, zovem po 50 puta dnevno da li bu se javila da mi pusti lijekove koje trebaju. Sve je to teško jer puštaju lijekove mjesec za mjesec i tak je to. (524)*

Neujednačenost u postupanju liječnika. Udomitelji iznose da je prisutna neujednačenost u postupanju liječnika iz bolnica i primarne zdravstvene zaštite. Liječnici u bolnicama propisuju određene terapije koje ne poštuju liječnici u primarnoj zdravstvenoj zaštiti. *Neće ju sve dati kaj im pripada. Jedna je baka bila u Popovači i doktorica je tamo pripisala enšure, ali ovi neće dati – neće prepisati jer vele da nemaju pravo, ali to nije tako. A one si to vole popit. Svima je doktorica to propisala, ali ovi tu im neće dati. (522)* Za vrijeme hospitalizacije korisnici gube na kilaži. *Kad odu u bolnicu, svi se vrata mršavije, jasno nema se tamo ko s njima baviti. Jedna je otišla i kako bi ono rekli baš je bila puna i vratila se upola – nemaju oni osoblja ni vremena ni njih hraniti. (522)*

Stalne kadrovske promjene. Stalne izmjene liječnika u domovima zdravlja otegotna je okolnost udomiteljima. *Suradnja s liječnicima tu kod nas u DZ ima 3 doktora i stalno se mijenjaju, ne može se nitko zadržati svi su mladi i svi čim odu na specijalizaciju i nitko se ne vrati. Ovo u koroni, to je užas. (524)*

- **Propusti u radu socijalnih službi**

Udomitelji su na pitanje o negativnim aspektima udomiteljske skrbi iznosili svoje nezadovoljstvo radom socijalnih službi te su naveli da ih socijalni radnici ne informiraju o promjenama, da ne obilaze korisnike, da su nedostupni, da se korisnici osjećaju zaboravljeni od nadležnih socijalnih radnika, da ne surađuju s udomiteljima u slučajevima pogoršanja zdravstvenog stanje korisnika i kada treba premještaj, da ih gledaju „s visoka“ te da ne imenuju skrbnika na vrijeme. **Neinformiranje o promjenama.** Udomitelji ističu da ih nadležni centar za socijalnu skrb ne informira pri promjeni socijalnih radnika koji su nadležni za pojedinoga korisnika. *Ali, ima veliki problem u informacijama između centara socijalnih radnika. Jako sam revoltirana s CZSS, tj. s jednom osobom CZSS Sesvete. Oni su tu blizu. Mučili smo se od početka i oni i ja. Unazad godinu dana. Nisam puno hodala po CZSS jer sam smatrala da sama mogu riješiti. Dešavalo se da uopće ne znan tko je socijalni radnik. Ja ne znan jer se mora obavijestiti ako socijalna radnica promjeni teren. Nisam znala po nekoliko mjeseci i godina tko je socijalni radnik jar koja je bila otišla je, došla je druga i treća i četvrta i peta i šesta. (512)*

Neobilazak korisnika. Udomitelji ističu da korisnike ne obilaze stručnjaci centra za socijalnu skrb. *I kada sam trebala nešto u zadnjim trenucima života korisnika nisam dobila –nisu ga došli ni pogledat. Molila sam da dođu kad je došao kod mene, mlad je bio, 2006. godine. Nije od tada dobio ni jedne lipe od socijalne radnice. Kad sam po zadnje tražila da bar daju po*

šteku cigareta ... ništa. Jel to pojedinačno?! Ali, na početku to nije bilo tako!!! Evo, ima ih (korisnika) kojima nije 10 godina nitko nije došao. Ali, više nemam iz tih centara korisnika. (512)

Nedostupnost. Kao jedan od problema udomitelji navode da stručnjaci u centrima za socijalnu skrb nisu dostupni. *Ostali, nedostupni su, ali kad oni nešto trebaju, jako su brzi. (515)*

Korisnici se osjećaju zaboravljenima od nadležnih socijalnih radnika. Udomitelji ističu da nedolazak i neobilazak korisnika od strane socijalnih radnika utječe negativno na korisnike. *Ovako su i oni tužni kada vide da se socijalni radnici ne brinu o njima – trebali bi češće dolaziti. Te jednokratne – to je za osjećaj da se korisnici ne osjećaju zaboravljeno. (512)*

Ne surađuju s udomiteljima u slučajevima pogoršanja zdravstvenog stanja korisnika i kada treba premještaj. Udomitelji navode da socijalni radnici ne poduzimaju na vrijeme radnje kako bi se korisnici izmjestili. *Kod nekih se stalno javljaju problemi... Najveći problem je premještaj. Nikako da se realizira. Bila je situacija kada mi je štićenik prijetio da će zapaliti kuću – pa sam zvala u Katičićevu – a ono s druge strane dobijem odgovor: Žao mi je, nemamo kako vam pomoći. Osjećam se kao na vjetrometini. Tu ima dosta prostora za popraviti. (513)*

Gledaju „s visoka“. Neki udomitelji ističu da se u komunikaciji sa stručnjacima centra za socijalnu skrb osjeti moć i gledanje „s visoka“. *Neki nas gledaju s visoka, a neki ravnopravno. Ja se doživljavam da sam ravnopravna. (513)*

Neimenovanje skrbnika na vrijeme. Neki udomitelji navodili su da socijalni radnici ne poduzimaju na vrijeme radnje kako bi se korisnicima imenovao skrbnik što im predstavlja problem jer ne mogu korisnicima osigurati određene zdravstvene usluge. *E da, imala sam korisnicu koja je imela zaštopane žlijezde slinovnice. I doktori su tražili skrbnika, a nema skrbnika. Do sada uopće nije imala skrbnika. I oni ju ne žele liječiti dok netko ne potpiše. Molila sam centar, kumila, zvala, nikoga nije briga. (514)*

Vođenje korisnika na udaljene specijalističke preglede bez adekvatne naknade. Udomiteljima predstavlja izazov to što moraju korisnike voziti na preglede kod liječnika specijalista koji je udaljen i do 70 km s time da su im ukinuti putni nalozi za to. *Evo, ukinuli su nam putne naloge pa do Vrapča ja imam 70 km. Za takav trud to je minimalna naknada. (524)*

Problemi s nedostatnom dokumentacijom. Udomiteljima dolaze na skrb korisnici bez medicinske dokumentacije, anamneze, osobnih dokumenata, nemaju terapiju i potrebne lijekove i to predstavlja veliki problem udomiteljima zbog čega udomitelji moraju sami

nabavljati i plaćati potrebne lijekove. Dokumentacija – najveći problem je kod smještaja – evo, jedanput mi se dogodilo da je došao štićenik i da je imao svu dokumentaciju. (513) One su sve većinom došle od kuće i nisu imale nikakve papire kakvu su terapiju pile. Onda tražimo doktora opće prakse i sve se pomalo posloži. (523) Evo, papirologija. Npr. nema dopunsko, nema ništa pa ne znaš kom bi išel, kud bi išel. Dođeš na hitnu, oni te čudno gledaju zakaj nema papire, svi to traže, a nitko ne razumije u kakvoj smo mi situaciji. Nekad moraš i iz svog džepa platiti. (525) Kad dođu korisnici, kod 70% njih je kako treba, a kod 30% nisu ili medicinski pokriveni, nemaju terapiju. (512) Čovjek nema zdravstveno osiguranje i zovem socijalnu radnicu, a nje nema do 15.8. Ova pored nje nema pojma o čemu se radi niti ju interesira. Ja moram ići u poglavarstvo, ali mama mu je skrbnik. Do sada sam ja platila lijekove, a što ako završi u bolnici? (514)

Problemi s kašnjenjem u plaćanju. Udomiteljima problem predstavlja sustav plaćanja pružene usluge pri čemu treba proći 2 – 3 mjeseca da im se izvršilo plaćanje. *Vezano uz plaćanje, postoji problem napravljen u cijelom sustavu socijalne skrbi i to se odnosi na kompletnu socijalnu skrb. Ja sam to istraživao. Prvi mjesec je i ne dobivaš novac. Najčešće novac dobiješ drugi mjesec, a najgore i vrlo rijetko za 3 mjeseca. U ovih 6 godina to mi se sada dogodilo, to jer je bilo jako hitan smještaj... – pa je baka umrla. Ali, u principu, duže od dva mjeseca nisam čekao. (511) Prođe i 3 – 4 mjeseca da počnem dobivati novce. (513) Vi kad dobijete čovjeka, vi čekate 2 – 3 mjeseca dok ne dobijete novce za njega i dok se to plati. A kada netko umre, to je opet posebna priča – opet agonije. (515)*

Problemi s kašnjenjem donošenja rješenja o smještaju. Udomitelji ističu da nadležni centri za socijalnu skrb ne donose rješenja o smještaju za korisnike u propisanom roku i time dovode udomitelje do situacije da pružaju skrb protivno zakonu. *Rješenje – ne samo da kasni. Najgore mi je to – čekaš rješenje 2 – 3 mjeseca, a šta ako me ministarstvo uhvati – šta je mogu reći: Imala sam situaciju. Čak sam imala situaciju kada su me ucjenjivali: ako odradite taj dio, brže ćete dobiti rješenje – npr. otići u banku i dobiti potvrdu koliko čovjek ima kredita, a on ti je novi i ti nisu u stanju procijeniti da li to čovjek može, odneseš im te papire, bankovne papire, grobno mjesto... Dubrava Maksimir – „to dobiti kao da si dobio na lutriji“, il' su na bolovanju, godišnji, zamjena, a ti se snađi. Osim Peščenice, eto, jedino Peščenica. Kod njih drugi tjedan već dobiš rješenje. (515) Ako nekoga primite 1.1., dobijete rješenje za 7 – 10 dana jer dok postane pravomoćno, pa izvršno. Dok se potpiše, pa šaljete nazad... (511) Znala sam čekati i po 6 mjeseci da se napiše rješenje. (513)*

- **Nezadovoljstvo odnosom i komunikacijom sa članovima obitelji korisnika**

Unutar teme o negativnim aspektima udomiteljstva udomitelji su naveli da članovi obitelji korisnika nadgledaju i kontroliraju rad udomitelja, da su nezainteresirani za komunikaciju, te da je komunikacija otežana zbog utjecaja pandemije uzrokovane virusom COVID-19.

Članovi obitelji nadgledaju i kontroliraju rad udomitelja. Udomitelji kao negativan aspekt navode to se što se članovi obitelji korisnika u odnosu prema njima postavljaju kao kontrolori te nadgledavaju rad udomitelja i govore što i kako trebaju napraviti. Udomitelje posebno ljuti što članovi obitelji korisnika prozivaju udomitelje da ne čine ono što ni oni nisu mogli pružiti. *Oni bi se miješali u brigu i kritizirali bi, ali ne bi uzeli kompletnu brigu – mogu svakome reći što drugi trebaju, ali kad ja trebam nešto napraviti, onda o trošku države – a ti ne možeš prema njima biti bezobrazan i reći im svašta jer te onda prijavljuju, šalju inspekcije. (511) Obitelji koje se ne žele brinuti o njima, a onda se osjećaju pozvanima da ti kreiraju sve. Obitelji i to najčešće braća i sestre (njih ne možeš zakonski prisiliti) i djeca jer neki od njih su drogeraši, neki prostitutke – ti ih moraš primiti u kuću. Onda oni žele nametati što ti im moraš pružiti, a ti to ne možeš. Ponašaju se kao da plaćaju 1 000 eura. Nismo u hotelu. (515)*

Nezainteresiranost članova obitelji korisnika za komunikacijom. Udomitelji ističu da su obitelji korisnika nezainteresirane za komunikaciju što negativno utječe na korisnike, ali i na udomitelje. *Za nekoga rodbina pita, za nekoga ne. Uglavnom, slabo se brinu. Imam baku iz Filip Jakova – uvijek se plače i pita za dijete, unuke. Ali, nitko neće ni nazvati. Da bar nazovu, ali neće niti to. (522) Posjete, nitko im ne dolazi niti ne zove. Od jedne je kćer znala doći pa ja odem u Vrbovec po nju na vlak i znala je biti cijeli dan, ali nije već dolazila više od godine. Zvali smo ju za Božić i Uskrs. I ne zove, a rekli smo joj ako si preboljela ili ako si testirana pa možeš doći. Jednoj sam zvala 5 – 6 puta sina, nije se javio, a ostao mu je trag da sam zvala pa sam na kraju napisala poruku. (523) Ima ih kaj nemaju nikoga i nitko im nije bio u posjeti već 2 godine. Jedan bi htio ići bratu, ali ga ovaj neće. (524)*

Poteškoće komunikacije za vrijeme pandemije uzrokovane virusom COVID-19. Zbog ograničenih posjeta za vrijeme pandemije, udomitelji su ulagali dodatne napore kako bi se održala komunikacija korisnika sa članovima obitelji. *Ja se trudim pa sam ih sada u koroni zvala video pozivom. Ja sam ta koja to potiče. Da imaju osjećaj pripadnosti svojoj obitelji. Moja djeca ih vole i poštuju. Znaju im nekada ići suze na oči. (515)*

Ova korona je ograničila posjete. Inače su znali dolaziti jedanput mjesečno ili jedanput u 3 mjeseca. Neki nemaju nikoga, neki imaju, ali ne žele komunicirat. (511) Posjete im stvarno slabo dolaze. Zbog korone. (524)

- **Izazovi udomiteljstva**

Kao odgovor na pitanje o negativnim aspektima udomitelji su navodili najčešće izazove s kojima se susreću. Tako su navodili da im teško pada nošenje s problemima korisnika, planiranje godišnjih odmora, nedostatak znanja i vještina za pružanje posebne/zdravstvene njege, vođenje korisnika na udaljene specijalističke preglede bez adekvatne naknade, nedostatak tehničkih kapaciteta, problemi s nedostatnom dokumentacijom korisnika, problemi s kašnjenjem u plaćanju te problemi s kašnjenjem donošenja rješenja.

Nošenje s osobnim problemima korisnika. Udomitelji često proživljavaju osobne sudbine korisnika i teško se nose s njima. *Jednoj sam zvala 5 – 6 puta sina, nije se javio, a ostao mu je trag da sam zvala pa sam na kraju napisala poruku. Toliko mi je to žao. To mi je jako teško... Užas. Namrem si tu pomoć. Teško je to. (523) Imala sam jednu mladu kaj je bila mlađa od mene pa se je bila zaljubila u radnika koji je tu radio u kući, stalno je nešto petljala i jednom mi je rekla: Mislim da sam trudna – ja sam doživjela šok, stres. (525) Udomitelji primaju korisnike na skrb iz osjećaja sažaljenja. *A ovu koju sam uzela zadnju nisam mogla ženu odbaciti. A da ju nisam zela, teško bi mi bilo da sam ju našla u jarku. Imam ženu koja je došla tu od 2007. godine. Ruka joj je malo defektna. Bila je tu s mamom koja je umrla. Žao mi ju je odbaciti. Mi ju otpeljamo u Zagreb. Ona je malo zaostala. Ona mora ići doma. Mentalno je ograničena. Teško je prošla rat. Svašta je pretrpjela. A da ju nisam zela, teško bi mi bilo da sam ju našla u jarku. (521) Udomitelji se teško nose sa smrću korisnika te to doživljavaju kao da im je umro netko od članova obitelji. *Najteže mi pada smrt i dolazak ovih dugotrajnih. Ja imam 3 male djece, žena puno vremena provodi, vežeš se za njih, za njihove mane i vrline, oni su dio naše obitelji, kada netko od njih umre u mojoj kući, umro mi je netko od obitelji. Moja djeca ih zavole, to je tužan moment. Kad ti otvore srce kad ti se pojadaju – to je žalosno kad vidiš da ih njihova djeca ostavljaju na cesti. (511) Nadalje, udomitelji teško podnose situacije kada korisnici odlaze kod drugog pružatelja usluga. *I bila sam tužna kada je otišla. Korisnici se zadržavaju duže. U ove dvije godine dogodila su se 4 premještaja iz razloga jer se korisnici nisu mogli prilagoditi. (512) Udomitelji korisnicima prešućuju neke važne događaje poput rođendana kako ih ne bi ražalostili. *Znaju plakati, to mi je nekako tako teško – nekad mislim da je bolje im niti ne reći da im je rođendan jer se samo ražaloste. Toliko je teško... (525)*****

Odlazak po korisnike i upoznavanje sa situacijom u kojoj korisnici žive prije dolaska u udomiteljstvo teško pada udomiteljima. *Mi sami idemo po korisnika. Nalazimo ih u svakim situacijama, vidimo gdje pišaju, kenjaju, u kakvim podrumima žive. Cijeli sustav je usran. (514)*

Izazov planiranja godišnjeg odmora. Udomiteljima izazov predstavlja planiranje godišnjih odmora, a oni najčešće ne idu na godišnji odmor ili, ako i odu, onda je to na kratko. Ovakvim načinom su, sami udomitelji, ali i njihovi članovi obitelji (najčešće supružnici i djeca) zaknuti za ljetovanje i odlazak na more. *Ne idem nikuda ni na more ni nikuda, ja si to ne mogu priuštiti. Nika ne znate kaj može biti... odem, a kćer zove ova povraća ova ima proljev. Idem samo na kratke staze. (525) Ne idemo na more. Mora nisam vidio... znate kaj otišao sam s klincima na kupanje 1 dan – 4 sata, prvi puta sada da vide djeca more. (511) Nisam bila na moru od 2003. godine. Sad mi je kćer odrasla osoba, živi kod mene i sada evo idem na jednodnevne izlete na more. (512). Kada je supruga bila na moru 3 dana, onda sam ja bio doma. Ja idem na more na jedan dan ovo s penzionerima i to je to. (524) Ako i odlaze na godišnje odmore, tada udomitelji moraju angažirati nekoga od obitelji da ih zamijeni u tom periodu. Kad idem na more – kćer i sin uskoče i tu je i svekrva koja skuha. Rasporedimo se. (514)*

Nedostatak znanja i vještina iz područja zdravstvene skrbi. Udomitelji na skrbi imaju korisnike koji zahtijevaju posebna znanja i vještine. Dio korisnika u udomiteljskim obiteljima su teški bolesnici (oni pred kraj života, osobe s problemom alkoholizma, nepokretni, i dr.). *Ja sam znala imati i sa sondom – sve je to teško, al kaj si čovjek može, sad to radimo i to je tako. Ja se moram svakome prilagođavati. Sve ovisi kakvu osobu dobiješ. (522) Ružna iskustva imam s muškima, imala sam ih i svi su bili problemi. Prvi je bio zeznut, tražio je da se preseli jer tu nema birtija, nogostup, veli da mu smrdi po životinjama. Drugi je spavao svega 2 sata po noći i to dok bi ja bila u sobi, onda opet drugi je imao mrsu. (523) Sve su nepokretne, jedu u krevetu, moraš ih oprati, premotati, donesti im jelo u sobu i one same jedu. (526)*

4.3.3. NEGATIVNI ASPEKTI UDOMITELJSKE SKRBI IZ PERSPEKTIVE STRUČNJAKA

Analizom odgovora stručnjaka u odnosu na treće istraživačko pitanje definirane su tri teme koje se odnose na narušavanje kvalitete skrbi: čimbenici na strani udomitelja, čimbenici na strani sustava i čimbenici na strani korisnika.

Tablica 34. Negativni aspekti udomiteljske skrbi iz perspektive stručnjaka

TEMA	KOD
Čimbenici koji narušavaju kvalitetu skrbi na strani udomitelja	Udomitelji biraju korisnike o kojima će lakše brinuti
	Prijenos negativnih informacija o korisnicima među udomiteljima
	Korisnici borave u prostoru koji nije dovoljno zagrijan
	Udomitelji primjenjuju metode za ograničavanje kretanja korisnika, npr. vezanje
	Ne izvode korisnike izvan sobe
	Zanemaruju zdravstvene potrebe korisnika
	Pretjeran nadzor nad slobodom kretanja korisnika
	Nadzor nad trošenjem osobnog novca korisnika
	Iskorištavanje korisnika za poslove u domaćinstvu
	Jednolična prehrana korisnika
	Skrb samo za minimalne potreba korisnika
	Nedostatna uključenost korisnika u život zajednice
	Nedostatne kompetencije udomitelja
	Nerazumijevanje specifičnih potreba korisnika
	Veliki broj korisnika za jednog udomitelja
	Pružaju adekvatnu skrb samo ako korisnik nema izražene zdravstvene potrebe
Čimbenici koji narušavaju kvalitetu skrbi na strani sustava	Slab interes za bavljenje udomiteljstvom
	Visoka kronološka dob udomitelja
	Nadležne institucije ne pružaju dovoljnu podršku stručnjacima
	Nadležni centri čuvaju slobodna mjesta u udomiteljskim obiteljima
	Podaci u aplikaciji o slobodnim mjestima u udomiteljstvu nisu relevantni
	Nedostatak smještajnih kapaciteta
	Nepostojanje protokola za traženje smještaja
Nepostojanje kriterija za hitan smještaj	

	Osposobljavanja koje provode centri za udomitelje su neadekvatna
	Gubitak ugleda i moći struke socijalnog rada
	Sniženi kriteriji pri regrutaciji udomitelja
	Slab utjecaj stručnjaka na izdavanje dozvole za udomiteljstvo
Čimbenici koji narušavaju kvalitetu skrbi na strani korisnika	Korisnici preferiraju institucionalni smještaj pred udomiteljstvom

- **Čimbenici koji narušavaju kvalitetu skrbi na strani udomitelja**

Stručnjaci su kao odgovor na pitanje vezano uz negativne aspekte udomiteljstva iznijeli da udomitelji biraju korisnike o kojima će lakše brinuti, da prenose negativne informacije o korisnicima među udomiteljima, da korisnici borave u prostoru koji nije dovoljno zagrijan, da udomitelji primjenjuju metode za ograničavanje slobode kretanja, da ne izvedu korisnike izvan sobe, da zanemaruju zdravstvene potrebe korisnika, da udomitelji pretjerano nadziru slobodu kretanja i trošenje osobnog novca korisnika, da iskorištavaju korisnike za poslove u domaćinstvu, da im pripremaju jednoličnu prehranu, da skrbe samo za zadovoljenje minimalnih potreba korisnika te da su korisnici nedostavno socijalno uključeni. Stručnjaci smatraju da udomiteljima nedostaje kompetencija i znanja kako bi mogli zadovoljiti specifične potrebe korisnika, da je veliki broj korisnika na jednog udomitelja, da je skrb koju pružaju dostatna samo do određene razine te da je prisutan slab interes za bavljenje udomiteljstvom i visoka kronološka dob udomitelja.

Udomitelji biraju korisnike o kojima će lakše brinuti. Stručnjaci su kao negativne aspekte udomiteljstva naveli da udomitelji biraju korisnike koji nisu zahtjevni za skrb. *Oni su na tržištu i to im je posao i kad ih ja kontaktiram i kad im otvoreno kažem o korisniku, to je onako promišljanje, razmišljanje, vidjet će dal' će ga uzet. Ono, baviš se tim poslom, a biraš si kao u trgovini. Masu puta mi se znalo dogoditi da: „joj ne, razmislit ćemo“, a prije toga su mi rekli da su slobodni, da čekaju nekog korisnika drugog... biranje... ako si udomitelj, ako si prošao edukaciju i imaš licencu, nije to komad robe, u Zari kupljen pa ću ga vratit, to su živi ljudi. (21) Biraju pokretne, one o kojima se lakše mogu brinuti. I šta mi radimo u takvim situacijama?*

Naravno da smo sretni da žele brinuti. Imamo ih par koji žele nepokretne, a svi ostali manje-više žele pokretne. Mi ih s time suočavamo, šta će biti kada postanu nepokretni? (22) Imam ja osoba koji žele samo nepokretne jer su oni mala briga, ista dobit, malo jedu itd. (25) Udomitelji previše biraju. (23)

Prijenos negativnih informacija o korisnicima među udomiteljima. Stručnjaci navode da udomitelji međusobno izmjenjuju iskustva o korisnicima što stvara poteškoće kod smještaja korisnika koji su zahtjevniji. *Ne sviđa mi se kada je korisnik nezadovoljan, želi premještaj, znaju se čuti dva udomitelja – prenose negativne informacije pa imamo problem uopće smjestiti korisnika! To je centrovski posao, neki udomitelji su znali reći, dovest ću ga u centar vama pred vrata. (21) Teška stranka: međusobno se udomitelji čuju, lošija iskustva se prenose. Drugi u otporu jer se čuju preko korisnika. Slovi kao težak i nitko mi ga neće uzeti i smjestiti. (27)*

Korisnici borave u prostoru koji nije dovoljno zagrijan. Stručnjaci su iznijeli da je niža temperatura u prostorima u kojima borave korisnici. *Nedovoljno grijanje – moramo upozoriti da trebaju pojačati. E, sad oni se kreću pa je objektivno da je njima to u redu, ali nepokretnim bolesnicama, korisnik koji leži, to njemu nije dovoljno toplo, hladnije mu. Ali, to su situacije koje se mogu ispraviti. (22)*

Primjenjuju metode za ograničavanje kretanja (vezanje). Stručnjaci su iznosili primjere u kojima udomitelji postupaju protivno dozvoljenome te kada ih se na to upozori, reaguju neprimjereno. *Kad nađemo nepravilnosti, oni to osobno shvate: Ja sam pisala ministarstvu za jedan slučaj, jako loše se osjećam, to traje već godinu dana i osjećam se napuštena (smijem detalje?) – tog sam korisnika nasla vezanog lancima za invalidska kolica, ta invalidska kolica su bila vezana za krevet. Rekla sam udomiteljici da je to nedopustivo ograničavanje slobode kretanja, rekla je da si ga: „odmah zemem“. (21)*

Ne izvode korisnike izvan sobe. Stručnjaci su navodili i situacije u kojima je korisnik prisiljen boraviti u jednoj prostoriji. *Nepokretne osobe ne izlaze na zrak. Ne trude se da osiguraju druge potrebe korisnika, a ne samo da bude unutar 4 zida, da leži u krevetu. Omogućiti izlazak na svjež zrak jer starije osobe se sama ne može kretati, pospremati sobu... (12)*

Zanemaruju zdravstvene potrebe korisnika. Udomitelji korisnike ne vode na preglede i ne daju lijekove što narušava njihovo zdravstveno stanje te zbog toga korisnici moraju biti izmješteni. *Sada imam jednu korisnicu koju smo izmjestili jer nije bila vođena na kontrole kako treba, nije dobivala lijek, a lijek se je naplaćivao. Znači, tu su problemi koji će biti sve veći. (23)*

Pretjeran nadzor nad slobodom kretanja. Stručnjaci smatraju da udomitelji imaju preveliki nadzor nad korisnicima te da ih sputavaju u njihovoj slobodi. *Oni bi voljeli imati nadzor nad korisnicima, pa onda, pa kad odu. I rekli su udomitelji ja ne vidim ništa loše u tome da oni idu i da odu u dućan, ali susjedi se žale jer im je neugodno izaći na ulicu – i to je razlog zašto bi se trebali držati unutar dvorišta – hrvatsko društvo!!! (15)*

Nadzor nad trošenjem osobnog novca korisnika. Stručnjaci smatraju da udomitelji imaju nadzor na što korisnici troše svoj novac. *Ode u Stančić pa si nešto zarade izrađivanjem predmeta koje prodaju – oni nemaju nadzor nad time na što korisnici troše. Isto tako su se žalili da su im se susjedi i poznanici (udomitelja) znali žaliti da su vidjeli korisnike da šetaju po dućanu... vidjeli – kao da krađu?! A kolegica iz Stančića kaže da je znala poslati 2 – 3 u obližnji dućan da kupe kekse i sok – a neki i dalje imaju predrasude iako su u sredini u kojoj je razvijeno udomiteljstvo. (15)*

Iskorištavanje korisnika za poslove u domaćinstvu. Kao negativni aspekt stručnjaci su navodili da se korisnike radno iskorištava. *Iskorištavanje radne snage korisnika u poljoprivredne svrhe. (25) Osobe s mentalnim teškoćama uzimaju udomiteljske obitelji za rad, pitaju dijagnozu. (23). Ali, stručnjaci navode da to nije slučaj u svim obiteljima. Isto neke se iskorištava – seoska domaćinstva, neki to rade svojom voljom, pokretni, alternativa za gradski život. (26)*

Jednolična prehrana. Stručnjaci su iznijeli da ima slučajeva kada prehrana korisnika u udomiteljskim obiteljima nije raznovrsna. *Prehrana je jednolična, ako se korisnici žale na prehranu – možemo intervenirati. (22)*

Skrbe samo za zadovoljenje minimalnih potreba korisnika. Smještajem u udomiteljskoj obitelji, korisniku se ispunjavaju osnovne potrebe. *Smatraju da je dovoljno da im daju hranu i njihova obveza završava. (26) Ne vjerujem da udomiteljske obitelji idu u širi spektar aktivnosti. (21) Samo da ga smjesti i zadovolje osnovne potrebe. Trebat će na tome raditi. (23) Nekad su u takvom stanju da im je udomiteljski smještaj luksuz – to ne znači kvalitetu! To treba biti bolje od osnovne razine. (25) Ovo što kolegice kažu je živa istina. Naši korisnici kada dođu u situaciju da im treba smještaj najčešće su teško bolesni i zapušteni i materijalno i zdravstveno i stambeno, pa je smještaj kod udomitelja za većinu luksuz... a da to treba biti puno bolje od nužnoga – treba! (23) Iz odgovora nekih stručnjaka proizlazi da su se oni pomirili s takvom situacijom. Pa ja sam zadovoljna jer imaju osnovne potrebe zadovoljene – to su osobe koje nisu ni to imale u trenutku traženja smještaja. Teško je očekivati da će imati one sadržaje kao*

unutar ustanove, realna sam, neki bi mogli više, ali ne daju, budimo realni. (21) Imamo osnovnu razinu i to pratimo i kontroliramo, sve drugo iluzija. (24)

Nedostatna uključenost korisnika u život zajednice. Stručnjaci ističu da korisnici nisu uključeni u život zajednice. *Nedovoljno uključeni u život zajednice. Možda su uključeni u život te obitelji, ali ne i zajednice – izolirani su. Korisnicima je u udomiteljskim obiteljima na neki način dosadno, ustanove imaju puno aktivnosti – evo, jedna korisnica mi kaže: „idem na smještaj u ustanovu pa ću ići na izleti, radionice, koncerte“.* (28) *Oni potpuno postanu isključeni iz urbane sredine u ruralnoj. Izolirani. Nema radno-okupacijskih aktivnosti u tim udomiteljskim obiteljima, pružaju im se osnovno, osnovne potrebe samo se zadovoljavaju.* (26) *Treba se raditi na tome jer starije osobe i osobe s teškoćama u razvoju treba uključiti u razne aktivnosti. U udomiteljskim obiteljima nema ni „života ni sadržaja“.* (23) *Udomiteljske obitelji su izolirane, seoske, nisu uključene u život zajednice. Recimo, to je nedostatak jer, ako je korisnik pokretan, teško se može uključiti u život zajednice kad je smješten u izoliranoj obitelji koja nema pristup sadržajima.* (14)

Nedostatne kompetencije udomitelja. Stručnjaci navode da udomiteljima nedostaje stručnih znanja i edukacije te da je njihovo formalno obrazovanje niže. *Udomitelji često nemaju niti dovoljno stručnosti, niti vještina.* (26) *Možda nisu dovoljno educirani.* (23) *Neki su niže obrazovani i stari (misli na udomitelje) i ne može se očekivati razvoj nekih vještina u brizi za korisnika. Onda smo ograničeni jer kao društvo nismo pripremljeni na mogućnosti odgovora za potrebe korisnika koje su kompleksne.* (13) Isto tako, primijećeno je od nekih stručnjaka da ovakvo stanje razumiju, jer udomitelji nisu educirani kao njegovatelji, odnosno da nedostaju jasni propisi o specifičnostima udomiteljstva starijih osoba, gdje su individualne razlike u zdravstvenim stanjima korisnika izuzetno velike. *Mi od udomitelja očekujemo i da rade njegu, stome, katetere, manje medicinske zahvate, sve za što oni nisu osposobljeni, očekujemo da su dovoljno stručni. Hoće li imati tečaj za njegovatelje ako želimo da je skrb na višoj razini i nivou?* (22) *Udomitelje ne bi trebali idealizirati. Oni imaju stambeni prostor, možda čak i nisu uspjeli na tržištu rada, nisko formalno obrazovanje i šta ćemo, eto – počnu se baviti udomiteljstvom.* (24)

Nerazumijevanje specifičnih potreba korisnika. Potrebe korisnika za druženjem, za izlaskom iz udomiteljskih obitelji su neshvaćene od strane udomitelja. *Neki korisnici žele popiti šalicu kave u kafiću s prijateljima i otići negdje i (to i nama fali) nekad znamo sresti naše korisnike kada koristimo pauzu – odmah su zadovoljniji, tako neke potrebe zadovoljiti i to ih*

usrećuje. Udomitelji bi trebali biti otvoreniji kad korisnik iskaže potrebu, neki su kruti, a neki (korisnici) žele izaći malo, imati slobodu kretanja, a ne samo biti u dvorištu, već otići malo izvana. (13) Neki savršeno razumiju potrebe korisnika, a neki su šokirani. Ono kroz razgovor tu je puno nekih odgovornosti koje oni preuzimaju na sebe, boje se da se nešto ne desi. Koliko got ih mi pokušavamo opustiti ili ukazati na druge potrebe korisnika, osim odgovornosti, oni su zgrčeni i najlakše im je iskontrolirati korisnika. Ali, ta briga da se nešto ne dogodi je nešto što stalno visi nad glavom i to ih sprječava da malo više daju sadržaja korisnicima. (15)

Veliki broj korisnika za jednog udomitelja. Stručnjaci navode da je skrb i briga za korisnike težak i zahtjevan posao te da je teško jednom udomitelju zadovoljiti složene potrebe velikog broja korisnika. *Puno je jedan čovjek na 4 – 5 ljudi ako su zahtjevni. To je težak posao. Neki se trude ovisno o sastavu korisnika, odlazak u grad, druženje, ako su nepokretni ili je osoba pod skrbništvom – ne ide. Previše je to za očekivati da će raditi – još da se posvete svakome na svoj način. Kao u domaćinstvu, što možemo očekivati da ako imamo 4 teške osobe? (24) Udomitelj primi 4 osobe: inkontinencija, psihičke bolesti, koliko to okupira osobu nije lako. Mi nastojimo idealizirati, ljudi dođu da su humani, empatični, da vole stare ljude – to je verbalna razina motivacije. Tko bi odabrao 24 sata na dan brinuti se... (23)*

Pružaju adekvatnu skrb samo ako korisnik nema izražene zdravstvene potrebe. Korisnici kod kojih su izražene zdravstvene potrebe i koji su zahtjevniji u zdravstvenom smislu ne dobivaju adekvatnu skrb. *Skrb je odlična do određene razine. U trenutku kada treba intenzivnije skrb tada nije najsretnija opcija. Različite su obitelji, neke su predane, a neke ne pružaju puno više od osnovnog: ne uključuju korisnike u uključivanja u obiteljski život. Gubi se smisao bivanja u obitelji i smisao života. (14) Dolaženje u udomiteljsku obitelj, utječe na cijelu obitelj. Palijativa ide u udomiteljstvo što je nezdrava atmosfera. (15)*

Slab interes za bavljenje udomiteljstvom. Stručnjaci navode da se malo novih obitelji odlučuje baviti udomiteljstvom te da im nedostaje udomitelja. *Nama se osipa broj udomiteljskih obitelji. Unutar tri godine kako sam se vratila na udomiteljstvo samo dvije nove dozvole za udomitelje odraslih. (22). Mi smo u mjestu da nam fali udomitelja. (14)*

Visoka kronološka dob udomitelja. Kao negativni aspekt udomiteljstva stručnjaci navode i visoku kronološku dob udomitelja. *Udomitelj više nije u mogućnosti brinuti zbog svojih godina o korisniku. Mi sada na terenu imamo mahom starije udomitelje, neki su blizu 65 godina a neki su i preko 65, znači njima samima bi trebala nekakva pomoć. (22)*

- **Čimbenici koji narušavaju kvalitetu skrbi na strani sustava**

Stručnjaci su na pitanje koji su negativni aspekti udomiteljstva odgovarali vrlo širokom lepezom mišljenja: da nadležne institucije ne pružaju dovoljnu podršku stručnjacima, da nadležni centri čuvaju slobodna mjesta u udomiteljskim obiteljima, da podaci u aplikaciji o slobodnim mjestima u udomiteljstvu nisu relevantni, da postoji trajan nedostatak smještajnih kapaciteta, kako ne postoji protokol za traženje smještaja, ne postoje kriteriji za hitan smještaj, osposobljavanja koja provode centri za socijalnu skrb nisu adekvatna, da je prisutan gubitak ugleda i moći struke socijalnog rada, da su sniženi kriteriji pri regrutaciji udomitelja i da je slab utjecaj stručnjaka na izdavanje dozvole za udomiteljstvo. Za sve što su naveli stručnjaci određena je tema čimbenici koji narušavaju kvalitetu skrbi od strane sustava.

Nadležne institucije ne pružaju dovoljnu podršku stručnjacima. Stručnjaci su kao odgovor koji su negativni aspekti udomiteljske skrbi navodili da im nadležne institucije predstavljaju problem jer im ne pružaju adekvatnu pomoć i podršku. *Onda sam pisala timu za udomiteljstvo da odmah naprave nenajavljeni terenski izvid i onda mi je udomiteljica napisala da, ako sam ja nezadovoljna, neka mu tražim drugi smješta ili će ga ona dovesti ispred centra, pisala sam ministarstvu, tražila premještaj, do dana današnjeg nisam našla smještaj... ustanove imaju ovo zbog korone neka pravila... (21)*

Nadležni centri čuvaju slobodna mjesta u udomiteljskim obiteljima. Stručnjacima predstavlja problem to što sustav, odnosno njegovi dionici (timovi za udomiteljstvo, nadležni centri za socijalnu skrb) manipuliraju podacima o slobodnim mjestima u udomiteljskim obiteljima. *Ta slobodna mjesta ili se čuvaju. „Žao mi je, ne možemo pomoć.“ – to su mi uglavnom odgovori timova. Mislim, ako sam s nekim bolja, onda će mi se potruditi. Ja se često pitam čemu, mislim to je moje mišljenje, čemu ti timovi ako kad ih tražiš: „Joj, sorry ne može.“ Istina, neki udomitelji kažu da su slobodni, a tim nama u centrima odgovara da nema mjesta. (21) Da se čuvaju mjesta. Vanjski centri čuvaju mjesta za svoje radnike, korisnike, a to sam se osvjedočila u par slučajeva. Nedavno sam bila na smještaju u udomiteljskoj obitelji – ima dva slobodna mjesta, „već tri mjeseca čekam da mi nekoga smjeste“ kaže: ne šalju mu korisnike, čak je taj udomitelj rekao matičnom centru da mu šalju ljude koji su stradali u potresu. Nisu dobili odgovor. (28) Često se dogodi da udomitelji kažu da ima mjesta, a službeno nas odbiju. (23) Mjesta ima u udomiteljskim obiteljima. Problem je što mi interno dobijemo informaciju, a nadležni tim za udomiteljstvo nas odbije. Ja bi svakako uputila molbu neka se preispita rad timova za udomiteljstvo i protokoli. (25)*

Podaci u aplikaciji o slobodnim mjestima u udomiteljstvu nisu relevantni. Aplikacija SocSkrb trebala bi stručnjacima poslužiti kao alat i pomoć te bi trebala biti svojevrsna tražilica mjesta u udomiteljskim obiteljima pri čemu bi ona trebala stručnjacima pružiti informaciju u kojim obiteljima ima slobodnih mjesta. Međutim, podaci u njoj nisu ažurirani te nema modula s bitnim obilježjima (npr. da je za nekog korisnik doneseno rješenje o smještaju, ali se čeka pravomoćnost), pa stručnjaci nemaju velike koristi od informacija koje dobiju od nje. *Neažuriranje aplikacija, neupotrebljivi podaci jer ispada da u svim centrima mjesta ima. (25)*

Nedostatak smještajnih kapaciteta. Stručnjaci ističu da je prisutan nedostatak smještajnih kapaciteta. *Potrebe su daleko veće od potreba i zato nam se svi problemi javljaju. (22) Mi nemamo kamo s korisnicima, realno rečeno bolje je i kod malo lošijih udomitelja nego da su na cesti i slično. (15)* Stručnjaci ističu da im proces traženja smještaja predstavlja stres. *Traženje smještaja najveći je stres za socijalnog radnika koji može i postojati na odjelu odraslih osoba. (28)*

Nepostojanje protokola za traženje smještaja. Stručnjaci ističu da im u procesu smještaja nedostaju hodogrami, protokoli. *Nema hodograma u takvim stvarima. Meni je bilo logično da mi taj tim za udomiteljstvo, ako zna, nađe sljedeće slobodno mjesto, a ne da mi je odgovoreno da je to problem moj, isključivo moj tako da sam ja socijalni radnik koji kontaktira okolo centre, zovem ministarstvo, a ono mi kaže se... ovo je super tema da se to udomiteljstvo hm.. fali neki hodogram. (21)* Protokol traženja smještaja treba promijeniti. *Centri nas odbiju i zatvore predmet, treba čekati dok se ne nađe konačan smještaj za korisnika. (28)* Ne slažem se s tvrdnjom da moramo biti sretni što možemo nekoga smjestiti čak i kada udomitelj nije za tog korisnika... ne želim da mi posao ovisi o sreći, nego da postoji jasan protokol i kriteriji. (21) *Slažem se da ne postoji protokol i kriteriji. (25)* Ima situacija koje zakon ne može predvidjeti i često smo u situacija da moramo mnogo toga improvizirati i procjenjivati bez obzira što nam je prikupljena dokumentacija, stvarno je teško kad nešto vidimo, a ne može se odraditi kvalitetno. (11)

Nepostojanje kriterija za hitan smještaj. Također, stručnjaci ističu da nedostaju kriteriji za smještaj u kriznim situacijama. *Iz kakve pozicije socijalni radnici u centrima traže smještaj, to su neki hitni smještaji, iz bolnice zovu da treba nekog hitno smjestiti, da nema nikoga, da je napušten. To su česte situacije, mi moramo pronaći smještaj u roku dva dana. (18)* Jer znam

koji je problem kad moraš u 15.30 ići kući, a ti nisi smjestio korisnika, a on izlazi iz bolnice. (22)

Osposobljavanja koje provode centri za udomitelje nisu adekvatna. Osposobljavanja za udomitelje koje provode centri za socijalnu skrb, po mišljenju socijalnih radnika, nisu adekvatna i ne daju udomiteljima potrebna znanja i vještine koje bi im bile potrebne za skrb o korisnicima. *Ova osposobljavanja što smo dužni raditi to nije dovoljno za udomiteljstvo odraslih osoba, dakle, mi ovdje nismo njegovateljice ili medicinske sestre da bismo njima mogli pokazati nešto što se tiče njege nepokretnih bolesnika. (22) Kad korisnik zahtijeva neki intenzivniji tretman, dolazi do problema jer udomiteljske obitelji nisu u tom dijelu nešto posebno educirane, taj oblik skrbi je zadovoljavajući do određene razine, a dalje je problem. (14) Udomitelji nisu educirani – netko treba zdravstvena njegu – stomu ili da je potreban medicinski krevet, nemaju ih, nisu educirani. (22)*

Gubitak ugleda i moći struke socijalnog rada. Stručnjaci koji su dugo zaposlenici sustava iznijeli su da je s vremenom ugled struke socijalnog rada snižen. *Moja iskustva s udomiteljstvom od početaka radnog staža i sada su nebo i zemlja. U početku puno više pazili. I kada bi socijalni radnik dolazio u obitelj, on je bio Bog i batina nekada je bio kontrola, danas ga se niko ne boji jer zna da ne možete ništa. (25)*

Sniženi kriteriji pri regrutaciji udomitelja. Stručnjaci ističu da su, zbog nedostatak smještajnih kapaciteta, sniženi kriteriji koje trebaju zadovoljiti udomitelji. *Nismo baš prekritični i ne idemo ka visokim kriterijima. Skrb je nerazvijena i nedostatna i ono što imamo nam je premalo tako da tu zapravo ne inzistiramo na visokim kriterijima. (14)*

Slab utjecaj stručnjaka na izdavanje dozvole za udomiteljstvo. Stručnjaci su nezadovoljni što njihovo stručno mišljenje da li će netko biti udomitelj ili ne, nije dovoljno prepoznato u propisima te nije odlučujući kriteriji. *Vidite da nešto ne štima, vidite da se neće dobro brinuti, a zadovoljavaju sve uvjete zakonske, ne možete reći nećemo izdati dozvolu i ne možemo ih odbiti. Na primjer, sklon pretjeranom alkoholu, ali u liječničkoj dokumentaciji – nema alkoholizma. Ne možemo ga poslati psihijatru čak, a ako ga uspijemo poslati, često donesu uredan nalaz, a vidimo da pretjerano konzumira alkohol. Čak dođe i od susjede informacija da s korisnikom konzumira alkohol, ali to nigdje ne piše i ne možemo ništa. Dosta me zasmotala činjenica da psihologijsku procjenu prolazi samo nositelj udomiteljske obitelji, a ja uvijek zovem bračni par, uvijek dvoje, bitna je dinamika, vidjeti kako drugi funkcionira, žive zajedno*

u obitelji. Problem je taj što nemamo preveliki prostor za odbijanje udomitelja zbog našeg dojma za cjelokupno funkcioniranje obitelji. Ne može. Nisu motivirani. Za našu osobnu procjenu, da to neće funkcionirati... i da nemaju kapaciteta... ta soba koja ima prozor... ormarić... krevet je u podrumu... tako nekakvi detalji, a ne možemo utjecati. (15)

- **Čimbenici koji narušavaju kvalitetu skrbi na strani korisnika**

Čimbenici koji narušavaju kvalitetu skrbi na strani korisnika su preferiranje institucionalnog smještaja pred udomiteljstvom.

Korisnici preferiraju institucionalni smještaj pred udomiteljstvom. U svom radu stručnjaci su bili suočeni s činjenicom da se korisnici opredjeljuju za smještaj u dom za starije prije nego u udomiteljsku obitelj. *Da u tri godine nitko nije došao i rekao: smjestite me u udomiteljstvo. Mislim da tu trebam okrenuti: svi žele dom. (28) Da i kod mene nitko nije tražio prvo smještaj u udomiteljskoj obitelji već u dom. (22) Većini se ne sviđa izmještanje iz urbane sredine iz grada Zagreba. Udomljeni su uglavnom na području Vrbovca, nisu zadovoljeni, žele se vratiti u grad. (26). Da mogu, uvijek bi prvo ustanovu odabrala, kao i korisnici. Ljudima teže pada smještaj u udomiteljsku obitelj. (21) Isto tako, i članovi obitelji korisnika skloniji su smještaju u instituciju. Članovi obitelji i skrbnici više imaju povjerenja u institucionalni smještaj te osobe. (26)*

4.3.4. NEGATIVNI ASPEKTI UDOMITELJSKE SKRBI IZ PERSPEKTIVE INSPEKTORA

Analizom odgovora inspektora u odnosu na treće istraživačko pitanje definirane su tri teme koje se odnose na čimbenike koji narušavaju kvalitetu skrbi na strani udomitelja, čimbenici koji narušavaju kvalitetu skrbi na strani sustava i čimbenici koji narušavaju kvalitetu skrbi na strani korisnika.

Tablica 35. Negativni aspekti udomiteljske skrbi iz perspektive inspektora

TEMA	KOD
Čimbenici koji narušavaju kvalitetu pružanja skrbi na strani udomitelja	Motiv za bavljenje udomiteljstvom je profit
	Nemogućnost korištenja stambenog prostora u druge svrhe
	Nedostatne kompetencija za skrb o korisnicima koji zahtijevaju pojačanu zdravstvenu njegu
	Preopterećenost opsegom posla
	Pružanje skrbi bez odmora i predaha
	Skrb o većem broju korisnika od dozvoljenog
	Neuredan prostor
	Nedostatak prostoriije namijenjene za druženje i posjete
Čimbenici koji narušavaju kvalitetu pružanja skrbi na strani sustava	Manjkava procjena osobnosti udomitelja
	Nepoštivanje kriterija za izbor udomitelja
	Nedostatak udomiteljskih obitelji
Čimbenici koji narušavaju kvalitetu pružanja skrbi na strani korisnika	Ovisan položaj korisnika u odnosu na udomitelja

- **Čimbenici koji narušavaju kvalitetu pružanja skrbi na strani udomitelja**

Inspektori su odgovorima koji su se odnosili ne negativne aspekte udomiteljske skrbi navodili čimbenike koji narušavaju kvalitetu skrbi na strani udomitelja. Iz njihovih izjava dobiveni su slijedeći kodovi: motiv za bavljenje udomiteljstvom je profit, nemogućnost korištenja stambenog prostora u druge svrhe, nedostatne kompetencije za skrb o korisnicima koji zahtijevaju pojačanu zdravstvenu njegu, preopterećenost opsegom posla koji obavljaju, pružanje skrbi bez odmora i predaha, skrb o većem broju korisnika od dozvoljenog, neuredan prostor te nedostatak prostora za druženje i posjete je ono što ugrožava kvalitetu skrbi.

Motiv za bavljenjem udomiteljstvom je profit. Inspektori su iznosili da je udomiteljima zarada i profit te stjecanje materijalnih resursa glavni motiv za bavljenjem udomiteljstvom. *Mislim da svi udomitelji nisu za udomitelje, CZSS ima veliku ulogu jer treba ispitati njihovu*

motivaciju za udomiteljstvo. (31) U startu udomitelji za stare – motiv je novac. (32) Što je motiv? Loša financijska situacija. Na selu su imaju svoju hranu pa im opskrbnina ostane. Uz put kao, još imaju nekoga i svoga za čuvati iz obitelji. U gradu nema udomiteljskih obitelji za stare. Isključivo materijalni. Kad se obrađuje udomitelje, ispituje im se motivacija. Nemaju dovoljno sredstava za život pa na taj način rješavaju svoju motivaciju za zaradom. Krivi motivi. (33) Broje koliko ima kreveta i svaki krevet koliko nosi novaca, mislim da tu nema budućnosti. (34)

Nemogućnost korištenja stambenog prostora u druge svrhe. Također, inspektori navode da pokretač za bavljenje udomiteljstvom leži u tome da udomitelji nisu mogli iskoristiti stambeni prostor u druge svrhe. *Ljudi nisu imali drugi prostor i imaju ga pa su krenuli u to. To kod djece nije slučaj. Mislim, oni se trude, ali sve je to upitno. Ja bih radije išla u dom. (32) Imaju veliku kuću, djeca su otišla. Najbolji su mi oni koji su imali svoje kafiće i restorane i sad su prostor pretvorili u skrb za starije i sad bi se oni bavili starijim osobama. Njihova motivacija je da imaju veliku kuću koja je prazna? (33)*

Nedostatne kompetencija za skrb o korisnicima koji zahtijevaju pojačanu zdravstvenu njegu. Prema riječima inspektora, u udomiteljskim obiteljima smještene su starije osobe koje zahtijevaju medicinsku skrb, a zbog nedostatnih kompetencija udomitelja u tom području njihove potrebe nisu adekvatno zadovoljene. *Ono što sam zatekla je da udomitelji ne brinu oko korisnika. Teški korisnici IV. stupnja leže i pruža im se samo usluga prehrane i zapravo ležanja. Doslovce su došli da umru. Nisu udomiteljske obitelji za stare, oni su za zdravstvenu ustanovu. (31) Udomitelji nisu u stanju brinuti o korisnicima koji su bolesni. Ovako udomitelj djeluje kao supermen. (32) Mislim da se kod udomitelja nađu teški korisnici u teškom zdravstvenom stanju jer domovi odbijaju korisnike jer nisu ekipirani. Ja sam imala situaciju kada je čovjek sa sandom odbijen iz županijskog doma jer nisu ekipirani i smješten u udomiteljsku obitelj, možete si misliti kako je to bilo. (33) Inspektori ističu da udomitelji ostavljaju i drugim osobama na skrb korisnike. Baš smo znali ljetos kad smo došli u nadzor, udomitelj je otišao na more, a o korisnicima brine susjeda. Mislim, tako karikirano i baš je tako bilo. (32)*

Preopterećenost opsegom posla. Skrb o korisnicima zahtijeva široku lepezu aktivnosti koju udomitelji moraju obaviti (kuhanje, pranje, čišćenje, briga o zdravlju..), što predstavlja opterećenje. *Previše je imati 4 nepokretne osobe kojima najmanje 3 puta dnevno mijenjaš pelenu, a da ne govorimo drugo. To su loše stvari pa bi to trebalo mijenjati. To dovodi do lošeg raspoloženja, previše je to posla, može oštetiti zdravlje. (34) Mi kada radimo i imamo jednog*

teško bolesnog člana u obitelji, idemo u smjeru smještaja, a on je super kako da izađe na kraj s 4 – 6 teško bolesnih ljudi bez tečaja – on kuha, pere. (33)

Pružanje skrbi bez odmora i predaha. Inspektori ističu da udomitelji nemaju slobodnih dana niti odmora. *A i sami udomitelji su sebi nametnuli robiju. Stalno su udomitelji u pokretu, nemaju praznika, odmora, ni svetka ni petka. Imaju takve korisnike da se ne mogu maknuti. Trebaju si uzeti predaha. Nakon što i danju i noću osluškuješ, kuhaj, peri. (34)*

Skrb o većem broju korisnika od dozvoljenog. Iz odgovora inspektora doznaje se da udomitelji imaju na smještaju veći broj korisnika nego što je dopušteno zakonom. *Ono što sam ja zatekla na terenu da udomitelji imaju puno više od dozvoljenog broja, u prekobroju su. (31) Problem je u kapacitetu smještaja. Znamo da je samo u 2020. godini nađeno oko 1 000 smještenih korisnika što ilegalno što u prekobroju i na taj način se smještavaju korisnici u udomiteljske obitelji. Vjerujem da centri imaju druge mogućnosti, ne bi ih smještavali u udomiteljske obitelji. (33)*

Neuredan prostor. Prostorije u kojima borave korisnici nisu uredne te su pretrpane namještajem. *Često su te prostorije pretrpane svim i svačime, barem to što sam ja vidjela. Više ima onih pretrpanih i neurednih udomitelja, nego onih drugih. (34)*

Nedostatak prostorije namijenjene za druženje i posjete. Inspektori ističu da je problem što nije predviđena posebna prostorija koja bi služila za druženje korisnicima kada im dođu posjete. *Ako korisnik ima rodbinu – nema prostora za druženje. Meni osobno je problem ako korisnik ima rodbinu – gdje će održavati kontakte, u kojoj prostoriji? (32) Ne mogu se puno kretati pa borave u toj jednoj prostoriji. (34)*

- **Čimbenici koji narušavaju kvalitetu pružanja skrbi na strani sustava**

Inspektori su u odgovorima koji su se odnosili na negativne aspekte udomiteljske skrbi navodili čimbenike koji narušavaju kvalitetu skrbi na strani sustava. Pod time su mislili da je od strane sustava manjkava procjena osobnosti udomitelja te da je sustav snizio kriterije za izbor udomitelja.

Manjkava procjena osobnosti udomitelja. Inspektori ističu da u procjenama koje se rade pri centrima za socijalnu skrb nedostaje procjena osobnosti udomitelja, a koju smatraju ključnom. *I kod udomitelja i kod predstavnika obiteljskog doma ta osobnost je ključna i ne vidim da osobnost bude ocijenjena i osobnost je ključna ili ne vidim zašto ne bi bila prepreka kod*

davanja dozvole CZSS. Ja znam kako to centri rade. Više-manje centri prihvaćaju svakoga. Ja bih tu jako dobru selekciju radila i glavni bi mi to bio faktor. Ovo što psiholozi rade – to mi je ključno. (33). Dat ću jedna primjer: pogledaj Kanada ne pušta preko granice čovjeka ako je imao prometni prekršaj jer je kažnjen zbog brze vožnje i vožnje zbog alkohola, a mi takvima dajemo živote starijih ljudi u ruke! (34)

Nepoštivanje kriterija za izbor udomitelja. Inspektori iznose da pri odabiru udomitelja i kriterijima koji će se primjenjivati postoje različite perspektive te da centri za socijalnu skrb zanemaruju te kriterije jer nemaju gdje smjestiti korisnika. *Dok sam radila u CZSS, onda je tek počelo udomiteljstvo i kad si ti u centru ne gledaš te stvari koje gledaš kao inspektor na stambene uvjete. (33) Slažem se da su fokusi gledanja drugačiji kada smještavamo korisnike iz pozicije CZSS i kad gledaš iz pozicije inspektora – onda gledamo uslugu i vidimo da to nije baš tako. Ne sjetimo se da je to bilo u slučaju hitnosti kada ne gledaš na te stvari.*

Nedostatak udomiteljskih obitelji. Inspektori iznose da su kapaciteti za smještaj korisnika u udomiteljskim obiteljima ograničeni. *Bili smo sretni da imamo gdje smjestiti nekoga. Bilo mi je važno da riješim svoj problem i da imam gdje smjestiti korisnika. (33) Stručni radnik ima samo smještavanje jer kapaciteti su vrlo ograničeni. (34)*

- **Čimbenici koji narušavaju kvalitetu pružanja skrbi na strani korisnika**

Inspektori su u svojim odgovorima navodili da su korisnici u podređenom položaju u odnosu na udomitelja, što smo formulirali kao temu: čimbenici koji narušavaju kvalitetu skrbi na razini korisnika.

Ovisan položaj korisnika u odnosu na udomitelja. Inspektori ističu da je negativni aspekt udomiteljstva to što su korisnici ovisni o udomiteljima. *Korisnik je vezan samo za tog udomitelja i mora se uklopiti da se slažu. U ustanovi ima više osoba (osoblja, sestara). Ako ti je loša jedna sestra, ima druga. Ovako si vezan samo za udomitelja. Udomitelji zbrinjavaju najteže bolesne korisnike, i na tome im hvala. Udomiteljstvo za djecu super, ali kod starih ne znam. Imam dojam oduzimanja slobode, slobodniji je korisnik u ustanovi. (32) Prvi i glavni je odnos gazda – korisnik. Svi oni govore o „gazdarici“ i „gazdi“. Osjećaju se da su kod nekoga i ovisni su o njemu. Ovisni su o tome kakav je gazda/gazdarica, kakvog su raspoloženja. Ovisni su o tome da li će ikada pojesti nešto što vole ili što ne vole i tako. Potpuno su ovisni, u podređenom su položaju. (34)*

4.4. MOGUĆNOSTI UNAPRJEĐENJA UDOMITELJSKE SKRBI ZA OSOBE STARIJE ŽIVOTNE DOBI IZ PERSPEKTIVE KORISNIKA, UDOMITELJA, STRUČNJAKA I INSPEKTORA

4.4.1. MOGUĆNOST UNAPRJEĐENJA UDOMITELJSKE SKRBI IZ PERSPEKTIVE KORISNIKA

Analizom odgovora korisnika u odnosu na četvrto istraživačko pitanje koje se odnosi na mogućnost unaprjeđenja udomiteljske skrbi iz perspektive korisnika, definirano je pet tema s priloženim kodovima. Korisnici su naveli da bi se skrb u udomiteljstvu unaprijedila: izmjenama zakona, poticanjem druženja korisnika s bliskim osobama, kada bi se smještavali zajedno korisnici sličnih interesa i obilježja, kada bi se osigurao smještaj unutar primarne lokalne zajednice u kojoj žive te kada bi se omogućile posjete mjestima s kojima su sentimentalno povezani.

Tablica 36. Unaprjeđenje udomiteljske skrbi iz perspektive korisnika

TEMA	KOD
Zakonske izmjene	Povećanje iznosa za džeparac
	Povećanje naknade za udomitelje
	Povećanje mirovina
	Kadrovski osnažiti udomiteljstvo
Poticati druženje korisnika s bliskim osobama	Omogućiti posjete djece
	Omogućiti posjete susjeda
Smještavati zajedno korisnike sličnih interesa i obilježja	Smještaj s osobom s kojom može komunicirati
	Smještaj s osobom koja ima slične interese
Osigurati korisnicima pravo na život u lokalnoj zajednici u kojoj žive	Smještaj korisnika unutar mjesta u kojem su živjeli
Omogućiti posjet mjestima s kojima korisnici imaju sentimentalnu povezanost	Omogućiti odlazak na groblje
	Omogućiti posjet kući u kojoj su živjeli

- **Zakonske izmjene**

Korisnici su u svojim odgovorima koji su se odnosili na mogućnosti unaprjeđenja udomiteljske skrbi u smislu zakonskih izmjena navodili da je navedeno moguće postići kroz povećanje iznosa za džeparac, povećanje naknade za udomitelje, povećanje mirovina te kroz kadrovska osnaživanje udomiteljstva.

Povećanje iznosa za džeparac. Korisnici navode da je iznos koji dobivaju za džeparac mali i nije dostatan da bi korisnici time zadovoljili potrebe koje imaju. *Samo džeparac – to mi je posebno. Dođite više puta! (416) Prijedlog je da povise taj džeparac i to je i zamolba. (414) Da mi više novaca daju za džeparac, kaj je 100 – kn to je niš. Zubi me zezaju, al' nema novaca za zube napraviti. (413)*

Povećanje naknade za udomitelje. Korisnici predlažu da se poveća iznos naknade za udomitelje. *Kada bi mi i udomitelji dobivali više novaca. Udomitelji nemaju priznatog radnoj staža – jel tako? Sada postoji mogućnost. Postoji mogućnost! Vam Bog sreću i zdravlje! (412) Ja bi promijenila prije svega da ona (misli na udomiteljicu) imaju veću plaću jer tu njima ne ostaje gotovo ništa za zaradit. (424)*

Povećanje mirovina. Korisnici nisu zadovoljni iznosom mirovina te predlažu da se i one povećaju. *Da svi dobiju s minimalnim penzijama više novaca – to je moj prijedlog. (424) Ako ima u zakonu da se uvede da se pojačaju mirovine. (412)*

Kadrovska unaprijediti udomiteljstvo. Korisnici predlažu da se uredi da udomiteljima pri skrbi nepokretnih korisnika pomažu pomoćni radnici. *I, ako imaju više nepokretnih, da imaju jednu osobu kraj sebe – jednu pomoćnu radnicu. Nek ova (udomiteljica) obavlja lijekove, prematanja, a ova druga neka se bavi pranjem veša i pranjem poda i tako znate. (424)*

- **Poticati druženje korisnika s bliskim osobama**

Korisnici su u odgovorima koji su se odnosili na mogućnosti unaprjeđenja udomiteljske skrbi iznijeli da bi se trebalo poticati druženje korisnika s bliskim osobama. U tom smislu, navodili su da bi trebalo omogućiti posjete djece te posjete susjeda.

Omogućiti posjete djece. U trenutku provedbe istraživanja (za vrijeme trajanja pandemije uzrokovane virusom COVID-19) nisu bile dozvoljene posjete, pa su korisnici iznosili prijedloge kako bi im se omogućile posjete. *Mogli bi mi ipak dozvoliti posjete, ja sam svog sina u tri godine vidjela dva put. (424)*

Omogućiti posjete susjeda. U trenutku provedbe istraživanja (za vrijeme trajanja pandemije uzrokovane COVID-19) nisu bile dozvoljene posjete, pa su korisnici iznosili prijedloge kako bi im se omogućile posjete. *Fale mi susjedi koji su dolazili k meni i to mi fali – ali to se ne može ostvariti. Ne pušća se nikoga, ne možemo posjete i to mi fali pa razgovaramo na mobitel. Ne mogu ja zahtijevati što se ne može. (416)*

- **Smještavati zajedno korisnike sličnih interesa i obilježja**

Korisnici su u odgovorima koji su se odnosili na mogućnosti unaprjeđenja udomiteljske skrbi iznijeli da bi trebalo omogućiti da se smještavaju zajedno osobe koje mogu komunicirati te osobe koje imaju slične interese.

Smještaj s osobom s kojom može komunicirati. U odgovorima koje su iznosili korisnici bilo je vidljivo da im nedostaje društvo koje je slično njima i s kojim bi mogli razgovarati. *Fali. Fali mi društvo. Tu nema nikoga. S njom ne možete razgovarati (s cimericom), vi s njom ne možete kontaktirati. (425)*

Smještaj s osobom koja ima slične interese. Neki korisnici predložili su da se u istu obitelj smještavaju korisnici koji imaju slične interese. *I što su smješteni tu ljudi s kojima nemam ništa zajedničko. (423)*

- **Osigurati korisnicima pravo na život u lokalnoj zajednici u kojoj žive**

Korisnici su naveli da bi prilikom smještaja trebalo obratiti pažnju na to u kakvu se sredinu smještavaju. U tom smislu, predložili su da bi korisnike koji su živjeli u gradu trebalo smještavati u udomiteljske obitelji koje su u gradu.

Smještavati korisnike unutar mjesta u kojem su živjeli. Iz dobivenih odgovora može se zaključiti da bi korisnici bili puno zadovoljniji kada bi ih se smještavalo u sredinu koja je bliska njihovim dotadašnjem životu. To su uglavnom davali izjave korisnici koji su prije smještaja na selo živjeli u gradu. *Prijedlozi – pa bilo bi tu dosta toga da kažem obitelji da je to barem u Zagrebu za ljude koji su živjeli u Zagrebu i oni se onda teže rastaju jer su navikli na gradski*

zagrebački život koji ima svoj specifikum, da može biti birati tko želi ovdje i ovdje i ići i razgovarati. To što su nas riješili iz Zagreba grada jer smo mi ipak naučili, navikli na gradski život. I što se taj dom nalazi u selu koji nema gotovo ništa ni rekreative, niti zabave niti izložbe. (423) Korisnici su prilikom iznošenja prijedloga iznosili i osobne zahtjeve koji su bili upućeni da im se promjeni udomiteljska obitelj. *Volio bi se vratiti u naselje gdje imam pristup javnom prijevozu. Gdje mi ova karta šta imam vrijedi. Prošli tjedan sam išao u grad tri puta. Tu je vrijeme, sve je blizu. Htio bi promijeniti da sam u gradu gdje sam bio, da mogu ići gdje trebam. Molim, vratite me u grad da imam prijevoz. (422) Molim da me najprije premjestite. Ali, ne izvan Zagreba... ne dolazi u obzir! ili blizu Zagreba. (424) Ne znam kako vrijeme provodim. Ne bi vam znala reći. Želim samo da se maknem odavde. (425)*

- **Omogućiti posjet mjestima s kojima korisnici imaju sentimentalnu povezanost**

Korisnici su navodili da bi trebalo omogućiti korisnicima da za vrijeme dok su smješteni mogu posjetiti mjesta za koja su sentimentalno vezani. Tako su predložili da bi trebalo korisnicima omogućiti odlazak na groblje te im omogućiti posjet kući u kojoj su živjeli.

Omogućiti odlazak na groblje. Korisnici bi željeli da im se u omogući da posjete svoje bližnje na grobljima. *Imam mamin grob... i fali mi da odem na groblje... Nemaš kam prijeti tu. (425)*

Omogućiti posjet kući u kojoj su živjeli. Također, korisnici bi katkada željeli posjetiti svoju kuću/stan gdje su živjeli ranije i da im to organiziraju udomitelji. *Htio bi još jedanput otići kući. Teško je to – nisu me odveli. Pitao sam, ali nije htjela, pa sam odustao. (411)*

4.4.2. MOGUĆNOST UNAPRJEĐENJA UDOMITELJSKE SKRBI IZ PERSPEKTIVE UDOMITELJA

Analizom odgovora udomitelja u odnosu na četvrto istraživačko pitanje koje se odnosi na mogućnost unaprjeđenja udomiteljske skrbi iz perspektive udomitelja definirane su tri teme, a koje se odnose na zakonske izmjene, bolju podršku službi te podizanje javne svijesti o udomiteljstvu.

Tablica 37. Unaprjeđenje udomiteljske skrbi iz perspektive udomitelja

TEMA	KOD
Zakonske izmjene	Povećanje iznosa naknade i opskrbnine
	Povećanje iznosa džeparca korisnicima
	Povećanje dozvoljenog broja korisnika na smještaju
	Brža i učinkovitija administracija
	Bolja procjena korisnika
	Onemogućiti nasljedno pravo nasljednicima ako se ne brinu
	Uvesti naknadu za troškove prijevoza udomiteljima
	Organizirati bolju edukaciju
	Opskrba medicinskim pomagalima
Bolja podrška stručnih službi	Veći angažman socijalnih službi
	Organizirati mobilne timove liječnika
	Uspostaviti sustav u kojem bi korisnici u udomiteljstvu imali prednost i ne bi čekali na liječničke preglede
Podizanje javne svijesti o udomiteljstvu	Promidžba udomiteljstva

- **Zakonske izmjene**

Kao jedna od tema za unaprjeđenje skrbi, koja je formirana iz odgovora udomitelja, su zakonske promjene, koje obuhvaćaju sljedeće kodove: povećanje iznosa naknade za udomitelje, povećanje iznosa za džeparac za korisnike, dozvoljavanje većeg broja korisnika na smještaju, omogućavanje brže i učinkovitije administracije, bolja procjena korisnika, onemogućavanje nasljednog prava nasljednicima ako se ne brinu, uvođenje naknade za troškove prijevoza udomiteljima, organiziranje boljih edukacija te da se omogući opskrba medicinskim pomagalima.

Povećanje iznosa naknade i opskrbnine. Udomitelji su iznijeli da je naknada za rad udomitelja niska i da bi se ista trebala povisiti jer su troškovi života porasli. *Što se može poboljšati – naknada. (524) Naknade bi trebala biti veće jer sve je poskupilo: plin, struja, voda. (511) Povećat naknadu udomiteljima obzirom da je poskupjela hrana. (512) Naknade.*

Znam da su mi udomitelji koji duže su u tome rekli da se opskrbnina nije povećavala 20 godina. Naknade udomiteljima jesu od 400 na 650 kn, ali opskrbnina ne. (513) Naknada i opskrbnina. (514) Malo je to što dobivamo za njih kad gledam koliko si drugi naplaćuju za tolike. Da su naknade veće. Udomitelji predlažu da se za nepokretne korisnike i za palijativne bolesnike poveća naknada. Cijene su stvarno niske. Pogotovo za ove ljude skroz nepokretne. Što nam mogu više pružiti. Financijski. Total nepokretne ju ne bu okrenula – ne bu okrenuta, ak joj ne bum vodu dala – ne bu pila. Da daju više barem 3 500. Oni plaćaju za total nepokretne isto kao i za one kaj si mogu sami zeti. Njega, to moraš svaki dan. (521)

Povećanje iznosa džeparca korisnicima. Udomitelji predlažu da se poveća iznos za osobne potrebe korisnika (džeparac). *Džeparac im je stvarno mali. To je nekako premalo. Evo, zadnja baka je imala mirovinu i ja sam joj morala otvoriti zaštićeni račun i teško je njoj objasniti koja je raspolagala s mirovinom da sada ima 100 kn. Da bar imaju 200 – 300 kn. (523) E, i veći džeparac. One bi to htjele. Tih 100 kn je stvarno ništa. Bon im je 50 – 60 kn ,ovisno kaj imaju. I ne ostaje im puno. (526) Bilo bi dobro kada bi se povećalo 100 kn, ali moram reći da pojedini centri za socijalnu skrb koriste tu situaciju. (512) Njima povećati džeparac. (515)*

Dozvoliti veći broj korisnika. Udomitelji predlažu da se dozvoli da u udomiteljstvu na smještaju bude veći broj korisnika jer su uz ovaj broj korisnika udomitelji prisiljeni biti u radnom odnosu. *Imam prijedlog da socijalna odobri još 2 – 3 korisnika gore. Dala bi otkaz i bila bi udomitelj na plaći. Da imam 4 korisnika gore. Ovako moram iti raditi 35 minuta autom. (514) Udomitelji predlažu povećanje broja korisnika jer uz trenutno dozvoljeni broj jedva uspiju pokriti troškove, a ništa im ne ostaje za zaradu. Meni koja sam udomitelj na asfaltu – imamo jednaka primanja, a nije isto biti na selu gdje imaš blago, drva, sve ili ovako. Ja, kada je bilo vrijeme da imamo 4 štićenika, bila sam na rubu da nisam mogla kraj s krajem spojati. Sada kada ima 5 sada je taman da pokrijem sve troškove. Nemam lufta za ništa. Da imam 6 korisnika, to bi bilo optimalno. (513)*

Brža i učinkovitija administracija. Udomitelji predlažu da se procedura postupka ishođenja osobnih dokumenata za korisnike olakša. *Možda da se urede stvari oko papirologije. Npr. dođe osoba bez osobne – policija treba otisak prsta. Neke proceduralne stvari da je lakše odraditi. Papirologija i to je to. (525) Također, predlažu i da se administracija ubrza u pogledu zabilježbe tražbine na nekretninama korisnika. Država plaća, a on ne plaća svojom imovinom jer je ugovorom o doživotnom uzdržavanju centar za socijalnu skrb nadoplćivao. Ali se nije uknjižio CZSS i on je kuću prodao za 200 kn i na kraju ništa nije riješeno. Administracija je*

spora. On je to profučkao, pročardao i opet ostao državi za smještaj... to su pojedinačni primjeri... (512)

Bolja procjena korisnika. Udomitelji predlažu da se prilikom smještaja bolje procjenjuju korisnici i članovi njihovih obitelji u smislu pružanja brige i skrbi. *Malo bolja istraga ljudi kad se smještavaju. Bolja procjena pri smještaju. Nisu svi ljudi za udomiteljstvo.*

Onemogućit nasljedno pravo nasljednicima ako se ne brinu. Udomitelji predlažu da, ukoliko se nasljednici ne brinu o svom članu obitelji, treba im onemogućit nasljedno pravo. *To treba srezat u početku: želiš se brinuti, ok, ne želiš se brinuti, gubiš sva prava, netko bi se samo povremeno brinuo o njima, a da dobije polovicu zemljišta. I to sam se nagledao. (511)*

Uvesti naknadu za troškove prijevoza udomiteljima. Udomitelji predlažu da se propiše naknada za troškove benzina udomiteljima za slučaj kada moraju koristiti osobno vozilo za potrebe korisnika. *Naknada za prijevoz – ne možeš nam javiti da vodimo u banku, zatvor, a onuda se oglušiti na naše potrebe. Kada bi mogli dobiti refundaciju za benzin kada vršimo prijevoz, to bi bilo super. (515)*

Organizirati bolju edukaciju. U pogledu obvezne edukacije udomitelji predlažu da ih bude više i teme budu raznovrsnije i da se ne ponavljaju. *Išla sam na sastanke i na edukacije. Moraš iti. Dva tri puta slušaš jedno te isto valjda zato da nam sjedne u glavu. (522) Trebali pojačat edukaciju. Trebalo bi kategorizaciju i edukaciju uvesti. (511)* Udomitelji traže da edukacija bude iz područja njege i zdravstva. *Sigurno bi trebala edukacija njegovatelja i adekvatna pomoć i savjet da. (512)* *Edukacije – većina nas nismo medicinsko osoblje (korisnike) da edukaciju treba organizirati na razini opće prakse za taj dio – previjanje rana. (515)*

Opskrba medicinskim pomagalima. Udomitelji predlažu da se omogući opskrba medicinskim pomagalima. *Da opskrbe medicinskim pomagalima, medicinski krevet. (512)*

- **Bolja podrška stručnih službi**

Udomitelji su kao odgovor na pitanje vezano uz mogućnosti unaprjeđenja udomiteljske skrbi naveli da bi se isto moglo ostvariti većim angažmanom socijalnih službi, organiziranjem mobilnih timova liječnika te uspostavljanjem sustava u kojem bi korisnici u udomiteljstvu imali prednost i ne bi čekali na liječničke preglede.

Veći angažman socijalnih službi. Udomitelji očekuju da stručnjaci iz nadležnog centra za socijalnu skrb češće posjećuju korisnike i da im se više posvete. *Malo veća komunikacija s centrom. Da ti ljudi osjete da netko uz udomitelje vodi brigu o njima, da država vodi brigu o njima. Da bar dođu na 5 minuta... Naluknu se. (512) Da se socijalnu radnici pobrinu za starčeke – od njih imamo najmanje koristi. Njima je samo bitno da smjeste korisnika... od njih ništa! (514)*

Organizirati mobilne timove liječnika. Udomitelji predlažu da se oforme mobilni timovi zdravstvenih radnika koji bi obilazili korisnike u udomiteljskim obiteljima i pružali udomiteljima pomoć i podršku. *Mobilni tim za liječnika za udomiteljstvo. Imali smo mi sastanke kaj smo mogli predlagati kaj nas muči... (525) Organizirat liječnike koji bi išli okolo. (511) Pomoć mobilnog tima, medicinske sestre. (512). Mobilni timovi – hot line, treba se vidjeti kakav je čovjek došao iz bolnice pa kad se nešto iskomplicira i opet ide u bolnicu da ne kažu da je to od nas. Bolnice namjerno nekad ne napišu sve. Bilo bi dobro da bi došiel tim i videl stanje – vidi se kaj treba da se socijala umreži da timovi delaju. To bi bile savršeno. (514)*

Uspostaviti sustav u kojem bi korisnici u udomiteljstvu imali prednost i ne bi čekali na liječničke preglede. Udomitelji predlažu da, kada dođu s korisnicima na pregled, imaju prioritet jer nisu svi u mogućnosti organizirati nekoga tko će ostati kod kuće i biti uz ostale korisnike dok udomitelj obavlja liječničke preglede po zdravstvenim ustanovama. *Kad bi mi udomitelji imali prioritet na pregledima, kad bi imali prednost jer nisu svi da imaju nekoga ko im je doma. (513)*

- **Podizanje javne svijesti o udomiteljstvu**

Udomitelji ističu da bi trebalo podizati javnu svijest o udomiteljstvu kroz promidžbu udomiteljstva.

Promidžba udomiteljstva. Promidžba udomiteljstva bi se, prema riječima udomitelja, trebala vršiti kroz sredstva javnog priopćavanja. *Malo više pričat o tome, spotovi, TV. (512) Letci, brošure. (511)*

4.4.3. MOGUĆNOST UNAPRJEĐENJA UDOMITELJSKE SKRBI IZ PERSPEKTIVE STRUČNJAKA

Analizom odgovora stručnjaka u odnosu na četvrto istraživačko pitanje koje se odnosi na mogućnost unaprjeđenja udomiteljske skrbi iz perspektive stručnjaka definirano je sedam tema: unaprjeđenje sustava podrške udomiteljima, izmjene zakonske regulative i uvođenje standarda, unaprjeđenje aplikacije, unaprjeđenje radnih procedura, podizanje javne svijesti o udomiteljstvu, razvoj svih oblika skrbi u zajednici za osobe starije životne dobi te razvoj institucijskih oblika skrbi za osobe starije životne dobi.

Tablica 38. Unaprjeđenje udomiteljske skrbi iz perspektive stručnjaka

TEMA	KOD
Unaprijediti sustav podrške udomiteljima	Snažnija podrška stručnjaka psihosocijalnog i zdravstvenog profila
	Koristiti sredstva EU-a za unaprjeđenje udomiteljstva
	Financirati opremanje prostora
	Uvesti veću kontrolu nad radom udomitelja
	Preispitati rad timova za udomiteljstvo
	Organizirati češće sastanke i druženja udomitelja
Izmjene zakonske regulative i uvođenje standarda	Izmijeniti normative vezane uz broj korisnika
	Unaprijediti u zakonu prostorne normative
	Povećati naknada i opskrbnina
	Izmijeniti normative u pogledu potrebnog broja radnika
	Unaprijediti edukaciju udomitelja
Unaprjeđenje aplikacije	Podaci iz aplikacije o udomiteljima trebaju biti točni
	Aplikacija bi trebala sadržavati više podataka o korisnicima
Unaprjeđenje radnih procedura	Olakšati stručnjacima proceduru smještaja
	Plaćati uslugu udomiteljima na vrijeme
Podizanje javne svijesti o udomiteljstvu	Promidžba udomiteljstva u sredstvima javne komunikacije
Razvoj svih oblika skrbi u zajednici za starije	Razvijati dnevne boravke, radionice, pomoć u kući, stanovanja uz podršku
	Podrška organizacija civilnog društva

Razvijati institucijsku skrb za starije	Otvirati domove za starije
	Omogućiti transparentnu listu čekanja za smještaj u dom
	Razvijati palijativnu skrb

- **Unaprijediti sustav podrške udomiteljima**

Stručnjaci su u odgovorima koji su se odnosili na mogućnosti unaprjeđenja udomiteljske skrbi istaknuli različita mišljenja koja smo formirali u temu: unaprijediti sustav podrške udomiteljima. Pod ovom temom definirani su sljedeći kodovi: omogućiti snažniju podršku stručnjaka psihosocijalnog i zdravstvenog profila, financirati opremanje prostora, koristiti sredstva EU-a za unaprjeđenje udomiteljstva, uvesti veću kontrolu nad radom udomitelja, preispitati rad timova za udomiteljstvo te organizirati češće sastanke i druženja udomitelja.

Snažnija podrška stručnjaka psihosocijalnog i zdravstvenog profila. Stručnjaci su u svojim odgovorima koji se odnose na mogućnosti unaprjeđenja skrbi naveli da je udomiteljima potrebno pružiti snažniju podršku stručnjaka psihosocijalnog i zdravstvenog profila. *Više psihijataru i takvog oblika podrške. Obzirom na broj korisnika u Vrbovcu (600), mi imamo par sati psihijatra 2x mjesečno u domu zdravlja – što je smiješno. I bila bi bolja zdravstvena skrb kada bi imali takve usluge razvijene koje bi pratile kapacitet udomiteljstva koje imamo. Psihosocijalna podrška koju pruža Stančić da se napravi za ostale korisnike da sudjeluju i da im se podigne kvaliteta života, a ne samo na bavljenje udomitelja s njima. (15) Pružat im podršku jer i oni imaju pitanja i problema s kojima se suočavaju... (26) Na svakom području bi trebali biti timovi koji bi bili ekipirani socijalnim radnicima, psiholozima, koji bi dobro poznavali i bili bi bliski s korisnicima. Neka stručna pomoć, logična i sustavna do sada nije postojala. (23) I udomiteljima treba podrška i njima treba posvetiti vrijeme kako bi što kvalitetnije mogli brinuti o korisniku. (13) Da se poveća kvaliteta skrbi za štićenike, kao i da se udomiteljima osigura potrebna pomoć i podrška (27)*

Koristiti sredstva EU-a za unaprjeđenje udomiteljstva. Unaprjeđenje udomiteljstva stručnjaci vide kroz korištenje EU sredstava. *Sredstva EU, više podrške udomiteljskim obiteljima. Da se podigne na višu razinu, ne samo osnovne potrebe. (27)*

Financirati opremanje prostora. Stručnjaci ističu da bi se udomiteljstvo unaprijedilo kada bi se financiralo opremanje i uređenje prostora. *Trebalo bi možda stimulirati ljude koji žele postati udomitelji – stimulirati da opreme svoje prostore, nabava namještaja. Većina ih ima niske*

krevete. Tko je stariji, ne može se ustati iz tog kreveta! Udomitelji imaju trošak prije no što se počnu baviti udomiteljstvom, to je veliki problem. (28)

Uvesti veću kontrolu nad radom udomitelja. Putem učestalijih kontrola, stručnjaci misle da bi se unaprijedilo udomiteljstvo. *Povećat kontrolu. (26) Udomitelje više pitat, ali i uvesti veće kontrole. (21) Kontrolirati, ne bi se smjelo ići ispod nekog standarda. (13)*

Preispitati rad timova za udomiteljstvo. Rad timova za udomiteljstvo trebao bi se preispitati u smislu jesu li potrebni, jesu li ekipirani i na koji način rade. *Nedovoljni resursi timova za udomiteljstvo, nisam idealista. Netko to treba riješiti. (25) Ministarstvo kaže u registru imate mjesta, tim kaže nema... eto nas u začaranom krugu. (21) Ukinuti lokalni nadzor timova za udomiteljstvo. Mi sami smještavamo svoje korisnike. (24)*

Organizirati češće sastanke i druženja udomitelja. Stručnjaci također ističu da je potrebno organizirati češće sastanke i druženja udomitelja. *Trebaju češće sastanke, iznošenje svojih problema, komunikacija ih smeta, nije dovoljna. (24)*

- **Izmjene zakonske regulative i uvođenje standarda**

Stručnjaci su u svojim odgovorima koji su se odnosili na mogućnosti unaprjeđenja udomiteljske skrbi u smislu zakonskih izmjena navodili da je navedeno moguće postići kroz: izmjene normativa vezanih uz broj korisnika, unaprjeđenje prostornih normativa, povećanje naknada i opskrbnina, izmjene normativa u pogledu potrebnog broja radnika te unaprjeđenje edukacije udomitelja.

Izmijeniti normative vezane uz broj korisnika. Stručnjaci predlažu izmjenu normativa u pogledu najvećeg dopuštenog broja korisnika. *Zakonodavstvo – ograničenje na 5 korisnika, to je loše, imali nekad 6 – 7, a i bili su adekvatno zbrinuti. Oni bi i dalje mogli brinuti, ne možemo dati preporuku za hitan smještaj. Imali smo problem razmjешtanja, morali smo za sve njih razmjestiti. (22) Udomitelji po zakonu ne mogu imati više od 5 korisnika, a nije da ne žele... to bi trebalo mijenjati. (24) Prije nismo bili ograničeni na 5. korisnika, pa smo mogli smjestiti i 6. i 7., a sada znamo da to ne možemo pa to.... ne bi ograničila na 5 smještenih korisnika. (22)*

Unaprijediti u zakonu prostorne normative. U pogledu prostornih uvjeta za obavljanje udomiteljstva, stručnjaci predlažu da se u pravilniku unaprijede uvjeti kako bi korisnici bili adekvatno zbrinuti. *Novi zakon – srodnička udomiteljstva. U potpunosti su maknuti stambeni uvjeti – što razumijem u neku ruku, ali nas koči to da kažemo da ne može korisnik spavati na*

kauču ili ne može biti u sobici koja nema prozor i tako. Nekad su kolegice prisiljene smještavati u obitelj, a ti uvjeti nisu nešto. Provjeravat stambene uvjete – u srodničkim obiteljima – zakonski su nam vezane ruke kad vidimo madrac na podu jer tih uvjeta u zakonu nema. (15) Novi zakon – dao je veći prostor udomiteljima. Sniženi su uvjeti, kreveti na kat za djecu, oduzeta je fiksna telefonska linija u današnje vrijeme... i tako se išlo da se udomiteljima olakša dobivanje dozvole, ali... (13)

Povećanje naknada i opskrbnina. Stručnjaci predlažu da se povećaju naknade za obavljanje udomiteljstvom jer iste nisu povećavane godinama i nisu stimulativne. *Da povećaju te naknade. Ako se očekuje od udomitelja da mijenjaju stomu i pružaju posebnu zdravstvenu aktivnost, treba ih educirati i uvesti posebnu naknadu za to. (21) Stimulirati većim naknadama, realno prikazati stanje u udomiteljstvu da to nije samo humanizam ili altruizam, nego i loše strane prilikom produljivanja licence. (26) Opskrbnine nisu motivirajuće za ljude koji se žele baviti udomiteljstvom. Oni ne vide nekakav svoj motiv, žele pomagati ljudima, naravno da je tu altruistični motiv, ali u svemu tome moraju imati na umu da i njima treba ostati nešto za sebe. (22) To su domaćinstva sa skromnim prihodima i naravno da očekuju nekakav financijski ekvivalent. (24) Udomitelji će reći da nisu dovoljne naknade, a i ja mislim da nisu. (14)*

Izmijeniti normative u pogledu potrebnog broja radnika. Stručnjaci predlažu da se udomiteljima omogući zapošljavanje dodatnog broja osoblja. *Da su više honorirani i da mogu zaposliti dodatno stručne osobe koje bi se bavile radnom okupacijom. (15)*

Unaprijediti edukaciju udomitelja. Stručnjaci ističu da bi trebalo redovito provoditi edukacije udomitelja. *Redovite edukacije – koje ustanove su dužne raditi edukacije – zakon je to predvidio. Ako je neki centar u manjem gradu – dobra komunikacija s tom ustanovom pa će ti pružiti edukaciju. To bi trebalo biti redovito koje su ustanove dužne da znamo. (22) Unaprijediti edukacije. (23)*

- **Unaprjeđenje aplikacije**

Pod vidom unaprjeđenja aplikacije stručnjaci su istaknuli da bi trebalo osigurati da podaci budu točni, da aplikacija sadrži više podataka o korisnicima.

Podaci o udomiteljima iz aplikacije trebaju biti točni. Stručnjaci su istaknuli da im aplikacija ne olakšava proceduru smještaja te da nema mogućnosti bilježenja svih procedura i

koraka. Aplikacija – ne koristi apsolutno ništa, to treba ukinuti. Zovemo okolo, centri kažu da nemaju, ministarstvo kaže da ima – prebacivanje loptica. (21) Vezano uz aplikaciju – registar ne uređujemo mi nego oni koji rade u centrima, ako rješenje nije izvršno, nama se prikazuje nije izvršno, zato taj registar pokazuje da imate slobodno mjesta, a ipak nemate. (22)

Aplikacija bi trebala sadržavati više podataka o korisnicima. Stručnjaci predlažu da se aplikacija dopuni obilježjima tipa prikaz slobodnih mjesta, da se nadopuni socijalnim anamnezama korisnika, da se prikazuje kada je rješenje izvršno. *Izvršna rješenja bilježiti u aplikaciji. Prijedlog da se aplikacija dopuni obilježjima – uvesti stavku: traži smještaj sa socijalnom anamnezom za korisnika. I obveza da se prikaže slobodno mjesto za toga koji traži smještaj. Treba u Socskrb aplikaciji napraviti da ona funkcionira jer ona nema svoju svrhu. Mi smo i dalje na principu od prije 30 godina, što kaže kolegica. (25) Treba staviti u aplikaciji u obilježjima: nema mjesta, čeka se izvršnost rješenja. (27)*

- **Unaprjeđenje radnih procedura**

Stručnjaci su pod temom unaprjeđenje procedura istaknuli da bi trebalo: olakšati stručnjacima proceduru smještaja, plaćati uslugu udomiteljima na vrijeme te poticati korisnike na iskrenu komunikaciju sa svrhom unaprjeđenja skrbi.

Olakšati stručnjacima proceduru smještaja. Pod vidom olakšavanja procedure smještaja, stručnjaci su u svojim odgovorima iznijeli da bi trebalo omogućiti da se hitan smještaj uistinu i može hitno realizirati, da mogu direktno komunicirati s udomiteljima, a za sve to bi im trebalo više vremena. *Kod hitnog smještaja izuzeci bi trebali postojati, ako se treba danas smjestiti, bilo bi dobro da se sutra može čim prije riješiti. (21) Odgovaralo bi mi da direktno kontaktiram udomitelja za kojeg vidim da je slobodan i objasnim mu kakvog čovjeka imamo za smještaj, na taj način bih tražila smještaj. (28)*

Plaćati uslugu udomiteljima na vrijeme. Stručnjaci su iznijeli da bi se trebalo omogućiti da se udomiteljima usluga plaćanja izvršava na vrijeme. Razlog tome leži što su procedure u računovodstvu spore te što se mirovinska primanja ne mogu preusmjeriti na plaćanje usluge sve dok se ne odrade ponekad složene i dugotrajne procedure (imenovanje skrbnika). *Proces spor – računovodstvo... imali smo situacija da smo smjestili 4 novih korisnika, čovjek ih kreditirao 4 mjeseca – svaki dan prehrana i prijevoz, ako netko nema sredstava, teško može podnijeti to prvih mjeseci. S čime se oni susreću. (22)*

- **Podizanje javne svijesti o udomiteljstvu**

Stručnjaci vide mogućnost unaprjeđenja udomiteljstva u podizanju javne svijesti o udomiteljstvu kroz promidžbu u sredstvima komunikacije.

Promidžba udomiteljstva u sredstvima javne komunikacije. Stručnjaci smatraju da udomiteljstvo nije dovoljno popraćeno u sredstvima javne komunikacije te bi za to trebalo osigurati financijska sredstva. *Da se malo više radi na nekoj promidžbi udomiteljstva. Općenito nismo u medijima bili vidljivi. TV to radi. Bolje su reklame za kredit, nego za socijalne usluge! (21) Potrebna šira kampanja, ne samo tim udomitelja. Za udomiteljstvo djece štampati letke i stavljati u javni prijevoz. (22)*

- **Razvoj svih oblika skrbi u zajednici za starije**

Stručnjaci navode da bi se unaprijedila skrb za osobe starije životne dobi tako što bi se u zajednici potaknulo razvijanje boravaka, radionica, usluge pomoći u kući, stanovanja uz podršku, kao i podrška organizacija civilnog društva.

Razvoj dnevnih boravaka, radionica, usluge pomoći u kući te stanovanja uz podršku.

Stručnjaci predlažu razvoj raznih aktivnosti za provođenje slobodnog vremena kako bi osobe starije životne dobi što duže živjele u svojim kućama. *Skrb za starije osobe bi u svakom kvartu imala jednog stručnjaka koji bi radio samo sa starijim ljudima toga kvarta kao izmještena jedinica centra za socijalnu skrb, a gdje bi stariji ljudi provodili svoje slobodno vrijeme kroz radionice i slobodne aktivnosti kako bi se maksimalno smanji pritisak na smještaje dok god mogu sami funkcionirati što se tiče zdravstvene skrbi. (25) Dnevni boravci bi se trebali razvijati. (26)* Stručnjaci su predložili da se organizira stanovanje uz podršku u zajednici. *Udomiteljstvo bi bilo samo iznimno rijetko, ako već možemo govoriti što bi smatrali idealnim, po meni bi bilo nešto slično inkluziji, stanovanje uz podršku ili institucije tipa naselja u kojima osobe ili obitelji imaju izravnu dostatnu svakodnevnu pomoć, organiziranu zdravstvenu skrb. (24) Smatram da bi bilo dobro organizirano stanovanje za pokretne osobe. (26)* Također, stručnjaci predlažu da se usluge dovedu korisniku u prostor u kojemu on živi. *Razvoj pomoći u kući usluge bi dovela u kuću korisnika i ostao bi u obitelji dokle god je to moguće da budu zadovoljene potrebe. Za svakog korisnika je veliki stres kad on napušta kuću ma kakva god*

bila. U radu najviše pokušavam iskoristiti izvaninstitucijske oblike skrbi i u pravoj obitelji osigurati ono što je moguće jer korisnici žele ostati u svojim kućama dokle god to mogu. (11)

Podrška organizacija civilnog društva. Stručnjaci su istaknuli da bi pomoć i podršku mogle pružati i organizacije civilnog društva. *Neke usluge bi trebali i za udomiteljske obitelji da udruge pružaju neku aktivnost – da uključe korisnike da razvijaju prestale sposobnosti. Da druge potrebe budu zadovoljene u organiziranom obliku pružatelja usluga – da se sva skrb ne oslanja isključivo na udomiteljske obitelji. (14)*

- **Razvijati institucijsku skrb za starije**

Stručnjaci su u svojim odgovorima koji se odnose na mogućnosti unaprjeđenja skrbi za starije osobe iznijeli da bi trebalo otvarati domove za starije osobe, omogućiti transparentnu listu čekanja za smještaj u dom te razvijati palijativnu skrb.

Otvirati domove za starije. Stručnjaci navode da bi trebalo povećati kapacitete za smještaj u domovima za starije osobe. *Da sam ja kreator skrbi – dala bi prednost ustanovama, domovima za starije (otvoriti više domova). (21) Smatram da je najbolji oblik skrbi kakav ima Caritasov dom u Vrbovcu. On se sastoji od više kućica gdje žive po 4 korisnika, a imaju i stacionarni dio. Tamo su mi korisnici najzadovoljniji. (28) Osobe s mentalnim oštećenjima vole ustanovu jer vole boraviti često po bolnicama. (13) Staviti smještaj u instituciju u fokus. Ministarstvo da povuče sredstva iz EU za to. (22)*

Omogućiti transparentnu listu čekanja za smještaj u dom. Lista čekanja za smještaj u dom trebala bi biti svima dostupna. *Udomiteljima povećat naknade, uvesti bonuse još u nekim slučajevima, uvesti listu slobodnih mjesta – po tome smještavati korisnike i da je transparentno. (21)*

Razvijati palijativnu skrb. Stručnjaci smatraju da bi se trebala razvijati palijativna skrb, ali u sustavu zdravstva, ne u udomiteljstvu. *Palijativna skrb fali i kad nam korisnik dolazi umrijeti u udomiteljskoj obitelji. To nije neka opcija, a vrlo često zna biti. (14) Palijativna skrb je zdravstveni dio, u bolnicama bi se trebala organizirati jer udomitelj se ne može s time nositi – umirući korisnik koji se hrani na sondu – tu su veliki problemi s kojima se suočavamo. (13)*

4.4.4. MOGUĆNOST UNAPRJEĐENJA UDOMITELJSKE SKRBI IZ PERSPEKTIVE INSPEKTORA

Analizom odgovora inspektora u odnosu na četvrto istraživačko pitanje koje se odnosi na mogućnost unaprjeđenja udomiteljske skrbi iz perspektive inspektora definirane su četiri teme: izmjene zakonodavnog okvira, razvoj usluga u zajednici za starije osobe, inkluzivno kreiranje socijalne politike te podizanje javne svijesti o udomiteljstvu.

Tablica 39. Unaprjeđenje udomiteljske skrbi iz perspektive inspektora

TEMA	KOD
Izmjene zakonodavnog okvira	Edukacija iz područja zdravstvene skrbi o starijim osobama
	Zakonom propisati pravo udomitelja na godišnji odmor
	Smještavati u udomiteljstvo samo korisnike koji nemaju znatno narušeno zdravlje
	U domove smještavati starije osobe samo kada su potpuno ovisni o pomoći drugih osoba
	Propisati da obiteljske domove vode stručnjaci zdravstvenog profila
	Ublažiti kriterije prostorne opremljenosti za srodničko udomiteljstvo
	Uvesti isti radni status za sve vrste udomiteljstva
	Propisati jasne i nedvosmislene zakonske odredbe
	Preispitati opravdanost udomiteljstva za starije osobe kao oblika skrbi
	Zakonski urediti veću ulogu obitelji u procesu smještaja
	Propisati obvezne obilaske zdravstvenih stručnjaka
	Razvoj usluga u zajednici za starije osobe
Osigurati dostupnost socijalnih usluga za starije osobe	
Razvijati usluge izvan institucije da starije osobe ostanu što duže kod kuće	

Inkluzivno kreiranje socijalne politike	Uključivati inspektore u proces kreiranja politika
Podizanje javne svijesti o udomiteljstvu	Organizacija okruglih stolova i simpozija o problematici skrbi za starije

- **Izmjene zakonodavnog okvira**

Inspektori su u odgovorima koji su se odnosili na izmjene zakonodavnog okvira istaknuli da bi trebalo: educirati udomitelje iz područja zdravstvene skrbi o starijim osobama i urediti godišnje odmore, smještavati u udomiteljske obitelji samo korisnike koji nemaju znatno narušeno zdravlje, u domove smještavati starije osobe kada su potpuno ovisne o pomoći drugih osoba, propisati da obiteljske domove vode stručnjaci zdravstvenog profila, ublažiti kriterije prostorne opremljenosti za srodničko udomiteljstvo, ublažiti uvjete stručne spreme za specijalizirano udomiteljstvo za djecu, uvesti isti radni status za sve vrste udomiteljstva, propisati jasne zakonske odredbe, ukinuti udomiteljstvo za starije osobe, zakonski urediti veću ulogu obitelji u procesu smještaja te propisati obvezne obilaske zdravstvenih stručnjaka.

Edukacija iz područja zdravstvene skrbi o starijim osobama. Inspektori predlažu da se udomitelji educiraju iz područja zdravstva. *U propisima bi trebalo dodati da udomitelji imaju edukacije vezane za zdravstvene bolesti korisnika. (31) Da ih se obaveže da završe tečaj za njegovatelja barem u tom dijelu da budu malo potkovaniji da im bude lakše... evo, toliko. (32)*

Zakonom propisati pravo udomitelja na godišnji odmor. Inspektori predlažu da se udomiteljima uredi i godišnji odmori. *Kod udomitelja njihovi godišnji odmori nisu uređeni ni kod tradicionalnog ni kod profesionalnog nisu uređeni. Trebalo bi urediti propise da ne ostaju zakinuti u tom dijelu. Odvojiti privatni i poslovni život. (31)*

Smještavati u udomiteljstvo samo korisnike koji nemaju znatno narušeno zdravlje. Inspektori u svojim odgovorima predlažu da se u udomiteljske obitelji ne smještavaju osobe koje imaju narušeno zdravstveno stanje i koje bi trebale biti smještene u zdravstvenu ustanovu. *Moj prijedlog bi bio da bi centri trebali slati korisnike u udomiteljske obitelji, malo zdravije ljude koji su pokretni jel, kako će oni sa 4 teško pokretane osobe? Po meni, glavni problem je to što na usluzi smještaja završavaju ljudi kojima treba smještaj u zdravstvenoj ustanovi, a ne u socijalnoj ili kod udomitelja. Znači, teško bolesni ljudi završavaju i kod udomitelja i kod*

drugih pružatelja. Tu bi napravila granicu, da ne koristi uslugu smještaja netko ko je za zdravstvenu ustanovu – što je vrlo čest slučaj. (32) Zakonski ograničiti da u udomiteljskim obiteljima budu korisnici do 3. stupnja usluge, odnosno korisnici s lakšim zdravstvenim tegobama i povećati cijenu pružanja usluga. (31)

U domove smještavati starije osobe samo kada su potpuno ovisni o pomoći drugih osoba.

U domove za starije, po mišljenju inspektora, trebalo bi smještavati samo korisnike koji su potpuno ovisni o pomoći drugih osoba. S vremenom se to promijenilo i svi ti domovi i kapaciteti s kojima raspolažemo jer neki su širili svoje odjele gdje je povećana skrb, ali po meni, svi oni bi se trebali rekonstruirati ili reorganizirati da kompletne sve te zgrade se adaptiraju za skrb za III. i IV. stupanj, eventualno II. stupanj usluge. (34) Da smještaj bude organiziran samo za korisnike 4. stupnja u palijativi. (31)

Propisati da obiteljske domove vode stručnjaci zdravstvenog profila.

Za obiteljske domove inspektori predlažu da ih vode osobe zdravstvenog profila. Danas je tu sestra, sutra je nema. Zapošljavaju njegovateljice koje dođu pa odu. To se definitivno zna se da će to biti problematično. Ako rade u svojoj kući, još kako tako i dobi u oni predstavnici obiteljskih domova koji su zdravstvene struke, medicinske sestre... Funkcionira kada dom imaju fizioterapeuti i medicinske sestre. Ako rade u svojim objektima, tu stvar funkcionira, ali kojekakvi frizeri i pedikeri, mesari i druge struke koje su čule da takav biznis cvijeta pa su sklepale iz nekih donacije kojekakve ormare, u svakoj sobi drukčije. (34) Ja sam i za obiteljske domove, ali pod uvjetom da ih vodi struka medicinske sestre, a ne vodoinstalateri i bravari. (31)

Ublažiti kriterije prostorne opremljenosti za srodničko udomiteljstvo.

Kriteriji opremljenosti prostora kod srodničkog udomiteljstva trebali bi biti blaži, ali ne zanemareni. Možda ipak bolje gledati emotivnu vezu između tih srodnika pa ako se može pomoći materijalno da taj prostor nekako uredi šta ja znam... bitan je razlog, vjerojatno nisu ljudi svojom krivnjom u takvoj situaciji, nemaju svi lijepe kuće, stanove. (32) Kod srodničkog udomiteljstva smatram da prostor nije toliko važan, ali ne pod svaku cijenu. (31)

Uvesti isti radni status za sve vrste udomiteljstva.

Inspektori smatraju da bi radni status udomitelja trebalo ujednačiti i da isti ne bi trebao ovisiti o vrsti udomiteljstva. Kako je u zakonu? Zašto ljudi ne daju primjedbu da odredbu ili dio koji regulira? Udomiteljstvo kao zanimanje – za mene je to diskriminacija par ekselans. Jer sam bila u jednom danu u nadzoru u dvije obitelji. Stanuju jedna do druge, uvjeti isti, broj korisnika isti, udomitelji tu negdje.

Jedna radi to kao zanimanje, ima veću naknadu za plaću, osigurana je i sve to, a ova druga preko puta to nema, a potpuno je isto. Na isti način daju uslugu, jednaki trud ulažu. Zašto ova ima, a druga nema, zašto? Kakav je to način? Kako se netko usudio odrediti? Kako je to uopće palo nekome na pamet? Da, povjerenstvo bira tko će biti udomitelj, na temelju čega, ne postoje kriteriji – tko im se sviđa. Prestrašeno, ja kada sam čitala, ja nisam mogla vjerovat da je to napisano. Ili svi ili nitko. Ne možeš prdnut i stisnut – pardon na izrazu. (34)

Propisati jasne i nedvosmislene zakonske odredbe. Inspektori smatraju da odredbe u normativnim aktima nisu jasno određene te da ima mjesta za manipulaciju. *Bila je lani izmjena pravilnika da npr. udaljenost između kreveta u sobama mora biti primjerena. Šta je to primjerena? Ja to komentiram s kolegicama što je primjereno. Jel što je meni primjereno, nije njoj, ja sam debela, meni treba više mjesta. Kažem ti da je primjereno bilo zato da bi se namjestilo da se djeca smjeste u Lipik ili Daruvar ili u neki dom. Katastrofa. Prije je bilo 65 cm. Da se propisi kroje po nekim slučajevima, pa to je prestrašno! (34) I ja sam dala primjedbu šta je to primjereno. (33)*

Preispitati opravdanost udomiteljstva za starije osobe kao oblika skrbi. Inspektori predlažu da se udomiteljstvo kao oblik skrbi preispita te da se nakon toga odluči je li taj oblik skrbi prihvatljiv za smještaj starijih osoba. *Osobno mi se ne sviđa vezanje brige o starijoj osobe za fizičku osobu iz razloga što mu se može dogoditi svašta što se događa da se razboli i što onda, kada je smješten u ustanovi kad se nešto dogodi ravnatelju ili medicinskoj sestri ima netko tko će se brinuti za njega u ustanovi, ima nekoga tko će ga zamijeniti. Što kod fizičkih osoba nekad nije slučaj. (31) Što se tiče udomitelja, mislim ja bi udomiteljstvo ostavila samo za djecu, za stare ne. (32) Ja svakako preferiram ustanove. Imaju više osoblja, veće prostore, u interesu im je da rad usklađuju prema zakonu je to posao. (33) Stari ne trebaju ići kod udomitelja. On je u udomiteljskoj obitelji uvijek kamenčić koji žulja u cipeli, stranac. Drugo je osoba koja ima mentalna oštećenja. (34)*

Zakonski urediti veću ulogu obitelji u procesu smještaja. U postupku priznavanja prava na smještaj inspektori predlažu veću ulogu obitelji korisnika. *Propis – zakon ima odredba koja se meni ne sviđa. Piše ovako u nekom članku: o svim važnijim pitanjima za korisnika trebaju se dogovarati udomitelj, centar, korisnik i zadnji u tom lancu je član obitelji – znači, ako je nečija majka smještena kod udomitelja, znači prvo će se pitati sve, pa onda tek član obitelji – to mi je kao šamar. Uvijek se ide nekako s ružne neke pretpostavke da se član obitelji htio riješiti, ne vidim zašto se ne ide s time da je i njemu bilo teško. Mislim, smještajem se ne prekida*

veza između. *Smještaj je smještaj – to je usluga. Moje mišljenje je da se prvo treba dogovoriti s članom obitelji. (32)*

Propisati obvezne obilaskе zdravstvenih stručnjaka. Inspektori predlažu da se propiše obveza obilazaka udomiteljskih obitelji od strane zdravstvenih radnika. *Pada mi na pamet suradnja sa zdravstvenim ustanovama, patronažnim sestrama (službama, medicinskim sestrama) koja bi obilazila 1 tjedno udomiteljskim obiteljima te bi im pomogla da se lakše nose sa situacijom. Suradnja da se propiše. (33)*

- **Razvoj usluga u zajednici za starije osobe**

Inspektori su naveli da bi bilo potrebno razvijati usluge u zajednici za starije osobe. Pod time su mislili da bi starije osobe trebalo smještavati u istoj sredini u kojoj žive, osigurati dostupnost socijalnih usluga za starije osobe te razvijati usluge izvan institucije kako bi starije osobe što duže ostale kod kuće.

Starije osobe smještavati u istoj sredini u kojoj žive. Kada je osobama starije životne dobi potrebna usluga smještaja, tada bi ista trebala biti osigurana u sredini u kojoj starije osobe žive. *Imam jedan prijedlog koji je odličan: trebali bi se smještavati korisnici u sredinu u kojoj žive, u tom cilju, mislim da bi sve lokalne zajednice i gradovi, veći i manji, trebali se potruditi i napraviti nekakve manji dom za stare, 50 – 70. Uvijek mi na pamet padne Velika Gorica koji je ogroman grad koji nema dom za stare. Pozitivan primjer mi je Istra gdje je grad Umag, Buzet i Poreč, oni imaju svoje gradske domove koji su fino smjestili svoje stare, sufinanciraju smještaj i kada dođu u potrebu imaju uvjete – godine prebivališta. Ustanova je ozbiljnija, ima više radnika, prihvaćali bi poslove, zašto se ljudi ne bi zapošljavali u svojoj sredini? Jednim udarcem riješili bi dvije muhe: em bi zapošljavali mlado stanovništvo, em bi skrbili o starima. (32)*

Osigurati dostupnost socijalnih usluga za starije osobe. Inspektori predlažu da usluge budu na isti način dostupne svim starijim osobama. Ministarstvo ima ulogu da se pobrine za cijeli teritorij države. Ista dostupnost, ista cijena i kvaliteta. *Prijedlozi za unaprjeđenje skrbi voditi računa o ravnomjernosti što se tiče teritorija da budu dostupne svima negdje ima viška kapaciteta viška, a negdje nema. Država bi trebalo popisati npr. u Gospiću ili Udbini i tamo onda otvarati domove. (34)*

Razvijati usluge izvan institucije kako bi starije osobe što duže ostale kod kuće. Inspektori smatraju da bi trebalo razvijati šaroliku lepezu usluga koje bi se pružale u kući korisnika te bi se na taj način spriječio odlazak u instituciju. *Smatram da bi trebalo razviti bolje usluge izvan institucije, da stari ostaju u svojim kućama već kad imaju još preostalih sposobnosti, tipa neka usluga medicinske sestre/njegovatelja/fizioterapeuta/usluga prehrane u kući – tako bi trebalo to izgledat. (31)*

- **Inkluzivno kreiranje socijalne politike**

Inspektori predlažu da se u kreiranje socijalne politike uključe svi dionici, a pogotovo oni koji imaju sliku kako funkcionira sustav na terenu.

Uključivati inspektore u proces kreiranja politika. Inspektori ističu da od strane donositelja politika nikada nisu bili uključeni u izradu zakona ili pravilnika. *Nikada nismo uključeni u izradu pravilnika o minimalnim uvjetima, ja sam bila u radnoj skupini za zakon o socijalnoj skrbi i to sam bila dva puta na sastancima. Samo smo prisutni u radnim skupinama za izradu Zakona o socijalnoj skrbi, ali nitko od inspektora mislim da nije bio za Pravilnik o minimalnim uvjetima, ne. (33)* Isto tako ističu da i kada ih se pita da se traži iznimno kratak rok da iznesu svoje mišljenje. *Da li je to bitno, jel vidimo iz prve ruke kako to izgleda, ne sjećam se da je mene neko osobno itko pitao ili, ako pitaju, onda daju kratki rok u podne da odgovoriš do dva ili si na terenu pa nisi stigao pažljivo pročitati. Nismo informirani o svim promjenama. (32)* Inspektori iznose da se ne uvažava njihovo mišljenje. *Ima par osoba koje rade pravilnike i zakone, a sve ostalo je nebitno, ne znam zašto uopće traže nas očitovanja. (33)* Također, inspektori ističu da osobe koje su uključene u izradu propisa nemaju znanja o tome kako se primjena normi odražava na pružatelje usluga. Učestale izmjene propisa, a koje se odnose na uvjete za pružatelje usluga imaju velike financijske reperkusije. *Oni koji pišu propis neka se ne uvrede, to su moje kolegice, ali one pojma nemaju kakav je realan život na terenu, nemaju pojma, nemaju pojma. Dao Bog da idu sa mnom na teren i da uđu u te kuće i da razgovaraju s tim ljudima i vidjele bi kako njihovi pravilnici i promjene pravilnika utječe na svakodnevnih život ljudi. Ja imam primjera 1 000 i nemam kom reći. Evo, žena ulazi u kredit, 100 tisuća eura, gradi zgradu, planira kvadraturu za 4 osobe nepokretne osobe u obiteljskom domu i onda odjednom neko se sjeti i promijeni pravilnik više ne može imati 4 već 3, ona gubi odmah kapacitet, mora ga smanjit, ja ju moram prijaviti da to iseli, ona dobiva manju zaradu od one koju je planirala, ne može vraćati kredit i šta se tamo dogodi? (34)*

- **Podizanje javne svijesti o udomiteljstvu**

Organizacija okruglih stolova i simpozija o problematici skrbi za starije. Inspektori smatraju da bi se organiziranjem okruglih stolova, simpozija i razgovorom o ovoj problematici našla rješenja za probleme u sustavu. *Ne znam što bi ti rekla, to je velika tema, a mi vapimo za novim rješenjima. Trebalo bi organizirati okrugli stol, simpozij, povući ljude koji rade na toj problematici pa da kažu i pokažu rješenja i ukažu na probleme. (34)*

5. RASPRAVA

Udomiteljska skrb za osobe starije životne dobi iz perspektive korisnika, udomitelja, stručnjaka i inspektora, problematizirat će se u nekoliko cjelina.

Prvi dio rasprave temelji se na iskustvu korisnika i udomitelja o udomiteljstvu. Drugi dio rasprave odnosi se na pozitivne aspekte udomiteljstva iz perspektive korisnika, udomitelja, stručnjaka i inspektora. Treći dio rasprave odnosi se na negativne aspekte udomiteljske skrbi za osobe starije životne dobi iz perspektive korisnika, udomitelja, stručnjaka i inspektora. Četvrti dio rasprave odnosi se na mogućnosti unaprjeđenja udomiteljske skrbi za osobe starije životne dobi iz perspektive korisnika, udomitelja, stručnjaka i inspektora. Analizom transkribiranoga materijala, generirane su teme koje opisuju određenu temu.

U ovome poglavlju diskutirani su dobiveni rezultati u odnosu na istraživačko pitanje za svaku skupinu sudionika, a posebna je pozornost posvećena segmentima iskustva koji su u istome ili sličnom obliku detektirani kod dviju ili više skupina. Rezultati su predstavljeni u odnosu na dosadašnja dostupna istraživanja koja se tiču udomiteljstva za osobe starije životne dobi kao i na teorijski okvir.

5.1. ISKUSTVO KORISNIKA I UDOMITELJA O UDOMITELJSTVU

Korisnici i udomitelji su pri opisu iskustva o udomiteljstvu navodili okolnosti koje su prethodile udomljavanju. Tako su korisnici navodili razloge smještaja u udomiteljstvo, a udomitelji su navodili motivaciju za bavljenje udomiteljstvom. Uz to, korisnici su opisivali kakav im je život u udomiteljstvu dok su udomitelji bili usredotočeni na opisivanje udomiteljskog posla.

U ovom istraživanju središnju ulogu imaju korisnici. Uključivanje korisnika i korisnička perspektiva u socijalnom radu znači uvažavanje „iskustvenog znanja“, prihvaćanje interpretacije, značenja, hipoteza, analiza i teorija (Beresford, 2000). Korisnička perspektiva pomaže stručnjacima u kritičkom sagledavanju socijalnih struktura, institucija, politika te u boljem prepoznavanju njihove marginalizirane pozicije u društvu (Jugović i Brkić, 2013). Prema Žižak (2010), korisnička perspektiva predstavlja nezaobilazan aspekt suvremenih pristupa intervencijama i evaluacija intervencija, ishoda i procesa intervencija.

Analizom transkribiranoga materijala, generirane su teme koje opisuju iskustva korisnika o udomiteljstvu. Definirane teme mogu se promatrati kao pozitivna iskustva koja odražavaju zadovoljstvo dobrim uvjetima života u udomiteljstvu te razlozima zbog kojih su korisnici smješteni u udomiteljstvo.

Dobre uvjete života korisnici opisuju kao adekvatni prostorni uvjeti, zadovoljstvo sa skrbi koju pružaju udomitelji, dobru komunikaciju s udomiteljima, mogućnost sudjelovanja u odlučivanju te osjećaj sigurnosti i prihvaćenosti. Iz rezultata istraživanja proizlazi da korisnici iz Zagreba i Vrbovca podjednako izražavaju zadovoljstvo s uvjetima života u udomiteljstvu te nema razlike u odgovorima koji se odnose na iskustvo između obje skupine korisnika. Analizirajući dobivene odgovore, može se zaključiti da su upravo korisnici od svih navedenih kategorija sudionika istraživanja najviše isticali zadovoljstvo sa skrbi koju pružaju udomitelji.

Zadovoljstvo s uvjetima života u udomiteljstvu potvrđeno je i u istraživanju o udomiteljstvu osoba starije životne koje je provedeno u Oregonu u kojem su ispitivani i komparirani stambeni uvjeti života u udomiteljstvu i domovima za starije (Nyman i sur., 1997). Nalazi tog istraživanja ukazali su da su osobe starije životne dobi koje su smještene u udomiteljstvo više zadovoljne prostorom (sobom u kojoj su boravili) od osoba starije životne dobi koje su bile smještene u domove za starije osobe. Isto tako, sudionici istraživanja iz udomiteljskih obitelji pokazali su veću razinu zadovoljstva, a manje nezadovoljstva kada su u pitanju svi elementi skrbi (hrana, briga), a što potvrđuju i nalazi ovog istraživanja koji govore o tome da su korisnici zadovoljni sa skrbi koju im pružaju udomitelji. Važno je napomenuti da su korisnici istaknuli da dobra komunikacija s udomiteljima i mogućnost sudjelovanja u odlučivanju, doprinose razvoju pozitivnih iskustva o udomiteljstvu. Mogućnost sudjelovanja korisnika u odlučivanju sprječava pasivizaciju korisnika, a sve to zajednički doprinosi tome da se korisnici osjećaju sigurno i prihvaćeno. Do sličnih nalaza došlo se u istraživanju koje je provedeno u Francuskoj, u kojem je istaknuto da u udomiteljskim obiteljima korisnici imaju mogućnost pregovaranja i sudjelovanja u odlučivanju dok je isto onemogućeno korisnicima koji su smješteni u medicinsko-socijalne ustanove u kojima pregovaranje nije moguće čak ni za „jednostavne navike“ svakodnevnog života iz razloga što se očekuje da se pravila moraju strogo poštovati u svrhu organizacije institucije (Chammem i sur., 2021).

Na iskustvo o udomiteljstvu utječu motivi smještaja u udomiteljstvo. Razlozi koje su korisnici naveli mogu se promatrati kroz tri zasebne cjeline: zdravstveni razlozi, socijalni razlozi i psihološki razlozi. Među razlozima smještaja, vodeće mjesto zauzimaju zdravstveni razlozi. Ako se uzmu u obzir podaci o razlozima smještaja starijih osoba općenito, također će se dobiti

slični rezultati. Naime, u 2021. godini 69,5% osoba starije životne dobi smještene su u decentralizirani dom za starije osobe zbog zdravstvenih razloga, a 13% zbog usamljenosti, 4,5% zbog poremećenih odnosa u obitelji te 4,3% zbog neprimjerenih uvjeta stanovanja (Godišnje statističko izvješće o domovima i korisnicima socijalne skrbi u 2021. godini, MROSP).

Uzimajući u obzir sve što su korisnici iznijeli vezano uz iskustvo o udomiteljstvu, može se reći da udomiteljstvo, zbog specifičnog načina pružanja skrbi, pruža mogućnost da korisnici ostvare snažnu vezu s udomiteljima jer udomitelji imaju važnu ulogu u njihovim životima.

O iskustvu udomitelja o udomiteljstvu istaknute su dvije teme koje se odnose na doživljaj udomiteljstva i motivaciju za bavljenjem udomiteljstvom. Udomitelji doživljavaju udomiteljstvo kao težak i iscrpan posao. Također, udomitelji vide udomiteljstvo i kao zahtjevan, odgovoran i nedostatan cijenjen posao te posao koji pruža osjećaj ispunjenosti.

Ako se analiziraju svi odgovori, vidljivo je da najviše udomitelja smatra da je udomiteljstvo zahtjevan i iscrpan posao koji pruža osjećaj zadovoljstva. Odgovori udomitelja iz Zagreba i Vrbovca razlikuju se po tome što su udomitelji iz Zagreba više iznosili odgovore koji idu u prilog da je udomiteljski posao zahtjevan, iscrpan i težak dok su udomitelji iz Vrbovca više govorili o tome da im udomiteljstvo pruža osjećaj ispunjenosti.

Doživljaj udomiteljstva kao teškog, iscrpnog i zahtjevnog posla iznesen je od strane stručnjaka i inspektora, ali i korisnika u odgovorima koji su se odnosili na drugu tematiku (prijedlozi za unaprjeđenje). Vezano uz motivaciju, rezultati pokazuju da su prisutni intrinzični i ekstrinzični motivi. Među intrinzične motive za bavljenje udomiteljstvom udomitelji su iznijeli: afinitet prema starijim ljudima, želja za pomaganjem, poticaj i preporuke od strane prijatelja i prethodno iskustvo dohrane. Među ekstrinzične motive udomitelji su naveli: poboljšanje financijske situacije kao i mogućnost rada od kuće. Ako pogledamo distribuciju odgovora po kodovima, onda je vidljivo da su isti udomitelji uglavnom navodili i intrinzične i ekstrinzične motive. Međutim, inspektori su u svojim odgovorima iznosili da je ekstrinzični motiv – želja za profitom, dominantan kod udomitelja za starije osobe.

Beck (2003) navodi da motivacija može biti definirana kao set unutarnjih (intrinzičnih) i vanjskih (ekstrinzičnih) poticaja/čimbenika koji potiču ili iniciraju ponašanje pojedinca i određuju njegov smjer, intenzitet, oblik i trajanje. Ističe se da je unutarnja/intrinzična motivacija vezana uz motivaciju osobe za djelovanje, a ne za rezultat toga djelovanja. Vanjska/ekstrinzična motivacija pretpostavlja vanjski postavljeni cilj koji treba dosegnuti kao osnovni motiv djelovanja iza čega slijedi nagrada, odobravanje ili pohvala.

U istraživanjima u kojima su uključeni udomitelji za odrasle osobe (koja su malobrojna i uglavnom se odnose na osobe s invaliditetom) može se reći da su dobiveni slični rezultati. U istraživanju o iskustvu udomiteljstva odraslih osoba s duševnim smetnjama iz perspektive udomitelja rezultati su pokazali sljedeće motive: altruizam, pozitivno iskustvo udomiteljstva u bližoj okolini, iskustvo skrbi za člana obitelji, osvještavanje, socio-ekonomske životne okolnosti u kojima su se našli kao što je višak slobodnog prostora unutar stambenog objekta i financijska sigurnost (Laklija i Barišec, 2014). Također, u istraživanju koje je imalo za cilj utvrditi razlike između udomitelja djece i odraslih osoba došlo se do zaključka da su motivi za udomljavanje (kao poseban aspekt iskustva u udomljavanju) uglavnom slični s jednom uočljivom razlikom. Udomiteljima za djecu nije bila važna, u trenutku donošenja odluke o udomljavanju djece, mjesečna zarada dok je udomiteljima za odrasle osobe isto bilo jedno od najvažnijih odluka zašto su se odlučili udomljavati odrasle osobe (Savanović, 2010). U sličnim istraživanjima motivacije za udomiteljstvom rezultati su pokazali da je najčešća motivacija za postajanje udomiteljem bila intrinzična motivacija (Savanović, 2010; Laklija, 2011; Sabolić i Vejmelka, 2015).

U ispitivanju vezanom za perspektive stručnjaka o poštivanju ljudskih prava osoba s invaliditetom došlo se do zaključka kako je upravo intrinzična motivacija udomitelja ili predstavnika/zaposlenika obiteljskih domova preduvjet za poštivanje prava korisnika (Buljevac i sur., 2016).

Važno je napomenuti da je 2012. godine u sklopu analize sustava socijalne skrbi (Radeljić i sur., 2013) ispitivana motivacija udomitelja metodom fokusne grupe u kojoj su bili zastupljeni udomitelji različitih korisničkih skupina: djece i odraslih osoba te su njihovi motivi za bavljenje udomiteljstvom različiti i osobni, kao npr. završetak tečaja za udomitelje, iskustva prijateljice. U spomenutoj analizi korisnici su u fokusnim grupama vezano uz motivaciju smatrali da je negativno kod udomiteljstva između ostaloga to što udomitelji rade za novac dok je pozitivna strana udomiteljstva osjećaj topline i individualnosti.

Kao važan čimbenik hoće li se udomitelji odlučiti za bavljenje udomiteljstvom ističu se poticaj i preporuke od strane prijatelja. Laklija i Barišec (2014) navode da poznavanja osobe s iskustvom udomiteljstva ima važnu ulogu kako u informiranju potencijalnih udomitelja, tako i u demistificiranju same uloge udomitelja i formiranju potencijalne mreže socijalne podrške.

Analizirajući dobivene nalaze pod vidom teorije privrženosti, može se reći da je navedena teorija primjenjiva na udomiteljstvo starijih osoba jer se korisnici u međusobnoj interakciji s udomiteljima osjećaju sigurno i prihvaćeno. To je posebno važno budući da su među vodećim razlozima smještaja starijih osoba narušeni odnosi s djecom te gubitak podrške od članova

obitelji i susjeda, pa starije osobe u udomiteljstvu imaju mogućnost uspostave novih odnosa s udomiteljima. Uspostava odnosa bliskosti na relaciji udomitelj – korisnik dovodi do toga da se korisnici ne osjećaju usamljeno i napušteno čime postaju sretniji i zadovoljniji. Time se lakše prilagođavaju na novonastalu situaciju čime se smanjuju negativne posljedice preseljenja u novu sredinu. Isto tako, udomitelji u obavljanju udomiteljskog posla ulaze s puno emocija, privrženi su korisnicima zbog čega se osjećaju ispunjeno i korisno te ih prihvaćaju kao članove svoje obitelji.

Dobivene rezultate možemo promatrati i u kontekstu teorije temeljnih ljudskih potreba koja ukazuju na postojanje univerzalnih ljudskih potreba čije ispunjenje pruža kvalitetno ukupno funkcioniranje pojedinca i očuvanje psihičkog zdravlja, a to su potrebe za autonomijom, kompetencijom te povezanošću (Ryan i Deci, 2000). Naime, potreba za povezanošću predstavlja želju za osjećajem privrženosti u svakodnevnim socijalnim interakcijama. Ova je psihološka potreba smatrana esencijalnom potrebom čije zadovoljenje dovodi do dobrobiti i sreće, a nezadovoljenje do razvoja patologije, a također se smatra da je odgovorna za bolje funkcioniranje, otpornost na stresne situacije te time uspješnije očuvanje mentalnog zdravlja.

5.2. POZITIVNI ASPEKTI UDOMITELJSKE SKRBI ZA OSOBE STARIJE ŽIVOTNE DOBI IZ PERSPEKTIVE KORISNIKA, UDOMITELJA, STRUČNJAKA I INSPEKTORA

Kada se govori o pozitivnim aspektima udomiteljstva koji su proizašli iz rezultata ovog istraživanja, može se zaključiti da se rezultati razlikuju ovisno o skupini sudionika, a ne postoji niti jedna dodirna točka za koju su se usuglasile svi sudionici istraživanja. Više skupina sudionika istaknulo je da u udomiteljstvu prevladava obiteljsko ozračje, da su udomitelji posvećeni individualnim potrebama korisnika (udomitelji, inspektori i stručnjaci) da je život u udomiteljstvu život u prirodnoj sredini (udomitelji i stručnjaci), da se vodi posebna briga o prehrani (korisnici, udomitelji i inspektori), da se obilježavaju rođendani i blagdani, da korisnici imaju mogućnost uključivanja u aktivnosti (udomitelji i korisnici) te da je brzo vrijeme realizacije smještaja (stručnjaci i inspektori). Iz dobivenih rezultata, može se zaključiti da skrb u udomiteljstvu ima brojne prednosti za starije osobe na kojima bi trebalo temeljiti daljnji razvoj i unaprjeđenje.

Korisnici su opisali da su odrednice zadovoljstva: dobra skrb, redovita i kvalitetna prehrana, život u poznatom okruženju, mogućnost obavljanja aktivnosti koji su radili ranije, mogućnost doprinosa kućanstvu u kojem žive, pomoć udomitelja oko nabavke osobnih potrepština i smanjena odgovornost i briga o svakodnevnom životu.

Unutar dobre skrbi korisnici su navodili da se to odnosi na skrb o čistoći i higijeni, pomoć pri rehabilitaciji, strukturiranu svakodnevnicu/život, obilježavanje rođendana korisnika, dostupnost pomoći/podrške udomitelja u slučaju potrebe te darežljivost udomitelja. Korisnici su najveći naglasak stavili na pomoć pri rehabilitaciji te na dobru strukturu svakodnevice. Pomoć pri rehabilitaciji više su naglašavali korisnici iz Vrbovca. Kada kod starijih osoba nastanu funkcionalna ograničenja kao posljedica fiziološkog starenja i/ili bolesti ili ozljeda, rehabilitacija ih sveobuhvatnim postupcima ublažava, a osobi pomaže da postigne što veću samostalnost u aktivnostima svakodnevnog života i što bolju kvalitetu života (Kovač, 2016). Kvaliteta života starijih osoba, povezana je s tjelesnim zdravljem i funkcioniranjem (Brajković, 2010) pa pomoć u rehabilitaciji koju pružaju udomitelji starijim osobama doprinosi njihovoj samostalnosti i pospješuje njihovu funkcionalnu sposobnost te utječe na kvalitetu života. Prema Štambuk i suradnicama (2019), funkcionalna sposobnost je pokazatelj stupnja ovisnosti osobe o pomoći drugih. Kad osoba starije životne dobi postane funkcionalno ovisna osoba, nužna je podrška drugih osoba. Socijalna podrška starijim osobama može se kategorizirati u formalni i neformalni oblik. Izvori formalne podrške možemo definirati kao razne oblike pomoći države u novcu ili uslugama, dok su neformalni izvori podrške (financijska, materijalna, praktična i emocionalna) zapravo pomoć primljena od članova obitelji, prijatelja, rodbine, susjeda, obitelji koji imaju člana s invaliditetom i sl. (Rusac, Štambuk i Leutar, 2007). Podrška koju pružaju udomitelji spada u formalni oblik. Istraživanja o socijalnoj podršci koje osobe starije životne dobi dobivaju u udomiteljstvu gotovo da ne postoje. Prema Dobroćić i Laklija (2010), istraživanja socijalne podrške u Hrvatskoj su rijetka te dominantno usmjerena na socijalnu podršku specifičnih skupina u pojedinim aspektima, kao što su nezaposlenost, roditeljstvo, skrb za djecu, starije osobe te osobe s invaliditetom i sl. (Sladović Franz i Mujkanović, 2003; Kregar, 2004; Matković, 2006; Raboteg-Šarić i Pećnik, 2006; Leutar i sur., 2007, 2008.; Podgorelec i Klempić, 2007, sve prema Dobroćić i Laklija, 2012). U istraživanju koje je provedeno u Južnoj Koreji (Lee, 2010), a koje je bilo usmjereno na prilagodbu starijih osoba na život u domu došlo se do zaključka da su prediktori prilagodbe na život u instituciji (domu za starije) bili: samoeфикаsnost, zdravstveno stanje prema vlastitoj procjeni, predrasude o smještaju starijih osoba u dom, emocionalna podrška osoblja i drugih korisnika, zadovoljstvo

obitelji i opće zadovoljstvo ustanovom. Nalazi navedenog istraživanja ukazali su da treba poticati socijalnu podršku starijim osobama na smještaju kako bi se poboljšala prilagodba životu u domu te provoditi daljnja istraživanja na tu temu.

Korisnici su pod dobru strukturu svakodnevnice izvještavali o tome da se usluge koje im pružaju udomitelji odvijaju po unaprijed određenom rasporedu. Jasno određena struktura i raspored smanjuje neizvjesnost i pruža osjećaj sigurnosti. U istraživanju o kvaliteti života osoba smještenih u domove za starije i nemoćne osobe pokazalo se da je zadovoljstvo životom, statistički značajno povezano i sa svim aspektima mjerenja zadovoljstva uslugama doma: hranom, uslugama zaposlenika, smještajem te druženjem i aktivnostima u domu (Lovreković i Leutar, 2010).

Nadalje, korisnici su istaknuli da je redovita i kvalitetna prehrana u udomiteljstvu odrednica zadovoljstva korisnika. Iz analize odgovora korisnika proizlazi da se u udomiteljstvu korisnicima priprema domaća prehrana koja je redovito pripremljena pri čemu se vodi računa o blagdanima te se ista prilagođava individualnim potrebama. Nije uočeno odstupanje u odgovorima koji se odnose na prehranu među korisnicima s obzirom na sredinu iz koje dolaze.

Dostupna istraživanja vezana uz zadovoljstvo prehranom uglavnom su usmjerena na zadovoljstvo starijih osoba prehranom u domovima za starije osobe. Primjerice, u istraživanju koje je provedeno u Dubrovniku (Roso, 2016) rezultati ukazuju da je većina korisnika doma (44 ispitanika ili 86%) navela kako su zadovoljni ili djelomično zadovoljni prehranom, a samo 7 ispitanika (14%) nezadovoljno ili uopće nije zadovoljno. Do sličnih nalaza došlo se i u drugim istraživanjima (Lovreković i Leutar, 2010). U istraživanju Štambuk (1999) kod ispitanika koji su u domu za starije osobe dulje od 3 godine, a koji su manje zadovoljni odnosom osoblja, ako su udovci ili udovice, nemaju društvo u domu i loše procjenjuju svoje zdravstveno stanje – njihova razina stresa, izražena kroz indeks ukupnih teškoća, somatizaciju i depresiju, je veća.

Život u poznatom okruženju, kao što su život u poznatoj sredini i poznanstvo s udomiteljima od ranije, korisnicima su pomogli u procesu prilagodbe na život u udomiteljstvu. Prilagodba na život u domu i premještaj stvaraju osjećaj nelagode kod osoba starije životne dobi. Za stariju osobu nije svejedno premješta li se iz zajednice (odnosno svog doma) u instituciju, iz centra grada na periferiju, iz velike kuće ili velikog stana u jako mali, gubi li stare prijatelje i slično. Međutim, ako pojedinci i parovi pažljivo planiraju premještaj, onda se stres preseljenja smanjuje (Štambuk, 1998). Iz izjava korisnika može se zaključiti da, ako je stil života u

udomiteljstvu sličniji stilu i načinu života od ranije, korisnici se osjećaju zadovoljnije te su lakše prošli kroz fazu prilagodbe. U daljnjem tijeku rasprave to će biti dodatno potvrđeno jer korisnici koji su živjeli u gradu, a bili smješteni u udomiteljstvo u seoskoj sredini izražavali su poprilično nezadovoljstvo te su tražili da im se osigura smještaj u gradskoj sredini.

Da je bitno da život u udomiteljstvu bude sličan životu od ranije, potvrdile su i daljnje analize odgovora korisnika jer je kao pozitivan aspekt smještaja u udomiteljstvo izdvojena i mogućnost obavljanja aktivnosti koje su radili i ranije. Iz odgovora korisnika može se zaključiti da, uz to što ih veseli obavljanje fizičke aktivnosti, veseli ih i osjećaj korisnosti. Slične rezultate pokazalo je i istraživanje u kojem je potvrđeno da starije osobe posjeduju vrijedna znanja koja u našem društvu nisu iskorištena, ponajprije zbog nedostatka društvene brige za ljude (Spajić-Vrkaš i sur., 2013). Starije osobe smještene u udomiteljstvo imaju mogućnost obavljanja aktivnosti pri čemu se može zaključiti da su njihova znanja i iskustva djelomično iskorištena, a oni se osjećaju korisni. Da je osjećaj korisnosti važan starijim osobama, pokazuju nalazi istraživanja u kojemu je bio cilj utvrditi psihološko funkcioniranje osoba starije životne dobi smještenih u domu i obitelji. Nalazi tog istraživanja pokazali su da su starije osobe smještene u dom za starije osobe u odnosu na starije osobe koje žive s obitelji ili žive same, ekternalnije manje aktivne, a osjećaju se i manje korisne (Lacković-Grgin i Padelin, 1995).

Nadalje, korisnici su istaknuli da im je pozitivan aspekt života u udomiteljstvu to što imaju mogućnost pomaganja u kućanstvu i na taj način doprinose kućanstvu u kojem žive, što ide u prilog tome da se osjećaju korisni i zadovoljni.

Korisnici su kao pozitivan aspekt života u udomiteljstvu naveli i to što im udomitelji pomažu oko nabavke osobnih potrepština. Analizom odgovora, utvrđeno je da nema odstupanja u odgovorima vezanim za mjesto od kuda dolaze korisnici. Pomoć kod nabavke osobnih potrepština korisnici iznimno cijene jer su sami narušenog zdravlja, neki nemaju djece, a nekima su djeca daleko, dok drugi imaju narušene obiteljske odnose.

Zaključno, iz analize odgovora dobiven je pozitivan aspekt udomiteljske skrbi koji se odnosi na to da korisnici smještajem u udomiteljstvo imaju smanjenu odgovornost i brigu o svakodnevnom životu. Ovaj aspekt istaknuli su korisnici iz Zagreba. Objašnjenje zašto je ovaj aspekt karakterističan samo za korisnike koji dolaze iz gradske sredine može biti u tome što je život u gradu za stariju osobu otuđeniji pa je vođenje kućanstava puno teže, a i troškovi života su skuplji. Slični rezultati dobiveni su u istraživanju koje je bilo vezano uz boravak korisnika u zagrebačkim domovima pri čemu su korisnici naveli da boravak u domu oslobađa od

svakodnevnih poslova koje su obavljali u vlastitom kućanstvu (nabava namirnica, priprema hrane, čišćenje...), što otvara mogućnost za slobodno vrijeme koje se može ispuniti kvalitetnim sadržajima koje dom nudi (Rusac i sur., 2016). Drugi razlog je što su korisnici lošeg zdravlja i briga za kućanstvo predstavlja im dodatni napor.

Uzimajući u obzir analizu odgovora udomitelja u odnosu na pozitivne aspekte udomiteljstva, izdvojene su 3 teme: pružanje skrbi koja je usmjerena na individualne potrebe, podrška i suradnja s okolinom te dobar odnos sa članovima obitelji korisnika. Pod odrednice pružanja skrbi koja je usmjerena na individualne potrebe korisnika udomitelji su naveli pružanje intimnog ugođaja, pružanje osjećaja življenja u obiteljskom životnom ozračju, posvećenost individualnim potrebama korisnika, vođenje posebne brige o kvaliteti prehrane, obilježavanje rođendana i blagdana, aktivno uključivanje korisnika u svakodnevne aktivnosti za koje imaju interesa/ mogućnosti, život u prirodi u seoskom ugođajem, komforni prostorni uvjeti. Također, udomitelji su istaknuli da su pozitivni aspekti udomiteljstva formalna i neformalna podrška okoline kao što su dobra suradnja i zainteresiranost socijalnih radnika i socijalnih službi, obilazak socijalnih radnika, dobra podrška i suradnja s liječnicima, podrška od članova obitelji, podrška od obitelji, susjeda i prijatelja. Dobar odnos korisnika s članovima obitelji udomiteljima pretstavlja to da korisnici odlaze u obitelj, da im dolaze obitelji u posjetu, da kontaktiraju telefonom te da borave korisnici za praznike kod obitelji.

Analizom dobivenih odgovora koji se odnose na dobru skrb, izdvojeno je obilježje pružanje intimnog ugođaja u udomiteljstvu. Pod time su udomitelji iz Zagreba i Vrbovca iznijeli da su korisnici smješteni u malim stambenim cjelinama gdje imaju mogućnost ostvarivanja prisnijih kontakata pri čemu su korisnicima udomitelji stalno na usluzi. Do sličnih nalaza došlo se u istraživanju socijalne podrške djece smještene u dječjim domovima i udomiteljskim obiteljima te je potvrđeno da okolnosti organizacije života u udomiteljskim obiteljima omogućavaju prirodnije i jednostavnije ostvarivanje odnosa privrženosti s udomiteljima nego u dječjim domovima s većim brojem odgajatelja (Kregar, 2004).

Nadalje, udomitelji su naveli da je pozitivan aspekt udomiteljske skrbi za starije osobe pružanje osjećaja življenja u obiteljskom ozračju. Ovaj pozitivan aspekt više su isticali udomitelji iz Vrbovca nego udomitelji iz Zagreba pri čemu je istaknuto da u udomiteljstvu dominira obiteljsko ozračje, a život korisnika u udomiteljstvu nalikuje životu kakvim su živjeli ranije. Također, istaknuta je obostrana dobrobit kako za korisnike koji postaju članovi uže i šire udomiteljske obitelji tako i za udomiteljske obitelji koje imaju priliku pobuditi empatiju i

interes za skrb o starijim osobama kod svoje djece. U normativnom dokumentu o udomiteljstvu (Zakon o udomiteljstvu, Narodne novine, 115/18 i 18/22) navedeno je da je svrha udomiteljstva osigurati skrb i potporu korisniku u poticajnom i pozitivnom obiteljskom okruženju u skladu s njegovim individualnim planom promjene pa, imajući u vidu odgovore ispitanih udomitelja, možemo zaključiti da je propisana svrha ispunjena.

Također, udomitelji su isticali da, uzimajući u obzir okolnosti u kojima se pruža usluga smještaja (mali broj korisnika, obiteljsko ozračje i intima), imaju mogućnosti posvetiti se individualnim potrebama korisnika. Primijećeno je da udomitelji u odgovorima ističu razliku u načinu skrbi prema korisnicima u domovima (u noćnoj smjeni u domu 1 radnik brine o 50 korisnika) i načinu skrbi prema korisnicima u udomiteljstvu (udomitelji su na raspolaganju 24 sata). Promatrajući udomiteljstvo kao oblik skrbi u kontekstu deinstitucionalizacije, a uzimajući u obzir odgovore udomitelja, mogli bismo definirati da se skrb temelji na individualiziranom pristupu. Važno je napomenuti da je u Francuskoj (Chammem i sur., 2021) provedeno istraživanje sa starijim osobama koje žive u medicinsko-socijalnim ustanovama i udomiteljskim obiteljima. Sudionici koji su živjeli u medicinsko-socijalnim ustanovama opisali su život u domu kao život u institucionalnom okviru u kojem prevladavaju stroga pravila, a stručni tim ponaša se prema pripremljenom protokolu. S druge strane, život u udomiteljskim obiteljima opisan je kao spontaniji i obiteljski orijentirani smještaj u kojem se korisniku nudi personalizirana i bliska podrška u slučaju gubitka autonomije, ali u kojima je ponašanje prema protokolu gotovo odsutno.

Vezano uz brigu o prehrani, udomitelji su najviše isticali da imaju mogućnost hranu pripremati od svježih, domaćih namirnica u kućnoj radinosti. Kako udomitelji imaju na skrbi mali broj korisnika, imaju više mogućnosti posvetiti se individualnim potrebama. Laklija i Baršinec (2014) ističu da udomiteljstvo polazi od pretpostavki i načela da postoje mnoge prednosti u odnosu na smještaj u ustanovama ili organiziranim jedinicama za samostalno stanovanje, u prvom redu zbog boravka korisnika u obiteljskom okruženju, kraćeg čekanja na smještaj, manjih troškova, lakše prilagodbe na nove uvjete, većih mogućnosti udomitelja da kvalitetno obavljaju skrb u odnosu na konkretne potrebe korisnika, većih mogućnosti stvaranja emocionalnih veza udomitelja i korisnika.

Navode korisnika opisane u prethodnom poglavlju vezane uz prostor i sredinu u kojoj borave istaknuli su i udomitelji i to kao pozitivnu odrednicu udomiteljske skrbi. Tako su udomitelji naveli da su život u prirodi i seoskom ugođaju te komforni prostorni uvjeti pozitivni aspekti

udomiteljstva. Prilikom opisivanja života u prirodi i u seoskom ugođaju udomitelji su navodili što sadrži njihov stambeni prostor. Neki stambeni prostori nalaze se u ruralnim sredinama (ali ne svi), ali uglavnom se radi o stambenom prostoru s okućnicom koja najčešće ima dosta zelene površine (vrt i/ili voćnjak) te domaće životinje. Pod opisom komfornih uvjeta života udomitelji su navodili da se radi o dvokrevetnim spavaonicama. Prema Pravilniku o mjerilima za pružanje socijalnih usluga (Narodne novine, 11/22) spavaonice za smještaj starijih osoba u domovima mogu imati najviše četiri ležaja za korisnike prvog stupnja, odnosno najviše tri ležaja za korisnike drugog i trećeg stupnja usluge. Uzimajući u obzir navedeno, može se zaključiti da su u udomiteljstvu komforniji uvjeti prostora što se tiče spavaonica.

Kao posebno važan pozitivan aspekt udomiteljstva, udomitelji navode podršku koju dobivaju od stručnih službi, članova obitelji, prijatelja i susjeda. Od stručnih službi udomitelji su isticali podršku koju dobivaju od strane socijalne službe pri čemu su se osvrnuli na to da imaju dobru suradnju i da su zainteresirani za pomoć, da su dostupni (imaju njihove mobitele na raspolaganju), imaju dobru komunikaciju, obilaze ih. Ovo mišljenje podjednako dijele udomitelji iz Zagreba i iz Vrbovca. Isto tako, dio udomitelja nezadovoljan je radom socijalne i zdravstvene službe, a što će biti opisano detaljno u poglavlju negativnih aspekata udomiteljstva.

Nadalje, udomitelji ističu da su zadovoljni suradnjom s liječnicima. Ističu da su susretljivi i da su uslužni, zadovoljavaju potrebe korisnika te ih po potrebi obilaze. Nije uočena razlika u odgovorima u odnosu na mjesto iz kojeg dolaze udomitelji. Vezano uz podršku, rezultati ovoga istraživanja potvrđeni su i u istraživanju provedenom 2016. godine o tematici poštovanja prava osoba s invaliditetom (Buljevac i sur., 2016) u kojem je navedeno da je jedna od dobrih okolnosti pri bavljenju udomiteljstvom kvalitetna suradnja sa stručnjacima raznih profila, od kojih ističu stručnjake zaposlene u centru za socijalnu skrb. Barber i sur. (prema Laklija 2011c) navode da se među obilježjima sustava koja utječu na ishode udomiteljstva i zadovoljstvo udomitelja njihovom ulogom ističu: redovitost kontakata socijalnog radnika s udomiteljem, pružanje udomiteljima potpunih i pravovremenih informacija te njihovo uključivanje u proces planiranja. Također, autorica navodi da udomitelji sa snažnom mrežom socijalne potpore, osobito kada je ona osigurana od strane grupa za podršku, pokazuju veću razinu zadovoljstva udomiteljstvom od onih koji je nemaju. Važnost podrške udomiteljima bila je obuhvaćena u mnogim istraživanjima udomiteljstva djece (Sabolić i Vejmelka, L., 2015; Kregar, 2004; Kletečki Radović i Kregar Orešković, 2005), djece s Downovim sindromom (Škrbina,

2010), djece s problemima u ponašanju (Čičak i Laklija, 2018), trudnica ili roditelja s djetetom (Laklija, Vladić i Stanić, 2022) i pripadnika romske nacionalne manjine (Krčar i Laklija, 2018). Slični rezultati dobiveni su i u istraživanju udomiteljske skrbi za odrasle osobe (Savanović, 2010), psihički bolesnih odraslih osoba (Laklija i Baršimec, 2014), osoba s invaliditetom (Buljevac i sur., 2016).

Od neformalne podrške koju udomitelji dobivaju najviše je pažnje posvećeno podršci koju dobivaju od članova obitelji. Ističu da im najviše pomoći pružaju supružnici i djeca pri čemu ističu dobru organizaciju i podjelu poslova kao bitan faktor. Nadalje, udomitelji su istaknuli da pomoć i podršku dobivaju od susjeda i prijatelja koji im pomažu pri obavljanju raznih poslova i zadataka, pogotovo kada su udomitelji zauzeti nekim drugim poslom.

Nadalje, udomitelji su istaknuli da je dobar odnos korisnika s članovima obitelji korisnika pomažuci faktor te ih veseli kada korisnicima dolaze posjete, a oni potiču da korisnici ostanu u kontaktu sa članovima obitelji.

Udomitelji bi u odnosu prema korisnicima trebali mijenjati rakurs, umjesto da budu pružatelj usluga i odgovorne osobe za korisnika trebali bi biti osobe koje korisnicima pružaju dom i podršku. To predstavlja put k personalizaciji i individualizaciji udomiteljstva. Upravo bi podrška trebala biti osnova rada udomitelja (Buljevac, i sur., 2016).

Kroz dobivene odgovore podrška je operacionalizirana u vidu percipirane pomoći koju udomitelji dobivaju od drugih ljudi (osjećaj osobe da u kriznim ili stresnim situacijama može računati na različite vidove pomoći drugih ljudi – pa se i sam stresni događaj ne mora percipirati kao stresan) te stvarno primljena pomoć drugih ljudi koja se može opisati kao emocionalna i instrumentalna podrška pružanja usluga i stvari.

Za razliku od korisnika i udomitelja, stručnjaci i inspektori su u opisivanju pozitivnih aspekata udomiteljstva iznosili prednosti udomiteljstva u odnosu na institucionalnu skrb. Pod time su naveli da je prednost u tome što se skrb pruža u obiteljskom ozračju, da je usmjerenost udomitelja na individualne potrebe. Brzinu realizacije smještaja stručnjaci su naveli unutar teme odrednice kojima se rukovode pri izboru udomiteljstva kao oblika smještaja dok su inspektori to naveli pod temu prednosti usluge udomiteljstva u odnosu na institucionalnu skrb. Vezano uz odrednicu koja govori o brzini realizacije smještaja, sličan rezultat dobiven je u istraživanju vezanom uz funkcionalnu analizu sustava (Radeljić i sur., 2013), a pokazalo se da su raspoloživi udomitelji lako dostupni i da je brža je realizacija smještaja.

Stručnjaci su istaknuli da se prednosti smještaja u udomiteljsku obitelj: prirodna sredina, međugeneracijska povezanost, osjećaj zajedništva, pripadnost i razvijanje čvršćih i

intenzivnijih odnosa među korisnicima. Od istaknutih odrednica najviše su u odgovorima bile zastupljene one koje se odnose na život u obiteljskom ozračju te osjećaj pripadnosti korisnika u obitelji u kojoj je smješten. Stručnjaci su istaknuli da korisnici smještajem u udomiteljstvo dobivaju priliku života u obiteljskom ozračju i to je bilo više istaknuto od stručnjaka iz Zagreba. Nadalje, stručnjaci su opisali da, uz osjećaj pripadnosti, korisnici imaju mogućnost dobiti toplinu, sigurnost i zaštitu. Također, istaknuli su da osjećaj pripadnosti ima iznimno važnu ulogu kod samaca jer im daje mogućnost da razvijaju odnos sa članovima udomiteljske obitelji.

Nadalje, kao prednost udomiteljstva od strane stručnjaka istaknuto je da udomiteljstvo daje mogućnost života u prirodnoj sredini koja najviše nalikuje životu ranije, za razliku od smještaja u instituciji. Međugeneracijska povezanost može se promatrati kao odnos između korisnika, udomitelja i djece udomitelja pri čemu ovakav način života pruža mogućnost djeci udomitelja da se senzibiliziraju za potrebe starijih osoba, a starijim osobama pruža se mogućnost da s djecom udomitelja razvijaju odnose kao s unučadi i sl. Vezano uz odnose među samim korisnicima, stručnjaci su iznijeli da smještaj u udomiteljstvu korisnicima pruža mogućnost da s ostalim korisnicima razvijaju prisnije odnose nego što bi ih razvili da su smješteni u instituciju. Nema odstupanja u odgovorima vezanima uz ovu odrednicu uzimajući u obzir sredinu iz koje dolaze stručnjaci.

Nadalje, stručnjaci su kao prednosti istaknuli odrednice koje se odnose na poznatu i blisku sredinu onoj u kojoj su živjeli prije udomljavanja, nema izmještanja korisnika kod drugog pružatelja usluge iz sredine u kojoj je živio, usmjerenost na zadovoljenje individualnih potreba korisnika te zadovoljenje osnovnih potreba korisnika. Od navedenih odrednica korisnici su najveći značaj dali odrednicama koje se odnose na život u poznatoj i bliskoj sredini – onoj u kojoj su živjeli prije udomljavanja te usmjerenost na zadovoljavanje individualnih potreba korisnika.

Smještaj korisnika u poznatu i blisku sredinu zahtijeva puno manju prilagodbu korisnika novom načinu života. Ako uzmemo u obzir postavke koncepta deinstitucionalizacije koje se odnose na to da se osobama pruža podrška u prirodnom okruženju, a život u udomiteljskoj obitelji najviše nalikuje životu u prirodnom okruženju/sredini, onda možemo reći da udomiteljstvo po ovoj odrednici može biti jedan od oblika skrbi u procesu deinstitucionalizacije. Imajući u vidu definiciju (Ćirić Milovanović, 2017) u kojoj proces deinstitucionalizacije predstavlja praksu pružanja individualizirane, pojedincu prilagođene podrške u prirodnom okruženju i rezultate ovog istraživanja koji govore da je udomiteljstvo

usmjereno na individualne potrebe korisnika, tada možemo opravdano reći da udomiteljstvo ispunjava gore navedene teorijski postavljene uvjete. No, međutim, koncept deinstitutionalizacije ima mnogo odrednica pa će se u daljnjem tijeku rasprave osvrnuti i na druge odrednice (npr. kontrola nad vlastitim životom, uključenost u zajednicu). Stručnjaci su u odgovorima koji se odnose na usmjerenost udomitelja na zadovoljenje individualnih potreba korisnika navodili da razlog tome leži u načinu pružanja skrbi (mali broj korisnika) zbog čega im se mogu više posvetiti. Također, stručnjaci su iznijeli i da je u udomiteljstvu u odnosu na ustanovu naglašena individualnost što dovodi do toga da se razvijaju čvršći i intenzivniji odnosi na relaciji udomitelj – korisnik i među samim korisnicima.

Kao važnu pozitivnu odrednicu udomiteljstva stručnjaci su naveli da korisnici koji su smješteni u udomiteljstvo nemaju potrebu za premještajem kod drugog pružatelja kao što je to često slučaj kada se korisnik smješta u dom za starije osobe ili obiteljski dom.

Stručnjaci su istaknuli da donose odluku o smještaju starije osobe u udomiteljstvo u situacijama kada su uvjereni da će im se pružiti dobra skrb, ali i kada nemaju nemogućnost smještaj realizirati u domovima za starije osobe.

U istraživanju koje je provedeno u Americi 2015. godine, a u kojem je uspoređivana stopa hospitalizacije korisnika koji su bili smješteni u medicinskim udomiteljskim obiteljima i domovima za starije osobe, došlo se do zaključka da je dobra skrb u udomiteljskim obiteljima. Naime, rezultati su pokazali da korisnici koji su smješteni u udomiteljskim obiteljima imaju iste ili niže stope hospitalizacija u usporedbi s korisnicima iz domova za starije. Nalazi ove studije pokazali su da smještaj u izvaninstitucijskom obliku (medicinski tip udomiteljskih obitelji) ne povećava stope hospitalizacija što znači da imaju dobru skrb. (Levy i sur., 2016).

Na nedostatne kapacitete za smještaj u domovima za starije osobe ukazivali su autori (Laklija, Rusac i Žganec, 2008; Lovreković i Leutar, 2010; Dobrotić, 2016; Štambuk, Sučić i Vrh, 2016; Bađun, 2017; Penava Šimac, Štambuk i Skokandić, 2022 i dr.), ali isto nije dovelo do promjene u željenom smjeru. Stoga se nameće pitanje mogu li uopće stručnjaci u centrima za socijalnu skrb i domovima za starije osobe poštovati propisano načelo dostupnosti i individualizacije prilikom priznavanja prava starijim osobama na uslugu smještaja kada nisu osigurani uvjeti za to.

Inspektori su u svojim odgovorima potvrdili navode do kojih se već došlo kroz odgovore drugih sudionika istraživanja (veća posvećenost korisnicima, život u obiteljskom ozračju, domaća prehrana i brzina realizacije smještaja) čime se je pojačala vjerodostojnost ranije iznesenih odrednica koje bi se mogle svrstati pod pozitivne aspekte udomiteljstva.

Vezano uz pozitivne aspekte udomiteljske skrbi, do sličnih rezultata došlo se u istraživanju koje je provedeno u Francuskoj, a u kojem su navedene prednosti sustava udomiteljske skrbi i to da korisnici imaju individualiziranu podršku, uočava se dostupnost i dobronamjernost udomitelja, kvaliteta životnog okruženja, kvaliteta prehrane, korisnici aktivnije sudjeluju u svakodnevnim životnim aktivnostima te im se potiče autonomija, a život im se čini fleksibilnijim od onog u instituciji (Chammem i sur., 2021).

U opisivanju pozitivnih aspekata udomiteljske skrbi za starije osobe sudionici su i kroz ovo istraživačko pitanje potvrdili da bliski odnos na relaciji korisnik – udomitelj koji je specifičan za ovu vrstu smještaja utječe na to da se korisnici osjećaju zadovoljno te time potvrdili teoriju privrženosti. Obiteljsko ozračje i prirodna sredina su resursi koje su svi sudionici istraživanja naveli kao specifično obilježje za udomiteljstvo. Iz nalaza ovog istraživanja proizlazi da je i socijalna podrška/pomoć važan prediktor zadovoljstva korisnika i udomitelja jer u sredinama gdje je sustav podrške snažniji (Vrbovec) udomitelji, stručnjaci i korisnici izražavali su veće zadovoljstvo udomiteljstvom kao oblikom skrbi. Korisnicima je u udomiteljstvu pomoć i podrška stalno dostupna od udomitelja i članova njihovih obitelji dok su udomiteljima na raspolaganju formalni i neformalni oblici podrške. Također, iz rezultata istraživanja proizlazi da se na udomiteljstvo za starije osobe može jednim dijelom primijeniti koncept deinstitucionalizacije (koji se odnosi na posvećenost individualnim potrebama). Naime, izjave različitih sudionika ovog istraživanja govore o tome da je udomiteljstvo više orijentirano na zadovoljavanje individualnih potreba korisnika kao što su proslave rođendana, obilježavanje blagdana, obavljanje nabavke osobnih potrepština za korisnika, prilagodbe jelovnika i sl.

5.3. NEGATIVNI ASPEKTI UDOMITELJSKE SKRBI IZ PERSPEKTIVE KORISNIKA, UDOMITELJA, STRUČNJAKA I INSPEKTORA

Analizom dobivenih odgovora svih grupa sudionika, može se reći da su u iznošenju negativnih aspekata udomiteljske skrbi uočene razlike i sličnosti u odgovorima ovisno o sredini iz koje dolaze sudionici. Gotovo sve negativne aspekte udomiteljstva opisivali su korisnici iz Zagreba premda su istovremeno oni isticali i pozitivne aspekte udomiteljstva. Razlog može biti u tome što se stil i način života u udomiteljstvu u bitnome razlikuje od života kojim su živjeli ranije. Stručnjaci i korisnici iz Zagreba su kao negativan aspekt naveli da se udomiteljske obitelji nalaze u sredini u kojoj nedostaju sadržaji što onemogućava uključivanje korisnika u život

zajednice. Također su udomitelji iz Zagreba više isticali probleme vezane uz propuste u socijalnoj službi dok su udomitelji iz Vrbovca isticali probleme u radu zdravstvene službe.

Uočene su i neke sličnosti u odgovorima stručnjaka iz Zagreba i inspektora: nepoštivanje propisa od strane udomitelja (biranje korisnika, prijenos negativnih informacija o korisniku, nepoštivanje dozvoljenog broja smještenih korisnika, primjena sredstava prisile i stezulje) kao i u opisivanju negativnih aspekata na strani korisnika.

Svi stručnjaci i inspektori istaknuli su da udomiteljima nedostaju znanja i kompetencije, da je prisutan nedostatak smještajnih kapaciteta u druge oblike skrbi te niski kriteriji za procjenu udomiteljskih obitelji.

Kao odrednice nezadovoljstava korisnika istaknuto je sljedeće: manjak mogućnosti bavljenja aktivnostima kojima su se prije bavili, otežana komunikacija s udomiteljem, osjećaj nepripadnosti te neprimjereno ponašanje udomitelja prema korisnicima.

Analizom odgovora utvrđeno je da su sve odrednice koje opisuju negativne aspekte udomiteljstva isticali korisnici iz Zagreba. Analizirajući sadržaj, vidljivo je da su naročito aktivni bili u iznošenju negativnih aspekata korisnici koji su premješteni iz gradske sredine u ruralnu sredinu pri čemu su iznijeli zahtjev da ih se premjesti u sredinu u kojoj su živjeli. Ovime postaje upitno poštivanje zakonskih propisa i to načela najboljeg interesa korisnika. Zakon o udomiteljstvu (Narodne novine, 115/18 i 18/22) propisuje da se korisnika treba smještavati u mjestu prebivališta uvijek kada je to moguće i kada je to u njegovu najboljem interesu. Također, i načelo održivih socijalnih veza zagovara da se korisnika smještava u mjesto prebivališta radi održivosti obiteljskih i drugih socijalnih veza i očuvanja postignute razine njegove socijalne uključenosti, osim ako to nije u njegovu interesu ili na tom području nema udomiteljskih obitelji.

Buljevac i suradnice (2016) istaknuli su da je udomiteljstvo najrazvijenije u središnjoj Hrvatskoj i u ruralnim područjima te da predstavlja upitnost ideje uključivanja, aktivnosti i izbora. Upravo je to i u ovom istraživanju pokazano jer su korisnici naveli da je uzrok nezadovoljstva u manjku aktivnosti kojima su se bavili ranije, manjku sadržaja u neposrednoj blizini (dućani), nemogućnosti boravka na svježem zraku, život u izoliranoj sredini, manjku društvenih događanja (izložbe, rekreacije) i nemogućnosti igranja društvenih igara s ostalim korisnicima.

Ako uzmemo u obzir odrednicu koncepta deinstitucionalizacije koja govori o tome koriste li korisnici resurse zajednice u kojoj žive ili su izolirani od nje, prema rezultatima ovog istraživanja moglo bi se reći da udomiteljstvo ne slijedi ovu odrednicu koncepta deinstitucionalizacije, međutim valja uzeti u obzir da je ove odgovore dala samo jedna skupina

korisnika pa bi trebalo provesti daljnja ispitivanja iz ovog područja kako bismo mogli donijeti vjerodostojniji zaključak.

Vrlo važno je uzeti u obzir spoznaje do kojih se došlo u ispitivanju o poštivanju prava osoba s invaliditetom smještenih u udomiteljskim obiteljima i obiteljskim domovima (Buljevac i sur., 2016) u kojem su rezultati dobiveni ispitivanjem upućivali na propitivanje udomiteljstva kao oblika moguće uključenosti u zajednicu, ali i na problematiku isključenosti i izoliranosti koja se očituje u izoliranosti mjesta gdje su udomiteljske obitelji i obiteljski domovi, bez osnovnih sadržaja koje bi trebale imati lokalne zajednice, pitanja sustava i udruga koje ne nude nikakve sadržaje za korisnike niti ima mogućnost zapošljavanja (Buljevac i sur., 2016).

Korisnici su također iznosili da imaju otežanu komunikaciju s udomiteljima jer govore različitim narječjima i potječu iz različitih kulturoloških sredina. Otežanu komunikaciju zbog različitih jezičnih i kulturalnih obilježja istaknuli su korisnici iz Zagreba koji su smješteni u ruralne i udaljene sredine. Ajduković i Urbanc (2009) navode da je planiranje usmjereno na osobu način ugovaranja, osiguravanja i organiziranja usluga koje su utemeljene na slušanju onoga što ljudi žele kako bi živjeli u zajednici na način koji su izabrali. Autorice navode da planiranje usmjereno na osobu koristi izvore fleksibilno, osmišljeno oko onoga što je važno za osobu iz njegove/njezine perspektive i na način koji će umanjiti/otkloniti kulturalne i organizacijske prepreke. Uzimajući u obzir navedeno, upitno je je li korišten pristup planiranja usmjerenog na osobu prilikom smještaja navedenih osoba i jesu li uopće bili dostatni resursi u zajednici da bi se isti koristio (broj raspoloživih slobodnih mjesta).

Kao posljedicu nezadovoljstva sa smještajem korisnici iz Zagreba iznosili su da ne osjećaju pripadnost u udomiteljskim obiteljima i da osjećaju da žive pod tuđim krovom pri čemu je upitno načelo ravnopravnosti u obiteljskom okruženju Zakona o udomiteljstvu (Narodne novine, 115/18 i 18/22) kojim je propisano da priznavanjem prava na smještaj u udomiteljsku obitelj korisnik postaje ravnopravni član udomiteljske obitelji. Također, korisnici su navodili kao negativne odrednice udomiteljstva neprimjereno ponašanje udomitelja prema njima. Ovo su iznosili samo korisnici iz Zagreba. Isticali su da se udomitelji prema njima ponašaju ovisno o trenutnom raspoloženju udomitelja, da povisuju ton pri čemu ističu da je vikanje oblik komunikacije i to naročito kada su udomitelji ljuti, da zahtijevaju da obavljaju teške fizičke poslove i da su rigidni u pogledu dnevnog reda. Do sličnih rezultata došlo se i u istraživanju o nepoštovanju prava osoba s invaliditetom korisnika (Buljevac i sur., 2016), a nameće se i upitnost provedbe standarda kvalitete za pružanje socijalnih usluga (Pravilnik o standardima kvalitete socijalnih usluga, NN, 143/2014) pri čemu bi se između ostaloga korisnicima trebala osigurati sigurnost od izrabljivanja tako da pružatelj usluge osigurava okruženje u kojem nema

zanemarivanja, zlostavljanja, zastrašivanja i izrabljivanja i u kojem se poštuju temeljna ljudska prava te zakonom zajamčena prava korisnika.

Udomitelji su kao negativni aspekt udomiteljske skrbi istaknuli propuste u zdravstvenoj i socijalnoj službi, nezadovoljstvo s odnosom i komunikacijom s članovima obitelji korisnika, a problemi s kojima se svakodnevno susreću navedeni su pod temu izazovi udomiteljstva.

Udomitelji su propuste u zdravstvenoj službi opisali kao nezainteresiranost liječnika za korisnike, neprimjereno i zanemarujuće ponašanje liječnika, neujednačenost u postupanju te neiskustvo i stalne promjene liječnika. Pod time su udomitelji naveli da liječnici ne reagiraju adekvatno na zdravstvene potrebe korisnika, puno vremena i angažmana udomitelji moraju izdvojiti kako bi dobili uslugu za korisnika, a uz to i neprimjereno se ponašaju u smislu da su „bezobrazni“. U odgovorima je primijećena razlika između udomitelja iz Zagreba i Vrbovca pri čemu su udomitelji iz Vrbovca bili puno aktivniji u iznošenju nezadovoljstva koja se odnose na zdravstvenu službu. Što se tiče neujednačenosti u postupanju, ona je opisana kao uskrata dodataka u prehrani pri čemu neki liječnici to propisuju korisnicima dok drugi ne. Nadalje, udomitelji ističu stalnu fluktuaciju liječnika jer se zapošljavaju mladi i neiskusni liječnici koji čim dobiju specijalizaciju odlaze iz ambulanti u kojima su zaposleni. Do sličnih rezultata došlo se u istraživanju vezanom za iskustvo udomiteljstva odraslih osoba s duševnim smetnjama iz perspektive udomitelja (Laklija i Barišec, 2014). U spomenutom istraživanju kao otežavajuća okolnost u pružanju udomiteljstva osobama s duševnim smetnjama, između ostaloga, navedena je i neadekvatna suradnja s liječnicima.

Udomitelji su također naveli propuste u radu socijalne službe. Pod tim udomitelji misle da izostaju informacije od strane nadležnog centra za socijalnu skrb u smislu tko je nadležni socijalni radnik za korisnika, da stručnjaci ne dolaze u obilasku korisnika te da su neažurni u postupanju. Analizom odgovora utvrđeno je da su samo udomitelji iz Zagreba iznosili propuste u radu socijalne službe, a te probleme nisu istaknuli udomitelji iz Vrbovca. Naprotiv, oni su bili zadovoljni. Najvjerojatnije zato što je Vrbovec puno manja sredina od Zagreba, pa su odnosi prisniji, komunikacija se lakše uspostavlja, a i obilazak korisnika se lakše realizira. Izostanak posjećivanja i obilaska korisnika od strane socijalnih radnika te spornost sustava prepoznata je u istraživanju o poštivanju prava osoba s invaliditetom (Buljevac i sur., 2016) te u istraživanju Laklija i suradnice (2012). Izostanak adekvatne i pravodobne stručne podrške može dovesti do osjećaja krivnje, sumnje u same sebe, emocionalne iscrpljenosti, unutarne podijeljenosti na „dobrog“ i „lošeg“ udomitelja te depresije (Laklija i Barišec, 2014). Nadalje, u brojnim istraživanjima navodi se da su udomiteljima potrebni brojni oblici podrške, bilo formalne ili neformalne, profesionalne, socijalne i/ili osobne (Strozier i sur., 2004; Maclay,

Bunce i Purves, 2006; Price i sur., 2008; McBeath i Meezan, 2008, sve prema Laklija, 2011b). Tu im podršku, unatoč realnom nedostatku resursa na strani udomitelja, stručnjaci nisu u mogućnosti pružiti u danom trenutku što utječe na kvalitetu skrbi.

Udomitelji su navodili kao negativan aspekt i nezadovoljstvo s odnosom i komunikacijom s članovima obitelji korisnika pri čemu su iznosili da članovi obitelji kontroliraju rad udomitelja. U odnosu prema korisnicima, članovi obitelji su nezainteresirani za komunikaciju što posebno negativno utječe na korisnike. Također je i pandemija uzrokovana virusom COVID-19 dodatno pogoršala situaciju jer i oni članovi obitelji koji su komunicirali i imali odnose s korisnikom zbog pandemije nisu mogli ostvarivati osobne kontakte, a udomitelji su trebali ulagati poseban napor da korisnici sa članovima obitelji virtualno održavaju kontakte. Odgovori koji su se odnosili na nezadovoljstvo odnosom sa članovima obitelji podjednako su iznosili udomitelji iz Zagreba i Vrbovca.

Nadalje, udomitelji su kao negativne aspekte navodili izazove s kojima se susreću. Tako su navodili da im je izazov nošenje s problemima korisnika (usamljenošću), planiranje godišnjih odmora, nedostatak znanja iz područja zdravstvene skrbi, odlazak s korisnicima na udaljene specijalističke preglede, problemi s nedostatnom dokumentacijom korisnika, problemi s kašnjenjem u plaćanju troškova smještaja te problemi s kašnjenjem donošenja rješenja.

U izazove nošenja s problemima korisnika udomitelji su uglavnom navodili da im teško pada nošenje s osobnim pričama korisnika i to odbačenost korisnika od članova obitelji, smrt korisnika, odlazak na smještaj kod drugog pružatelja usluge. U istraživanju (Laklija i Barišec, 2014) kao otežavajuće okolnosti u pružanju udomiteljske skrbi udomitelji su također naveli da im je jedna od teškoća smrt korisnika pri čemu su autorice navele da je u situacijama smrti korisnika važno osigurati podršku u procesu tugovanja.

Udomitelji skrbe o korisnicima bez odmora i predaha kroz cijelu godinu. Većina njih je cijelo vrijeme prisutna uz korisnike, nisu bili na moru godinama. Udomitelji su naveli da, ako bi se i dogodilo da odu na odmor, tada su morali sve planski organizirati. Nadalje, problem udomiteljima predstavlja odlazak s korisnicima na udaljene specijalističke preglede ako nemaju vozilo ili ako i imaju tko će pokriti troškove prijevoza, ponekad je pregled udaljen i 70 km u jednom smjeru. Isto tako, problem je što to iziskuje dosta vremena pa je upitno tko će za to vrijeme skrbiti za ostale korisnike i biti s njima. Trenutno ne postoji sustavna podrška pa se svaki udomitelj mora sam snalaziti i to najčešće uz pomoć članova obitelji. Veliki problem udomiteljima predstavljaju birokratske teškoće (neposjedovanje sve potrebne dokumentacije za korisnika, kašnjenje u plaćanju, kašnjenje s donošenjem rješenja o priznavanju prava na uslugu smještaja u udomiteljsku obitelj) te nedostatak znanja iz područja zdravstvene skrbi.

Analizom odgovora, vidljivo je da su nedostatnu dokumentaciju o korisnicima podjednako iznosili udomitelji iz Zagreba i Vrbovca dok su probleme kašnjenja donošenja rješenja i probleme vezane uz kašnjenje u plaćanju isticali udomitelji iz Zagreba.

I u istraživanju sustava socijalne skrbi (Radeljić i sur., 2013) udomitelji su naveli slične poteškoće s kojima se suočavaju. Kao nedostatak u usluzi udomiteljstva navedena je nedovoljna stručnost udomitelja ukoliko se radi o korisnicima koji imaju kronične bolesti te su preporuke išle u smjeru da je nužno uključiti u edukaciju udomitelja zdravstvenu komponentu, a s obzirom na obveze udomitelja u pogledu skrbi za očuvanje i unaprjeđenje zdravlja korisnika i osiguranja odgovarajuće zdravstvene skrbi u okviru primarne i specijalističke zdravstvene zaštite. Sporost centara za socijalnu skrb u donošenju rješenja te sporost u refundaciji troškova namijenjenih za život korisnika navodi se i u drugim istraživanjima (Buljevac i sur., 2016). Također, u navedenom istraživanju istaknuto je i to da udomitelji nisu bili prethodno upoznati s potrebama i mogućnostima korisnika koji dolaze u njihove obitelji kao ni njihovim zdravstvenim stanjem, a isto govore i nalazi ovog istraživanja.

Rezultate koje smo dobili od stručnjaka i inspektora možemo svrstati na čimbenike koji narušavaju kvalitetu skrbi na strani udomitelja, na strani sustava i na strani korisnika.

Stručnjaci su navodili da su čimbenici koji narušavaju kvalitetu skrbi na strani udomitelja neadekvatno pružanje skrbi te manjak resursa za pružanje skrbi. Pod neadekvatnim pružanjem skrbi stručnjaci su u odgovorima izdvojili da udomitelji biraju korisnike o kojima će lakše brinuti, da udomitelji između sebe prenose negativne informacije o korisnicima, da su nedovoljno angažirani u pružanju skrbi te da skrb koju pružaju nije kvalitetna. Također, istaknuli su da korisnici borave u prostoru koji nije dovoljno zagrijan, da udomitelji primjenjuju sredstva prisile i stezulje, da ne izvode korisnike izvan sobe, da zanemaruju zdravstvene potrebe korisnika, da pretjerano nadziru slobodu kretanja i trošenja osobnog novca korisnika, da iskorištavaju korisnike za poslove u domaćinstvu, da korisnicima daju jednoličnu prehranu, da skrbe samo za zadovoljenje minimalnih potreba korisnika, da korisnici nisu dovoljno uključeni u život zajednice. Većina navedenih čimbenika upućuje na upitnost poštivanja zakonom propisanih obveza. Naime, Zakonom o udomiteljstvu (Narodne novine, 115/18 i 18/22) propisano je da udomitelj i udomiteljska obitelj pružaju korisniku smještaja: prihvata, stanovanje, prehranu, odjeću i obuću, održavanje osobne higijene, njegu i brigu o zdravlju, čuvanje, odgoj, podršku u obrazovanju, organiziranje slobodnog vremena, prijevoz te druge usluge ovisno o potrebama korisnika. U navedenom zakonu također je propisano da je udomitelj između ostaloga obavezan korisniku pružati pomoć u prilagodbi na obitelj i novu

zajednicu te omogućiti da ponašanje svih članova udomiteljske obitelji prema korisniku bude odgovarajuće, da ga je dužan pravilno njegovati i pružati mu primjeren smještaj, prehranu, odjeću i obuću te potrebne osobne i druge potrepštine, skrbiti za očuvanje i unaprjeđenje zdravlja korisnika te mu osigurati odgovarajuću zdravstvenu skrb u okviru primarne i specijalističke zdravstvene zaštite te prema potrebi i uputi stručnjaka omogućiti uključivanje u programe psihosocijalne rehabilitacije, osigurati zaštitu dostojanstva, osobni integritet i tajnost podataka o korisniku.

Uz navedeno, u zakonu su propisane i posebne obveze udomitelja za odrasle osobe, a koje se između ostaloga odnose na poticanje radno-okupacijske aktivnosti, rekreacijske aktivnosti te kulturno-zabavne aktivnosti, uključivanje korisnika u život lokalne zajednice te omogućavanje i poticanje kontakata te susrete i druženja korisnika i članova njegove obitelji te drugih srodnika i prijatelja.

Svi stručnjaci iz Zagreba naveli su da udomitelji biraju korisnike o kojima će se lakše brinuti. Taj problem nije zabilježen u odgovorima stručnjaka iz Vrbovca, najvjerojatnije jer oni korisnike smještavaju u udomiteljske obitelji na svom području te s udomiteljima imaju već uspostavljen odnos (jer su oni su ti koji su izvršili procjenu udomiteljske obitelji). Kako poznaju udomiteljske obitelji, lakše im je procijeniti koja udomiteljska obitelj bi mogla zadovoljiti potrebe korisnika, pa je time najvjerojatnije spriječeno možebitno nezadovoljstvo na svim stranama. Stručnjaci iz Zagreba na svom području nemaju dovoljno udomiteljskih obitelji pa su samim time prisiljeni korisnike smještavati na područja izvan svoje nadležnosti, koje ne poznaju.

Stručnjaci su istaknuli da udomitelji između sebe prenose negativne informacije o korisnicima zbog čega su stručnjaci iz Zagreba navodili da im je zato teško realizirati premještaj korisnika (naročito ako se radi o korisniku koji zahtijeva opsežnu skrb). Narušenu kvalitetu skrbi u udomiteljstvu naglašavali su stručnjaci i u ranijim istraživanjima (Buljavac i sur., 2016). Tome u prilog idu i navodi stručnjaka koji govore da se ne poštuju propisani standardi u pogledu pružanja socijalnih usluga i to u dijelu koji se odnosi na temperaturu prostora u kojem borave korisnici u kojem je propisano da u spavaonicama i prostorijama u kojima se zadržavaju korisnici i radnici temperatura prostora mora biti 20° C – 28° C (Pravilnik o mjerilima za pružanje socijalnih usluga, 110/22). Da se ne poštuju zakonom propisana pravila, govori izjava da se primjenjuju sredstva prisile čija primjena nije dopuštena u udomiteljskim obiteljima. Naime, u Zakonu o zaštiti osoba s duševnim smetnjama (NN, 76/14) propisano je da ustanove socijalne skrbi mogu primjenjivati mjere prisile prema osobama s težim duševnim smetnjama koje su smještene u tim ustanovama, pod uvjetima i na način propisan navedenim zakonom, a

kako udomiteljske obitelji nisu ustanove socijalne skrbi, u njima je isto zabranjeno. Stručnjaci su ukazivali i u ranijem istraživanju da se ne poštuju prava korisnika, ali su primorani smjestiti korisnika jer je jedina alternativa – potpuna nezbrinutost takve osobe (Buljevac i sur., 2016). Vezano uz obavljanje poslova od strane korisnika, ističemo dvije perspektive – jednu koju uglavnom iznose stručnjaci i koja na to gleda kao na iskorištavanje korisnika za obavljanje poslova u domaćinstvu i perspektivu koju iznose korisnici i govori o tome da je to zapravo mogućnost obavljanja aktivnosti koji su radili ranije te to vide i kao mogućnost doprinosa kućanstvu u kojem žive. Buljevac i suradnice (2016) ističu pitanje treba li korisnik sudjelovati u održavanju kućanstva ukoliko način sudjelovanja može drugima djelovati kao iskorištavanje osobe te da je isto etički dvojbeno, budući da istovremeno korisnik treba imati obveze vezane za život u zajedničkom kućanstvu, koje nerijetko zaista mogu predstavljati iskorištavanje korisnika.

Pod manjkom resursa za pružanje skrbi stručnjaci su naveli da udomitelji nemaju dovoljno resursa za pružanje usluge skrbi zbog nedostatka kompetencija da budu udomitelji jer im nedostaje stručnih znanja i edukacija te su nižeg formalnog obrazovanja. Iz analize odgovora vidljivo je da su uglavnom ovo isticali stručnjaci iz Zagreba, ali i sami udomitelji. Već su navedena pod ranijom točkom istraživanja koja su došla do sličnih rezultata (Radeljić i sur., 2013; Sabolić i Vejmelka, 2015). Vezano uz formalno obrazovanje udomitelja, postojali su prijevori je li potrebno zakonom propisati višu granicu formalnog obrazovanja za udomitelje te su se mijenjale odredbe zakona. Zakonom o udomiteljstvu (Narodne novine, 90/11) propisano je da osoba koja želi obavljati udomiteljstvo mora imati završeno najmanje srednjoškolsko strukovno obrazovanje, a Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o udomiteljstvu (Narodne novine, 78/12) srednjoškolsko strukovno obrazovanje promijenjeno je u osnovnoškolsko obrazovanje. Zakon o udomiteljstvu (Narodne novine, 115/18 i 18/22) kao uvjet za obavljanje udomiteljstva ponovno propisuje završeno srednjoškolsko obrazovanje uz određene iznimke za srodničke udomitelje i udomitelje koji obavljaju tradicionalno udomiteljstvo prema prijašnjem propisu.

Stručnjaci su, također, istaknuli da udomiteljima nedostaje razumijevanja za specifične potrebe korisnika poput potrebe za druženjem s osobama koje su izvan kruga udomiteljskih obitelji. Ovo su istaknuli stručnjaci iz Vrbovca, a naveli su da jedan od razloga leži u tome što udomitelji žele imati sve aspekte života korisnika pod svojom kontrolom. Buljevac i suradnice (2016) navodi da se često smatra, i od strane sustava i udomitelja, da je dovoljno zadovoljiti njihove osnovne potrebe i kako korisnici ne trebaju tražiti više od toga te se smatra da su udomitelji ti koji najbolje znaju što oni trebaju i na taj način se i ponašaju jer imaju moć. Uz to, stručnjaci

su istaknuli da udomitelji pružaju adekvatnu skrb samo ako korisnik nema izražene zdravstvene potrebe dok su udomitelji istaknuli da im nedostaju znanja i vještine za pružanje zdravstvene skrbi. Inspektori su isto naveli da udomiteljima nedostaju kompetencije za skrb o korisnicima koji su zahtjevni u medicinskom smislu. Ako se k tome uzme u obzir činjenica da udomitelji imaju manjkavu i oskudnu edukaciju iz područja zdravstvene skrbi na što upućuju nalazi ovoga istraživanja, a i drugih (Radeljić i sur., 2013; Sabolić i Vejmelka, 2015; Buljevac i sur., 2016), onda nije čudno da im nedostaju znanja i kompetencije za razumijevanje i zdravstvenih i drugih specifičnih potreba korisnika.

Stručnjaci su istaknuli da je iznimno naporno da se jedan udomitelj skrbi o četiri korisnika, što dovodi do slabog interesa za bavljenjem udomiteljstvom, a trenutna situacija je takva da je veliki postotak postojećih udomitelja visoke kronološke dobi. Važno je napomenuti da što se tiče broja korisnika u udomiteljstvu analizom odgovora vidljivo je da mišljenje stručnjaka varira, ovisno iz koje perspektive gledaju na to. Ako se gleda iz perspektive skrbi koju pružaju udomitelji, tada prevladava mišljenje da udomitelji brinu o velikom broju korisnika. Međutim, ako se stručnjake pita kako unaprijediti sustav kako bi smještaj korisnika bio operativniji, tada iznose da bi trebalo izmijeniti normative u pogledu maksimalnog broja korisnika koji se smještavaju u udomiteljstvo i dozvoliti povećanje maksimalnog broja korisnika. Vezano uz maksimalan broj dozvoljenih korisnika, ne postoji konsenzus na razini struke jer bi stručnjaci to dozvolili dok se inspektori tome protive te predlažu da se jasno odredi da samo starije osobe koje nemaju znatno narušeno zdravlje mogu biti smještene u udomiteljstvo.

Pod čimbenicima koji narušavaju kvalitetu skrbi na strani sustava stručnjaci su iznosili konkretne probleme s kojima se susreću u svakodnevnom radu. Tako su iznijeli da nadležne institucije koje bi trebale pružati podršku stručnjacima to ne rade u dovoljnoj mjeri i to u situacijama u kojima traže podršku vezanu uz pomoć pri pronalasku adekvatnog pružatelja usluge za korisnika. Jedan od uzroka zašto stručnjaci traže podršku leži u tome da nedostaju smještajni kapaciteti za smještaj starijih osoba. U Republici Hrvatskoj postoje smještajni kapaciteti za 29 414, odnosno za 3,68% osoba u dobi od 65 i više godina što je daleko niže od prosjeka EU-a koji iznosi 5% (Nacionalni plan razvoja socijalnih usluga za razdoblje od 2021. do 2027. godine, 2021.). Zbog nedovoljnih smještajnih kapaciteta, stručnjaci na svom području „čuvaju slobodna mjesta“ u udomiteljskim obiteljima za smještaj korisnika s njihovog područja nadležnosti što stvara problem onim centrima koji nemaju na svom području nadležnosti udomiteljske obitelji, a nemaju niti druge mogućnosti smještaja! Nadalje, „čuvanje slobodnih mjesta“ dovodi do toga da podaci u aplikaciji o slobodnim mjestima nisu točni i ne pomažu stručnjacima u procesu traženja smještaja i tako se sve vrti u krug. Nadalje, stručnjaci ističu

da nema protokola za smještaj kao niti kriterija što podrazumijeva smještaj u kriznim situacijama. Ovakva situacija posljedično dovodi do toga da su sniženi i kriteriji za izbor udomitelja. Stoga ističu da je zbog ove pat pozicije izgubljen moć i ugled struke socijalnog rada. Primjerice, u istraživanju Buljevac i suradnica (2016) istaknuto je da su sudionici često svjesni da se krše prava korisnika, ali izjavljuju da su primorani na ovakvo postupanje temeljem pravnih izvora, jer je jedina alternativa – potpuna nezbrinutost takve osobe!

Pod čimbenicima koji narušavaju kvalitetu skrbi na strani korisnika stručnjaci su iznijeli da korisnici, a i članovi obitelji ipak više preferiraju smještaj u instituciju. Zanimljivo je da je ovo istaknuto isključivo od stručnjaka iz Zagreba, a isto se može povezati i s time da su u ovom istraživanju isključivo korisnici iz Zagreba bili nezadovoljni sa smještajem u udomiteljstvo te su tražili premještaj što se može pripisati tome da korisnici žele biti smješteni u oblik smještaja koji je karakterističan za sredinu u kojoj su živjeli. Tako korisnici iz ruralnih sredina više preferiraju udomiteljstvo dok korisnici iz gradskih sredina više preferiraju institucije jer su u gradskim sredinama uglavnom za smještaj korisnika na raspolaganju institucije. Drugi razlog nezadovoljstva korisnika koji žive u gradu može biti što su imali drugačiji način života (samostalnost, privatnost) te im predstavlja veliki napor prilagodba na novu sredinu i način života gdje gube svoju privatnost i nedostatak uključenosti u aktivnosti zajednice.

Inspektori su naveli da se čimbenici koji narušavaju kvalitetu skrbi na strani udomitelja nalaze u motivaciji za ostvarivanje profita, nemogućnosti korištenja stambenog prostora u druge svrhe, nedostatnim kompetencijama udomitelja za skrb o korisnicima koji su zahtjevni u medicinskom smislu, preopterećenost opsegom posla koji obavljaju, pružanje skrbi bez odmora i predaha, skrb o većem broju korisnika od dozvoljenog, neuredan prostor te nedostatak prostora za druženje s posjetama.

O socio-ekonomskim životnim okolnostima koji su doveli udomitelje do odluke da se počnu baviti udomiteljstvom govori se u istraživanju Laklija i Barišec (2014) te je među motivima navedena financijska komponenta kao i nemogućnost korištenja stambenog prostora u druge svrhe. Financijska komponenta kao motiv za bavljenje udomiteljstvom sama po sebi ne bi bila loša ako nije vodeća i jedina kao što ističu inspektori.

Vezano za neurednost stambenog prostora, nailazimo na slične nalaze u istraživanju Buljevac i suradnica (2016) i to kod izjava stručnjaka koji su prostore opisivali kao neuvjetne. Važno je naglasiti da su uvjeti u pogledu prostora propisani posebnim normativnim dokumentom Pravilnikom o stambenim uvjetima za obavljanje udomiteljstva (Narodne novine, 46/19) u kojem je propisan sadržaj stambenih jedinica i prostora u kojima borave korisnici te izgled istih

pa izjave inspektora upućuju ne to da ima slučajeva kada udomitelji ne pružaju uslugu sukladno propisanim standardima.

Kada je riječ o nedostatnim kompetencijama udomitelja za skrb o korisnicima koji su zahtjevni u smislu skrbi o zdravstvenim potrebama, inspektori su potvrdili navode koje su iznijeli i udomitelji i stručnjaci. Pravilnikom o načinu i trajanju osposobljavanja i dodatnog usavršavanja udomitelja (Narodne novine, 63/19) propisan je sadržaj osposobljavanja koji se sastoji od općeg i posebnog dijela. Opći dio osposobljavanja za udomitelja za odrasle osobe sadrži između ostaloga i cjeline koje se nose na brigu o tjelesnom i mentalnom zdravlju, važnost prehrane u odnosu na dob i zdravstveno stanje smještene osobe, osnove njege u obiteljskom okruženju. Poseban dio osposobljavanja za udomitelja za odrasle iz područja skrbi o starijim osobama i teško bolesnim odraslim osobama sadrži sljedeće cjeline: psihofizičke promjene vezane uz proces starenja (bolesti lokomotornog sustava, inkontinencija, demencija, poremećaj raspoloženja i dr.) i podrška smještenoj osobi u prihvaćanju starenja, bolesti i gubitka sposobnosti; najčešće bolesti i stanja smještenih korisnika, specifičnosti podrške i njege ovisno o karakteristikama bolesti; vještine brige o nepokretnim osobama (namještanje kreveta, mijenjanje položaja, presvlačenje posteljine, osiguravanje sigurnosti od pada i ozljeda); osnovni postupci pružanja prve pomoći i postupanje u slučaju zdravstvene ugroženosti; komunikacijske vještine i pristup starijim i teško bolesnim odraslim osobama: kvaliteta života, poticanje korištenja preostalih sposobnosti i održavanje društvenih veza.

Važno je istaknuti da je navedeni propis bio na snazi u trenutku provedbe istraživanja skoro dvije godine, ali i dalje većina sudionika (udomitelji, stručnjaci i inspektori) ističu da je problem edukacija, usavršavanja i kompetencije pri čemu se posebno ističe potreba za edukacijom iz područja zdravstva, a što je zapravo propisana obveza čime se dovodi u pitanje poštivanje i učinkovitost propisanih normi.

Također, inspektori su kao negativan aspekt naveli da su udomitelji preopterećeni poslom. Međutim, važno je napomenuti da su udomitelji, kada su iznosili svoje iskustvo vezano uz udomiteljstvo, također naveli da je to težak i iscrpan posao. Uz sve to, udomitelji nemaju mogućnosti odmora i predaha od posla. Već je i u ranijim analizama sustava napomenuto da je nužno osigurati odmor i predah udomitelja ukoliko se ovaj oblik skrbi želi unaprijediti. Inspektori su, kao osobe koje u obnašanju svoje dužnosti utvrđuju pruža li se skrb korisnicima prema propisima, iznijeli primjere u kojima udomitelji pružaju skrb protivno zakonima (skrb o većem broju korisnika od dozvoljenog te neuredan prostor). Iz njihovog iskustva proizlazi da u udomiteljstvu nije predviđen prostor za druženje korisnika i posjetitelja.

Pod čimbenicima koji narušavaju kvalitetu skrbi na razini sustava inspektori su naveli da je manjkava procjena osobnosti udomitelja. Postupak procjene udomitelja propisan je posebnim normativnim dokumentom Pravilnikom o načinu i postupku obiteljske procjene za obavljanje udomiteljstva (Narodne novine, 47/19). U navedenom pravilniku propisano je da se procjena udomitelja odvija na način da se procjenjuje: obitelj, motivi, odnosi u obitelji i njihov utjecaj na prihvaćanje korisnika u obitelj i kapaciteti i rizici udomiteljske obitelji te sve druge činjenice koje bi mogle utjecati na zadovoljavanje potreba i najbolji interes korisnika.

Propisano je, između ostaloga, da se u obzir uzimaju i preporuke pružatelja socijalnih usluga i drugih tijela u lokalnoj zajednici. Procjenu provodi tim za udomiteljstvo ili stručnjak centra za socijalnu skrb na čijem području udomitelj ima prebivalište. Navedeni propis decidirano je naveo što je sadržaj procjene socijalnog radnika te psihologa.

Važno je napomenuti da je po prvi put postupak procjene udomitelja propisan posebnim dokumentom (do tada je ovo područje bilo regulirano kao dio zakona) u kojem je detaljnije navedeno što postupak procjene obuhvaća. Međutim, i dalje ostaje upitno zašto pravilnik koji je u trenutku provedbe istraživanja bio u primjeni dvije godine nije dao vidljivije rezultate jer i dalje su i udomitelji i stručnjaci i inspektori vidjeli edukaciju, osposobljavanje i nedostatak kompetencija udomitelja kao područje koje treba dodatno unaprijediti. Najvjerojatnije se radi o začaranom krugu nemoći i inercije sustava skrbi za starije osobe koji proizlazi iz nedostatnih kapaciteta za smještaj pa su stručnjaci pri procjeni udomitelja fleksibilniji jer nemaju drugu alternativu, a inspektori se najvjerojatnije pribojavaju izricati najstrože mjere i kazne jer ne mogu na adekvatan način zbrinuti korisnika kod drugog pružatelja usluga. Tako su i inspektori i stručnjaci prisiljeni, iako utvrde da se ne poštuju pravila, korisnika ostaviti na smještaju u toj obitelji jer bi u suprotnome bio nezbrinut. U prilog takvom pojašnjenju ide i činjenica koju su naveli stručnjaci, a odnosi se na izostanak stručne podrške od strane nadležnog ministarstva. Navedeno je potvrđeno i istraživanjem Buljavac i suradnica (2016). Također, nalazi istraživanja u sklopu analize sustava socijalne skrbi (Radeljić i sur., 2013) upućuju na to da je potrebno raditi bolju selekciju i edukaciju udomitelja.

Pod čimbenicima koji narušavaju kvalitetu skrbi na strani korisnika inspektori su naveli da su korisnici previše ovisni o udomiteljima i sva skrb ovisi o udomitelju za razliku od ustanova u kojima cirkulira više osoblja. Također, inspektori su odnos udomitelja i korisnika opisali riječima koju koriste korisnici „gazda i gazdarica“. U istraživanju Buljevac i suradnica (2016) često se u izjavama korisnika nalazi termin „gazdarica i gazda“. U navedenom istraživanju govori se o moći koju imaju udomitelji nad korisnicima pri čemu se smatra da su udomitelji ti koji najbolje znaju što oni trebaju i na taj način se i ponašaju jer imaju moć. Obradović i

Čudina-Obradović (2004) navode da prema teoriji razmjene, koju je prvi opisao sociolog Weber 1947., a poslije su je mnogi razradili i primijenili u različitim oblicima socijalnih odnosa, u svakom socijalnom podsustavu, kakav je i obiteljski, postoji određena ravnoteža moći. Autori navode da moć predstavlja mogućnost pojedinca da upravlja svojim životom u skladu s vlastitim željama i odlukama, usprkos teškoćama ili suprotnim željama pojedinaca koji ga okružuju. U više generacijskom sustavu postignuta je ravnoteža moći kad svaki član ima mogućnost samostalno upravljati svojim životom. No, kad jedan član sustava treba u tome pomoć (a što je slučaj u udomiteljskim obiteljima), onda dolazi do preraspodjele i do pomaka moći s člana koji je ovisan o tuđoj pomoći na člana koji ima sredstva i snagu za davanje pomoći. Autorica navodi da se osobe koje primaju pomoć pokoravaju, te time daju pružatelju usluga osjećaj važnosti, korisnosti i vlastite vrijednosti. Problemi nastaju kad osobe teško podnose takvu promjenu u svojoj ulozi te, usprkos njenom prihvaćanju, doživljavaju nezadovoljstvo i depresiju ili pak odbijaju pomoć bez koje ne mogu preživjeti (Obradović i Čudina-Obradović, 2004).

Iz dobivenih odgovora na ovo istraživačko pitanje dobiven je uvid što sve utječe na to da se korisnici ne osjećaju privrženima i bliskima s udomiteljima. Prije svega, da bi korisnici osjećali bliskost s udomiteljima i članovima njihovih obitelji nužno je da imaju slične stilove života (život u udomiteljskoj obitelji i život korisnika prije udomljavanja), što u slučaju korisnika iz Zagreba nije bio slučaj te su zbog toga imali više pritužbi. Vezano uz teoriju socijalne podrške, udomitelji i stručnjaci opisivali su modalitete u kojima sustav podrške, i to uglavnom formalne, nije bio primjeren i adekvatan. Vezano uz koncept deinstitutionalizacije, korisnici nisu bili uključeni u život zajednice i nisu koristili resurse zajednice, kao što bi se očekivalo prema ovom konceptu.

5.4. MOGUĆNOSTI UNAPRJEĐENJA UDOMITELJSKE SKRBI ZA OSOBE STARIJE ŽIVOTNE DOBI IZ PERSPEKTIVE KORISNIKA, UDOMITELJA, STRUČNJAKA I INSPEKTORA

Svi sudionici istraživanja vide mogućnosti unaprjeđenja udomiteljske skrbi na način da se izmijeni normativni okvir i to u pogledu novčanih naknada, prostora, broja radnika i broja korisnika, no svaka skupina sudionika dala je i neke specifične prijedloge. Da se unaprijedi sustav podrške udomiteljima, predlažu udomitelji i stručnjaci, a da se razviju usluge u zajednici

za starije osobe predlažu inspektori i stručnjaci. Udomitelji, inspektori i stručnjaci ističu unaprjeđenje skrbi na način da se podigne razina svijesti o udomiteljstvu.

Korisnici vide mogućnost unaprjeđenja udomiteljske skrbi u nekoliko područja: području normativnog okvira, poticanju kontakata s bliskim osobama, u stvaranju uvjeta da se korisnici sličnih interesa i obilježja smještavaju zajedno, osiguranjem prava na život u zajednici u kojoj žive kao i omogućavanje posjeta mjestima s kojima korisnici imaju sentimentalnu povezanost. Korisnici u području unaprjeđenja normativnog okvira predlažu povećanje iznosa za osobne potrebe korisnika (džeparac), povećanje naknada za udomitelje, povećanje mirovina te propisivanje većeg broja potrebnih radnika za pružanje skrbi u udomiteljstvu s ciljem kadrovske unaprjeđenja. Navedene prijedloge podjednako navode korisnici iz Zagreba i korisnici iz Vrbovca, bez vidljivih odstupanja.

U vrijeme provedbe istraživanja iznos za osobne potrebe smještenih korisnika bio je upola manji nego danas. Naime, stupanjem novog Zakona o socijalnoj skrbi (Narodne novine, 18/22, 46/22, 119/22) u veljači 2022. godine iznos za osobne potrebe korisnika povećan je za 100%, međutim upitno je mogu li navedenim iznosom korisnici zadovoljiti svoje osobne potrebe uzimajući u obzir inflaciju i rast cijena koji su nastupili u Hrvatskoj. Na tom tragu, nakon provedbe ovog istraživanja uslijedilo je i povećanje iznosa naknade za rad udomitelja te povećanje mirovina, no s obzirom na novonastale ekonomske prilike u državi upitan je utjecaj navedenoga na osiguranje boljeg materijalnog položaja udomitelja, odnosno umirovljenika.

Nadalje, vezano za povećanje potrebnog broja radnika za pružanje skrbi u udomiteljstvu, korisnici su naveli da bi pomoćni radnici koji bi bili zaposleni kod udomitelja olakšali posao udomiteljima i unaprijedili kvalitetu skrbi. Slična preporuka proizlazi i iz istraživanja u okviru analize sustava socijalne skrbi (Radeljić i sur., 2013) gdje nalazi upućuju na potrebu razvijanja mehanizama podrške udomiteljima.

U području unaprjeđenja kontakata korisnika s bliskim osobama, korisnici su navodili potrebu poticanja druženja korisnika s bliskim osobama kroz omogućavanje posjeta djece i prijatelja te da se prilikom smještaja vodi računa o tome da se korisnici sa sličnim obilježjima i interesima smještavaju zajedno u iste obitelji. Na tragu dobivenih rezultata, važno je istaknuti da je u vrijeme provedbe ovog istraživanja na snazi bila epidemiološka mjera zabrane posjeta korisnicima zbog epidemije izazvane korona virusom.

U publikaciji Pučke pravobraniteljice „Utjecaj epidemije COVID-19 na ljudska prava i jednakost – Preporuke za jačanje otpornosti na buduće krize“ (2022) istaknut je značajan broj pritužbi zaprimljenih upravo zbog zabrane posjeta korisnicima. Naime, u srpnju 2021. godine

(neposredno nakon provedbe istraživanja) posjeti korisnicima bili su dozvoljeni u vanjskim prostorima domova dok su pojedini domovi posjete i dalje organizirali restriktivno i rijetko. Okućnice domova su se tada pokazale izuzetno važnima za kretanje korisnika i za organiziranje posjeta, no nemaju ih svi domovi te nisu uvijek na raspolaganju korisnicima. Epidemiološke mjere namijenjene osobama starije životne dobi koje su koristile uslugu smještaja često su bile strože od onih za opće pučanstvo te su se mogle negativno odraziti na fizičko i psihičko zdravlje istih. Pri tom je sustav sporo reagirao i propustio osmisliti načine da se poteškoće premoste, a korisnici starije životne dobi nisu aktivno sudjelovali u donošenju odluka koje su ih se ticale. Pučka pravobraniteljica istaknula je da unatoč postojanju lako dostupnih rješenja poput korištenja zaštitne odjeće koja omogućuje i grljenje, staklenih pregrada na otvorenom ili nabave tableta kojima bi se omogućila komunikacija s obitelji i prijateljima, nije zaprimila informaciju jesu li ih pružatelji usluge smještaja primjenjivali i je li ih nadležno ministarstvo osiguralo. Nadalje, u izvješću pučke pravobraniteljice stoji da Svjetska zdravstvena organizacija navodi kako je pandemija uzrokovala značajan porast nasilja nad osobama starije životne dobi u obitelji te u domovima što potvrđuju i dostupni podaci za Hrvatsku, s obzirom da je u 2020. godini povećan broj starijih osoba koji su bili žrtve prekršajnih djela nasilja (14), dok se podaci o nasilju nad korisnicima domova ne prikupljaju (Utjecaj epidemije COVID-19 na ljudska prava i jednakost – Preporuke za jačanje otpornosti na buduće krize, 2022).

Navodi korisnika ovog istraživanja u kojima se naglašava važnost da budu smješteni zajedno s korisnicima koji imaju zajedničke interese i obilježja nalaze se i u drugim istraživanjima. Tako u istraživanju o poštivanju prava osoba s invaliditetom (Buljevac i sur., 2016) sudionici istraživanja opisuju kako ne postoje osobe s kojima bi oni mogli provoditi slobodno vrijeme pri čemu mlađi sudionici ističu da žive u mjestima gdje ne mogu upoznati osobe s kojima bi mogli ostvariti prijateljski odnos. Osigurati korisnicima pravo na život u lokalnoj zajednici u kojoj žive doprinosi tome da se korisnici bolje adaptiraju na novi način života i da budu zadovoljniji. Naime, sudionici u ovom istraživanju koji nisu bili smješteni u sredini u kojoj su ranije živjeli bili su nezadovoljniji sa smještajem, a neki su otvoreno tražili premještaj što je opisano u prethodnom poglavlju. Buljevac i suradnice (2016) navode da se osobe s invaliditetom koje žive u ruralnim područjima, u kojima ne postoje osnovni sadržaji i servisi dostupni u urbanim središtima, suočavaju s velikim izazovima vezanim za neovisno življenje i uključenost u zajednicu, poput pristupa stanovanju, prijevozu, zaposlenju, obrazovanju i zdravstvu. Na tom tragu, sudionici u ovom istraživanju koji su nekad živjeli u gradu, a smješteni su u udomiteljsku obitelj u ruralnoj sredini ukazuju na isto. Nadalje, Beltran (2012, prema Buljevac i sur., 2016) ističe kako je u šest država SAD-a nemoguće postati udomiteljem

u ruralnim područjima, osobito onima gdje u blizini ne postoji medicinska ustanova, vatrogasci, religijski objekti te objekti vezani za korištenje slobodnog vremena korisnika. Omogućavanje posjeta korisnicima na mjesta za koja su sentimentalno vezani (mjesta u kojima su stanovali i groblja) zasigurno bi pridonijelo tome da se korisnici osjećaju zadovoljnije što bi trebalo uvrstiti i u standard usluge.

Nadalje, udomitelji, kao i ostale skupine sudionika, vide mogućnost unaprjeđenja udomiteljske skrbi kroz izmjenu zakonskog okvira, predlažu bolju podršku službi te podizanje javne svijesti o udomiteljstvu.

U području izmjena zakonskog okvira udomitelji su dali slične preporuke kao i korisnici. Iz njihove perspektive udomiteljska skrb bi se unaprijedila povećanjem iznosa naknade i opskrbnine, povećanjem iznosa džeparca korisnicima, uvođenjem naknade za troškove prijevoza, bržom i učinkovitijom administracijom te boljom edukacijom udomitelja. Ove prijedloge podjednako su istaknuli i udomitelji iz Zagreba i udomitelji iz Vrbovca.

Udomitelji navode da su izmjene zakona koje se odnose na povećanje novčanih naknada (iznos za osobne potrebe, opskrbnina, naknada za udomitelje) nužne zbog rasta troškova života te ističu da su izdvajanja države za ovaj oblik skrbi nedovoljna i mala. Iz nekih njihovih odgovora proizlazi da bi oni visinu iznosa dobivenog za korisnike određivali prema određenim zdravstvenim kriterijima. Slični prijedlozi nalaze se u istraživanju Sabolić i Vejmelka (2015) u kojem su sudionici istaknuli potrebu za promjenom zakonskog okvira te su predložili, između ostaloga, povećanje naknada kao i prestrukturiranje naknada.

Ivković i suradnici (2010) u analizi stanja i prijedloga smjernica za udomiteljstvo ističu da samo 9% udomitelja smatra da naknada pokriva troškove u potpunosti pri čemu je povećanje naknada bilo istaknuto među iznesenim prijedlozima za unaprjeđenje skrbi. Također, u istraživanju autora Laklija i Barišec (2014) preporuke udomitelja za unaprjeđenje kvalitete udomiteljske skrbi išle su u smjeru izdašnjih materijalnih naknade, bržeg popunjavanja praznih smještajnih kapaciteta, profesionalizacije udomiteljstva, stabilnijeg zakonskog okvira djelovanja uz dodatne edukacije za udomitelje.

Udomitelji su u preporukama koje se odnose na bolju podršku službi naveli da bi veći angažman socijalne službe, organiziranje kućnih posjeta liječnika te uspostavljanje sustava u kojem bi korisnici ostvarivali pravo na prednost pri liječničkim preglednima značajno unaprijedilo udomiteljsku skrb. Vezano uz podršku socijalne službe, Kletečki Radović i suradnice (2005) ističu da problemi proizlaze iz nedovoljne podrške centara za socijalnu skrb udomiteljima (manjak angažmana, rijetki kontakti ili izostanak kontakata) te problemi administrativnog tipa (manjak vremena, manjak zaposlenih, previše administrativnih poslova

– papirologije). Sabolić i Vejmelka (2015) u istraživanju navode da je potrebno osigurati dovoljan broj stručnjaka koji rade na poslovima udomiteljstva te supervizora za udomitelje kako bi se podigla kvaliteta rada timova za udomiteljstvo te samim time i pružila veća pomoć i podrška udomiteljima. Nadalje, u spomenutom istraživanju se, između ostaloga, navodi kako bi bilo od iznimne važnosti te u cilju kvalitetnijeg sustava udomiteljstva, uspostaviti nove komunikacijske kanale (npr. krizni telefon) i osnovati mobilne timove podrške, a što proizlazi i iz nalaza ovog istraživanja.

Iz praktičnih razloga koji proizlaze najvjerojatnije zbog nedovoljno razvijenog sustava podrške, udomitelji su predložili da korisnici koji su na smještaju imaju pravo prednosti pri obavljanju liječničkih pregleda kako bi izbjegli duga čekanja jer za to vrijeme udomitelji moraju osigurati nekoga tko će biti s ostalim korisnicima.

Udomitelji su istaknuli da bi podizanje javne svijesti o važnosti udomiteljstva putem promidžbe u sredstvima javnog priopćavanja unaprijedilo sustav udomiteljstva. Ove preporuke dali su i stručnjaci i inspektori. Slične preporuke proizlaze i iz istraživanja autorice Laklija (2011) te se navodi da bi promotivne kampanje pridonijele regrutiranju novih udomitelja.

Stručnjaci predlažu, uz izmjene normativnog okvira i unaprjeđenje sustava stručne i informatičke podrške, unaprjeđenje radnih procedura kao i razvoj svih oblika skrbi u zajednici za starije osobe.

U području unaprjeđenja sustava podrške stručnjaci predlažu da radnici psihosocijalnog i zdravstvenog profila snažnije podupiru udomiteljske obitelji. Također, predlažu da se sredstva iz EU fondova usmjere na unaprjeđenje udomiteljstva te da se osiguraju sredstva za opremu, uz veću kontrolu nad radom udomitelja i preispitivanje rada timova za udomiteljstvo.

Stručnjaci u ovom istraživanju dali su preporuku da stručnjaci zdravstvenog i psihosocijalnog profila pružaju snažniju podršku udomiteljima što također ističu i udomitelji i inspektori. Također, navode da je potrebno organizirati češće sastanke i druženja s udomiteljima pri čemu su istaknuli i ulogu organizacija civilnog društva. Sabolić i Vejmelka (2015) naglašavaju da je organizacija civilnog društva od velike važnosti za daljnji razvoj udomiteljstva u Republici Hrvatskoj te da u obavljanju udomiteljstva, kako bi ono bilo što kvalitetnije, udomiteljima treba osigurati adekvatan sustav podrške. Iz istraživanja o analizi sustava socijalne skrbi (Radeljić i sur., 2013) proizašla je preporuka da je važno razviti mehanizme podrške obitelji udovljenih osoba.

Vezano uz potporu stručnjaka udomiteljima, Buljevac i suradnice (2016) ističu da nedostaje dodatna podrška udomiteljima za kvalitetno pružane usluga smještaja i skrbi (Open Society Public Health Program, 2011, prema Buljavac i sur., 2016). Laklija i Barišec (2014) navode da

je suradnja sa stručnjacima između ostaloga pomažuća okolnost u pružanju udomiteljske skrbi, a Štrkalj Ivezić (2007, prema Laklija i Barišec, 2014) ističe da je potrebno napraviti vezu između liječnika opće prakse/obiteljske medicine, službi koje u zajednici uključuju centre za mentalno zdravlje i udruge korisnika s ciljem unaprjeđenja edukacija i osiguravanja kontinuirane podrške udomiteljima.

Opremanje prostora udomitelja te usmjerenje EU sredstava za podizanje kvalitete usluge sigurno bi doprinijelo unaprjeđenju udomiteljske skrbi. Ove preporuke koje su istaknuli stručnjaci iznimno su važne, posebice ako se uzmu u obzir izjave sudionika ovog istraživanja, a koje se odnose na neadekvatan prostor u kojem borave korisnici. Slične izjave stručnjaka vezane uz neadekvatan i neprimjeren prostor u kojem borave korisnici nalazimo i u istraživanju Buljevac i suradnica (2016).

Stručnjaci su predložili veću kontrolu nad radom udomitelja te preispitivanja rada timova za udomiteljstvo na način da se isti kadrovski unaprijede te da njihov rad bude od pomoći stručnjacima prilikom smještaja korisnika. Vezano za kontrolu i nadzor nad radom, važno je napomenuti da istu provode i centri za socijalnu skrb i inspekcija ministarstva pri čemu dolazi do miješanja uloga centara za socijalnu skrb koji bi trebali pružati podršku, ali i provoditi nadzor. Laklija (2011a) je u smjernicama za promišljanje o mogućnostima unaprjeđenja skrbi za djecu u udomiteljskim obiteljima navela da bi mjerodavna vlast trebala, između ostaloga, jasno urediti mehanizme podrške i njihova nadzora. O potrebitosti zapošljavanja većeg broja stručnjaka na poslovima udomiteljstva upućivali su nalazi istraživanja Sabolić i Vejmelka (2015) što su nalazi ovog istraživanja dodatno potvrdili.

Vezano za mogućnost unaprjeđenja udomiteljske skrbi, a koja se odnosi na normativni dio, stručnjaci su predložili da je u smislu zakonskih izmjena potrebno izmijeniti normative vezane uz broj korisnika, prostor, potreban broj radnika, zatim povećanje naknada i opskrbnina te unaprjeđenja edukacija udomitelja. U pogledu potrebnog broja radnika, stručnjaci preporučuju da se zakonom omogući povećanje broja korisnika koji se mogu smjestiti u slučaju hitnosti jer bi navedeno rezultiralo olakšanim traženjem smještaja. Zanimljivo je da stručnjaci u pogledu najvećeg dozvoljenog broja korisnika daju suprotne odgovore ovisno o temi razgovora. Kada se govori o kvaliteti skrbi, tada ističu da udomitelji imaju previše korisnika na jednog udomitelja, a kada se govori o sustavu smještaja, tada bi dozvolili i veći broj korisnika da bude smješten u udomiteljske obitelji.

Chammem i suradnici (2021) iznose da je u području udomiteljstva potrebno unaprijediti niz točaka kako bi se ponuda što bolje razvila i podržala, posebice u pogledu edukacije udomitelja

za bolji prijem, veličine i rasporeda prostornih uvjeta kako bi korisnici sačuvali svoju privatnost te raznolikosti aktivnosti i usluga za potrebe korisnika.

Vežano za izmjene normativa u pogledu prostora, stručnjaci predlažu da standardi prostora budu stroži jer su se novim pravilnikom (Pravilnik o stambenim uvjetima za obavljanje udomiteljstva, Narodne novine, 46/19) snizili kriteriji na zadovoljstvo pojedinih udomitelja. Prijedlozi koje su iznijeli stručnjaci, a koji se odnose na povećanje potrebnog broja radnika, povećanje naknada za udomitelje i unaprjeđenje edukacija ne razlikuju se od prijedloga koji su prethodno izneseni i obrazloženi kod ostalih sudionika istraživanja (korisnika i udomitelja).

Pod unaprjeđenjem Socskrb aplikacije, stručnjaci predlažu da se ona unaprijedi kako bi podaci bili točni te da se nadograde moduli koji će sadržavati više obilježja o udomiteljima i pružati više mogućnosti. Također, stručnjaci predlažu da poslovni procesi budu informatički popraćeni u potpunosti (naročito da se bilježi svaka odrađena aktivnost, npr. izvršnost rješenja ili činjenica da je za određeno slobodno mjesto započela procedura smještaja). Laklija (2011a) navodi kako bi se stvaranjem baze udomitelja na nacionalnoj razini te boljim umrežavanjem centara za socijalnu skrb omogućilo bolje praćenje i znanje o resursima kojima lokalna zajednica raspolaže, a što bi posljedično utjecalo na poboljšanje kvalitete udomiteljstva.

Projekt razvoja sustava socijalne skrbi pokrenuo se zajmom Svjetske banke 2005. godine, a cilj je bio izgradnja centraliziranog sustava s pouzdanim mehanizmom praćenja statusa korisnika socijalne skrbi u različitim ustanovama socijalne skrbi (centrima i domovima), korištenjem postojećeg registra osoba u sustavu te u perspektivi integriranje s ostalim sustavima javnih sektora (Radeljić i sur., 2013). Kako još uvijek stručnjaci ističu informatizaciju i aplikaciju kao područje koje je potrebno unaprijediti, postavlja se pitanje je li navedeni cilj projekta razvoja sustava socijalne skrbi iz 2005. postignut.

Kao mogućnost za unaprjeđenje udomiteljske skrbi za starije osobe stručnjaci su iznijeli da bi bilo potrebno unaprijediti radne procese na način da se olakša procedura smještaja korisnika. Također, navode da bi uslugu udomiteljima trebalo plaćati na vrijeme.

Stručnjaci predlažu da se proces priznavanja prava na smještaj u udomiteljstvu unaprijedi tako da se stručnjacima nadležnim za smještaj korisnika omogući izravan kontakt s udomiteljem, da se u kriznim i hitnim situacijama dozvoljava izuzeće od propisanoga (npr. da se ne inzistira na pristanku korisnika) jer se očekuje da stručnjaci poduzmu odgovarajuće mjere i radnje kako bi zaštitili korisnika, a poštivanje propisane procedure ponekad je objektivno onemogućeno (loše zdravstveno stanje ili korisnik odbija smještaj). Radeljić i suradnici (2013) navode u preporukama da je potrebno analizirati radne procedure unutar sustava i troškove kako bi se racionalnim trošenjem postojećih sredstava podigla kvaliteta usluga i pribavljala nova sredstva.

Zbog proceduralnih razloga kao što je čekanje na izvršnost rješenja o smještaju ili uređenje trajnog naloga za mirovinska primanja kada korisnik isto sam ne može obaviti, potrebno je dulje vrijeme da se izvrši uplata udomitelju jer je prethodno potrebno postaviti posebnog skrbnika. Navedeno dovodi do kašnjenja u plaćanju udomiteljima te u takvim situacijama stručnjaci predlažu da se udomiteljima osigura zamjensko plaćanje.

Stručnjaci, kao i udomitelji i inspektori, smatraju da bi podizanje razine svijesti putem kampanja, promidžbe, oglašavanja u sredstvima javnog priopćavanja doprinijelo unaprjeđenju udomiteljstva.

Nadalje, stručnjaci su iznijeli da bi se skrb za starije osobe općenito unaprijedila poticanjem otvaranja boravaka, radionica, osiguravanjem usluge pomoć u kući te razvojem usluge stanovanja uz podršku u lokalnoj zajednici. Da je potrebno organizirati usluge u lokalnoj sredini, upućuju i brojni drugi autori. Jedvaj i suradnice (2014) ističu da bi osnovni smjer razvoja skrbi za starije osobe trebao biti daljnja provedba i razvoj novih oblika i načina skrbi za starije osobe, a koji bi zadovoljili sve veće potrebe starijih osoba. Autorice ističu da naglasak treba biti na obitelji i lokalnoj zajednici kao osloncima izvaninstitucionalne mreže skrbi za starije. I Dobrotić (2016) navodi da se u Hrvatskoj prepoznaju prednosti izvaninstitucionalnih usluga, posebice njihova djelotvornost, no da se nedovoljno razvijaju te ne uspijevaju pratiti potrebe i rasteretiti rezidencijalne kapacitete, dok sudionici iz redova stručnjaka u istraživanju Knezić i Opačić (2021) iznose da usluge za starije osobe ne podmiruju potrebe u lokalnoj zajednici. Štambuk i suradnice (2014) ističu da su domovi za starije osobe u potpunosti popunjeni te da postoje liste čekanja za svaki dom što ukazuje na povećanu potrebu za smještajnim kapacitetima.

Isto tako kao mogućnost unaprjeđenja skrbi za starije osobe, stručnjaci navode da bi trebalo otvarati domove za starije osobe, omogućiti transparentnu listu čekanja za prijem u dom te razviti palijativnu skrb.

Stručnjaci iz Zagreba i iz Vrbovca iznijeli su potrebu razvijanja institucijskih oblika skrbi za starije osobe, tj. otvaranja domova za starije osobe. U Nacionalnom planu za razvoj socijalnih usluga za razdoblje od 2021. do 2027. navedeno je da u Republici Hrvatskoj postoje smještajni kapaciteti za 29 414, odnosno za 3,68% osoba u dobi od 65 i više godina što je daleko niže od prosjeka EU-a koji iznosi 5% te da su smještajni kapaciteti neravnomjerno raspoređeni po županijama. Bađun (2014) navodi da je po broju kreveta u ustanovama za dugotrajnu skrb Hrvatska na dnu ljestvice država članica EU-a! (manji broj imale su samo Bugarska i Rumunjska). U Akcijskom planu za razvoj socijalnih usluga od 2021. do 2024. godine stoji da će se u narednom periodu izgraditi 8 centara za starije osobe čime bi se omogućila dostupnost

u korištenju raznovrsnih izvaninstitucijskih usluga radi poboljšanja kvalitete življenja starijih u vlastitom domu, osiguravanje integrirane socijalne i zdravstvene skrbi na primarnoj razini te usluge smještaja za 800 korisnika kojima je zbog otežane funkcionalne sposobnosti i narušenog zdravstvenog stanja potrebna pomoć i nadzor druge osobe u zadovoljenju svih potreba u punom opsegu.

Stručnjaci predlažu da bi liste čekanja u dom trebale biti transparentne jer bi to olakšalo njihov rad i omogućilo starijim osobama jednak pristup. Asančić i suradnici (2015) navode da privlačnost ili atraktivnost ideje otvaranja doma za starije osobe proizlazi iz same činjenice da su liste čekanja za domove predugačke te da hrvatsko stanovništvo kontinuirano stari, dok se mladi iseljavaju. Bađun (2017) navodi da bi trebalo jasno razraditi kriterije za prijam u dom na nacionalnoj razini, a vještačenje bi se moglo provoditi unutar već postojećeg Jedininstvenog tijela vještačenja. Nadalje, stručnjaci iznose da bi bilo potrebno razvijati palijativnu skrb unutar sustava zdravstva, a ne da se zbog manjka kapaciteta osobe koje zahtijevaju palijativnu skrb smještaju u udomiteljstvo (a i sustav socijalne skrbi) koji nije u stanju kvalitetno zadovoljiti potrebe palijativnih bolesnika. Bitno je napomenuti da je palijativna skrb djelatnost regulirana Zakonom o zdravstvenoj zaštiti (Narodne novine, 100/18, 125/19, 147/20, 119/22, 156/22) te zahtijeva multidisciplinarnost i dobru suradnju sustava zdravstva i sustava socijalne skrbi.

Inspektori, kao i ostale ispitane skupine, predlažu izmjenu zakonskog okvira, razvoja usluga u zajednici za starije osobe te podizanje javne svijesti o udomiteljstvu. Uz to, inspektori predlažu i inkluzivnog kreiranja socijalne politike.

Inspektori u području unaprjeđenja normativnog okvira iznose konkretne prijedloge za koje smatraju da bi se trebali implementirati u zakon. Tako predlažu da se zakonom propiše obvezna edukacija za udomitelje iz područja zdravstva, da se zakonom uredi pitanje godišnjih odmora udomitelja, da se u udomiteljstvo smještaju isključivo korisnici koji nemaju narušeno zdravstveno stanje, da se u domove smještavaju samo korisnici potpuno ovisni o pomoći drugih osoba, da obiteljske domove vode stručnjaci zdravstvenog profila, da se ublaže kriteriji prostorne opremljenosti za srodničko udomiteljstvo, da se za sve vrste udomiteljstva uvede radni status, da zakonske odredbe bude jasne, a ne dvosmislene, da se ukine udomiteljstvo za starije osobe, da obitelj korisnika ima veću ulogu u procesu smještaja te da zdravstveni stručnjaci imaju obvezu obilaziti udomitelje. Izjave inspektora po pitanju edukacija sadržajno se ne razlikuju od izjava stručnjaka i udomitelja te svi sudionici istraživanja iznose da je edukacija iz područja zdravstva nedostatna. Edukacija je detaljnije objašnjena u prethodnom poglavlju. Negativni aspekti iz perspektive stručnih radnika i Negativni aspekti iz perspektive inspektora.

Prijedlog inspektora da se zakonom propiše pravo udomitelja na godišnji odmor naročito je važan jer su udomitelji kao negativan aspekt udomiteljstva naveli upravo neimanje prava na godišnji odmor. U istraživanju Laklija (2011a) vezano uz modele udomiteljstva u Europi proizlazi da je u nekim zemljama uređeno pitanje godišnjih odmora (Finska, Nizozemska, Francuska i Poljska) za profesionalne udomitelje. I u analizi sustava socijalne skrbi (Radeljić i sur., 2013) također je predloženo da se razvijaju usluge u zajednici koje bi omogućile predah udomiteljima.

Nadalje, prilikom smještaja korisnika trebalo bi voditi računa s kojim resursima raspolaže koji oblik skrbi (dom za starije, udomiteljstvo, obiteljski dom) te mogu li time biti zadovoljene potrebe korisnike. Stoga su inspektori predložili da se u udomiteljstvo smještavaju starije osobe koje nemaju izražene zdravstvene potrebe, a da se u dom za starije osobe smještavaju isključivo osobe koje su ovisne u potpunosti o pomoći drugih osoba. Slično predlažu i Jedvaj i suradnice (2014) pri čemu iznose da su daljnji smjerovi razvoja postojeću institucionalnu skrb namijeniti prije svega najstarijima, kronično bolesnim kategorijama ljudi te funkcionalno oslabljenim starijim osobama, a naglasak staviti na obitelj i lokalnu zajednicu kao oslonce izvaninstitucionalne mreže skrbi za starije.

Pluralizam pružatelja socijalnih usluga doveo je do toga da su uslugu skrbi počeli pružati obiteljski domovi pri čemu nije propisan uvjet u pogledu stručne spreme osobe koja otvara obiteljski dom pa obiteljske domove mogu otvoriti fizičke osobe, neovisno o tome kojeg su zanimanja. Inspektori su prilikom inspekcijskih nadzora uočili da je bolja kvaliteta skrbi za korisnika u onim obiteljskim domovima u kojima je predstavnik obiteljskog doma medicinske struke te su stoga predložili da se zakonom propiše uvjet stručne spreme zdravstvenog profila za predstavnika obiteljskog doma.

Vezano uz prostor, zanimljivo je da inspektori predlažu da se ublaže kriteriji za srodničko udomiteljstvo dok stručnjaci predlažu da se prostorni kriteriji pooštire jer u situacijama kada u srodničkom udomiteljstvu uoče da korisnik živi u neadekvatnim prostornim uvjetima nisu u mogućnosti reagirati i tražiti promjenu. Očito se radi o različitim perspektivama jer stručnjaci iz centara za socijalnu skrb utvrđuju uvjete i izdaju dozvole pa su više orijentirani na prostor i opremu za razliku od inspektora koji idu u inspekcijski nadzor srodničkih udomiteljskih obitelji najčešće po primitku pritužbe i nisu usmjereni isključivo u nadzor prostora već su usmjereni na pružanje usluge.

Inspektori predlažu da se svim udomiteljima prizna radni odnos i prava koja proizlaze iz toga jer smatraju da način na koji se ostvaruje pravo na radni odnos – odlukom povjerenstva se čini velika nepravda i diskriminacija.

Zakonom o udomiteljstvu (Narodne novine, 115/18; 18/22) omogućeno je obavljanje udomiteljstva kao zanimanja koje se obavlja kao standardno udomiteljstvo i specijalizirano udomiteljstvo za djecu, a udomiteljima koji obavljaju udomiteljstvo kao zanimanje omogućuje se pravo na opskrbninu, naknadu za rad udomitelja, prava iz mirovinskog i obveznog zdravstvenog osiguranja i prava za vrijeme nezaposlenosti kao zaposlena osoba u skladu s posebnim propisima. U odredbi zakona je kao jedan od posebnih uvjeta za obavljanje standardnog udomiteljstva kao zanimanja navedeno da je udomitelj izabran od strane povjerenstva za izbor udomitelja za obavljanje udomiteljstva kao zanimanja (nije u radnom odnosu, ne obavlja samostalnu registriranu djelatnost obrta ili slobodnog zanimanja u skladu s odredbama posebnih propisa ili drugu samostalnu djelatnost, da je najmanje šest mjeseci pružao uslugu kao tradicionalni udomitelj, da pruža uslugu smještaja za troje djece ili četvero odraslih korisnika, istodobno i ima prebivalište na području jedinice područne (regionalne) samouprave, odnosno Grada Zagreba, za koje je mrežom socijalnih usluga utvrđena potreba za obavljanjem udomiteljstva kao zanimanja). Na način kako je propisano, povjerenstvo za izbor udomitelja može uskrati izbor samo ako udomitelj ne ispunjava navedene kriterije, ali ako se prijavi veći broj udomitelja koji ispunjavaju zakonom propisane kriterije nego što je mrežom socijalnih usluga utvrđena potreba za obavljanjem udomiteljstva, nejasno je po kojim kriterijima će nekog udomitelja odbiti, odnosno izabrati.

Nastavno na navedeno, inspektori predlažu da se u zakonskim i podzakonskim propisima propisuju jasne nedvosmislene zakonske odredbe jer oni pri obavljanju inspeksijskog nadzora ne mogu utvrditi poštuje li se zakonska odredba ako ona nije jasna. Ističu da je teško utvrditi što znači „primjereno“ te da je to podložno manipulacijama. Također, ističu sumnju da je zakonodavac propisivanjem ovakvih odredbi pogodovao određenom interesu ili grupi.

Većina inspektora koji su sudjelovali u istraživanju predlaže da se opravdanost udomiteljstva za starije osobe preispita, pa bi bilo poželjno provesti evaluaciju udomiteljstva za starije osobe. Inspektori predlažu da se članovima obitelji korisnika da veća ulogu pri donošenju važnijih pitanja za korisnika te da zakonski bude propisana obveza obilaska zdravstvenih radnika (mobilni timovi) te suradnja s njima. Naime, i udomitelji su u svojim prijedlozima iznijeli da bi bilo poželjno da se organiziraju mobilni timovi koji bi im bili na usluzi.

Skrb za starije osobe bi se zasigurno unaprijedila kroz razvoj usluga u zajednici. Inspektori naglašavaju da starije osobe treba smještavati unutar primarne lokalne zajednice jer je korisnicima poznato društveno, kulturno i vjersko uvjerenje zajednice te se lakše mogu adaptirati na život u udomiteljstvu. Naime, iz rezultata ovog istraživanja proizlazi da su korisnici koji su bili smješteni u svojoj lokalnoj zajednici ili u blizini svoje lokalne zajednice

bili više zadovoljniji sa smještajem i lakše su se prilagodili na život u udomiteljstvu. Da bi korisnik mogao živjeti unutar primarne lokalne zajednice, potrebno je osigurati dostupnost usluga te razvijati izvaninstitucijske usluge. Inspektori predlažu da se osigura ista usluga i ista cijena usluge na cijelom teritoriju, a da se izvaninstitucijskim uslugama omogući starijim osobama da što duže žive u svojim kućama.

Za razliku od ostalih sudionika istraživanja inspektori su iznijeli vrlo zanimljiv prijedlog koji se odnosi na unaprjeđenje procesa kreiranja socijalne politike te navode da u proces kreiranja mjera trebaju biti uključeni svi dionici. Naime, inspektori predlažu da budu uključeni u radne skupine za izradu normativnih akata te da im se isti daju na očitovanje poštujući razuman vremenski rok. Naime, inspektori imaju pregled nad svim pružateljima usluga skrbi za starije osobe te svakodnevno ocjenjuju pruža li se skrb sukladno zakonu, imaju bogato iskustvo s terena te njihovi prijedlozi proizlaze iz prakse. Slična preporuka vezana uz uključivanja dionika u proces kreiranja politike proizašla je i iz analize sustava socijalne skrbi (Radeljić i sur., 2013) gdje se navodi da je potrebno uključivanje stručnjaka ustanova socijalne skrbi u radne skupine za izradu strategija na svim razinama, predlaganje zakona i pravilnika, izradu socijalnih planova i projekcija potreba razvitka usluga, kao i u razvijanje novih projekata.

Stručnjaci, inspektori i udomitelji predlažu da se podigne razina svijesti o udomiteljstvu na način da se organiziraju kampanje, okrugli stolovi i simpoziji.

Donosioci politika (prije svega nadležno ministarstvo) trebali bi kroz izmjene zakonskih i podzakonskih propisa jasno definirati koje osobe starije životne dobi će se smještavati u udomiteljstvo (s obzirom na funkcionalni status), povećati naknade udomiteljima i džeparac korisnicima (kako bi njime mogli zadovoljiti osnovne potrebe jer nemaju drugih izvora za to), unaprijediti kadrovske i prostorne normative udomitelja, urediti pitanje godišnjih odmora, omogućiti radni odnos za sve vrste udomiteljstva, poboljšati edukaciju udomitelja posebno iz područja zdravstvene njege, platiti troškove prijevoza udomiteljima, jasno propisati standarde koji moraju biti osigurani u okviru udomiteljstva s mehanizmima za praćenje te propisati posljedice u slučaju nepoštivanja istih. Ovisno o specifičnostima korisnika (npr. teži bolesnici) i udomitelja (osobe starije životne dobi) na razini lokalnih zajednica gdje je prisutno udomiteljstvo kao oblik skrbi, treba raditi na podizanju svijesti o udomiteljstvu kao važnom obliku skrbi za starije osobe kojima je potrebna pomoć i podrška lokalne zajednice (npr. uključivanje volontera kroz druženja s korisnicima, bolja komunikacija s obiteljskim liječnicima, bolja povezanost s nevladinim udrugama, školom itd.).

6. OGRANIČENJA ISTRAŽIVANJA

U provedenom istraživanju na kojem se temelji ovaj rad uočeno je nekoliko ograničenja koja se odnose na odabir sudionika istraživanja, provedbu istraživanja i epidemiološke okolnosti u vrijeme provedbe istraživanja.

Kao i kod svih kvalitativnih istraživanja, riječ je o manjem broju sudionika, zbog čega se dobiveni rezultati ne mogu generalizirati na cijelo područje Republike Hrvatske.

Istraživanje daje uvid u iskustva sudionika o udomiteljskoj skrbi za osobe starije životne dobi i to na području mjesne nadležnosti centra za socijalnu skrb s najvećim brojem smještenih osoba starije životne dobi te na području nadležnosti centra za socijalnu skrb na kojem se nalazi najveći broj udomiteljskih obitelji za starije.

Jedno od najvećih ograničenja ovog istraživanja su epidemiološke okolnosti u Hrvatskoj u vrijeme provedbe istraživanja, tijekom travnja, svibnja i lipnja 2021. godine. Naime, u tom vremenskom razdoblju na snazi su bile mjere sprječavanja i suzbijanja COVID-19 za pružatelje socijalne usluge smještaja. Mjere sprječavanja i suzbijanja COVID-19 za pružatelje socijalne usluge smještaja uključivale su između ostalog zabranu posjeta i ograničenje izlazaka. S obzirom da se nije mogao pretpostaviti daljnji tijek higijenskih mjera vezanih uz pandemiju, prikupljanje podataka u skupini korisnika (provedba polustrukturiranog intervjua) nije izvršila autorica istraživanja kako je bilo planirano, već stručnjaci centara za socijalnu skrb Zagreb i Vrbovec kojima je bio dozvoljen posjet.

U sedam provedenih polustrukturiranih intervjua, provoditeljice nisu imale raniji kontakt s korisnikom dok to nije bio slučaj kod ostalih polustrukturiranih intervjua s korisnicima. U četiri polustrukturirana intervjua postojao je raniji kontakt između korisnika i provoditeljica pri čemu su provoditeljice najčešće bile nadležne tim korisnicima te je tijekom provedbe intervjua znalo doći do miješanja uloga. Autorici istraživanja je izvjesno ograničenje predstavljalo to što nije samostalno prikupljala podatke te je posljedično tome nedostajalo osobne percepcije pogotovo tumačenja neverbalne komunikacije pri analizi podataka.

Ograničenja su uočena i u načinu prikupljanja podataka jer pojedini podaci nisu prikupljeni licem u lice. Podaci u skupini stručnjaka i inspektora prikupljeni su putem online fokusne grupe. Ovo je predstavljalo ograničenje iz razloga što fokusne grupe koje se provode online putem zahtijevaju određena pravila ponašanja, a otežavaju opažanja neverbalne komunikacije. Online fokusne grupe ponekad sprječavaju sudionike da slobodnije komuniciraju (npr. prije

nego se započne komunikacija, mora se izvršiti nekoliko predradnji: dignuti ruku, uključiti mikrofon i dr.). Isto tako, znalo se dogoditi da sudionik zaboravi uključiti mikrofon.

Prikupljanje podataka iz skupine udomitelja također je provedeno na „daljinu“. Udomiteljima su ponuđene sve online opcije, ali su svi udomitelji odabrali opciju da se intervjuiranje provede telefonskim putem, najviše zbog obveza istovremenog zbrinjavanja korisnika kojima je potreban nadzor, a sam kontakt s autoricom istraživanja ili njen dolazak u obitelj predstavljao je opasnost možebitne zaraze jer su posjete u to vrijeme bile zabranjene. Ovom metodom izostavljeno je neposredno opažanje ispitivača i bliski kontakt, no s druge strane udomiteljima je omogućena sloboda izražavanja vlastitog mišljenja.

Prilikom provedbe intervjua za sudionike iz skupine korisnici ograničenje je predstavljao izbor sudionika. Planirano je da se iz aplikacije Socskrb izradi lista korisnika te da se svakom odabranom na parnom broju vrši dodatna provjera postavljenih kriterija. Međutim, u vrijeme izbora sudionika, u travnju, 2021. godine Hrvatsku je zadesio treći val pandemije uzrokovane COVIDOM-19 te je gotovo svaki odabrani sudionik s liste korisnika bio u lošem zdravstvenom stanju (najčešće se radilo o COVID infekciji ili POSTCOVID stanju) te nije zbog toga mogao sudjelovati u istraživanju pa se odustalo od planirane metode. Izbor je proveden tako što su s popisa birani prvi korisnici koji su ispunjavali uvjete u pogledu dobi, spola, dužine smještaja i kognitivne očuvanosti.

7. ZNANSTVENI I STRUČNI DOPRINOS ISTRAŽIVANJA

Znanstveni doprinos ovog rada je u proširenju spoznaja o udomiteljstvu za starije osobe i to u okviru teorije privrženosti i socijalne podrške/potpore te u primjenjivosti koncepta deinstitucionalizacije na udomiteljstvo starijih osoba. Nalazi ovog istraživanja pomažu boljem razumijevanju ovog oblika skrbi uključujući više perspektiva sudionika istraživanja. Nove spoznaje do kojih se došlo u ovom istraživanju su te da udomiteljstvo starijim osobama daje mogućnost da s udomiteljima razviju odnos u kojemu će im biti zadovoljene potreba za bliskosti. Taj odnos može biti kompenzacija za odnos koji bi inače imali sa članovima obitelji ili drugom osobom iz okruženja. Ova spoznaja naročito je važna za starije osobe koje nemaju članova obitelji i koji imaju narušene odnose s obitelji. Također, vezano za teoriju socijalne podrške i potpore, nalazi ovog istraživanja upućuju da sustav pomoći i potpore na svim razinama utječe na zadovoljstvo udomiteljstvom kao oblikom skrbi kod svih sudionika istraživanja. Također, u ovom istraživanju potvrđeno je da se udomiteljstvo za starije osobe ne može promatrati u okviru svih odrednica koncepta deinstitucionalizacije te da je na njega primjenjiv samo dio vezan uz usmjerenost na zadovoljenje individualnih potreba korisnika.

Drugi znanstveni doprinos ovog istraživanja je u tome što do sada u Hrvatskoj nije provedeno niti jedno istraživanje o obilježjima udomiteljstva starijih osoba. Ovim istraživanjem potvrđeno je da je udomiteljstvo kao oblik skrbi, posebno za osobe koje žive u ruralnim područjima i nemaju članova obitelji, prihvatljiv oblik skrbi, ali da ga se može i treba unaprijediti.

Nadalje, u ovom radu korištena je triangulacija metode prikupljanja podataka (polustrukturiranim intervjuima i fokusnim grupama) i triangulacija izvora podataka (korisnici, udomitelji, stručnjaci i inspektori) te su dobiveni vrijedni podaci korisni za unaprjeđenje ovog oblika skrbi. Primjenom različitih metoda, omogućilo se stjecanje uvida u iskustva sudionika koja su potencirana prednostima korištenja pojedine metode. Intervjuima smo mogli dobiti dublji uvid u pojedinačna iskustva udomitelja koja nisu pod utjecajem iskustva drugih udomitelja, dok je fokusnim grupama stručnjaka postignuta rasprava oko ključnih preporuka za unaprjeđenjem skrbi koja bi možda bila oskudnija da su stručnjaci individualno intervjuirani. Dobit triangulacije izvora podataka ogledala se upravo u bogatstvu dobivene empirijske građe. Iako postoje teme oko kojih je postignut konsenzus, svaki izvor podataka ponudio je dodatan uvid u sadržaj istraživnog fenomena.

Rezultati ovog istraživanja donose i praktičnu korist: svi sudionici istraživanja su iz svoje perspektive jasno istaknuli pozitivne i negativne strane udomiteljstva, ali su dali i vrlo

konkretne prijedloge za unaprjeđenje istog. Doprinos ovog istraživanja usmjeren je na pružanje boljeg uvida u trenutno stanje udomiteljske skrbi za osobe starije životne dobi te može predstavljati ujedno i moguće polazište u kreiranju i unaprjeđenju programa, strategija i zakonskih propisa u svrhu osiguravanja što kvalitetnije skrbi za osobe starije životne dobi. Navedeno je nužno jer je problem starenja i skrbi o starijima u Hrvatskoj prepušten spontanosti, a javne politike ne prate nepovoljne demografske trendove (Strmota, 2017; Penava Šimac, Štambuk i Skokandić, 2022). S aspekta struke socijalnoga rada, praktičan doprinos ovoga rada je u području rada sa starijim osobama pri čemu se na iskustvima sudionika prikazanih u ovome istraživanju mogu temeljiti smjernice za postupanje u radu prilikom izbora smještaja osobe starije životne dobi.

Zaključno, ovo istraživanje može predstavljati polazište za buduća istraživanja (npr. kvalitetu života u udomiteljskoj skrbi, komparativni prikaz različitih oblika skrbi za osobe starije životne dobi uključujući i *cost-benefit* analizu, evaluaciju usluge udomiteljstva – npr. dobrobiti udomiteljstva za članove obitelji udomitelja).

8. ZAKLJUČAK

Provedenim istraživanjem stekao se uvid u iskustva korisnika, udomitelja, stručnjaka i inspektora o udomiteljstvu osoba starije životne dobi. Iz rezultata istraživanja svih sudionika može se zaključiti kako je udomiteljska skrb za osobe starije životne dobi područje s brojnim izazovima koje je potrebno unaprijediti.

1. Rezultati istraživanja pokazuju da korisnici doživljavaju udomiteljstvo kao oblik skrbi u kojem su zadovoljni uvjetima života, a smješteni su zbog zdravstvenih, psiholoških i socijalnih razloga. Udomitelji udomiteljstvo doživljavaju kao težak, zahtjevan, odgovoran i nedovoljno cijenjen posao koji im pruža osjećaj zadovoljstva, a motivi za bavljenje udomiteljstvom bili su intrinzični i ekstrinzični.

Iz rezultata istraživanja u odnosu na prvo istraživačko pitanje može se donijeti zaključak da kod sudionika istraživanja prevladava pozitivan doživljaj udomiteljstva što se može prepisati bliskom odnosu udomitelj – korisnik te da je dobro prihvaćen ovaj oblik skrbi koji je potrebno unaprjeđivati.

2. Rezultati istraživanja vezani uz pozitivne aspekte udomiteljske skrbi za osobe starije životne dobi govore o tome da u udomiteljstvu prevladava obiteljsko ozračje, da su udomitelji posvećeni individualnim potrebama korisnika, da je život u udomiteljstvu život u prirodnoj sredini, da se vodi posebna briga o prehrani, da je prednost to što se obilježavaju rođendani i blagdani, da je pozitivno to što u udomiteljstvu korisnici imaju mogućnost uključivanja u aktivnosti te da je brzo vrijeme realizacije smještaja. Ovim istraživačkim pitanjem došlo se do spoznaje da je važna odrednica udomiteljstva za starije osobe mogućnost razvoja bliskog odnosa između korisnika i udomitelja čime je potvrđena teorija privrženosti. Također, prilikom opisivanja pozitivnih aspekata udomiteljstva, sudionici su istaknuli da socijalna podrška/pomoć predstavlja važan faktor koji utječe na zadovoljstvo sudionika s ovim oblikom skrbi. Također, iz rezultata istraživanja proizlazi da se na udomiteljstvo za starije osobe može primijeniti postavka koncepta deinstitutionalizacije, a koja se odnosi na posvećenost individualnim potrebama.

Iz dobivenih rezultata može se zaključiti da skrb u udomiteljstvu ima brojne prednosti na kojima bi trebalo temeljiti daljnji razvoj i unaprjeđenje. Pri tome bi stručnjaci, prilikom smještaja starijih osoba u udomiteljstvo, trebali vršiti procjenu na individualnoj razini koja bi

trebala dati odgovor hoće li prednosti koje ima usluga udomiteljstva uistinu biti u najboljem interesu korisnika i hoće li time biti zadovoljene njegove potrebe. Ukoliko potrebe korisnika zahtijevaju dodatne ili drugačije resurse od onih koje udomiteljstvo pruža, tada ovaj oblik skrbi nije primjeren za korisnika, a posljedica može biti nezadovoljstvo na svim razinama (korisnik – udomitelj – stručnjak).

3. Rezultati dobiveni za treće istraživačko pitanje koji se odnose na negativne aspekte udomiteljske skrbi za osobe starije životne dobi od posebnog su značaja te predstavljaju izazove koje bi trebalo temeljito razmotriti. Korisnici ističu manjak mogućnosti bavljenja aktivnostima kojima su se prije bavili, otežanu komunikaciju s udomiteljima, probleme prilagodbe i neprimjerenost ponašanja udomitelja. Udomitelji su se više fokusirali na propuste u radu zdravstvene i socijalne službe i nezadovoljstvo s odnosima i komunikacijom s članovima obitelji korisnika. Stručnjaci i inspektori navode brojne nedostatke koji narušavaju kvalitetu skrbi na strani udomitelja, sustava i korisnika.

Zaključno, rezultati istraživanja koji se odnose na negativne aspekte ukazuju na brojne propuste i zanemarenost ovog oblika skrbi na različitim razinama. Općenito, možemo reći da su zanemarena prava korisnika, ali i udomitelja. Nadalje, stručnjaci i inspektori vrlo jasno ukazuju na probleme u sustavu skrbi za starije (nedostatak smještajnih kapaciteta bilo kojeg oblika skrbi, nedostatak jasnih kriterija i protokola za smještaj i dr.) te na osjećaj vlastite nemoći kako te probleme riješiti. Možemo reći da se radi o „zatvorenom krugu“ gdje se problemi iz jednog sustava prelijevaju na drugi i obratno. Stoga bi rezultati ovog istraživanja trebali, prije svega, poslužiti kao baza za mapiranje izazova kako bi se izradili konkretni prijedlozi na koji način se suočiti sa svakim od navedenih, odnosno napraviti određenu „listu prioriteta“ u unaprjeđenju udomiteljske skrbi, a većinu prijedloga za unaprjeđenje udomiteljske skrbi dali su sudionici istraživanja u okviru odgovora na četvrto istraživačko pitanje.

4. Rezultati istraživanja u odnosu na četvrto istraživačko pitanje u kojem je ispitana mogućnost unaprjeđenja udomiteljske skrbi za osobe starije životne dobi pokazuju da svi sudionici predlažu izmjene u području zakonodavstva, no svaka grupa ispitanika stavlja fokus na različite parametre. Udomitelji, stručnjaci i inspektori predlažu podizanje razine svijesti o udomiteljstvu. Nadalje, udomitelji i stručnjaci predlažu bolju podršku stručnih službi, dok udomitelji i inspektori predlažu razvoj svih oblika skrbi u zajednici.

Udomiteljska skrb za starije osobe može se unaprijediti sustavnim pristupom koji bi obuhvatio područje politike, provedbe i javnog mnijenja uključujući u proces sve dionike na horizontalnoj i vertikalnoj razini.

Trebali bi se izraditi protokoli i smjernice kako bi se stručnjacima olakšala procedura smještaja korisnika. Naime, proces smještaja trebao bi biti raščlanjen na sve korake koji bi se trebali opisati te jasno naznačiti tko obavlja koju vrstu posla te tko je odgovoran. Na taj način stručnjaci bi imali jasan okvir postupanja, ujednačila bi se praksa te bi se izbjegla većina nezadovoljstva administrativne prirode. Prilikom smještaja, potrebno bi bilo izraditi procjenu potreba korisnika te bi trebalo vidjeti mogu li biti zadovoljene unutar udomiteljske skrbi uz paralelno razvijanje ostalih oblika skrbi, ovisno o potrebama starijih osoba u njihovim lokalnim zajednicama.

Unaprjeđenje udomiteljstva za osobe starije životne dobi trebalo bi biti prioritet za razvoj projekata i programa koji će biti usmjereni na edukaciju udomitelja (posebno iz područja zdravstvene njege) i stručnjaka (u području zaštite prava i procjene potreba starijih osoba), na organizaciju aktivnosti za korisnike, na podršku udomiteljima kako bi mogli imati vremena za svoju obitelj i sebe (osnivanje ustanove za predah). Na taj način omogućilo bi se da se sredstvima EU-a financira opremanje prostora, zapošljavanje potrebnih radnika, razvoj oblika skrbi koji će omogućiti starijim osobama život u lokalnoj zajednici te kampanje za regrutaciju novih udomitelja.

Također, trebalo bi češće provoditi evaluacijska istraživanja o udomiteljstvu osoba starije životne dobi i na nalazima evaluacije temeljiti daljnje unaprjeđenje. Uz to, trebalo bi provoditi medijske kampanje koje bi stavljale naglasak na pozitivne aspekte u odnosu na udomitelje kako bi se potaknulo obitelji za bavljenje udomiteljstvom i senzibiliziralo građanstvo na različitost potreba osoba starije dobi.

Zaključno, ovo istraživanje pokazuje da postoje potencijali za razvoj udomiteljstva u Hrvatskoj te da je potrebno temeljem znanstvenih dokaza unaprijediti ovaj i razvijati druge oblike skrbi o starijim osobama kojih, prema rezultatima ovog istraživanja, znatno nedostaje jer nisu bili na listi prioriteta kreatora politike socijalne skrbi zadnjih desetaka godina. Prema sadašnjim demografskim podacima, broj starijih osoba je u porastu te i skrb o njima treba biti u fokusu donosioca politika, poštujući minimalna ljudska prava i skrbeći za one najranjivije, što se može postići donošenjem strategije o prioritetima skrbi za starije osobe na razini cijele zemlje kao i

donošenjem jasne zakonske regulative. Jedino ovakvim pristupom možemo njegovati humani pristup onima koji trebaju skrb, ali i unaprijediti struku i ugled socijalnog radnika te budućim generacijama ostaviti u nasljedstvo maksimum da brinuti dobro o drugima danas znači posijati sjeme za brigu o sebi sutra.

9. POPIS LITERATURE

1. Ajduković, D. (2008). Odgovornosti istraživača i valjanost kvalitativne metodologije. U: Koller-Trbović, N. i Žižak, A. (ur.), *Kvalitativni pristup u društvenim znanostima*. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, 37–53.
2. Ajduković, M. & Urbanc, K. (2009). Integrirajući pristup u socijalnom radu kao kontekst razumijevanja individualnog plana skrbi. *Ljetopis socijalnog rada*, 16 (3), 505–535.
3. Ajduković, M. (2014). Kako izvještavati o kvalitativnim istraživanjima? Smjernice za istraživače, mentore i recenzente. *Ljetopis socijalnog rada*, 21 (3), 345–366.
4. Ajduković, M., Kregar Orešković, K. & Laklija, M. (2007). Značaj teorije privrženosti za konceptualizaciju javne skrbi za djecu. *Ljetopis socijalnog rada*, 14 (1), 93–118.
5. Akcijski plan razvoja socijalnih usluga za razdoblje od 2021. do 2024. godine (2021). Zagreb: Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike. (posjećeno 10.11.2022. na mrežnoj stranici: <https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Glavno%20tajni%C5%A1tvo/Godi%C5%A1nji%20planovi%20i%20strate%C5%A1ka%20izvje%C5%A1%C4%87a/Akcijски%20plan%20razvoja%20socijalnih%20usluga%20za%20razdoblje%20od%202021.%20do%202024.%20godine.pdf>).
6. Asančić, A., Plazibat, O., Vukoja, I. & Vukoja, M. (2015). Investing in home for elderly and disabled persons in the Požeško slavonska county. *Medicina familiaris Croatica*, 23 (2), 61-66.
7. Babić, Z. (2017). Decentralizacija socijalne skrbi i socijalne nejednakosti: slučaj Hrvatske. *Revija za socijalnu politiku*, 25 (1), 25–49.
8. Bađun, M. (2017). Financiranje domova za starije i nemoćne osobe u Hrvatskoj. *Revija za socijalnu politiku*, 24 (1), 19–42.
9. Beck, R. C. (2003). *Motivacija: teorija i načela*. Jastrebarsko: Naklada Slap
10. Beresford, P. (2000). Service users knowledge and social work theory: Conflict or collaboration. *British Journal of Social Work*, 30, 489–503.
11. Birren, J. E. & Birren, B. A. (1990). The concepts, models, and history of the psychology of aging. In: Birren, J. E. & Schaie, K. W. (eds.), *Handbook of the Psychology of Aging*, New York: Academic Press, 3–20.

12. Bognar, L. (2000). Kvalitativni pristup istraživanju odgojno-obrazovnog procesa. U: Kramar, M. & Duh, M. (ur.), *Didaktični in metodični vidiki nadaljnega razvoja izobraževanja*. Maribor: Univerza u Mariboru, Pedagoška fakulteta, 84–91.
13. Bowlby, J. (1988). *Secure base: Clinical applications of attachment theory*. London: Routledge.
14. Bradley, J. M. & Cafferty, T. P. (2001). Attachment among older adults: Current issues and directions for future research. *Attachment & Human Development*, 3 (2), 200–221.
15. Brajković, L. (2010). *Pokazatelji zadovoljstva u trećoj životnoj dobi* (Doktorska disertacija). Zagreb: Medicinski fakultet.
16. Braun, K. L. & Rose, C. L. (1986). The Hawaii geriatric foster care experiment: impact evaluation and cost analysis. *Gerontologist*, 26 (5), 516–524.
17. Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3 (2), 77–101.
18. Brookes, N. & Callaghan, L. (2013). What next for shared lives? Family-based support as a potential option for older people. *Journal of Care Services Management*, 7 (3), 87–94.
19. Brookes, N., Palmer, S. & Callaghan, L. (2016). I live with other people and not alone: A survey of the views and experiences of older people using shared lives (adult placement). *Working with Older People*, 20 (3), 179–186.
20. Browne, C. J. & Shlosberg, E. (2006). Attachment theory, ageing and dementia: A review of the literature. *Aging and Mental Health*, 10 (2), 134–142.
21. Buljevac, M., Milić Babić, M. & Leutar, Z. (2016). *Poštivanje prava osoba s invaliditetom smještenih uudomiteljskim obiteljimai obiteljskim domovima*. Zagreb: Pravobranitelj za osobe s invaliditetom.
22. Callaghan, L., Brookes, N. & Palmer, S. (2017). Older people receiving family based support in the community: A survey of quality of life among users of ‘Shared Lives’ in England. *Health and Social Care*, 25 (5), 1655–1666.
23. Chammem, R., Domi, S. & Schott, A. M. (2021). Perceptions and experiences of older persons in two types of institution in France: Foster care family institution and medico-social one. *Frontiers in Public Health*, 9.
24. Cho, E. (2007). A proposed theoretical framework addressing the effects of informal caregivers on health-related outcomes of elderly recipients in home health care. *Asian Nursing Research*, 1 (1), 23-34.

25. Cohen, S., Underwood, L. G. & Gottlieb, B. H. (2000). *Social support measurement and intervention: A guide for health and social scientists*. New York: Oxford University Press.
26. Čičak, I. & Laklija, M. (2018). Udomiteljstvo djece s problemima u ponašanju iz perspektive stručnjaka. *Socijalne teme*, 1 (5), 27–54.
27. Čorkalo Biruški, D. (2014). Etički izazovi kvalitativnih istraživanja u zajednici: od planiranja do istraživačkog izvještaja. *Ljetopis socijalnog rada*, 21 (3), 393–423.
28. Ćirić Milovanović, D. (2017). *Modeli deinstitucionalizacije i zaštite mentalnog zdravlja u zajednici*. Podgorica: Akcija za ljudska prava.
29. Despot Lučanin, J. (2003). *Iskustvo starenja – doprinos teoriji starenja*. Jastrebarsko: Naklada slap.
30. Despot Lučanin, J. (2008). Zdravstvena psihologija starenja – Prikaz područja i pregled istraživanja u Hrvatskoj. *Klinička psihologija*, 1 (1–2), 59–76.
31. Despot Lučanin, J., Lučanin, D. & Havelka, M. (2006). Kvaliteta starenja – samoprocjena zdravlja i potrebe za uslugama skrbi. *Društvena istraživanja*, 15 ((4–5 (84–85))), 801–817.
32. Dobrotić, I. & Laklija, M. (2012). Obrasci društvenosti i percepcija izvora neformalne socijalne podrške u Hrvatskoj. *Društvena istraživanja*, 21 (1(115)), 39–58.
33. Dobrotić, I. (2016). Razvoj i poteškoće sustava skrbi za starije osobe u Republici Hrvatskoj. *Društvena istraživanja*, 25 (1), 21–42.
34. Drew, C. J., Hardman, M. L. & Hosp, J. L. (2007). *Designing and conducting research in education*. LA: Sage Publications.
35. Državni zavod za statistiku (2001). *Popis stanovništva 2001*. Dostupno na mrežnoj stranici Državnog zavoda za statistiku: <https://web.dzs.hr/>.
36. Državni zavod za statistiku (2011). *Popis stanovništva 2011*. Dostupno na mrežnoj stranici Državnog zavoda za statistiku: <https://web.dzs.hr/>.
37. Državni zavod za statistiku (2011a). *Model diferencijacije urbanih, ruralnih i prijelaznih naselja u Republici Hrvatskoj*. Dostupno na mrežnoj stranici Državnog zavoda za statistiku: https://web.dzs.hr/Hrv/publication/metodologije/metod_67.pdf.
38. Državni zavod za statistiku (2021). *Žene i muškarci u Hrvatskoj 2021*. Dostupno na mrežnoj stranici Državnog zavoda za statistiku: https://podaci.dzs.hr/media/zoyp1kuq/men_and_women_2021.pdf.

39. Državni zavod za statistiku (2022). *Popis stanovništva 2021*. Dostupno na mrežnoj stranici Državnog zavoda za statistiku: <https://podaci.dzs.hr/2022/hr/29028>.
40. Freund, A. M., Nikitin, J. & Ritter, J. O. (2009). Psychological consequences of longevity the increasing importance of self-regulation in old age. *Human Development*, 52 (1), 1–37.
41. Gašparec, Z. (1991). Smještaj djece u obitelji hranitelja na području općine Velika Gorica. *Socijalna zaštita*, 195–200.
42. Godišnje statističko izvješće o domovima i korisnicima socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj u 2021. godini (2022). Zagreb: Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike. Dostupno na mrežnoj stranici: <https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Socijalna%20politika/Odluke/Godi%20statisti%20C4%8Dko%20izvje%20C5%A1%20C4%87e%20o%20domovima%20i%20korisnicima%20socijalne%20skrbi%20u%202021.%20godini.pdf>.
43. Godišnje statističko izvješće o primijenjenim pravima socijalne skrbi, pravnoj zaštiti djece, mladeži, braka, obitelji i osoba lišenih poslovne sposobnosti, te zaštiti tjelesno ili mentalno oštećenih osoba u Republici Hrvatskoj u 2019. godini (2020). Zagreb: Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike (posjećeno 10.12.2020. na mrežnom izovru: <https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/MDOMSP%20dokumenti/Godisnje%20statisticko%20izvjesce%20u%20Republici%20Hrvatskoj%20u%202019%20godini.pdf>).
44. Godišnje statističko izvješće o primijenjenim pravima socijalne skrbi, pravnoj zaštiti djece, mladeži, braka, obitelji i osoba lišenih poslovne sposobnosti, te zaštiti tjelesno ili mentalno oštećenih osoba u Republici Hrvatskoj u 2020. godini (2021). Zagreb: Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike. Dostupno na mrežnoj stranici: <https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Socijalna%20politika/Odluke/Godisnje%20statisticko%20izvjesce%20u%20RH%20za%202020.%20godinu.PDF>
45. Godišnje statističko izvješće o primijenjenim pravima socijalne skrbi, pravnoj zaštiti djece, mladeži, braka, obitelji i osoba lišenih poslovne sposobnosti, te zaštiti tjelesno ili mentalno oštećenih osoba u Republici Hrvatskoj u 2021. godini (2022). Zagreb: Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike. (posjećeno 20.11.2022. na mrežnoj stranici:

<https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Socijalna%20politika/Odluke/Godisnje%20statisti%C4%8Dko%20izvje%C5%A1%C4%87e%20za%202021.%20godinu.pdf>).

46. Godišnje statističko izvješće o primijenjenim pravima socijalne skrbi, pravnoj zaštiti djece, mladeži, braka, obitelji i osoba lišenih poslovne sposobnosti, te zaštiti tjelesno ili mentalno oštećenih osoba u Republici Hrvatskoj u 2011., 2012., 2013., 2014., 2015., 2016., 2017., 2018. godini (2019). Zagreb: Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike.
47. Hasikić, A. (2018). Prikaz starijih osoba u središnjim informativnim emisijama HRT-a i RTL-a. *Ljetopis socijalnog rada*, 25 (1), 85–100.
48. Hoffman, M. J. & Romero, H. G. (1994). Foster family care – a nurturing alternative to institutionalization. *Caring*, 13 (10), 36–40.
49. Ivković, Đ. & Žižak, A. (2010). *Udomiteljstvo djece u Hrvatskoj: analiza stanja i prijedlog smjernica*. Zagreb: UNICEF Ured za Hrvatsku.
50. Izvješće o osobama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj (2019). Zagreb: Hrvatski zavod za javno zdravstvo. Dostupno na mrežnoj stranici: https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2019/05/Osobe_s_invaliditetom_2019.pdf.
51. Izvješće o osobama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj (2021). Zagreb: Hrvatski zavod za javno zdravstvo. Dostupno na mrežnoj stranici: https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2021/10/Invalid_2021.pdf.
52. Izvješće o osobama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj (2022). Zagreb: Hrvatski zavod za javno zdravstvo. Dostupno na mrežnoj stranici: https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2022/10/Izvjesce_o_osobama_s_invaliditetom_2022.pdf.
53. Izvješće o provedbi „Strategije socijalne skrbi za starije osobe u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2017. do 2020. godine“ za 2020. godinu (2021). Zagreb: Ministarstvo rada mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike. Dostupno na mrežnoj stranici: <https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Socijalna%20politika/Obitelj%20i%20djeca/Izve%C5%A1%C4%87e%20o%20provedbi%20Strategije%20socijalne%20skrbi%20za%20starije%20osobe.pdf>.
54. Janković, J. & Pandža-Ferenčak, M. (1994). Dinamika zadovoljavanja obiteljskih potreba u uvjetima masovne migracije stanovništva u svjetlu triju temeljnih teorija. *Revija za socijalnu politiku*, 1 (1), 53–65.

55. Jedvaj, S., Štambuk, A. & Rusac, S. (2014). Demografsko starenje stanovništva i skrb za starije osobe u Hrvatskoj. *Socijalne teme*, 1 (1), 135–154.
56. Jugović, A. & Brkić, M. (2013). Socijalni rad u Srbiji u kontekstu ekonomske krize i društvene transformacije. *Ljetopis socijalnog rada*, 20 (1), 91–112.
57. Kamenov, Ž. & Jelić, M. (2005). Stability of attachment styles across students' romantic relationships, friendships and family relations. *Review of Psychology*, 12 (2), 115–123.
58. Kamenov, Ž. (2006, svibanj). *Značaj privrženosti u odrasloj dobi: ima li razloga za pesimizam ili optimizam?* Rad izložen na skupu: XV. dani psihologije, Zadar.
59. Kane, R. L. & Kane, R. A. (1980). Alternatives to institutional care of the elderly: beyond the dichotomy. *Gerontologist*, 20 (1), 249–259.
60. Karantzas, G.C., Evans, L. & Foddy, M. (2010). The role of attachment in current and future parent caregiving. *The Journals of Gerontology. Series B, Psychological Sciences and Social Sciences*, 65 (5), 573–580.
61. Katilović, M. (2016). *Percepcija socijalne podrške povezane sa socio-demografskim obilježjima kod osoba starije životne dobi (Završni rad)*. Osijek: Medicinski fakultet u Osijeku.
62. Kepeš, N., Huzejrović, V. & Kujundžić, H. (2019). *Socijalna inkluzija starijih osoba u Bosni i Hercegovini – istraživačka studija*. Gračanica: Osmijeh – Društvo za psihosocijalnu pomoć i razvijanje dobrovoljnog rada.
63. Kletečki Radović, M. & Kregar Orešković, K. (2005). Kvalitativna analiza udomitelja. *Ljetopis socijalnog rada*, 12 (1), 1–24.
64. Knezić, D. & Opačić, A. (2021). *Dostupnost socijalnih usluga u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: Rehabilitacijski centar za stres i traumu/ Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
65. Kovač, I. (2016). Specifičnosti i ograničenja u rehabilitaciji osoba starije dobi. *Fizikalna i rehabilitacijska medicina*, 28 (1–2), 68–83.
66. Krčar, M. & Laklija, M. (2018). Udomiteljstvo iz perspektive udomitelja Roma u romskim naseljima u Međimurskoj županiji. *Kriminologija & socijalna integracija*, 26 (2), 160–82.
67. Kregar, K. (2004). Socijalna podrška djece smještene u dječjim domovima i udomiteljskim obiteljima u republici Hrvatskoj. *Ljetopis socijalnog rada*, 11 (2), 229–248.

68. Krueger, R. A. & Casey, M. A. (2000). *Focus groups. A practical guide for applied research*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications
69. Lacković-Grgin, K. & Padelin, P. (1995). Psihološko funkcioniranje starijih osoba smještenih u različitim uvjetima. *Radovi Razdio FPSP*, 33, 69–79.
70. Laklija, M. & Barišec, A. (2014). Iskustvo udomiteljstva odraslih osoba s duševnim smetnjama iz perspektive udomitelja. *Socijalna psihijatrija*, 42 (1), 50–61.
71. Laklija, M. (2011). Doprinos socio-demografskih i psihosocijalnih obilježja udomitelja objašnjenju motiva za bavljenje udomiteljstvom djeteta. *Ljetopis socijalnog rada*, 19 (1), 119–144.
72. Laklija, M. (2011a). Modeli udomiteljstva u Europi. U: Međunarodna konferencija „Modeli udomiteljstva“. Zagreb: Forum za kvalitetno udomiteljstvo.
73. Laklija, M. (2011b). Spremnosti udomitelja za bavljenja udomiteljstvom i doživljaj vlastite uloge udomitelja u suradnji s centrima za socijalnu skrb. *Ljetopis socijalnog rada*, 18 (3), 469–496.
74. Laklija, M. (2011c). Pristupi udomiteljskoj skrbi za djecu u svijetu i čimbenici koji utječu na ishode udomiteljstva. *Revija za socijalnu politiku*, 1 (3), 291–309.
75. Laklija, M., Kolega, M., Božić, T. & Mesić, M. (2011). Supervizijski stil i komunikacijski procesi u superviziji iz perspektive supervizora. *Ljetopis socijalnog rada*, 18 (2), 365–382.
76. Laklija, M., Rusac, S. & Žganec, N. (2008). Trendovi u skrbi za osobe starije životne dobi u Republici Hrvatskoj i u zemljama Europske unije. *Revija za socijalnu politiku* 15 (2), 171–188.
77. Laklija, M., Vladić, A. & Stanić, S. (2022). Udomiteljstvo trudnica ili roditelja s djetetom iz perspektive stručnjaka. *Kriminologija & socijalna integracija*, 30 (1), 26–46.
78. Laklija, M., Vukelić, N. & Milić Babić, M. (2012). Specialized foster care for children with disabilities-experience of foster parents. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 48 (2), 109–123.
79. Lee, G. E. (2010). Predictors of adjustment to nursing home life of elderly residents: A cross-sectional survey. *International Journal of Nursing Studies*, 47 (8), 957–964.
80. Leinonen, E. (2020). Caring in space: The boundaries between public and private spaces in Finnish adult foster care homes. *Ageing and Society*, 41 (5), 1–18.

81. Lenko, E. (2016). *Deinstitucionalizacija osobnostne oskrbe starostnikov* (Magistarski rad). Maribor: Pravna fakulteta Univerza v Mariboru.
82. Levy, C. R., Alemi, F., Williams, A.E., Williams, A.R., Wojtusiak, J., Sutton, B., Giang, P., Pracht, E. & Argyros, L. (2016). Shared homes as an alternative to nursing home care: Impact of VA's medical foster home program on hospitalization. *Gerontologist*, 56 (1), 62–71.
83. Linn, M. W., Klett, C. J. & Caffey, E. M. Jr. (1980). Foster home characteristics and psychiatric patient outcome. The wisdom of Gheel confirmed. *Archive of General Psychiatry*, 37 (2), 129–132.
84. Lovreković, M., & Leutar, Z. (2010). Kvaliteta života osoba u domovima za starije i nemoćne osobe u Zagrebu. *Socijalna ekologija*, 19 (1), 55–79.
85. Mali, J. (2012). Uvajanje deinstitucionalizacije na području oskrbe starih ljudi. *Časopis za kritiko znanosti*, 40 (250), 86–94.
86. Mehrotra, C. M. & Kosloski, K. (1991). Foster care for older adults: Issues and evaluations. *Home Health Care Services Quarterly*, 12 (1), 115–136.
87. Merriam, S. B. (2009). *Qualitative research: A guide to design and implementation*. San Francisco: John Wiley & Sons.
88. Merz, E. M. (2010). *Caring for your loved ones? An attachment perspective on solidarity between generations*. Saarbrücken: Lambert Academic Publishing.
89. Mijović, B., Račić, M., Dubravac Tanasković, M., Stanić, S. & Bojanić, J. (2018). Koraci u sprovođenju kvalitativne studije. *Biomedicinska istraživanja*, 9 (1), 122–131.
90. Milas, G. (2005). *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
91. Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike (2020). Aplikacija SocSkrb.
92. Momeni, K., Amani, R., Janjani, P., Majzoobi, M. R., Forstmeier, S. & Nosrati, P. (2022). Attachment styles and happiness in the elderly: the mediating role of reminiscence styles. *BMC Geriatrics*, 22 (1), 349.
93. Nacionalni plan oporavka i otpornosti (2021). Dostupno na mrežnoj stranici: <https://planoporavka.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Plan%20oporavka%20i%20otpornosti%2C%20srpanj%202021..pdf?vel=13435491>.
94. Nacionalni plan razvoja socijalnih usluga za razdoblje od 2021. do 2027. godine. (2021). Zagreb: Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne

- politike. Dostupno na mrežnoj stranici: <https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Glavno%20tajni%C5%A1tvo/Godi%C5%A1nji%20planovi%20i%20strate%C5%A1ka%20izvje%C5%A1%C4%87a/Nacionalni%20plan%20razvoja%20socijalnih%20usluga%20za%20razdoblje%20od%202021.%20do%202027.%20godine.pdf>.
95. Nelis, S. M., Clare, L. & Whitaker, C. J. (2014). Attachment in people with dementia and their caregivers: A systematic review. *Dementia*, 13 (6), 747–767.
96. Newman, E. S. & Sherman, S. R. (1979). Foster-family care for the elderly: Surrogate family or mini-institution? *The International Journal of Human Development*, 10 (2), 165–176.
97. Nyman, J. A., Finch, M., Kane, R. A., Kane, R. L. & Illston, L. H. (1997). The Substitutability of adult foster care for nursing home care in Oregon. *Medical Care*, 35 (8), 801–813.
98. Obiteljski zakon. Zagreb: *Narodne novine*, 103/2015. i 98/2019.
99. Obradović, J. & Čudina-Obradović, M. (2004). Psihosocijalne pretpostavke skrbi za starije osobe. *Revija za socijalnu politiku*, 11 (2), 177–192.
100. Odluka o planu deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj 2011. – 2016. (2018.). Zagreb: *Narodne novine*, 36/2011.
101. Odluka o visini naknade za rad udomitelja (2019). Zagreb: *Narodne novine*, 9/2019.
102. Odluku o visini opskrbnine za potrebe korisnika (2022). Zagreb: *Narodne novine*, 27/2022.
103. Oktay, J. S. & Volland, P. J. (1987). Foster home care for the frail elderly as an alternative to nursing home care: An experimental evaluation. *American Journal of Public Health*, 77 (12), 1505–1510.
104. Osborne, H., Stokes, G. & Simpson, J. (2010). A psychosocial model of parent fixation in people with dementia: The role of personality and attachment. *Aging Ment Health*, 14 (8), 928–937.
105. Penava Šimac, M., Štambuk, A. & Skokandić, L. (2022). Potrebe starijih osoba za uslugama iz sustava socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj. *Revija za socijalnu politiku*, 29 (2), 191–211.

106. Plan deinstitutionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj 2011. – 2016. (2018). Zagreb: Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi.
107. Plan deinstitutionalizacije, transformacije te prevencije institucionalizacije 2018. – 2020. godina (2018). Zagreb: Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu pokliku (posjećeno 1. 12. 2020. na mrežnoj stranici: <https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/MDOMSP%20dokumenti/Plan%202018-2020.pdf>).
108. Podaci o udomiteljstvu odraslih osoba u Poljskoj (2020). (posjećeno 12.12.2020. na mrežnoj stranici: <https://www.gov.pl/web/gov/szukaj?query=opieka+zast%C4%99pcza>).
109. Podaci o udomiteljstvu u Finskoj (2020). (posjećeno 12.12.2020. na mrežnoj stranici: https://ec.europa.eu/eip/ageing/repository/older-people-family-foster-care-model-city-tampere_en).
110. Pravilnik o mjerilima za pružanje socijalnih usluga (2022). *Narodne novine*, 110/2022.
111. Pravilnik o načinu i postupku obiteljske procjene za obavljanje udomiteljstva (2019). Zagreb: *Narodne novine*, 46/2019.
112. Pravilnik o načinu i trajanju osposobljavanja i dodatnog usavršavanja udomitelja (2019). *Narodne novine*, 63/2019.
113. Pravilnik o stambenim uvjetima za obavljanje udomiteljstva (2019). *Narodne novine*, 46/2019.
114. Pravilnik o standardima kvalitete socijalnih usluga (2014). *Narodne novine*, 143/2014.
115. Prirodno kretanje u Hrvatskoj u 2021. godini (2022). Zagreb: Hrvatski zavod za javno zdravstvo (posjećeno 10.10.2022. na mrežnoj stranici: https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2022/08/Prirodno_kretanje_2021_0822.pdf).
116. Puljiz, V. (2016). Starenje stanovništva – izazov socijalne politike. *Revija za socijalnu politiku*, 23 (1), 81–97.
117. Radeljić, N., Džanić, E. & Račić, D. (2013). *Funkcionalna analiza sustava socijalne skrbi*. UNDP Hrvatska. Elaborat.

118. Reinardy, J. & Kane, R. A. (1999). Choosing an adult foster home or a nursing home: residents' perceptions about decision making and control. *Social Work*, 44 (6), 571–585.
119. Reizer, A., Dahan, D. & Shaver, P. (2013). The contributions of attachment and caregiving orientations to living a meaningful life. *Psychology*, 4 (12), 1039–1045.
120. Roksandić Vidlička, S. & Šikoronja, S. (2017). *Pravna zaštita starijih osoba, osobito s duševnim smetnjama, iz hrvatske perspektive: zašto nam je potrebna konvencija UN-a o pravima starijih osoba*. Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 38 (3), 1101–1129.
121. Roso, M. (2016). Funkcionalna sposobnost, samoprocjena zdravlja i zadovoljstvo životom starijih osoba u domu umirovljenika. *Sestrinski glasnik*, 21 (3), 270–274.
122. Rusac, S., Štambuk, A. & Leutar, Z. (2007). Socijalna politika i kvaliteta života starijih osoba s tjelesnim invaliditetom. *Revija za socijalnu politiku*, (3–4), 327–346.
123. Rusac, S., Vahtar, D., Vrban, I., Despot Lučanin, J., Radica, S. & Spajić-Vrkaš, V. (2016). *Narativi o dostojanstvu u starijoj životnoj dobi*. Zagreb: Zaklada zajednički put.
124. Ryan, R. M. & Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55, 68–78.
125. Sabolić, T. & Vejmelka, L. (2015). Udomiteljstvo djece u Hrvatskoj iz perspektive udomitelja i stručnjaka. *Holon*, 5 (1), 6–42.
126. Savanović, N. (2010). Kvalitetno udomiteljstvo djece i odraslih osoba iz perspektive udomitelja na području Baranje. *Ljetopis socijalnog rada*, 17 (2), 223–239.
127. Seidman, I. (2006). *Interviewing as qualitative research: A guide for researchers in education and the social sciences*. New York: Teachers College Press.
128. Sekol, I. & Maurović, I. (2017). Miješanje kvantitativnog i kvalitativnog istraživačkog pristupa u društvenim znanostima – miješanje metoda ili metodologija? *Ljetopis socijalnog rada*, 24 (1), 7–32.
129. Selak-Živković, A. (1991). Obitelji hranitelja u gradu Zagrebu. *Socijalna zaštita*, 33–35, 173–176.

130. Skoko, B. & Benković, V. (2009). Znanstvena metoda fokus grupa –mogućnosti i načini primjene. *Politička misao*, 46 (3), 217–236.
131. Sladović Franz, B. & Mujkanović, Đ. (2003). Percepcija socijalne podrške djece u dječjim domovima i u udomiteljskim obiteljima. *Ljetopis socijalnog rada*, 10 (2), 161–170.
132. Sokolovska, V. & Škorić, M. (2012). *Analiza socijalnih mreža II*. Novi Sad: Filozofski fakultet, Odsek za sociologiju.
133. Spajić-Vrkaš, V., Vrban, I. & Rusac, S. (suradnice Radica, S., Elezović, I. & Gatin, M.) (2013). *Prava osoba starije životne dobi u Gradu Zagrebu: pilot-istraživanje*. Zagreb: Zaklada zajednički put.
134. Stefanović-Stanojević, T., Vidanović, S. & Anđelković, V. (2010). Privrženost, agresivnost i potreba za traženjem uzbuđenja u adolescenciji. *Ljetopis socijalnog rada*, 17 (1), 71–92.
135. Strategija razvitka Republike Hrvatske Hrvatska u 21. stoljeću – strategija razvitka mirovinskog sustava i sustava socijalne skrbi I. dio Hrvatska: od pasivne prema aktivnoj socijalnoj državi (2003). Zagreb: Vlada Republike Hrvatske, *Narodne novine*, 97/2003.
136. Strategija razvoja sustava socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj 2011. – 2016. Posjećeno 10.12.2020. na mrežnoj stranici: <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages/ZPPI/Strategije%20-%20OGP/socijalna%20politika/Strategija%20razvoja%20sustava%20socijalne%20skrbi%20u%20RH%20%202011.-2016.%5b1%5d.pdf>.
137. Strategija socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2017. do 2020. (2017). Zagreb: Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike. Dostupno na mrežnoj stranici: <https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/MDOMSP%20dokumenti/Strategija%20socijalne%20skrbi%20za%20starije%20osobe%20u%20RH%20za%20razdoblje%20od%202017.-2020.%20g.pdf>.
138. Strateški plan Ministarstva socijalne politike i mladih za razdoblje od 2014.-2016. godine (2015). Zagreb: Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku. (posjećeno 1.12.2020. na mrežnoj stranici: <https://www.yumpu.com/xx/document/view/46949469/strateski-planpdf-ministarstvo-socijalne-politike-i-mladih>).

139. Strmota, M. (2017). Stanovništvo 50+ u ulozi pružatelja i primatelja neformalne skrbi u Hrvatskoj. *Revija za socijalnu politiku*, 24 (1), 1–18.
140. Škrbina, D. (2010). Podrška udomitelja koji udomljavaju djecu s Down sindromom. *Život i škola*, LVI (23), 9–34.
141. Štambuk, A. (1998). Prilagodba, stres i preseljenje u starosti. *Ljetopis Studijskog centra socijalnog rada*, 5 (1), 105–115.
142. Štambuk, A. (1999). *Povezanost socio-demografskih i psihičkih obilježja kod prilagodbe na život u domu umirovljenika* (Magistarski rad). Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
143. Štambuk, A., Rusac, S. & Skokandić, L. (2019). Profil neformalnih njegovatelja starijih osoba u gradu Zagrebu. *Revija za socijalnu politiku*, 26 (2), 189–206.
144. Štambuk, A., Sučić, M. & Vrh, S. (2014). Socijalni rad u domu za starije i nemoćne osobe – izazovi i poteškoće. *Revija za socijalnu politiku*, 21 (2), 185–200.
145. Šućur, Z. (2003). Razvoj socijalne pomoći i socijalne skrbi u Hrvatskoj nakon Drugoga svjetskog rata. *Revija za socijalnu politiku*, 10 (1), 1–22.
146. Teodorović, B. & Mišćević, N. (2014). *Dodatak zajedničkim europskim smjernicama za prijelaz s institucionalne skrbi na usluge podrške za život u zajednici - Mali priručnik za pružatelje socijalnih usluga*. (prijevod) Oxford Policy Management.
147. The Connexion (2020). *Fostering alternative to care homes for elderly*. (posjećeno 1.12.2020. na mrežnoj stranici: <https://www.connexionfrance.com/French-news/fostering-system-an-increasingly-popular-alternative-to-residential-care-for-elderly-people-in-France>).
148. Tomečak, M., Štambuk, A. & Rusac, S. (2014). Promišljanje starenja i starosti – predrasude, mitovi i novi pogledi. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja* 50 (1), 36–53.
149. Tong, A., Sainsbury, P. & Craig, J. (2007). Consolidated criteria for reporting qualitative research (COREQ). *International Journal for Quality in Health Care*, 19 (6), 349–357.
150. U. S. department of health and human services office of disability, aging and long-term care policy (2010). *Understanding medicaid home and community services* (posjećeno 10.12.2020. na mrežnoj stranici: <https://aspe.hhs.gov/system/files/pdf/76201/primer10.pdf>).

151. Uchino, B. N. (2004). *Social support and physical health: Understanding the health consequences of relationships*. New Haven: Yale University Press.
152. Ustav Republike Hrvatske (1990). Zagreb: *Narodne novine*, 56/1990., 135/1997., 8/1998., 113/2000., 124/2000., 28/2001., 41/2001., 55/2001., 76/2010., 85/2010., 05/2014.
153. Utjecaj epidemije COVID-19 na ljudska prava i jednakost. Preporuke za jačanje otpornosti na buduće krize (2022). Zagreb: Pučka pravobraniteljica. (posjećeno na mrežnoj stranici: <https://www.ombudsman.hr/hr/download/izvjesce-utjecaj-epidemije-covid-19-na-ljudska-prava-i-jednakost-preporuke-za-jacanje-otpornosti-na-buduce-krize/?wpdmdl=13887&refresh=627bacf6cdfbd1652272374>).
154. Vručinić, Z. (2012). Socijalna podrška i nezaposlenost. *Defendologija*, 15 (31), 76–82.
155. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o udomiteljstvu (2022). *Narodne novine*, 18/2022.
156. Zakon o socijalnoj skrbi (2022). *Narodne novine*, 18/2022., 46/2022., 119/2022.
157. Zakon o udmiteljstvu (2007). *Narodne novine*, 79/2007.
158. Zakon o udomiteljstvu (2011). *Narodne novine*, 90/2011., 78/2012.
159. Zakon o udomiteljstvu (2018). *Narodne novine*, 115/2018.
160. Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama (2014). *Narodne novine* 76/2014.
161. Zakon o zdravstvenoj zaštiti (2018). *Narodne novine*, 100/2018., 125/2019., 147/2020., 119/2022., 156/2022.
162. Žganec, N. (1995). Obitelj – socijalna mreža – socijalni rad. *Društvena istraživanja*, 4 (4–5), 503–515.
163. Žižak, A. (2008). *Udomiteljstvo djece u Hrvatskoj. Analiza stanja i preporuke*. Zagreb: UNICEF, Ured za Hrvatsku.
164. Žižak, A. (2010). Teorijske osnove intervencija – socijalnopedagoška perspektiva. *Kriminologija i socijalna integracija*, 18 (1), 1–130.

10. PRILOG 1

POZIV SUDIONICIMA ZA SUDJELOVANJE U ISTRAŽIVANJU

Udomiteljska skrb za osobe starije životne dobi iz perspektive korisnika, udomitelja, stručnjaka i inspektora

Poštovani/poštovana,

Pozivam Vas na sudjelovanje u istraživanju „Udomiteljska skrb za osobe starije životne dobi iz perspektive korisnika, udomitelja, stručnjaka“ koje provodim za potrebe izrade doktorske disertacije. Cilj istraživanja je dobiti uvid kako korisnici, stručnjaci, udomitelji i inspektori opisuju stanje udomiteljstva u Republici Hrvatskoj te kritički vrednovati udomiteljsku skrb za osobe starije životne dobi u svrhu njegova unaprjeđenja. U nastojanju da se udomiteljska skrb za osobe starije životne dobi promatra iz više kutova te dobije jasnija slika ovim istraživanjem obuhvaćeni su korisnici, stručnjaci, udomitelji i inspektori. Istraživanje će se provoditi na području centra za socijalnu skrb koji ima najveći broj udomiteljskih obitelji te centra koji ima najveći broj smještenih osoba starije životne dobi. Vaša iskustva i poimanja od velike su važnosti. Molim da pročitate tekst na sljedećim stranicama i donesete odluku želite li sudjelovati. Ukoliko imate dodatnih pitanja, bit će mi drago odgovoriti na njih prije nego potpišete informirani pristanak.

Marija Penava Šimac

MJESTO I VRIJEME ODRŽAVANJA INTERVJUA/FOKUSNIH GRUPA

Intervju/fokusna grupa održat će se _____. Predviđeno trajanje intervjuja je 60 minuta. Odluka o sudjelovanju u istraživanju mora biti isključivo Vaša.

TEMA

Razgovarat ćemo o Vašim iskustvima u udomiteljstvu. Na početku uzet će se osnovni socio-demografski podaci o Vama kako bi se moglo opisati tko je sudjelovao.

VAŠA PRAVA TIJEKOM INTERVJUA /FOKUSNA GRUPA

Na početku intervjuja/fokusne grupe predstaviti će se tema istraživanja. Ukoliko niste potpisali informirani pristanak, zamolit ću Vas se da ga potpišete prije početka razgovora. Tijekom intervjuja/fokusne grupe, ne morate odgovarati na pitanja koja Vam se ne sviđaju, koja Vam stvaraju neugodan osjećaj i na koja ne želite odgovoriti. Želja je da autentično podijelite svoju perspektivu o temi istraživanja. Sami određujete koje ćete informacije podijeliti tijekom razgovora. Intervju/sudjelovanje u fokusnoj grupi možete prekinuti u bilo kojem trenutku.

ZAŠTITA VAŠIH PODATAKA

Intervju/fokusna grupa snimat će se diktafonom. Snimka će se poslije prepisati na način da će se svi podaci o Vama prekriti kako se ne bi mogao saznati identitet sudionika.

U tekstu se neće navoditi Vaše ime i prezime, već će Vam se dodijeliti oznaka u obliku broja. Broj služi kako bi se u pisanom tekstu vidjelo da je to rekla ista osoba. Samo ću ja znati vezu između broja i imena osobe kojoj je dodijeljen. U pisanim rezultatima istraživanja nigdje se neće koristiti cijeli prijepis razgovora, već samo njegovi dijelovi. Audio snimak i njegov prijepis čuvat će se na tajnom mjestu. Također, nikome se neće pričavati o čemu smo razgovarali. Poduzet će se sve kako bi se osigurala maksimalna povjerljivost i anonimizaciju.

NAGRAĐIVANJE SUDJELOVANJA U ISTRAŽIVANJU

Sudjelovanje u istraživanju je dobrovoljno i besplatno.

BRIGA O VAMA KAO SUDIONICIMA ISTRAŽIVANJA

Ukoliko Vam se tijekom i nakon intervjua/fokusne grupe jave određena pitanja i neugodne emocije, molimo Vas da to kažete. Molimo Vas da ukoliko pristanete sudjelovati u istraživanju, potpišete sljedeći informirani pristanak. Podaci koje tražim važni su kako bih imala potvrdu da ste suglasni sa sudjelovanjem i korištenjem odgovora u svrhu izrade pisanih publikacija. Ukoliko imate bilo kakva pitanja, rado ću na njih odgovoriti! U slučaju da Vam je potrebna stručna pomoć, ista Vam je osigurana, a možete ju dobiti putem telefona od stručne osobe.

11. PRILOG 2

INFORMIRANI PRISTANAK

Pročitao/la sam cijeli tekst, razumijem ga i nemam pitanja i nedoumice vezanih za sudjelovanje u istraživanju. Pristajem biti sudionikom istraživanja i da se razgovor snima diktafonom. Pristajem da se moji odgovori koriste u pisanju izvješća i publikacija s time da svi podaci koji mogu ukazivati na moje ime i prezime moraju biti izostavljeni iz napisanog teksta.

Dobio/la sam primjerk informativnog pristanka.

Datum :

Ime i prezime:

Potpis:

ZAHVALJUJEM NA SURADNJI!

12. PRILOG 3

Predložak pitanja za korisnike

1.	Po čemu je smještaj u udomiteljskoj obitelji sličan Vašem načinu života prije udomljavanja, a po čemu se razlikuje?
2.	Kako se udomitelji brinu o Vama i zadovoljavaju li Vaše potrebe?
3.	Možete li opisati kako je teklo privikavanje na novu sredinu po dolasku?
4.	Što biste željeli da je drugačije (npr. prehrana, odnosi, dnevni raspored...)?
6.	Što biste istaknuli kao prednosti života starijih osoba u udomiteljskoj obitelji u odnosu na život u vlastitom domu?
7.	Što biste istaknuli kao nedostatke života starijih osoba u udomiteljskoj obitelji u odnosu na život u vlastitom domu?
8.	Koji su Vaši prijedlozi za unaprjeđenje/poboljšanje skrbi?

13. PRILOG 4

Predložak pitanja za udomitelje

1.	Koliko dugo se bavite udomiteljstvom i o koliko osoba starije životne dobi se brinete?
2.	Kako vidite udomiteljsku skrb za osobe starije životne dobi? (što mislite o ovom obliku skrbi)
3.	Što Vas je motiviralo da se bavite udomiteljstvom?
4.	Što biste istaknuli kao prednosti udomiteljstva za starije osobe ?
5.	Što biste istaknuli kao nedostatke udomiteljstva za starije osobe ?
6.	Pružaju li Vam netko pomoć i podršku u obavljanju udomiteljstva? Ako da, tko?
7.	Koji su Vaši prijedlozi za unaprjeđenje udomiteljske skrbi za stare?

13. PRILOG 5

Predložak pitanja za vođenje fokusne grupe za stručnjake

1.	Koliko dugo radite na poslovima skrbi za starije osobe?
2.	Koji su pozitivni aspekti udomiteljstva osoba starije životne dobi u odnosu na druge oblike skrbi (vlastiti dom, obiteljski dom, instituciju)?
3.	Koji su negativni aspekti udomiteljstva osoba starije životne dobi u odnosu na druge oblike skrbi (vlastiti dom, obiteljski dom, instituciju)?
4.	Koji su Vaši razlozi predlaganja udomiteljskog oblika skrbi za osobe starije životne dobi?
5.	Kako ocjenjujete stanje udomiteljske skrbi za starije?
6.	Koji su Vaši prijedlozi za unaprjeđenje udomiteljstva za starije osobe i općenito skrbi za starije?

14. PRILOG 6

Predložak pitanja za vođenje fokusne grupe za inspektore

1.	Koliko dugo radite na poslovima inspekcije i nadzora?
2.	Koliko učestalo se provodi inspekcijski nadzor nad udomiteljskim obiteljima (prosječno)?
3.	Izdvajaju li se nadzori nad udomiteljskim obiteljima za starije osobe po nekim specifičnostima u odnosu na nadzore kod drugih pružatelja usluga za starije osobe?
4.	Koje osobe (korisnici) su prikladne, a koje ne za udomiteljstvo?
5.	Koje osobe (udomitelji) s obzirom na socio-demografske i druge karakteristike su poželjni udomitelji?
6.	Koji su pozitivni, a koji su negativni aspekti udomiteljstva osoba starije životne dobi u odnosu na ostale oblike skrbi?

16. PRILOG 7

ŽIVOTOPIS

Marija Penava Šimac rođena je 29. 6. 1975. godine u Zagrebu. Udana je i majka troje djece. Diplomirala je na Pravnom fakultetu – Studiju socijalnog rada 2000. godine. Radila je 10 godina u direktnom radu s korisnicima u domovima za djecu, domovima za osobe s problemima ovisnosti i domovima za starije i nemoćne osobe. Uz to, već 12 godina zaposlena je u ministarstvu nadležnom za poslove socijalne skrbi na poslovima kreiranja politika za socijalno osjetljive osobe. Od 2017. godine obnaša dužnost koordinatora za žrtve trgovanja ljudima.

Sudjelovala je u radu četiri EU projekta: Žene na tržištu rada; Life Long Career Guidance; EU projekt SELFIE – integrirani model skrbi o osobama s multimorbiditetom, Projekt formalni i neformalni oblici skrbi za starije osobe – istraživanje i analiza.

Završila je brojne edukacije (Program javnih politika, Procjena učinka propisa u zakonodavnom postupku, Strateško upravljanje ljudskim potencijalima, Vještine vođenja intervjua, Upravljanje projektima, Upravljanje projektnim ciklusom I, Trening o teoriji i primjeni metodologije poučavanja)

Bila je članica brojnih povjerenstva (Nacionalno vijeće umirovljenika, Povjerenstvo za gerijatriju, Povjerenstvo za palijativnu skrb, Povjerenstvo za rijetke bolesti, Povjerenstvo za suzbijanje ovisnosti, Povjerenstvo za uništavanje oduzetih droga) i radnih skupina za izradu zakonskih i strateških dokumenata.

Do sada je objavila 2 znanstvena rada u časopisima indeksiranim u relevantnim bazama podataka te je sudjelovala u izradi tri priručnika i u izradi jednog poglavlja u knjizi.

Aktivno je sudjelovala u nizu domaćih i međunarodnih kongresa i stručnih simpozija (Gerontološki kongres, Opatija, 2016. – pozvani predavač; Konferencija o Alzheimerovoj bolesti, Zagreb, 2017. – pozvani predavač; Konferencija o rijetkim bolestima, Zagreb, 2017. – predavač; Stručni skup na temu zaštite žrtava trgovanja ljudima, Zagreb, 2017. – predavač; Konferencija o palijativnoj skrbi u ustanova socijalne skrbi, Zagreb, 2018. – predavač; Stručni skup o pravima djece oboljelim od malignih bolesti, Zagreb, 2018. – predavač; Ljetna škola

socijalnog rada, Zagreb, 2018. – predavač; Edukacija članova mobilnog tima za žrtve trgovanja ljudima, 2019. i 2021. – predavač).

Volontira u udruzi „Jako kao Jakov“ na način da sudjeluje u akcijama koje imaju za cilj pomaganje obiteljima čija su djeca oboljela od malignih bolesti.